

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΓ'

ΙΟΥΝΙΟΣ 1964

● ΤΕΥΧΟΣ 146ον

ΦΩΤΗ Ι. ΜΑΝΟΥ

ΑΠΟ ΤΟ Η Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ Ο Ν 1912 - 1913

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Πρεβέζης καὶ τὴν παράδοσιν τῆς φρουρᾶς ποῦ υπερῆσπιζεν αὐτήν, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐστράφη πρὸς βορρᾶν. Ὁ Ἀμβρακικὸς μὲ τὸν λιμένα τῆς Πρεβέζης ἦσαν ἐλεύθερα εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα. Τὸ τορπιλλοβόλον «Ἀττάλεια» αὐτοεβουθίσθη. Ἦρχιζεν εὐθὺς ἐμέσως ὁ κυρίως οὕτως εἰπεῖν ἀγὼν, ὅστις ἔμελλεν εἶναι μακρὸς, τραχὺς, ἐπίπονος καὶ δύσκολος. Ὅλαι αἱ μονάδες μετεφέροντο εἰς τὰς ὀρεινὰς προσβάσεις πρὸ τῶν Ἰωαννίνων. Παρουσιάσθη μάλιστα τσαύτη ἔλλειψις ἀνδρῶν ὥστε ὁ ἀρχηγὸς ἠναγκάσθη νὰ ἀποσύρῃ καὶ τοὺς πλέον ἀπαραιτήτους διὰ τὴν τάξιν τῆς περιοχῆς ἀνδρας καὶ νὰ ἀναθέσῃ τὸ ἔργον αὐτό εἰς τὸ προσωπικὸν τῶν ἀτμοδρομῶνων ἕως ὅτου φθάσῃ ἰσχυρὰ δύναμις χωροφυλακῆς καὶ ἐγκατασταθῇ εἰς Πρέβεζαν.

Καὶ ἐνῶ ταῦτα ἐγένοντο, τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ὁ στρατὸς Ἠπειροῦ ἐστερήθη μιᾶς ἀξιολόγου δυνάμεως χιλίων περίπου ἀνδρῶν σὺν τοῦ Γαριβαλδινοῦ σώματος. Συγκεκριμένως αἱ δυνάμεις αὗται ἐστάλησαν τὴν τελευταίαν στιγμὴν εἰς Μακεδονίαν. Κρήτες, ἐθελονταὶ 500, ἕτεροι τετρακόσιοι ἄνδρες εὐρισκόμενοι εἰς τὴν Λευκάδα καθ' ὁδὸν πρὸς Ἠπειρον καὶ τὸ σῶμα Γαριβάλδη, διετέχθησαν νὰ ἀλλάξουν πορείαν καὶ σπεύσουν εἰς Μακεδονίαν. Τὸ τοιοῦτον ἐκρίθη ἀπαραίτητον κατόπιν τοῦ αἰφνιδιασμοῦ ὃν ὑπέστη ἡ γ μεραρχία, δρῶσα εἰς δυτικὴν Μακεδονίαν.

Ἡ γ μεραρχία διαλυθεῖσα τελείως ὀπισθοχώρησεν ἀτάκτως πρὸς Κοζάνην.

Ἡ τακτικὴ κατάστασις εἰς τὴν Ἠπειρον δὲν πῆγαινε καλά. Αἱ δυσχέρειαι ἦσαν μεγάλαι. Αἱ προκεχωρημένα μονάδες τῶν Τούρκων, ὅσαι δὲν κατεστράφησαν ἢ δὲν αἰχμαλωτίσθησαν, ἀπεσύρθησαν εἰς τῆς κυρίαν ἀμυντικὴν τῶν γραμμῶν. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἔμελλε νὰ καθηλωθῇ ἐκεῖ ἐπὶ τρίμηνον εἰς ἅς θέσεις εὐρέθη ἀπὸ τὰς πρώτας 15 ἡμέρας τοῦ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 803.

πολέμου. Ὁ Βενιζέλος γνωρίζων ἀπολύτως τὰς δυσχερείας, ἃς ἀντιμετώπιζεν ὁ στρατὸς τῆς Ἡπείρου καὶ πρὸ τῆς τοιαύτης ἀπροσδοκῆτου ἀλλαγῆς τῆς καταστάσεως, δὲν ἐδίστασε νὰ συστήσῃ ἀναστολὴν τῶν ἐπιχειρήσεων ἕως ὅτου δυνηθῇ καὶ στείλῃ ἐνισχύσεις. Σχετικῶς ἐτηλεγράφη τὴν 25—10—12 ὅτι «...ἐνδείκνυται ἴσως ν' ἀναστείλῃτε τὴν περαιτέρω προέλασίν σας ἕως ὅτου δυνηθῶμεν νὰ στείλωμεν ἐνισχύσεις».

Ἄλλὰ ἡ ἀναστολὴ ἦτο μοιραία.

Ἡ ἀφαίμαξις τοῦ στρατοῦ τῆς Ἡπείρου συνεχίζεται καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν μεγαλυτέρα. Μετ' οὐ πολὺ καὶ συγκεκριμένως τὴν 2—11—12 ἡ κυβέρνησις ἀποφασίζει, διὰ λόγους πολιτικούς, δημιουργίαν ἐτέρου μετώπου εἰς τὴν Βόρειον Ἡπειρον. Ἡ Κυβέρνησις, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς ὅπως περιλάβῃ καὶ τὰ ἐδάφη τῆς μιᾶς καὶ ἐνιαίας Ἡπείρου εἰς τὴν ὑπογραφοσμένην συνθήκην εἰρήνης εἰς τὸ Λονδίνον καὶ ἐπειδὴ ἡ Πύλη ἐξήτη ἀνακωχὴν προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπον νὰ ἐνισχύσῃ τὸν στρατὸν μὲ νέας μονάδας διὰ νὰ δυνηθῇ οὗτος καὶ ἀναλάβῃ μίαν εὐρυτέραν ἐπιθετικὴν ἐνέργειαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πτώσις τῶν Ἰωαννίνων δὲν ἐφαίνετο σύντομος ἀπεφασίζετο ἡ ἀποστολὴ εἰς Β. Ἡπειρον τμημάτων στρατοῦ μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως ἀπελευθερώσουν τὰ ἐδάφη ταῦτα καὶ περικλείσουν τὸν πρὸς νότον ὄρειον ὄγκον τῶν Ἰωαννίνων. Καὶ τοῦτο καθ' ἣν στιγμὴν κατεβάλλετο ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους φροντίς ὅπως δοθῇ διοφορετικὴ τῆς ἀληθινῆς ἐθνολογικῆς χροιά εἰς διαμερίσματα τὰ ὅποια πάντοτε ὑπῆρξαν Ἑλληνικά. «Καὶ ναὶ μὲν—προσφυῶς σημειῶνει ὁ ταγματάρχης Σπυρομήλιος εἰς μίαν πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἀναφορὰν του— ἡ ἱστορικὴ κληροδοσία καὶ τῶν αἰώνων ἡ ἀψευδὴς μαρτυρία δὲν πλαστογραφεῖται διὰ φαινομενικῶν ἢ καὶ ἐπιτηδείως παρασκευαζομένων προσχημάτων, ἀλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἐπὶ προσχημάτων καὶ μόνον βασισθεῖσα πολλάκις ἢ ἐξ ὑπολογισμῶν συμφεροντολογικῶν ρυθμιζομένη θέλησις τῶν ἰσχυρῶν, ἐματαίωσε τὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἠθικοῦ εἰς τοὺς μικροὺς καὶ ἀδύνατους». Καὶ ἡ Ἑλλὰς ἦτο ὄντως μικρὰ καὶ ἀδύνατος.

Οὕτω δύναμις 3.500 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Μέζαν συνυπολογιζομένης μιᾶς πυροβολαρχίας καὶ τοῦ τάγματος Σπυρομήλιου Σ., τοῦ κατόπιν ἀρχηγοῦ Κατοχῆς Χειμάρρας, ἀπεστέλλετο εἰς τὰ ἀκρότατα βορειοδυτικὰ διαμερίσματα τῆς Β. Ἡπείρου διὰ νὰ δημιουργήσουν τὰς προϋποθέσεις ἐκείνας αἰτινες θὰ διηυκόλυνον τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τῆς Εἰρήνης ἐν Λονδίνω. Καὶ πόσον σπουδαία καὶ ἐπιγούσα ἐκρίθη ἡ ἐπιχείρησις αὐτὴ, πὺ τόσον ἀδόξως ἐτερματίσθη, μπορεῖ νὰ τὸ ἀντιληφθῇ κανεὶς διαβάζοντας τὰ παρακάτω κείμενα:

Νομάρχην διὰ Συνταγματάρχην Μέζαν

Κέροζορ—Ἀγίους Σαράντα

Λιλοχία Πεζικοῦ ἀναχωρεῖ σήμερον δι' ἀτμοπλοῖον «Ἀθῆναι» εἰς Ἀγίους Σαράντα. Πυροβολοχία πιστεύομεν ὅτι κατέφθασεν ἤδη εἰς Ἀγίους Σαράντα, διετέθη οὕτω δύναμις 3.500 ἀνδρῶν μετὰ μιᾶς πυροχίας λευομένης συνυπολογιζομένης καὶ Τάγματος Σπυρομήλιου. Ἡ δύναμις αὕτη θεωρεῖται ἐπαρκὴς νὰ ἐπιχειρήσῃ κατὰ μικρῶν δυνάμεων εὐρισκομένων εἰς Δελφίνον, Στενὰ Γράφη, Ἀργυροόραστον, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ προελάσῃ μὲ γενικὴν κατεύθυνσιν εἰς Ἀρμίστιον καὶ Χανίων Δελφινάκι πρὸς Χάνι Καλτάκι, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ τῆς ἐκάστοτε πολεμικῆς καταστάσεως. Ἐπιχειρήσεως ὅμως ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν, τῆς ἐπιθέσεως κατὰ Ἰωαννίνων καὶ ἀντι-

μενομένης ανακωχής, είναι ανάγκη να επισπεύσητε κατά τὸ δυνατόν τὴν ἐν λόγῳ ἐπιχείρησιν ὥστε, ἂν περὶ τὸ τέλος τῆς ἐβδομάδος συναφθῇ ἀνακωχή, νὰ εὐρεθῶμεν κατὰ τὸ δυνατόν ὑπὸ εὐνοϊκωτέρας συνθήκας.

Ἐπιτομή 27-11-12, Στράτος»

Διοικητὴν Ἰου Συντ)τος Ἀρτ)χην Μέζαν

Ἁγίου Σαράντα

Καὶ χωρὶς νὰ ἀναμένητε Περ)χίαν, περὶ ἐπισπεύσεως ἀποστολῆς τῆς ὁποίας ἔδει ν' ἀποτινθῆτε εἰς Ὑπουργεῖον, εἰδοποίησα Νομάρχην Κερκύρας νὰ σᾶς ἀνακοινώσῃ διαταγὴν προελάσεως. Ἐὰν δὲν ἔχετε λάβει ἤδη ὁδηγίας περαιτέρω πορείας σας παρ' Ὑπουργοῦ Στρατιωτικῶν μὴ παραλείψητε νὰ προχωρήσητε εἰς Δέλβινον καὶ ἐκεῖθεν βορειότερον πρὸς κατάληψιν Ἀργυροκάστρου, συννενοούμενος δὲ μετὰ τοῦ ἐν Χειμάρρα ταγματάρχου ἀποστείλατε ἐξ Ἁγίων Σαράντα ἀνάλογον δύναμιν πρὸς Κουρβελέσιον οὕτως ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἔνωσις τῶν Χριστιανικῶν χωρίων πρὸς ἐξασφάλισιν συμπαγοῦς δυνάμεως. Τὴν ἐκ τῶν μερῶν τούτων περαιτέρω βορειότερον πορείαν σας θέλετε κανονίσει ἀναλόγως τῆς καταστάσεως καὶ τῶν ἐμποδίων περὶ ὧν θὰ λάβητε πληροφορίας παρὰ τοῦ ἀνωτέρου ταγματάρχου. Σκοπιμώτερον θὰ ἦτο, τό γε νῦν, νὰ βυθίσητε πρὸς Ἰωάννινα, τὴν πραγματοποιήσῃ ὁμως τῆς κατευθύνσεως ταύτης ἀναθέτω εἰς τὴν ἀντίληψίν σας μετὰ προηγουμένην ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῆς ἐχθρικῆς δυνάμεως ἣτις τυχὸν ὑπάρχει εἰς τε τὰ νῶτα ὑμῶν καὶ εἰς θέσιν Μεσογέφυρα, ἣτοι, εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἣν κατ' ἀνάγκην θὰ διέλθητε διὰ τὴν πρὸς Ἰωάννινα πορείαν σας.

Φιλιππιάς 27-11-12, Σαπουντζάκης»

Συν)χην Μέζαν. Διοικητὴν Ἰου Πεζ. Συν)τος

Ἁγίου Σαράντα

Ἐπισπεύσατε προέλασίν σας κατὰ Δελβίνου—Ἀργυροκάστρου—Χάνι Καλπάζι. Τοιαύτη συνδυασμένη ἐνέργεια ὑποδεικνύεται καὶ παρ' Ἀρχηγοῦ Ἡπείρου διὰ σημερινοῦ τηλεγραφήματός του.

Ἄπορον πῶς εἶναι ἀνεπαρκὴς ἀριθμὸς κτηνῶν πυροβολαρχίας, ἀφοῦ αὕτη ἐχρησιμοποιήθη ἐν Χίῳ. Βραδύτης προελάσεως ὑφ' ὑμᾶς ἀποπάσματος, ἔξει ἀποτελέσματα ἐπιβλαβῆ ἐπικειμένης ἀνακωχῆς. Διατάξατε ἐπίταξιν κτηνῶν καὶ ὄχημάτων ἐν Κερκύρα πρὸς καταρτισμὸν ἐφοδιοπομπῆς ἀναγκαιούσης ὑμῖν κατὰ τὴν περαιτέρω πορείαν.

Ἐπιτομή 28-11-12, Ὑπουργὸς Στράτος».

Αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα τῆς ἀποβάσεως εἰς Β. Ἡπειρον καὶ συγκεκριμένως εἰς Ἁγίους Σαράντα εἶναι κάπως περίεργον ἀπὸ πλευρᾶς δράσεως στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν παραγόντων. Βάσει τῶν ἀπαραγράπτων Ἐθνικῶν μας διεκδικήσεων καὶ τοῦ συνόλου τῶν πολιτικῶν μας βλέψεων ἦτο ἀπαραίτητος ἡ ἐκεῖ ἐμφάνισις ἰσχυροῦ στρατιωτικοῦ τμήματος.

Τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τὸν λόγον ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ δὲν εἶχον ἐμπιστοσύνην νὰ παραδοθοῦν εἰς Ἑλληνικὰ σώματα ἀθελοντῶν. Ἡ πρόθεσις αὕτη ἐγίνε σαφεστέρα ὅταν Ὀθωμανοὶ καὶ Ἑλληνες ἦλθον εἰς ἐπαφὴν εἰς θέσιν Λογαρά, δυτικῶς τῶν Ἀκροκεραυνίων, τὴν ὁποίαν εἶχον καταλάβει

Ἵσθησαν οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Δουκάτο, Τραγιάσι. Οἱ Ἄρχηγοὶ αὐτῶν Ἄλεμ Μεμέτ καὶ Ἰμέρ Τσέλιος ἐζήτησαν νὰ ἀποφευχθῆ ἡ σύγκρουσις μεταξὺ ἀντιπάλων καὶ ὅτι εἶναι πρόθυμοι νὰ παραδοῦν ἐὰν ἡ Αὐλῶνα καταληφθῆ ὑπὸ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ ἀποσταλῆ ἄνθρωπος ἐμπιστοσύνης πρὸς αὐτούς.

Εἶχον δὲ οἱ εἰρημένοι ἀρχηγοὶ διαταγὴν τοῦ Ἰσμαήλ Κεμάλ νὰ μὴν προβοῦν εἰς καμμίαν ἐπιθετικὴν ἐνέργειαν ἀλλὰ καὶ νὰ ἀμυνθῶσιν εἰς πᾶσαν ἐλληνικὴν τοιαύτην ἕως ὅτου κηρυχθῆ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἡ αὐτονομία τῆς Ἀλβανίας.

Αἱ στιγμαὶ ἦσαν κρίσιμοι διὰ τὸ μέλλον τῆς Β. Ἡπείρου. Ἐπρεπε ἀπαραιτήτως νὰ ἀποβιβασθῆ στρατός. «Πέμψατέ μοι ταχέως δύο ἕως τρεῖς λόχους εὐζώνων καὶ ἑκατὸν χωροφύλακας ἂν ἄλλη δύναμις δὲν ὑπάρχει».

Τὸ ἀγωνιῶδες σῆμα τοῦ Σπυρομήλιου ἦτο ἡ ὑπελπίς ἐπίκλησις τῆς βοήθειας τῶν σκλάβων Βορειοηπειρωτῶν ἀδελφῶν μας.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1912 ἐκρίνετο ἡ τύχη τῆς Β. Ἡπείρου. Διαφωτιστικὴ εἶναι ἡ κατωτέρω ἀναφορὰ τοῦ Σπυρομήλιου πρὸς τοὺς Βενιζέλον καὶ Σαπουντζάκην. «Χειμᾶρα 21-11-12. Ἄπ' ἀρχῆς τῆς καταλήψεως διέβλεπον εὐκρινῶς τὰς πιθανότητας τῶν ἀποτελεσμάτων ἐὰν μὴ ἔγκαιρος παρῆτο ἐνίσχυσις εἰς τὸ σῶμα τῆς κατοχῆς καὶ ἐὰν τὸ κίνημα ἀφίετο ἐντελῶς μεμονωμένον καὶ ἀνεξάρτητον τῆς γενικῆς γραμμῆς ἣτις διεῖπε τὰς ἐν Ἡπείρῳ στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἄλλη φυσικὰ θὰ ἦτο ἡ θέσις τῶν πραγμάτων ἐὰν μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Χειμάρρας ἐπιπτον τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατός προήλαυε καθ' ὅλην τὴν Ἡπειρωτικὴν ἑκτασίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν τοῦτο μὴ συνέβαινε καὶ δὲν ἐπῆρχετο ἡ κάθοδος εἰς Δυρράχιον τοῦ Ἰσμαήλ Κεμάλ βέη πάλιν ἀλλοίως θὰ ἦτο ἡ θέσις τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, διότι οἱ Τουρκαλβανοὶ καθ' ὧν κυρίως ἔχομεν νὰ παλαίσωλεν δὲν θὰ εἶχον ἀνακτήσει τὸ θάρρος ὅπερ παρέσχον αἱ δοθεῖσαι πρὸς αὐτοὺς ἐνθαρρύνσεις καὶ παροτρύνσεις τῶν προκρίτων τούτων Ἀλβανῶν. Τὸ ἀρχηγεῖον γνωρίζει ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ τῶν μερῶν ἡμῶν ἦσαν πρόθυμοι νὰ ὑποταγῶσιν ἅμα ὡς θὰ ἐβλεπον τακτικὸν στρατὸν ἐμφανιζόμενον εἰς τὴν κατακτηθεῖσαν χώραν. Ἀλλὰ τὰς ὑποσχέσεις καὶ βεβαιώσεις αὐτῶν ταύτας ἠθέτησαν πάραυτα ἅμα μαθόντες ὅτι ἐν Δυρραχίῳ ὑψώθη ἡ Ἀλβανικὴ σημαία πρόδρομος τῆς αὐτονομίας Ἀλβανίας, ἣν ὑπεσχέθη πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰσμαήλ Κεμάλ ὡς ὑποστηριζομένην κυρίως ὑπὸ τῆς Αὐστρίας. Ἡ πρώτη δὲ ἐκδήλωσις τῆς τοιαύτης μεταστροφῆς τοῦ Ἀλβανικοῦ φρονήματος ἐγένετο ἀντιληπτὴ διὰ τῆς γενικῆς αὐτῶν καθ' ἡμῶν ἐπιθέσεως κατὰ τὴν 17 καὶ 18 λήγοντος μηνὸς περὶ ὧν ἀνέφερον εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον.

Ὑπὸ τῶν Σέρβων κατάληψις τοῦ Δυρραχίου δὲν φαίνεται οὐδὲ ἐπ' ἐλάχιστον ἐπηρεάσασα τὸ ἀλβανικὸν φρόνημα καὶ αἱ γενόμεναι συνεννοήσεις ἤδη καταδεικνύουσι σαφῶς ὅτι νέα προπαρασκευάζεται ἐπίθεσις, σφοδρότερα ἴσως τῆς πρώτης, διότι πιθανὸν αὕτη νὰ λάβῃ χώραν συγκεντρομένων ὄλων τῶν ἀλβανικῶν δυνάμεων ἐπὶ ἐνὸς καὶ μόνου σημείου μετὰ τὸν προφανῆ σκοπὸν τῆς ἐκβιάσεως αὐτοῦ πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Χειμάρρας. Ταύτης καταλαμβανομένης καθίσταται προβληματικὴ ἡ ἀντίστασις τῶν λοιπῶν μερῶν τῶν μὴ παρουσιαζόντων τὴν πολεμικότητα τῶν Χειμαρριωτῶν καὶ συνεπῶς παρεχόντων εὐκόλον τὸ ἔδαφος τῆς πρὸς ὑποταγὴν αὐτῶν ἐνεργείας. Ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψιν μου καὶ ταῦτα συνδυάζων πρὸς τὴν γενικὴν ἐννοίαν ἣν ἀπὸ εὐρυτέρας ἀπόψεως ἐνέχει ἡ ἐπιχείρησις, ἢ κατ' ἀρχὴν ἐπιτυχοῦσα, τῆς Χειμάρρας ὑπέδειξα τὴν ἄμεσον ἀνάγκην τῆς διὰ τακτικοῦ στρατοῦ καταλήψεως Αὐλῶνος καὶ Ἀγίων Σαράντα ἵνα κατενεχθῆ τελικὸν τραῦμα εἰς τὰ

άλβανικὰς ἐνεργείας. Ἡ ἄμεσος κατάληψις τῶν δύο τούτων σημείων θὰ ἔχη ὡς ἀναπόφευκτον αὐτῆς συνέπειαν τὴν παντελεῖ ὑποταγὴν τῶν Ἀλβανῶν τῶν διεσπαρμένων εἰς ἅπαντα τὰ σημεῖα τὰ περίλαμβανόμενα ἐντὸς τῆς ζώνης ἀπὸ Ἀώου μέχρι Καλαμά, ἐνῶ ἀπεναντίας ἡ ἐγκατάλειψις ἐπὶ πλειότερον χρόνον Αὐλῶνος καὶ Ἀγίων Σαράντα εἰς τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν δυνατόν νὰ ἐπιφέρῃ συνεπείας ὀδυνηρὰς αἰτινες θὰ καταστήσωσι λίαν προβληματικὴν καὶ τὴν ἄνευ προστασίας θετικῶς ἐγκαταληφθεῖσαν τύχην τῆς Χειμάρρας. Ἡ ἄλβανικὴ ἰδέα ἄνευ αὐτῆς ἀπόλλυσι ἐν τῶν κυριωτέρων ἐρείσματων τῆς καὶ ἐξουδετεροῦνται οὕτω αἱ προσπάθειαι τῶν Ἀλβανῶν πειρωμένων νὰ καταδείξωσι τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν ἐπὶ τῶν κυριωτέρων τμημάτων τῶν παρ' ἡμῶν διεκδικουμένων μερῶν.

Ἀλλὰ ὑφ' ἧς σήμερον συνθήκας εὐρισκόμεθα ἄδηλον ἐπὶ πόσον ἔτι χρόνον θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀντιστῶμεν κατὰ τῶν ἀσυγκρίτως τῷ λόγῳ ὑπερτέρων δυνάμεων αἰτινες συγκεντροῦνται καθ' ἡμῶν. Τούτου ἀκριβῶς ἕνεκα ἐπανειλημμένως ἐζήτησα τὴν ἐνίσχυσιν ἡμῶν διὰ δυνάμεως τακτικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν κατάληψιν Αὐλῶνος καὶ Ἀγίων Σαράντα δυναμένης νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ σχετικῶς ἐλαχίστης δυνάμεως ὑποστηριζομένης φυσικὰ καὶ διὰ θαλάσσης. Διὰ τῆς ἐνεργείας ταύτης ματαιοῦνται ὀριστικῶς τὰ Ἀλβανικὰ σχέδια, ματαιοῦνται πάσα ἄλλη ξένη ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν Ἀλβανικῶν δῆθεν πόθων στηριζομένη καὶ ἀντίθετος πρὸς τὰ πραγματικὰ ἡμῶν δίκαια καὶ ἀποτρέπεται ἡ ἐπανάληψις ὑπὸ ἄλλην μορφήν καὶ ὑπὸ ἄλλα προσχήματα ἀλλὰ μὲ τὴν αὐτὴν πάντοτε ἔννοιαν καὶ προαίρεσιν τῆς γενομένης ἀποπείρας μετὰ τὸ Βερολίνοιον συνέδριον ὅτε ἡ ὑποβολιμαῖα Ἀλβανικὴ ἀντίδρασις ἐματαιοῦσε τὴν πραγματοποιήσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀποφάσεων καὶ ἐστέρησε τὴν Ἑλλάδα χωρῶν ἐφ' ὧν μόνη αὕτη δικαιούται νὰ ἀποβλέπῃ.

Τὰ γεγονότα ἐπῆρχοντο ραγδαίως χωρὶς νὰ περιμένουν τί ἀποφάσεις θὰ λάβουν αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Θεσσαλονίκη. Ἡ Βόρειος Ἡπειρος ἐθουσιάζετο μὲ τὰς βλέψεις τῶν ἰδιοτελῶν ἰσχυρῶν καὶ ὁ στρατός μας ἐκαμάρωνε τὰς δάφνας του εἰς τὴν Μακεδονίαν. Μετ' οὐ πολὺ ἡ Ἱστορία θὰ ἐνέγραφε εἰς τὰς δέλτους τῆς καὶ ἐν ἀκόμῃ νεοσύστατον κράτος. Τὴν 22αν Νοεμβρίου τηλεγράφημα ἐξ Ἰωαννίνων πρὸς τὸν Σαπουντζάκην ἀνήγγελε τὴν κήρυξιν τῆς αὐτονομίας τῆς Ἀλβανίας, ἀπὸ Δελβίνου μέχρι Καβάγιας μὲ προσωρινὸ πρόεδρον τὸν Ἰσμαήλ Κεμάλ Βέη. Ἡ Βαλκανικὴ ἀποκτοῦσε ἐν ἀκόμῃ τέκνο.

Ὁ Βενιζέλος μὲ τὴν πολιτικὴν του διορατικότητα διαβλέπει τὸν κίνδυνον. Τὰ γεγονότα εἶναι συνταρακτικά. Ὁ ἀγὼν διὰ τὴν Ἡπειρον μετὰ τὴν ἀνάμιξιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας καθίσταται ὀσημέραι σκληρότερος. Ἡ τύχη τῆς ἐνιαίας Ἡπείρου εἰσέρχεται εἰς νέαν ἐπικίνδυνον φάσιν. Δὲν ἀπομένει παρὰ νὰ δράσῃ ἀμέσως ἐκεῖ ὅπου τὸ μέτωπον καθίσταται πλέον εὐπαθές. Διατάσσει τὸν ἀντιστράτηγον Σαπουντζάκην ὅπως ἀποστείλῃ ἐν σύνταγμα στρατοῦ πρὸς ἀποστελεσματικωτέραν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος, ὃν ἤρξατο ὁ Σπυρομήλιος.

Διαθέσιμες δυνάμεις δὲν ὑπῆρχον. Τί ἔπρεπε νὰ γίνῃ; Ἡ II Μεραρχία εὐρίσκετο καθ' ὁδὸν πρὸς Πρέβεζαν. Ἄν καὶ τὰ τμήματά της ἦσαν ἀπαραίτητα στὴν Φιλιπιάδα, διατάσσει τὸ ἐν Λευκάδι συγκεντρούμενον ἰον σύνταγμα αὐτῆς ὅπως ἀλλάξῃ πορείαν καὶ κατευθυνθῇ εἰς Κέρκυραν. Σκοπὸς τοῦ συντάγματος ἔσεται ἡ ἄμεσος ἀπόβασις εἰς Αὐλῶνα. Οὕτω καὶ ἐγένετο. Τὸ σύνταγμα οὐτινος ἐν τάγμα εὐρίσκετο ἀκόμῃ ἐν Χίῳ ἐπεβιβάσθη πλοίων τὴν 11,45' ὥραν τῆς 21ης Νοεμβρίου μὲ κατεύθυνσιν τὴν Κέρκυραν. Αἱ συνθήκαι δι' ἀπόβασιν εἰς Αὐλῶνα ἦσαν εὐνοϊκαί. Ἡ κυβέρνησις ὁμῶς ἀπο-

φασίζει τὴν τελευταίαν στιγμὴν μεταβολῆν ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ. Ἡ ἀπόβασις θὰ ἐγένετο εἰς Ἁγίους Σαράντα.

Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης μεταβολῆς δὲν ἀνεκοινώθη. Σχετικῶς, ὁ Βενιζέλος, ἀπέστειλε τὴν ἀκόλουθον διαταγὴν:

«Συν)ορχὴν Μέζαν

Διοικητὴν τοῦ Συντάγματος Πεζικοῦ Κέρκυραν

Ἐντελλόμεθα ὅπως παραιτηθῆτε πάσης ἀποβάσεως εἰς Ἀβλῶνα καὶ προσορμισθῆτε εἰς Ἁγίους Σαράντα ὅπου δέον ἀποβιβασθῆτε καὶ ὀπίθεν δέον νὰ προελάσῃτε κατόπιν ἀναγνωρίσεως καὶ μετὰ περισκέψεως πρὸς Δέλβινον καὶ Ἀργυρόκαστρον, ἐπιζαλούμενος ἐν ἀνάγκῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ εἰς Χειμάρασαν εὐρισκόμενου Ταγματάρχου Σπυρομήλιου εἰδοποιηθέντος ἐπὶ τούτῳ διὰ τηλεγραφικῆς ἐντολῆς μου...».

Ἡ ἄμεσος ἀπόβασις δὲν ἐπραγματοποιήθη λόγῳ ἑλλείψεως πλοίων. Μόλις τὴν 24ην Νοεμβρίου οἱ ἄνδρες ἐπεβιάσθησαν τῶν πλοίων καὶ τὴν 8ην πρωϊνὴν ἀπεβιάζοντο εἰς Ἁγίους Σαράντα.

Ἡ ἀπόβασις, ἐγένετο ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως καὶ ἐν μέσῳ ἀπεριγράφτου ἐνθουσιασμοῦ τῶν κατοίκων. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ ἀποβατικοῦ ἀποσπάσματος ἦτο ἡ προέλασις πρὸς Δέλβινον—Ἀργυρόκαστρον καὶ ἐκεῖθεν μὲ γενικὴν κατεύθυνσιν πρὸς Ἰωάννινα. Ἀλλὰ τὸ Σύν)γμα ἦτο ἀσύντακτον καὶ ἐξ ἀρχῆς ὀργανικῶς ἑλλειπές. Ὁ Μέζας ἐζήτησεν νὰ ἐφοδιασθοῦν τὰ τμήματά του μὲ ὅλα τὰ μέσα ποῦ ἦσαν ἀπαραίτητα. Μεταγωγικὰ δὲν ὑπῆρχον. Ἐξεδήλωσε τοὺς ἐνδοιασμούς του ἐπὶ τὸ τελικὸν ἐπιτυχὲς ἀποτέλεσμα, πλὴν ὅμως δὲν εἰσηκούσθη. Τὸ ἀξιόμαχον τῶν τμημάτων ἐδημιούργη εἰς τὸν Διοικητὴν τῶν ἀμφιβολίας. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Ἀλβανία εἶχε γεμίσει ἀπὸ Τούρκους. Ἀπὸ τὴν Β. Ἀλβανίαν καὶ ἀπὸ τὴν Φλώριναν, ὀπισθοχωροῦντα Τουρκικὰ τμήματα κατηθύνοντο συγκλίνοντα πρὸς Νότον. Ἡ ἀπόβασις τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἠνάγκασε νὰ συγκεντρωθοῦν ἄθροοι εἰς τὴν ὀχυρὰν θέσιν τοῦ Δελβίνου καὶ νὰ προτάξουν ἄμυναν. Οὕτω αἱ Τουρκικαὶ περὶ τὸ Δέλβινον δυνάμεις ἦσαν ἀρκούντως ἰσχυραί. Αἱ δυσχέρειαι τοῦ ἀγῶνος ἀνεφάνησαν ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν.

Πλήρης συγκέντρωσις τοῦ ἀποσπάσματος Μέζα δὲν εἶχε συντελεσθῆ. Ὑπὸ τὰς δυσμενεῖς ταύτας συνθήκας ἐβάδισεν κατὰ τοῦ Δελβίνου. Ἡ προέλασις διεκόπη σχεδὸν ἀμέσως. Ἐξ χιλιομέτρα ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Σαράντα αἱ ἀναγνωριστικαὶ ὀμάδες ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ προκεχωρημένα τμήματα τοῦ ἐχθροῦ.

Συγκεκριμένως εἰς θέσιν Παληαυλὴ πρὸ τῆς γεφύρας τοῦ Καλιασκώτικου ποταμοῦ τὰ τμήματα τοῦ συντάγματος ἀνεπτύχθησαν εἰς σχηματισμούς μάχης. Ὁ Μέζας ἀντελήφθη ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐξετέλει εὐρεῖαν κυκλωτικὴν κίνησιν. Πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς αἰχμαλωσίας καὶ πρὶν ἢ ὁ κύριος ὄγκος τοῦ ἀποσπάσματος εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀνάγκάζεται νὰ διατάξῃ ὑποχώρησιν. Ὁ ἴδιος ὁ Μέζας ἐξιστορεῖ λεπτομερῶς τὰ γεγονότα:

«Προελάσας τὴν πρωΐαν τῆς γῆς 28ης Νοεμβρίου κατὰ Δελβίνου, εὐρέθη πρὸ ὑπερτέρων καταπληκτικῶς δυνάμεων, Μεραρχίας περίπου, μετὰ πολλῶν ἀτάκτων, μετὰ δύο πυροβολαρχιῶν ταχυβόλων καὶ δύο τοπομαχικῶν. Ἡ ἀποσταλεῖσα μοι ἄνευ κτηνῶν ἐκ Χίου πυρ)χία, ἀσύντακτος καθ' ἑαυτὴν ὑπὸ ἔποψιν προσωπικοῦ μετὰ κτηνῶν ἐπιταχθέντων εἰς Ἁγίους Σαράντα προχείρως, ἀνίσχυρος δὲ ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ἀπέναντι τοῦ ἐχθρι-

κοῦ πυροβολικοῦ, βλάβην μᾶλλον ἢ ὑποστήριξιν μοι παρέσχε, τῶν πυροβολητῶν ἐγκαταλειψάντων ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ πυρός τὰ πυροβόλα ἅτινα διὰ τῶν ἀνδρῶν τοῦ πεζικοῦ κατώρθωσα νὰ διασώσω.

Ἀπέναντι τοιοῦτων δυνάμεων, ἐκτελουσῶν ἐκατέρωθεν κυκλωτικὴν κίνησιν, ἠναγκάσθην νὰ ὑποχωρήσω μὲ ἀπωλείας μὴ ἐξηκριβωμένας μέχρι τοῦδε μὴ ὑπερβαινούσας ὅμως τοὺς 50 ἄνδρας εἰς νεκροὺς καὶ τραυματίας. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν, ἐκτελεσθεῖσαν ἐν μεγίστῃ τάξει πλήν τῆς πυροβολαρχίας ἧς τὰ πυροβόλα ἔσυρον οἱ πεζοὶ ὀπλίται κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς ὁδοῦ κατέλαβον τὰς προηγουμένας ἐκ Γκιάστα κατεχομένας θέσεις. Ὁ ἐχθρὸς κατὰ μέτωπον μὲν ὀλίγον προὔχώρησεν ἀπωλέσας τὴν ἐπαφήν, διὰ δυνάμεων ὅμως μεγαλυτέρων προὔχώρησε κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ μου πλευροῦ πρὸς τὸ στενὸν τῆς Νιβίτσης, ἀπειλῶν νὰ κατέλθῃ πρὸς Ἁγίους Σαράντα, τὴν μόνην ὑποχώρησίν μου. Ἀπέναντι τῆς καταστάσεως ταύτης ἔκρινα ἐπιβεβλημένον νὰ κρατήσω μὲν τὰς θέσεις μου μέχρι τῆς ἐπελεύσεως τῆς νυκτός, ταύτης δὲ ἐπελθούσης, νὰ κατέλθω τμηματικῶς πρὸς τὴν παραλίαν ἵνα ἐπὶ τῶν ἀφιχθέντων ἐν τῷ λιμένι πλοίων, περισώσω τοὺς ἄνδρας μου, τὰ πυροβόλα, ἅπαν τὸ ὑλικὸν καὶ ἐλάχιστον μέρος τῶν κτηνῶν τοῦ Συν)τος». Ἡ ὑποχώρησις αὐτὴ ἐνέχει κάτι τὸ ἐσπευσμένο. Ἐκεῖνο ποῦ ἔπρεπε ὁπωσδήποτε νὰ ἀποφευχθῆ ἦτο ὁ πανικὸς τῶν κατοίκων. Θὰ ἔπρεπε τὰ πλοῖα ἀντὶ νὰ ζητοῦν μὲ τὰ μεγάφωνα τοὺς κατοίκους πρὸς ἐπιβίβασιν νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ πυρὰ των διὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ μεγάλου καὶ ἀνιδιοτελοῦς πατριώτου Σπυρομήλιου. Καὶ ὁ Σπυρομήλιος ἦτο ἀκόμη στὴν Χειμάρρα. Ἐστάλησαν καὶ δι' αὐτὸν πλοῖα. Τὰ ἐδιώξε. «Ἐγὼ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων μου θὰ ἀποθάνωμεν γιὰ τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν» εἶπε. Ὁ γενναῖος μαχητῆς δὲν εἶχε διανοηθῆ ποτὲ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἔδαφος τῆς πεφιλημένης ιδιαιτέρας του πατρίδος.

Μέσα στὴν σύγχυσι τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, αὐτὸς ἠγωνίζετο νὰ ἐπιτύχῃ ποιάν τινα τάξιν στὸν πληθυσμό. Καὶ τὰ μὲν γυναικόπαιδα δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ οὔτε καὶ νὰ ὑπερασπισθῆ ἀποτελεσματικῶς. Τοὺς ἄνδρας ὅμως τῆς περιοχῆς του προσεπάθησε καὶ ἐπέτυχε νὰ τοὺς κρατήσῃ κοντὰ του. Θὰ ἦτο ντροπὴ δι' αὐτοὺς νὰ ζητιανεύουν τὸ ψωμὶ στοὺς δρόμους τῆς Κερκύρας ἐνῶ τόση ἀνάγκη τοὺς εἶχεν ἡ Πατρίς.

Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Μέζα οἱ Ἁγιοὶ Σαράντα ἔμειναν ἔρημοι. Πέρασαν ἡμέρες καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον ἐμφανισθῆ ἀκόμη. Κάποιο λάθος στοὺς στρατιωτικοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Μέζα θὰ εἶχε συμβῆ. Σφάλμα ἀπέτελεσεν ἡ ἔλλειψις συντονισμοῦ ἐνεργειῶν Μέζα καὶ Σπυρομήλιου. Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο συνέβαινε μὲ τὸν Σπυρομήλιο. Αἱ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Νομάρχου Κερκύρας καὶ τοῦ Ναυτικοῦ σχέσεις δὲν ἦσαν ἀγαθαί. Ὁ Νομάρχης ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς εἰρωνεύετο τὸν Σπυρομήλιο καὶ προέβαλλεν ἐμπόδια εἰς τὸ ἔργον του. Σὲ μία τηλεφωνικὴ συνδιάλεξιν μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ Στράτου ὁ Νομάρχης μετὰξὺ ἄλλων ἔλεγεν ὅτι «ὡς πρὸς τὸν Σπυρομήλιον ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν ἀτμοδρομῶνων νὰ προστατεύσουν διὰ συνεχοῦς εἰς Πικέρμι παρουσίας των Μπόρσι.

Κάμνει καλὰ αὐτὸς διὰ τὴν ἀπὸ Πικέρμι ἐπίθεσιν ἔτοιμος νὰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀλλὰ ζητεῖ ἐνίσχυσιν ἀνδρῶν καὶ Μάλινχερ. Οὔτε συναινεῖ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ὑπ' αὐτὸν δύναμιν ἀποστέλλον τμήμα ταύτης εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς Ἡπείρου».

Ἀπετέλει κατηγορίαν ἢ αἰτησις ἐνισχύσεων. Ὡς πρὸς τὸν ὑπαινιγμὸν ἀποστολῆς τμήματος τῆς δυνάμεώς του εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς Ἡπείρου—ποῦ;—ἢ ἀπάντησις τοῦ Ὑπουργοῦ ἦτο οἷα ἔπρεπε. Διατάσσει τὸν λό-

χον Τζούρα νά ἐπιστρέψῃ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Σπυρομήλιου εἰς Χειμάρραν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σπυρομήλιος δὲν ἀδρανεῖ. Ἐπικοινωνεῖ ἀπ' εὐθείας μετὸν Ὑπουργό.

Εἰς ἀναφορὰν τοῦ πρὸς τὴν κυβέρνησιν λέγει ὅτι «ἄνδρας χωρίων μου θὰ συγκρατήσω καὶ θὰ στραφῶ δυτικὰ ἐπὶ ὁρέων εἰς χωρία Δρυμάδες, Βουνο, Παλάσα. Πέμψατε στόλον καὶ ἓν πλοῖον με ἰσχυρὸν πυροβολικὸν καὶ θὰ ἀνθέξωμεν. Διευθύνετε μόνος σας κινήσεις ταύτας πλοίων καὶ μὴ δέχεσθε γνώμας ἀρχῶν Κερκύρας ἢ κυβερνητικῶν πλοίων. Θὰ σᾶς φωτίζω περὶ ὅλων. Πλοῖα δύνανται παραμένουν Χειμάρραν ἀσφαλῶς καὶ ἐμπορικά. Χειμάρρα 29ην Νοεμβρίου 1912».

Ἀπαντῶν ὁ Ὑπουργὸς ἐπαινεῖ τὴν στάσιν τοῦ καὶ τὸν προτρέπει νά κρατήσῃ πάσῃ θυσίᾳ τὰς θέσεις τοῦ, νά ἐνθαρρύνῃ τοὺς κατοίκους καὶ νά τηρήσῃ ἄθικτον τὸ ἔδαφος τῆς Χειμάρρας.

Ὁ Ἀγὼν εἰς τὴν Ἡπειρον εἶχεν εἰσέλθῃ εἰς ἐπικίνδυνον φάσιν. Ὁλοὶ τὸ εἶχον ἀντιληφθῆ αὐτό. Ὁ Κων)ντίνος τὸ ἤξευρεν καλλίτερον παντὸς ἄλλου. Κρατοῦσε ὁμῶς φιλάρεσκα τὸν στρατὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Ἡπειρος ὁμῶς ἦτο ὑπόθεσις ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους καὶ οὐχὶ προσωπικῆ τοιαύτη Βενιζέλου—Κων)νου. Ἄς δοῦμε μία διαφωτιστικὴ ἀναφορὰ τοῦ Σπυρομήλιου ποῦ ἔστειλε στὸ Ἀρχηγεῖον.

«Χειμάρρα 5—12—12. Ἀρχηγεῖον Ἡπείρου.

Διατάξασα ἡ Κυβέρνησις τὴν κατάληψιν τῆς Χειμάρρας δὲν ἀπέβλεπεν βεβαίως εἰς κατάκτησιν ἀπλοῦ στρατηγικῆς σημασίας σημείου οὔτινος ἢ ἀξία, ὡς εἶχον τότε τὰ πράγματα δὲν ἠδύνατο νά χρησιμεύσῃ ὡς σταθμὸς ὑπολογισμῶν βαρυνόντων εἰς τὴν ἐν γένει διεξαγωγὴν καὶ ἐκβάσιν τῶν ἐν Ἡπείρῳ στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλ' ὡς ὄριον ἐφ' οὗ θὰ ἠδύνατο τὸ κράτος νά βασίσῃ τὰς ἑαυτοῦ ἀξιώσεις ἐν ἡ περιπτώσει λόγοι γενικωτέρας φύσεως δὲν ἐπέτρεπον τὴν παρ' αὐτοῦ κατάκτησιν τῆς ζώνης ἐκείνης ἣτις ἔχει ἀπώτερον αὐτῆς τέρμα τὸν Ἄῶν, περιλαμβάνουσα δὲ ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν Αὐλῶνος.

Συνεπῶς σπουδαιοτάτην παρεῖχε συμβολὴν εἰς τὸν ὅλον Ἡπειρωτικὸν ἀγῶνα τῆς Χειμάρρας ἡ Κατοχὴ καὶ καλῶς διέγνωσε ταύτην ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ἡ ὑπεύθυνος Κυβέρνησις τοῦ Κράτους. Ποῖαι κατεβλήθησαν ἔκτοτε προσπάθειαι πρὸς συγκράτησιν τῆς ἐπαναστατησάσης Ἐπαρχίας, ποῖα μέσων ἀνεπάρκεια συνώδευσε τὴν ὅλην ἐπιχείρησιν τότε, τὸ σεβαστὸν Ὑπουργεῖον καὶ τὸ Ἀρχηγεῖον καλῶς γινώσκουσιν ἐκ τῶν διαφόρων πρὸς αὐτὰ τηλεγραφικῶν ἀναφορῶν μου ἐφ' ὧν δὲν δύναμαι νά ἀρνηθῶ ὅτι ἀείποτε παρεσχέθη εὐνους προσοχὴ καὶ ἐν ἐφικτῷ μέτρῳ ἀντίληψις. Ἡ ἐπαρχία ὅλη ἤς τὰ ὅρια διὰ τῆς προκηρύξεώς μου ἐπεξετάθησαν μέχρι Λιμκῶνας, λιμενίσκος (ἀριστερὰ τῶν Ἀγίων Σαράντα) ὑπέκυψεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν ἤς τὸ Κράτος καὶ τὴν κυριαρχίαν ἀνεγνώρισαν τὰ πλεῖστα τῶν Τουρκαλβανικῶν χωρίων ἅτινα πρὸ τετελεσμένου καὶ ἀνεκλήτου εὐρεθέντα γεγονότος, ἤρχισαν συμμορφούμενα πρὸς τὴν νέαν ἐκβάσιν καὶ ζητοῦντα μάλιστα τὴν προστασίαν τῶν γειτνιαζόντων πρὸς αὐτὰ Χριστιανικῶν.

Τὰ πάντα οὕτω ὁμαλῶς ἔβαινον καὶ τὸ ἠθικὸν τῶν κατοίκων ἠδραιοῦτο ὁσημέραι, αἱ ἀθηρεσίαι τῶν Τουρκαλβανῶν, αἵτινες ἐν τῷ παρελθόντι ἐξεδηλοῦντο δι' ἀνηκούστων μαρτυριῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, κατέπαυσαν καὶ ἡ ἑλληνικὴ σημαία ὑψοῦτο ἐπὶ ὅλων τῶν σημείων ἐκείνων ἅτι-

να ἡ Κατοχή τῆς Χειμάρρας ἐπανήγαγεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς πατρίδος. Ἀτυχῶς τὴν ἡμερίαν τῶν γεγονότων ἦν διετάρραξαν μόνον αἱ ἀποκρουσθεῖσαι τελεσφόρως ἐχθρικαὶ ἐπιθέσεις τῆς 17ης καὶ 18ης Νοεμβρίου, κατέστησεν ὅλως προβληματικὴν ἡ αἰφνιδία ὑποχώρησις τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ μετὰ τὴν εἰς Ἁγίους Σαράντα ἀπόβασιν του καὶ τὴν κατὰ τοῦ Δελβίνου προέλασιν του.

Δὲν ἀνῆκει βεβαίως εἰς ἐμὲ νὰ κρίνω χαρακτηρίζων ἅμα τὴν ἐντελῶς ἀπρόβλεπτον ὑποχώρησιν τῶν ἡμετέρων δυνάμεων ἐφ' ὅσον θετικαὶ λεπτομέρειαι τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως ἐλλείπουσι καὶ δὲν εὐρίσκομαι κάτοχος ὅλων τῶν ἐπισήμων ἀποδείξεων αἵτινες ἠνάγκασαν τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν νὰ παραδόσῃ αὐθις εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τὰ μέρη ἐφ' ὧν μόλις πρὸ τριῶν ἡ τεσσάρων ἡμερῶν ἐχαιρέτησεν ὑψούμενον τὸ Ἐθνικὸν Σύμβολον.

Ἄλλ' ἐξ ὅσων εἰς γνῶσιν μου περιῆλθον πληροφοριῶν αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις ἀπετελοῦντο ἐκ 250 ἀπελευθερωθέντων Τούρκων καταδίκων, ἐξ ἰσαριθμὸν σχεδὸν Νιζάμηδων καὶ Λιάπηδιων μετὰ δύο πυροβόλων πάντως ἀνωτέρων τῶν ἰδικῶν μας.

Καὶ ἐὰν ὅμως οὕτως ἢ ἄλλως δι' οἷονδῆποτε λόγον καὶ ἐξ οἰασδήποτε ἀφορμῆς προελθοῦσαι, δεχθῶμεν τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, δὲν δύναμαι νὰ ἀποκρύψω τὴν ἀπορίαν μου διατι κατὰ τὴν ὑποχώρησιν του ὁ ἡμέτερος στρατὸς ἐπροτίμησε τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ὁδὸν καὶ δὲν ἐτράπη τὴν ἄγουσαν πρὸς τὰ ἀπόρθητα ὑψώματα τῆς Νεβίτσης καὶ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου—ἵνα οὕτως ἔχει τὸ μὲν ἀριστερόν του ἠνωμένων μετὰ τῶν ἐμῶν δυνάμεων, τὸ δὲ δεξιόν του καὶ τὰ νῶτα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ στόλου.

Ἄλλ' ἐὰν τοιαύτη τις ἔνωσις ἐπετυγχάνετο, ἐκ τῶν χωρίων τῆς περιφέρειας μου μόνον τὸ μὴ δηλῶσαν ὑποταγὴν Κοῦτσι θὰ εἶχωμεν ἀντιμέτωπον, ὅπερ ὅμως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντιστῆ ἐπὶ πλειότερον χρόνον καὶ οὕτω θὰ ἀπετελεῖτο συνολικὴ Ἑλληνικὴ δύναμις ἰκανὴ νὰ ἀποκρούσῃ πᾶσαν ἐκ Δελβίνου, Ἀργυροκάστρου καὶ Ἰωαννίνων ἐπίθεσιν καὶ δυναμένη ν' ἀποτελέσῃ σπουδαῖον ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τῶν Ἰωαννίνοις δρώντων Τουρκικῶν δυνάμεων.

Ἄλλ' ἀτυχῶς ἡ ἐξ Ἁγίων Σαράντα ὑποχώρησις πλὴν ἄλλων δεινῶν ἔσχε καὶ ὡς ἀναπόφευκτον συνέπειαν τὴν μετάδοσιν τοῦ πανικοῦ εἰς ὅλα τὰ Χριστιανικὰ χωρία. . . . .

Ἄλλ' ὅτι ἐγένετο μὲ τὴν κυρίως Χειμάρραν, ὅπου οὐδεὶς ἔφυγεν ἀλλ' ὅπου πάντες ἔμειναν πρὸς ἐσχάτην ἄμυναν κατὰ πάσης ἐνδεχομένης ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως καὶ ἐτήρησαν ὑπερήφανον τῆς πατρίδος τὴν σημαίαν, ὡς δειγμα ἀψευδὲς καὶ ἀκατάβλητον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπὶ τῆς ὅλης Ἡπείρου ὑπεροχῆς, δὲν ἠδυνήθησαν δυστυχῶς νὰ ἐπιτύχω καὶ εἰς τὰ λοιπὰ χωρία Λούκοβον, Πικέρμι, Ἁγιον Βασιλεῖον καὶ Νίβιτσαν διότι ἡ Διοικητικὴ τῆς Κυρκύρας ἀρχὴ ὑποτιμῶσα ἴσως ἐξ ἀγνοίας τῶν πραγμάτων τῶν ἱστορικῶν δεδομένων καὶ τῆς διπλωματικῆς ἀπόψεως τοῦ ζητήματος, τὸν ἀγῶνα Κατοχῆς Χειμάρρας, κατέδειξεν εἰς πᾶσαν μου ἐνέργειαν καὶ ὅπου ἀκόμη ἡ παρέμβασίς της δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ δεδικοιολογημένη ἀνεξήγητον ἐντίδρασιν δυνάμενην νὰ ἔχη συνεπείας ὀλεθρίας ἐὰν μὴ ἐγκαίρως ἀναχαιτισθῆ.

Ἐζήτησα τὴν βίαν ἐπάνοδον τῶν ἐνόπλων κατοίκων τῶν χωρίων μου καὶ ἐνῶ τὸ Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 94.535 τηλεγραφικῆς διαταγῆς του διέταξε τὰς ἀρμοδίας ἀρχὰς νὰ μοὶ παράσχωσι τὴν πρὸς τοῦτο προσήκουσαν συνδρομὴν, ὁ κ. Νομάρχης ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον, καὶ ποίαν ἀφορμὴν, τοὺς διὰ τοῦ ἀπεσταλμένου μου, τῆ βοήθειά της ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, περισυλλεγόντας ἀπέλυσεν αὐθαιρέτως καὶ ἀφήκεν αὐτοὺς νὰ διαμείνωσι ἐν

Κερκίρα σιτιζόμενοι αἱτοὶ οἱ ἄλκιμοι δαπάναις τοῦ δημοσίου, καθ' ὃν χρόνον τὰ χωρία τῶν, ἐλλείπει προασπιστῶν, παραδίδονται εἰς τὰς φλόγας καὶ τὴν λεηλασίαν.

Καὶ ἡ ἀντίδρασις αὕτη δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά καθ' ἣν ἐκδηλοῦται ἀπροκαλίπτως κατ' ἐμοῦ. Εἰς πᾶσαν μετ' αὐτῆς σχέσιν μου ἡ Νομαρχιακὴ Ἄρχὴ φαίνεται δυσμενῶς ἔχουσα χωρὶς νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Ἄγων ὁ διεξαγόμενος ἐπὶ τῶν Ἀκροκεραυνίων εἶναι ἄγων ξένος πρὸς πᾶσαν ἀτομικὴν βλέψιν, ἄγων μόνον μέγας καὶ ἱερός ἀποβλέπων εἰς συμφέροντα, κόθους καὶ δίκαια ἔθνικα, ἅτινα σφυρηλατηθέντα ἐν τῇ ἀτελευτητῷ σειρᾷ μακρῶν αἰώνων, ἀπεκρυσταλλώθησαν εἰς μίαν Μεγάλην ἰδέαν ὑπὲρ ἧς ἡ φυλὴ σήμερον ἀγωνίζεται τὴν ἐσχάτην πάλιν».

Καὶ μένε Σπιρομήλιο, ἦσουν καὶ σὺ ἓνα ἀπὸ τὰ θύματα τῶν σκοτεινῶν ραδιουργιῶν τῶν ἐπίσης σκοτεινῶς δρώντων προσώπων.

Ἡ ὑποχώρησις Μέξα, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀνησύχησε τὴν Κυβέρνησιν. Τὸν ἀντικαθιστᾶ ἀμέσως εἰς τὴν Διοίκησιν τοῦ συντάγματος διὰ τοῦ ἀρχαιότερου ταγματάρχου Διαλέτη ὅστις διατάσσεται νὰ ἀναγορῆσιν εἰς Πρέβεζαν μεθ' ὅλης τῆς δυνάμεως. Πρὸς διασκέδασιν δὲ τῶν δυσμενῶν ἐκ τῆς ἀποτοχίας ἐντυπώσεων ἡ Κυβέρνησις διέδωκεν ὅτι τὸ ἐγχείρημα τῶν Ἀγίων Σαράντα, εἶχε σκοπὸν ἐπιδείξεως διὰ τὴν ἀπόσπασιν δυνάμεων ἐκ τοῦ Μιζανίου καὶ ὅτι τοῦτο ἐπέτυχεν.

Οὕτως ἔληξεν ἡ ἀποβατικὴ αὕτη περιπέτεια εἰς τὴν ὁκοίαν πολλὰς ἐλπίδες ἐστηρίχθησαν.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΥΡ. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ*

Πατριαρχικόν Σιγγίλιον, ἐξδοθὲν τὸ 1918 καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὴν Πατριαρχικὴν Ἐξαρχίαν Μετσόβου καὶ Ἐφορείαν Μετσόβου.

Δι' αὐτοῦ ἐπιδιώκεται ἡ ἔνωσις τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας Μετσόβου μετὰ τῆς ἐκεῖ διατελούσης κοινῆς σχολῆς τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΣΙΓΓΙΛΙΟΝ

Κύριλλος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

Ἐν πολλοῖς μὲν καὶ ἄλλοις ἔστιν ἰδεῖν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς προνοίας τὸ ἀδιάλειπτον καὶ ἄγρυπνον καὶ οἷτιν ἐν τοῖς ἐμπιπτοῦσι προσβάλλεται τὴν οἰκονομίαν, πολλῶ δὲ πλεον ἐν ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῇ ἀνεκαθεν Ἐξαρχίαις καὶ τῷ Πατριαρχικῷ κλειζομέναις ὀνόματι. Ταύτας καὶ γὰρ ποικιλοτρόπως ρυθμίζειν εἰώθεν, ὡς μέλη γνήσια τοῦ καθ' ἑαυτὴν Ἀγιωτάτου Πατριαρχικοῦ, Ἀποστολικοῦ καὶ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου πεφυκίαις καὶ ἀείποτε πρὸς τὸ εὐθετον συνιάττειν οὐκ ἀπαναίνεται διὰ τῶν ὑπεροχικῶν αὐτῆς προνομίων καὶ τῆς ὑπερτελεστάτης δυνάμεως, σκοπὸν ἔχουσα τὸ ἀνετον τῶν ἐν αὐταῖς διατελούντων εὐσεβῶν καὶ ὅσα τούτοις κοινὴν ὠφέλειαν ἀπεργάζεται. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ τὸ καθ' ἑαυτὸν Ἡπειρον κείμενον ὑπερύψηλον ὄρος τοῦ Πίνδου, ὅπερ κοινότερον Μέσσοβον ἐκλήθη, μετὰ τῶν παρεκειμένων χωρίων Ἀνηλίου, Προσηλίου, Μηλιῶν, Μαλακασίου, Κουτσούφλιανης καὶ Δερβεντίστης καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ τριῶν σεβασμίων μοναστηρίων Πατριαρχικὴν ἀνεκαθεν Ἐξαρχία τέλεσαν, ἄμεσον ἔσχε τὴν ἀναφορὰν πρὸς μόνον τὸν καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτον Πατριαρχικὸν Ἀποστολικὸν καὶ Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ἐδωρεῖτο καθολικοῖς Ἐξάρχοις κατὰ Πατριαρχικὴν φιλοτιμίαν καὶ διωκεῖτο κατὰ γὰρ τὰ πνευματικὰ τῶν ἐκλεγομένων ὑπ' αὐτῶν καὶ διὰ τῆς συνήθους ἑξαρχικῆς ἀποδείξεως διοριζομένων κατὰ καιροὺς ἐπιτρόπων, προσώπων ἱερωμένων. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸ χρόνων τινῶν θερμῆς αἰτήσεως γενομένης παρὰ τοῦ τότε τὴν ἀγιωτάτην Μητρόπολιν Ἰωαννίνων κανονικῶς ἰθύνοντος, μακαρίτου κὺρ Ἱεροθέου, ἐπετράπη δι' ἑξαρχικῆς συναινέσεως ἢ διοικήσεως αὐτῆς τῇ ἐπιτροπικῇ τῆς αὐτοῦ Ἱερότητος ἐπισκέψει, οἱ τῶν ἐξονομασθέντων χωρίων Χριστιανοὶ τὴν πρὸς καιρὸν ὑποχώρησιν ἐνδοσιν ὑπολαβόντες ἐνώσεως τῆς Ἐξαρχίας μετὰ τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Ἰωαννίνων καὶ αἰτίαν μεταρρυθμίσεως καὶ ἀποκαταστάσεως εἰς ἐπισκοπὴν, κἀντεῦθεν τὴν στέρησιν τῶν ἀνεκαθεν ἐπιδαψιλευομένων αὐτοῖς σταυροπηγιακῶν προνομίων μὴ ἀνεκτὴν ἠγησάμενοι, προσέδραμον τῇ ἐκκλησίᾳ διὰ κοινῆς ἀναφορᾶς αὐτῶν προσκλαιόμενοι καὶ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐλευθερίας τῶν προνομίων αὐτοῖς ἐξαιτούμενοι, ἧτις καὶ ἐπεδόθη αὐτοῖς διὰ γράμματος Πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ διαλύοντος τὰς ἀναφνεῖσας αὐτοῖς ὑπονοίας καὶ πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀπαγορευόντος ἐν παντὶ καιρῷ καὶ οἴφθῃποτε τρόπῳ τὴν ἀποκατάστασιν ἐπ' αὐτοῖς ἀρχιερατικοῦ προσώπου καὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἢ μητρόπολιν καὶ ἄλλῳς

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 313.

ἐπαρχίαν, μεταρρῦμισιν καὶ μεταβολήν. Ἀλλὰ καίτοι τούτων οὕτω διατεθέντων, πρὸς ἡσυχίαν αὐτῶν, ἐνεφανίσθησαν ὁμῶς ἤδη τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τῇ περὶ ἡμᾶς ἱερᾷ ἀδελφότητι συχνοὶ τῶν ἐνταῦθα ἐξ ἐκείνων τῶν μερῶν διατριβόντων εὐσεβεῖς δεόμενοι καὶ ἱκετεύοντες θερμῶς ἐξ ἑαυτῶν τε καὶ τῶν ἀπάντων συνεγγωρίων αὐτοῖς, ὅπως ἡ Πατριαρχικὴ ἡμῶν αὕτη Ἐξαρχία συνενωθῇ τῇ ἐκεῖ σχολῇ τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων καὶ προσηλωθεῖσα ἀδιασπάστως διοικεῖται ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἐκλεγομένων ἐπιτρόπων, προβαλλόμενοι τὴν ἔνωσιν αὐτὴν οὐ μόνον τῶν σταυροπηγιακῶν προνομίων συντηρητικώτεραν ἀλλὰ καὶ πολλῶν συμβαινουσῶν καταχρήσεων ὀπαλλακτικὴν, ὅσοι ὑπὸ τῶν μονομερῶς διοριζομένων κατὰ τόπον ἐξαρχικῶν ἐπιτροπῶν συνέβαινον ἄχρι τοῦ νῦν, ἡσυχίας τε καὶ ἀσφαλείας πᾶσιν αὐτοῖς περιποιητικὴν καὶ τελευταῖον ἐπικουρίας τινὸς καὶ ἀντιλήψεως τῇ ἐκεῖ διατελούσῃ σχολῇ τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων παρεκτικὴν τε καὶ παραίτιον. Ταύτης γοῦν τῆς αἰτήσεως αὐτῶν συνοδικῶς ἐπεξεργασθείσης, καὶ διὰ τοὺς εἰρημένους λόγους φανείσης ἀποδεκτῆς, ὑπέκοντός τε καὶ συνδιατιθεμένου πρὸς ταῦτα καὶ τοῦ ἄχρι τοῦ νῦν καθολικοῦ ἐξάρχου, λογιωτάτου γραμματικοῦ τοῦ κοινοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας κῦρ Ἀλεξάνδρου, καὶ ὑποχωροῦντος ἀβιάστως καὶ οἰκειοθελῶς, ἐγνώμεν ἐνδοῦναι καὶ τὰ τῆς ἐνώσεως διαπράξασθαι διὰ τοῦδε τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμῶν σιγγιλιώδους ἐν μεμβράναις γράμματος. Καὶ δὴ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ Ἐξαρχία Μεσσόβου μετὰ πάντων τῶν συλιστώντων αὐτὴν εἰρημένων χωρίων καὶ ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ τριῶν μοναστηρίων, ὑπάρχη τὸ ἀπὸ τοῦδε συνηνωμένη ἀδιαλύτως καὶ προσηλωμένη ἀδιασπάστως μετὰ τῆς ἐκεῖ κοινῆς τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων Σχολῆς καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γινώσεται μέλος ἐν ἀδιείρητον ἀνωτέρα μὲν πύσης ἀπαιτήσεως ἐξαρχικῆς ὑποκειμένη δὲ ἀμέσως, ὡς καὶ πρότερον τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῳ Πατριαρχικῷ, Ἀποστολικῷ καὶ Οἰκουμενικῷ Θρόνῳ, καὶ μηδένα γνωρίζουσα Ἐξαρχὸν ἰδιαίτερον ἀπὸ τοῦ νῦν μνημονευομένου ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς Ἐκκλησίαις καὶ τοῖς κατηγορίοις τοῦ Πατριαρχικοῦ ὀνόματος, ἡμῶν τε καὶ τῶν μετὰ ταῦτα διαδόχων ἡμῶν. Ἐχῶσι δ' ἀπ' εὐθείας οἱ κατὰ καιροὺς ἐπίτροποι τῆς Σχολῆς ἐκλέγειν ἓνα ἐκ τῶν ἐκεῖ ἱερωμένων, τὸν μᾶλλον ἄξιον καὶ ἀρμόδιον καὶ ὑπόληψιν ἔχοντα φρονημάτων ὀρθῶν καὶ βίον ἀνεπιλήπτου πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐμπιπτουσῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ἄγρυπνον, καὶ διοίκησιν ἀρίστην ἐν πάσῃ τῇ ὀφειλομένη κανονικῇ ἀκριβείᾳ ἐνεργουμένην κάπειδὰν ἐν χρεῖα γένωνται χειροτονίας προσκαλεῖν, ὃν ἂν βούλονται τῶν πλησιοχώρων ἀρχιερέων ἐπὶ τῷ ἐκτελεῖν αὐτάς, γράφειν τε ἀμέσως περὶ πάσης καὶ παντοίας αὐτῶν ἐκκλησιαστικῆς καὶ πνευματικῆς χρεῖας καὶ ὑποθέσεως πρὸς τὸν κατὰ καιροὺς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον διέποντα καὶ ἀναγγέλλειν θαρροῦντως τὰς αἰτήσεις αὐτῶν ἐπὶ τῷ λαμβάνειν τὸ προσῆκον πέρασ καὶ τὸ εὐλογοφανές τε καὶ δίκαιον. Πρὸ πάντων δὲ ὀφείλουσιν ἀγρύπνοις ὁμμάτων βουλαῖς φροντίζειν καὶ διατηρεῖν ἀπαράτρηπτα καὶ ἀπαρεγγεῖρητα τὰ ἐπικεχορηγημένα τῇ Πατριαρχικῇ ἡμῶν ταύτῃ Ἐξαρχίᾳ γεραρὰ τῆς σταυροπηγιακῆς χάριτος καὶ ἀξίας προνόμια, ἵνα μήποθεν κατάρχησιν τις ἀναφνεῖσα παραβλάψῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς καὶ τὸ παντελεύθερον, καὶ τὴν ἐν Ἐκκλησιαστικῇ συγκαταβάσει καὶ προμηθείᾳ γενομένην ἔνωσιν μετὰ τῆς Σχολῆς, λόγῳ βοηθείας καὶ συστάσεως μείζονος καὶ ὀφελείας τῶν ἐγγωρίων, ἐπιχειρήσῃ διασεῖσαι καὶ διαλῖσαι τῷ ὀφθήμενῳ. Ταῦτα ἀπεφάνθη καὶ κεκύρωται συνοδικῶς. Ὡς δ' ἂν, καὶ ὁποῖος τῶν ἀπάντων, σκαιότητι γνώμης καὶ μοχθηρίᾳ ἐλαυνόμενος τολμήσῃ ποτὲ παραβλάψῃ καὶ καθ' οἷονδὴ ποτὲ τρόπον παραλῦσαι τὴν ἔνωσιν τῆς Πατριαρχικῆς ἡμῶν ταύτης Ἐξαρχίας τοῦ Μεσσόβου μετὰ τῆς ἐκεῖ διατελούσης κοινῆς σχολῆς τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων, καὶ τάναντίᾳ βουλευσασθαι τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς ἐξαιρέτου ταύτης προνοίας,

πραγματευομένης προδήλως τὴν ἀνεσιν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐπίδοσιν τῶν φιλομαθῶν ἐκεῖ νεολαίων, ἢ ἐνόησιν τινα καὶ ἐπήρειαν ἐπενεγκεῖν τῇ σχολῇ καὶ τοῖς κατὰ καιρὸν ἐπιτρόποις αὐτῆς, ἢ καὶ αὐτῷ τῷ ἐκλεγομένῳ ὑπ' αὐτῶν, καὶ τὴν πνευματικὴν διοίκησιν ἀνυλαμβάνοντι, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω, ἢ τὴν τῶν ἐπιδαψιλευμένων πατριαρχικῶν καὶ σταυροπηγιακῶν γεραρῶν προνομίων τὴν ἀνεξαρτησίαν τολμήσῃ λυμαίνεσθαι, καὶ μέχρι καὶ τῆς κεραίας αὐτῆς ἀνατρέψαι τι τῶν ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς ἐκπεφρασμένων, ὁποίας ἂν ἢ τάξεως εἴτε ἱερωμένος, εἴτε λαϊκός, ἀφωρισμένος ὑπάρχη παρὰ τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ ζωοποιῦ καὶ ἀδιαιρέτου μακαρίας Τριάδος, τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνον Θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος καὶ τυμπανιαίος, καὶ πάσαις ταῖς συνοδικαῖς καὶ πατριαρχικαῖς ἀραις ὑπεύθυνος, καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικος. Ἐπὶ ταύταις γοῦν ἀπελύθη τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγγιλίῳδες ἐν μεμβράναις γράμμα, καὶ τῷ ἱερῷ κώδικι καταστρωθὲν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐδόθη τῇ διαληφθείσῃ σχολῇ τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων εἰς διηνεκῆ ἔνδειξιν. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αἰωτῇ κατὰ μῆνα Φεβρουάριον, ἐπινεμήσεως Γης» (1818).

† Κύριλλος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, † Καισαρείας Ἰωανίκιος, † Ἐφέσου Διόνυσος, † Ἡρακλείας Βενέδικτος, † Κυζίκου Κωνστάντιος, † Νικομηδείας Ἀθανάσιος, † Χαλκηδόνος Ἰωανίκιος, † Δέρων Γρηγόριος, † Προύσης Ζαχαρίας, † Κρήτης Γεράσιμος, † Λαρίσης Πολύκαρπος, † ὁ Χίου Ἀχαθάγγελος, † ὁ Σάμου Ἀνθίμος, † ὁ Σίφνου Καλλίνικος, † ὁ Δεβρῶν Δοσίθεος.

Ὁ ἐν τῷ σιγγιλίῳ τούτῳ προσηρητημένη μολυβδίνη Πατριαρχικῆ σφραγίς ἐφ' ἐνὸς μέρους ἔχει τὴν Θεοτόκον φέρουσαν ἐν ἀγκάλαις τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐπὶ δὲ τοῦ ἄλλου ἔχει γεγραμμένα κεφαλαίοις γράμμασι τὰ ἑξῆς: «Κύριλλος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἀντιγραφή ὑπὸ Νικολάου Τσιγαρᾶ, Ἀθήναι, Αὐγούστος 1895.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΣΙΓΓΙΛΙΟΝ 1912

Περὶ διορισμοῦ τοῦ Ἱεροθέου Σαύρου ὡς Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου Μετσόβου

Πατριαρχικὸν Σιγγιλίον ἀναφερόμενον εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ Μετσοβίτου ἀρχιμανδριτοῦ Ἱεροθέου Σαύρου ὡς Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου Μετσόβου. Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος Πατριαρχικὸς Ἐξαρχος Μετσόβου.

Ἰωακείμ, ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἀριθμὸς Πρωτοκόλ. 946

Διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Ἀποκαταστατικοῦ Γράμματος δῆλον γίνεται ὅτι τῆς ἐν Ἠπιείρῳ ἡμετέρας Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας Μετσόβου ἐν ζηρείᾳ γενομένης αἰτε δὲ τοῦ τέως ἐν αὐτῇ καθήκοντα προσωρινοῦ Ἐξάρχου ἐκπληροῦντος ὁσιωτάτου ἀρχιμανδριτοῦ Θεοδοσίου ἀπαλλαγέντος συνοδικῶς τῆς διακονίας ταύτης, ἢ Μετριοτήτος ἡμῶν κυριαρχικῶν δικαιώματι προνοήσασα περὶ ἀποκαταστάσεως ἐν αὐτῇ μονίμου κανονικοῦ Ἐξάρχου ὑπ' ὄψει ἔχουσα καὶ σχετικὴν αἴτησιν τῆς Κοινοῦτητος διορίσῃ καὶ ἀποκαταστήσῃ ὡς Ἐξαρχον καὶ Ἐπίτροπον τῆς ἡμετέρας Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας Μετσόβου μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ Μοναστηρίων καὶ Ἐκκλησιῶν καὶ χωρίων τὸν ὁσιολογιώτατον Ἱεροσούγκελον κύρ Ἱεροθέον, κληρικὸν λόγιον καὶ ἱεροπρεπῆ, πειρῶν τε καὶ ζῆλον καὶ ἰκανότητα κεκτημένον εἰς τὴν τῶν καθηκόντων τούτων ἀνάληψιν καὶ διεξαγωγὴν. Καὶ

δὴ γράφοντες ἀπεφαινόμεθα μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων Ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν ἵνα ὁ διαληφθεὶς ὀσιώτατος πρωτοσύγκελλος κὺρ Ἱεροθέος ὑπάρχη καὶ λέγηται καὶ παρὰ πάντων γινώσκηται κανονικὸς Ἐξαρχος καὶ ἐπίτροπος τῆς ἡμετέρας Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας Μετσόβου μετὰ τῶν συνημμένων αὐτῇ ἱερῶν μοναστηρίων καὶ ἐκκλησιῶν καὶ χωρίων, ὀφείλων διακυβερνᾶν ταῦτα κατὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ Ἐξαρχίᾳ τάξιν καὶ τὴν ἐννοίαν τῶν προεκδεδομένων ἱερῶν σιγγιλιωδῶν γραμμάτων, προσέχων ἀκριβῶς καὶ διατηρῶν ἀπατραρέπτως πάντα τὰ Πατριαρχικά καὶ σταυροπηγιακά τούτων προνόμια, ἐπαγρυπνῶν τε καὶ φροντίζων ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῶν ἐν τῇ Πατριαρχικῇ ταύτῃ Ἐξαρχίᾳ ἱερῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας ἀπάντων τῶν χριστιανῶν, οὓς ἔχει ἐπισκέπτεσθαι πνευματικῶς καὶ ποδηγετεῖν εἰς τὰ σωτηριώδη ἔργα διὰ τῶν προσφόρων αὐτοῦ συμβουλῶν καὶ νουθετῶν καὶ σιγητῶν εἰς τὰ ἱερὰ δόγματα τῆς ἀνωμότητος ἡμῶν πίστεως καὶ εἰς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν θείων ἐντολῶν καὶ τῶν ἱερῶν νόμων καὶ κανόνων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν ὀλοσχερῆ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν θεόθεν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένην κραταιὰν βασιλείαν. Ἐπὶ τούτοις δὲ ὑπάρχη καὶ γνωρίζεται πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῶν κληροδοτημάτων ἐπιτροπῆς καὶ συνεργάζεται μετ' αὐτῆς ἐν τοῖς ἀφορῶσιν εἰς τὴν καλὴν καὶ συμφώνως ταῖς διατάξεσιν τῶν ἀφιερῶτων διαχείρησιν καὶ διατήρησιν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος κληροδοτημάτων. Ὀφείλουσι δὲ καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ταύτῃ Πατριαρχικῇ Ἐξαρχίᾳ διατελοῦντες εὐσεβεῖς Χριστιανοί, ἱερωμένοι τε καὶ λαϊκοί, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἀπονέμειν τῇ αὐτοῦ Ὀσιολογιότητι, ὡς πνευματικῶ αὐτῶν προστάτῃ τὴν ἀπαιτουμένην εὐλάβειαν, τιμὴν, ἀγάπην, εὐπειθειάν τε καὶ ὑποταγὴν καὶ δέχεσθαι μετὰ προθυμίας καὶ ἐκπληροῦν ἀπαρεγκλίτως τὰς πατρικὰς αὐτοῦ συμβουλὰς καὶ νουθεσίας τὰς ἀφορῶσας εἰς τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν καὶ εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν τῆς ὑπηκοότητος αὐτῶν καθηκόντων, οὐ μὴν δ' ἄλλα καὶ μετὰ χριστιανικῆς προθυμίας παρέχειν αὐτῷ τὴν ἐτησίαν κανονικὴν ἐπιχορήγησιν καὶ τὰ λοιπὰ τυχηρὰ δικαιώματα, τὰ ἐκ τῶν ἱεροπραξιῶν προερχόμενα. Ὁθεν εἰς ἔνδειξιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον Πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν Ἀποκαταστατικὸν Γράμμα, ἀπολυθὲν ἰῶ διαληφθέντι Ὀσιολογιώτῳ Πρωτοσυγκέλλῳ κὺρ Ἱεροθέῳ Ἐπιτρόπῳ καὶ Ἐξάρχῳ τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας Μετσόβου.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ α'β' κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ἐπινεμήσεως C'.

Ἐπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν Συνοδικῶν Ἀρχιερέων.....

† Ὁ Μυτιλήνης Κύριλλος, † Ὁ Διδυμοτείχου Φιλάρετος, † Ὁ Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Παρθένιος, † Ὁ Χαλδεΐας Λαυρέντιος, † Ὁ Λέρου καὶ Καλύμνου Γερμανός, † Ὁ Κρήτης Θεόκλητος.

Ἐ εἶραι τρεῖς ὑπογραφαὶ Ἀρχιερέων δυσανάγνωστοι.

Ὁ πρῶν Πατρ. Ἐξαρχος

Μετσόβον 10 Ἰουλίου 1959

† Ἀρχιμ. ΙΕΡΟΘΕΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

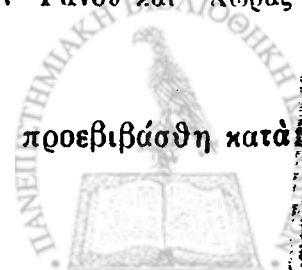
Ὁ,τι ἀκριβὲς ἀντίγραφον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1912 κατὰ μῆνα Ἰανουάριον. Ἐπινεμήσεως C'.

Πατριαρχικὸν Σιγγίλιον, ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἴδρυσιν θνησιγενοῦς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μετσόβου μετὰ Μητροπολίτην τὸν πανιερώτατον Μητροπολίτην Γάνου καὶ Χώρας Τιμόθεον.

13) ΜΕΤΣΟΒΟΝ

Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία ὑφισταμένη ἀπὸ χρόνου μακροῦ, προεβιάσθη κατὰ

Σ)βριον 1924 και ὑπὸ τύπον προσωρινότητος εἰς μητρόπολιν, χηρεύσαν τῷ 1928 και συγχωνευθεῖσαν εἶτα τῇ μητροπόλει Ἰωαννίνων.

Τόμος ἰδρύσεως Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μετσόβου

† Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ κλπ.

Ἔθος κανονικὸν ἢ Ἐκκλησία ἔκπαλαι κέκτηται τὴν τῶν ἐπαρχιῶν σύστασιν πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν καιρῶν και τὴν καλὴν τοῦ ὄλου συγκροτήματος ὑπόστοσιν προσαρμόζειν και οἰκονομεῖν, εἰς εὐρύθμον και λυσιτελῆ τῶν ἐπὶ μέρους τε και τοῦ ὄλου παράστασιν και διακυβέρνησιν. Ἐπειδὴ τοίνυν και κατὰ τὸν καθ' ἡμᾶς Ἀγιώτατον Πατριαρχικὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, μετὰ τὴν ἄρτι ἐξ Ἀσίας και τῆς Θράκης εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος καταφυγὴν τοῦ ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ ἅμα τῇ ποιμέσιν αὐτοῦ και τὴν ἐκ τούτου προελθοῦσαν ἀλλοίωσιν, ἀνάγκη παρέστη πρόνοια λαβεῖν περὶ τῆς εὐρύθμου και ἀναλόγου πρὸς τὰς νέας γενικὰς τε και μερικὰς, ἐκκλησιαστικῆς συστάσεως τῶν διαφόρων ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Κράτει περιοχῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς Πατριαρχικοῦ κλίματος, ἢ Μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς Ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν και ὑπερτίμων, τῶν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῖν ἀδελφῶν και σουλλειτουργῶν, διασκεψάμενοι μετὰ τῆς ὀφειλεμένης προσοχῆς περὶ τῆς ἀνάγκης ταύτης, ἐγνωμεν σὺν ἄλλοις και νέας ἰδρῆσαι Μητροπόλεις ἐκ τμημάτων τῶν ὑπαρχουσῶν ἐπὶ τῇ βάσει και τῆς πολιτικῆς διαιρέσεως τῶν μερῶν.

Οὕτω δὴ φροντίσαντες και διασκεψάμενοι συνοδικῶς, ἐγνωμεν προβιβᾶσαι τὴν καθ' ἡμᾶς Πατριαρχικὴν Ἐξαρχίαν Μετσόβου εἰς αὐτοτελῆ ἐπαρχίαν και Μητρόπολιν τοῦ Ἀγιωτάτου Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, προσαρτήσαντες αὐτῇ και ἅπαντα τὰ μέρη τὰ ἐν τῇ σήμερον πολιτικῇ ὑποδιοικήσει Μετσόβου περιλαμβανόμενα, ἀπὸ τῆς προτέρας ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν ἐξαρτήσεως.

Ἐφ' ᾧ και ἀποφαινόμεθα και ὀρίζομεν συνοδικῶς ὅπως ἢ τέως Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία Μετσόβου και ἅπαντα τὰ μέρη τὰ ἐν τῇ σήμερον πολιτικῇ ὑποδιοικήσει Μετσόβου περιλαμβανόμενα, ἀποτελῶσιν ἐφεξῆς ἰδίαν ἐπαρχίαν και Μητρόπολιν, ἐπωνυμουμένην «Ἱερὰν Μητρόπολιν Μετσόβου», μεθ' ἔδρας τῆς πόλεως Μετσόβου, ὃ δὲ ἐν αὐτῇ ποιμένων ἀρχιερέυς, μνημονεύων τοῦ κανονικοῦ Πατριαρχικοῦ ὀνόματος, ὡς λέτακται, και τὴν ταχιικὴν αὐτοῦ ἔδραν ἐν Μετσόβῳ ἔχων, τιτλοφορεῖται «Ἱερώτατος μητροπολίτης Μετσόβου, ὑπέριμος και ἔξοχος Πίνδου».

Ποραγγέλλομεν δὲ πατρικῶς τῷ τε κλήρῳ και τῷ λαῷ τῆς οὕτω ἐπ' αἰσίσις συνιστωμένης νέας θεοσώστου ἐπαρχίας ὡς τέκνοις ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητοῖς ὅπως ὑποτασσόμενοι ἐκκλησιαστικῶς ἐφεξῆς εἰς τὸν κανονικὸν ἀρχιερέα και ποιμένα αὐτῶν, πείθονται και ὑπέκωσιν οὕτῳ, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου ἐντολήν, φιλοτιμῶνται δὲ ἅμα συντρέχειν και συναντιλαμβάνεσθαι εἰς τὴν αἰσίαν τῶν πραγμάτων τῆς ἐαυτῶν ἐπαρχίας διευθέτησιν και διεξαγωγήν, ἵνα οὕτως, εὐτάκτως και ἀσφαλῶς τῶν πάντων ἐν αὐτῇ διεξαγομένων, πολλὴ μὲν προσγίγνηται αὐτοῖς ἢ πνευματικὴ ὀφέλεια, πολλὴ δὲ και τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ ἢ ἀπ' αὐτῶν παραμυθία και τὸ στήριγμα.

Ταῦτα οὕτω δόξαντα και κριθέντα ἐκυρώθησαν συνοδικῶς. Εἰς δὲ μόνιμον αὐτῶν παραφυλακὴν ἐγένετο και ὁ παρῶν Πατριαρχικὸς και συνοδικὸς Τόμος, καταστρωθεῖς μὲν και ὑπογραφεῖς και ἐν τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐκδοθεῖς δὲ και ἐν ἴσῳ και ἀπαρράλλικτῳ και διαβιβασθεῖς ἵνα κατατεθῆ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἀρτισυστάτου θεοσώστου μητροπόλεως Μετσόβου.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον 2^α κδ', Ἰνδικτιῶνος Η'

† Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος, † Ὁ Κυζίκου Καλλίνολος, Ὁ Νικαίας Βασίλειος, † Ὁ Χαλκηδόνας Ἰωακείμ, † Ὁ Δέρκων Κωνσταν-

τῖνος, † Ὁ Προϊκηπονήσων Ἀγαθάγγελος, † Ὁ Φιλαδελφείας Φώτιος, † Ὁ Σηλυβρίας Εὐγένιος, † Ὁ Ροδοπόλεως Κύριλλος, † Ὁ Ἀνέων Θωμᾶς.

* *

«Ἐπὶ τῇ συστάσει τῆς (ι. μ)λεως Μετσόβου σκέψιως καὶ ἀποφάσεως γενομένης συνοδικῶς πρὸς ἐκλογὴν τοῦ καταλλήλου εἰς ἀνάληψιν τῆς ποιμαντορικῆς διοικήσεως τῆς (μ)λεως ταύτης προσώπου» ἐξελέγη (7 8)βρίου 1924) ὁ πανιερώτ. (μ)της Γάνου καὶ Χώρας Τιμόθεος. Ἀπέθανεν ἐν Μετσόβῳ τῇ 19 Φεβρ. 1928.

Συλλυπητήριος ἐπιστολὴ τοῦ Οἰκ. Πατριάρχου Ἀθηναγόρα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχιμ. Μοδ. Πέρτσαλη.

Ἀθηναγόρας Ἐλέφ Θεοῦ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ Νέας Ρώμης
Τῷ Ἐντιμωτάτῳ Δημάρχῳ Μετσόβου, χάριν καὶ εἰρήνην παρὰ Θεοῦ

Εἰς Μέτσοβον

Ἐντιμότητα,

Μόλις πρὸ ὀλίγου ἐπληροφορήθημεν τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημίαν τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιμ. Μοδέστου Πέρτσαλη, ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῆς κατὰ Χάλκην Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τέως Σχολάρχου τῆς τετιμημένης Πόλεως ὑμῶν Μετσόβου.

Καὶ βαθυτάτην ἐκ τούτου ἔδοκιμάσαμεν θλίψιν. Διότι ἐκτὸς τοῦ γεγονότος, ὅτι εἴμεθα ἐκ τῆς αὐτῆς γενετῆρας, τῆς Ἡπείρου, συνεδεόμεθα μετὰ τοῦ ἀειμνήστου ἐκ τῶν φοιτητικῶν ἐδωλίων ἐν τῇ ὡς ἄνω Ἱ. Θεολογικῇ Σχολῇ καὶ πολλὴν ἐτρέφομεν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν, διὰ τὰς ἀρετάς, τὰ προσόντα καὶ πολυτίμους αὐτοῦ ὑπηρεσίας.

Δι' ὃ καὶ πολλάκις ἐκαλέσαμεν αὐτὸν ὅπως ἔλθῃ ἐνταῦθα. ἵνα τιμήσωμεν αὐτὸν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ὀρθοδοξίας, ἀλλὰ δὲν εὐτυχήσαμεν νὰ ἐπανίδωμεν αὐτόν.

Προαιγόμεθα τοίνυν ἐκφρόσαι τῇ ὑμετέρα ἀγαπητῇ Ἐντιμότητι καὶ δι' ὑμῶν ὀλοκλήρῳ τῇ πόλει τὴν πολλὴν ἡμῶν συμπάθειαν ἐπὶ τῷ θλιβεσῶ τούτῳ γεγονότι εὐχόμενοι, ὅπως κύριος ὁ Θεὸς ἀναπαύσῃ τὴν μακαρίαν αὐτοῦ ψυχὴν ἐν κόλποις Ἀβραάμ, ὑμῖν δὲ πᾶσιν καταπέμψῃ τὴν ἐξ ὕψους παρηγορίαν.

Ἀπονέμοντες δὲ τῇ Ὑμετέρα Ἐντιμότητι καὶ παντὶ τῷ εὐσεβεῖ πληρώματι Μετσόβου ὀλόθυμον τὴν Πατριαρχεικὴν ἡμῶν εὐλογίαν, ἐπικαλούμεθα ἐφ' ὑμᾶς πάντας πλουσίαν τὴν χάριν τοῦ ἐν Βηθλεὲμ Τεχθέντος καὶ ἐν Ἰορδάνῃ Ἐπιφανέντος Σωτῆρος Χριστοῦ, αἴσιον δὲ καὶ ὑγιεινὸν τὸν νέον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ ἐνιαυτόν.

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως

1955 Ἰανουαρίου 15

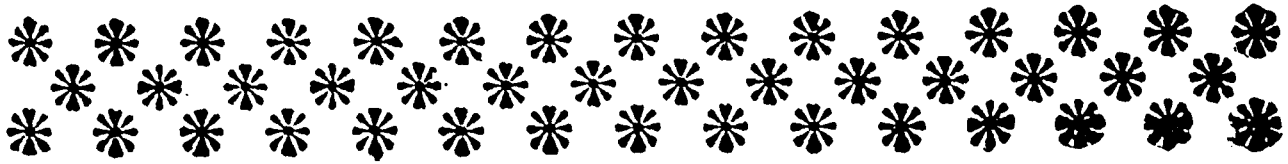
Ἀθηναγόρας διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον πρὸς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ Μετσόβου.

Μέτσοβον τῇ 23 Φεβρουαρίου 1955

Ὁ Δήμαρχος

ΜΑΝΘΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΘΕΣΙΝ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1807*

Ἡ τρίτη τῶν ἐπιστολῶν τῆς Ἄννας Γιούργα φέρει τὸν ἀριθμὸν 14566 καὶ χρονολογίαν 2 Ἰουλίου 1807.

Εἰς αὐτὴν ἡ Ἄννα Γιούργα γράφει πρὸς τὸν ἀδελφόν της ὅτι τὰ πράγματα ἠσύχασαν, ὅτι ἐκλήθησαν ὅλοι οἱ κλέφτες καὶ περιμένοντας, ὅτι ὁ Καποδίστριας εἰς πάντα κοπιᾶζει, ὅτι εἶναι χρήσιμος νέος καὶ ὅτι ἔγινε γεῦμα πλουσιώτατον, εἰς τὸ ὁποῖον μετέσχον 120 ἄτομα.

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἄρ. 14566

Ἠγαπité μι ἀδελφὲ ακριβὸς χερετό, καὶ ἰσὰς ἀσπάζομε.

Τὰ δύο ἰλικρινὰ γράμματά σας 21 καὶ 24 τοῦ παρελθόντος μινὸς ἔλαβα μὲ ἱπερβολικὴν χαροποισίην μου, καὶ δοξάζω Κύριον παντοκράτορ ὁποῦ ἐβρίσκεστε ἐν ἀκρῇ ἰγίαν ὁποῦ τὸ ὅμιον ἐπιθιμὸ καὶ εἰς τὸ ἐρχόμενο· τὰ βάσανα τῆς πατρίδος διὰ τὸ παρὸν ἴνι εἰς κάπιαν ἰσιχίαν καὶ μάλιστα οἱ ἐνγκάτικι ἐμψυχόθισαν καὶ ἀνδρίευσαν ἐπίτα τὶς ἀπολαύσεος (;) τοῦ γγενεράλ Παπανδόπουλου, ὅστις ἀρχισε νὰ βανι τὰ πράγματα ἐν τάξει, καὶ νὰ ἀγωνίζετε ἴσος τοῦ ἐπιτίχι, ὅσον ἐπιθιμίτε, ὁποῦ ὁ παντοδύναμος νὰ βοιθίσι εἰς τὸ συμφέρον, διὰ τὴν δόξαν τοῦ γένους. δὲν μοῦ ἴνε σινχοριμένο νὰ σᾶς φανεροσο περισσότερον, καὶ μὲ τὴν προκοπὴν σας καταλάβετε, καὶ εἰς ὀλίγον διάστημα θέλι ἰκούσετε τὸν κρότον τὸν ἀρμάτον (ὁπόταν οἱ πολιτικὲς ἰποθεσις διὰ κακὴν μας τιχὴν δὲν λάβουν ἄλιαν μεταλαγίν). Οἱ κλέπτε ὅλι ἐκράχθισαν, καὶ τοὺς ἀναμένομε τὸ ὀλιγότερον, περὶ τὸν ὀλίον ἐπιμωθήσαν ἰ; (1) καϊκία, Βάρκες καὶ αὐθεντικὸ Ναβαγίου (2) εἰς δραμέστο (3), διὰ νὰ τοὺς δόσουν τὸ ἰμπάρκο (4), τὰ ἀρμαμένα (5) μικρὰ μεγάλα ἀπογίρουν τὴν Νίσο καὶ σινάζοντε εἰς τοὺς Μίλους καὶ σέτε (;) καὶ εἰς τὴν στιγμὴν τῆς ἀποφασισμένης ἰμέρας τοῦ ἀτάκου (ὀλίγον μακρὰ) θέλι φθάσουν καὶ ἔτερα ἀπὸ Κοριφοὺς μὲ ἄλα στρατεύματα. αὐτὰ ἄς ἴνε ριζομένα εἰς τὴν καρδίαν σας, καὶ μὴν τὰ διμοσιευσιτε. διάφορους πολέμους ἔκαμαν ὅς ἀνδροῖο γρεκὶ οἱ κλέπτε, ἐναντίον τὸν τουρκὸν μὰ ἐχάθισαν 45: παλικαρια καὶ τεσσαρι προεστότεστους—ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἰπερ τοὺς 300 τζοχανταρέους (6) σκοτομένοι καὶ λαβομένοι. Ὁ ἀριθμὸς τὸν κλεφτὸν ἴνε 900 παλικάρια, διαμερασμένοι εἰς τρία σόματα, καὶ κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτὰ ἐπολέμησε μὲ ὀχτακόσιους, καὶ χίλιους τζοχανταρέους, οἱ καλότερις δυναμις τοῦ συνορίτου πέμποντας τρις χιλιαδες κατεπάνω τους καβάλας (7) καὶ πεζούρας (8), ἐξόχος ὁ ραγιᾶς (9) ὁποῦ ἀσικόθι εἰς τὰ ἀρματα μετ' αὐτούς, εἰς κατάρτεξιν καὶ ἀφανισμόν τὸν κλεπτὸν. τὸ θέατρον τῆς ἑπτανήσου πολιτίας ἔκαταστήθι οἱ πατρίδα μας καὶ τὴ μέλι νὰ ἰποφῆρι ὅλες τῆς

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 882.

διστιχίες, και συμφοράς, ἐδὸ σιναθρίζοντε τὰ Ἴωνικὰ ἄρματα και καθιμερινὸς φθάνουν βοίθιες ἀπὸ τὰ ἄλα Νισία μὲ βίαν προσπαθήτε νὰ πάρι τέλος οἱ νέα φορτιφικατζιον (10), και δουλέβομε ἀκατάπαυστα, μὰ ἀπετὶ διορία ὄντας οἱ ἱμπρέζα (11) μεγαλοτάτι και στερεομένι ἱμεθα εὐτιχίστατι. Ἐλπίζομε εἰς τὸν θεὸ νὰ σοθοῦν οἱ κίνδινι, και φοβερισμὶ και νὰ ἰσιγάσομε ἀπὸ τὸσες διστιχίες ὁποῦ ἱποφέρομε, και δοκιμάζομε, τὸρα μίνες δέκα. ἀληθινὰ ἀνεχορισαν ἀπὸ τὴν πολιτίαν διάφορες φαμελίες, μὰ εγὼ ἠγαπιτὲ ἀδελφέ, ἀπεφάσισα νὰ γένο θισία ὁμοῦ μὲ τὸσους ἄλους σιναδελφουσμας και σᾶς ἱμε ἱποχρὲι εἰς ὅσον μοῦ διλοποίτε μὲ τὰ γράματά σας ἔαν ἱνε ἀπόφασι νὰ γαθὶ οἱ πατρίς, μὲ τὸσες χιλιαδες ψυχές, και μάλιστα τὸρα εἰς τὸν τρόπον ὁποῦ ἐδιναμόθι, και διαφεντέβετε (12) ἀπὸ τὰ ἀνίκιτα και πολικίλα ἄρματα, θελι ἱποφέρο μαζί μετ' αὐτοῦς τὸ ἀποβισόμενο τὶς τίχιστους, ὁποῦ ὁ ἐπουράνιος παντοκράτορ νὰ κρατὶ μακρά, και γενὶ ἔλεος εἰς τὲς ἁμαρτίεσμας. ὁ πρίτανίσμας (12) ἐπίγε μὲ τὴν εὐκί σας, και διοικὶ ὁ Κ. δογ. σταύρος ὡς προεστότερος ρεγγέντες, διὰ προσταγίς τοῦ σενάτου (13). Εἰς τὰ πάντα κοπιάζι ὁ ἐνάρετος Κ. Κο καποδίστριας πρὸς τὸν ὁποῖον οἱ πατρίς μέλι νὰ τοῦ ἱνε ἱποχρὲι ἱονίος, διατὶ ἔαν αὐτὸς ἔλιπε, διὰ πολότατα δίκαια ὁποῦ δὲν ἱμπορὸ νὰ σᾶς παραστίσο, ἱθελε γίνομε θυσία τῆς ὀργίς τοῦ ἐχθροῦ. αὐτὸς ὁ χρίσιμος νέος, ἔδοσε τὴν ἀπερασμένι κιαρακὶ ἕνα γιομα (14) πλουσιοπάροχο, εἰς τὸ ὅπιον ἱσίχθισαν γγενεραλέι μὲ ὄλιν τους τὴν ὀφικιαλιτά, διάφορες ἀρχόντισες, ὀφικιαλιτά τὶς θαλασις, Μιτροπολιτάδες, τὰ γρεκά Καπετανάτα, οἱ προεστότες τῆς πολιτίας, και πολλὶ ἄλι, τὸν ἀριθμὸν 120· και αὐτὸ τὸ γεῦμα ἔγινε, διὰ τὴν ἔβριχοριαν τῆς τάβλας (15), μέσα εἰς τὸ περιβόλι τοῦ δογ Χαλιζιόπουλου εἰς ἄγιον διμίτριο, ὁποῦ ἐκρατούσε ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, εἰς τὸ ἄλο, μὲ ἄδιαν ὄσι ἱθελον νὰ πιγένουν εἰς θεόρισιν και ὁποῦ τὸ κονκόρσο (16) ἱτονμεγαλότατο σιντροφενμένο μὲ τὰ λαλούμενα (17) τὰ Ἴωνικὰ, και ρουσικὰ. Ἐλαβα τὰ παπούτζια, και περικαλὸ νὰ μοῦ συμιοσετε τὸ παζάρι ταυς (18) νὰ δόσο τοῦ ἀνιψοῦ σπιρίδωνος, ὁ ὀπίος γοδέρι (19) ὑγίαν και τὴν γραφὴν τοῦ γαμπροῦ του ἕκαμα γνωστὶ παριγορίζοντάστον ὡς Μιτέρα του, ἀνγγαλᾶς (20) και ἱχε τὴν ἱδισιν προλαβὸν και ἀναπαυθίτε, δὲν ἀγρικὸ (21) νὰ ἀγρικήσετε βάρος διὰ τὰ παπούτζια, διατὶ εἰς τὸ ἔξις δὲν θέλι σᾶς δόσο ἐνόγλισιν, και εστο διὰ ρεγολά σας (22). Οἱ ἐνδεσιμοτατι ἀδελφια Πατρικίο σᾶς εὐχοντε. ὁ πάτερ Θεόκλιτος πάλιν ἐπίστρεψε εἰς Κοριφούς, ὄντας οἱ ἀνιψὰ του εἰς θάνατο (ἐφθαρμένον ἐδῶ τὸ κείμενον) ἀπὸ τοῦς ἱατροῦς και ἀπὸ τὲς ἱδίσες ὁποῦ ἔχομε ἱτον εἰς ἀγονίαν, Μειρίσατε ἀδελφέ τὴν διστιχίαν τῆς Μητρόστῆς, και ἀδελφὸν τῆς, και καταλάβετε πὸς ἐβρίσκοντε ἀπὸ τὴν θλίψιν τους, μένοντας ἔστεριμένι ἀπὸ τέτηναν χρίσιμι νέα, ὁποῦ μὲ κόπους, και βάσανα ἀνάθρεψαν. Οἱ τζάτζα σᾶς προσκινά, ὁμῖος ὁ ταπινὸς δούλοσας μπενβενούτης. καταπὸς σᾶς γράφο τὲς ἱδίσες τῆς πατρίδος ἐτζι νὰ πράτιτε και οἱ αὐθεντία σας εἰς κάθε ἄλιν ὁποῦ νὰ ἐξέβριτε και μὴν ἱχοντας, σᾶς ἀσπάζομε μὲ ἀδελφικὴν ἄγαπιν.

ἠγαπιτί σας ἀδελφή

Αννα γιούργα ρετίνη

Ἄγία Μαύρα 2 Ἰουλίου 1807 πλ.

Σημειώσεις :

1. ἐπιμώθησαν κακία=ἐμσθώθησαν...
2. ναβάγιον, τὸ
3. δραγαμέστο, τὸ
4. ἱμπάρκο, τὸ
5. τὰ ἀρμαμέντα=τὰ πλοία; καίμα κλπ;

6. τζοχαντάρης πληθ. τζοχαντάρηδες και τζοχανταρέοι=ἐπίλεκτος σωματοφύλαξ ἐπὶ τουρκοκρατίας.
7. καβάλα=τὸ ἵπικόν, οἱ ἵππεις.
8. πεζούρα=τὸ πεζικόν, πεζὸς στρατός.
9. ραγιᾶς=ὁ μὴ μουσουλμᾶνος ὀθωμανὸς ὑπῆκοος, δοῦλος.
10. φορτιφικατζίον, ἢ=τὸ δχύρωμα.
11. ἱμπρέζα, ἢ=impresa=ἐπιχειρήσεις.
12. πρύτανις, ὁ=ἐπήγε μὲ τὴν εὐκή σας=ἀντικατεστάθη.
13. σενάτο, τὸ=τὸ συμβούλιον.
- 14.=γιόμα, τό=τὸ γεῦμα, συμπόσιον. Τοῦτο ἔγινε τὴν 30 Ἰουνίου 1807, εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθησαν προσκληθέντες Ρῶσσοι ἀξιωματικοί, ὀπλαρχηγοὶ καὶ ἀρματωλοὶ τῆς Ρούμελης, Σουλιῶται, Ἐπτανήσιοι, ἱερεῖς, ὑγενεῖς καὶ ἀγρόται καὶ εἰς τὸ στρατιωτικὸν αὐτὸ συμπόσιον ὠρκίσθησαν νὰ πολεμήσουν κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἄλῃ.
15. τάβλα, ἢ=ἡ τράπεζα, τὸ τραπέζι.
16. κονκόρσο, τό.
17. λαλούμενα, τὰ=τὰ μουσικὰ πνευστὰ ὄργανα, ἢ λαϊκὴ ὀρχήστρα.
18. παζάρι, τὸ—ἡ τιμὴ, ἢ ἀξία.
19. γοδέρει ὑγείαν=ὑγιαίνει.
20. ἀνγκαλάς: ἀγκαλὰ=ἄν καί, μολονότι.
21. ἀγρικῶ=ἀγροικῶ=ἀκούω, ἐννοῶ.
22. ρέγολα: καὶ ρέγουλα=τάξις.

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ, Δ)λου

ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΓΡΑΜΜΕΝΟΧΩΡΙΩΝ

Πηγές πολύτιμες τῆς Νεώτερης Ἱστορίας τῆς Ἠπείρου μας μὲ τὸ πλῆθος, καθὼς εἶναι γνωστό, τῶν σκοτεινῶν καὶ ἀνερεύνητων ἀκόμα σημείων καὶ τὶς ὄχι λιγώτερες ἀνακρίβειες, ἀποτελοῦν χωρὶς ἀμφιβολία οἱ ἐπιγραφές καὶ ἐνθυμήσεις. Ἀπαντώμενες σὲ πλάκες ἐντοιχισμένες παλαιῶν κτιρίων, τοίχους καὶ τέμπλους ἐκκλησιῶν, σταυρούς, Εὐαγγέλια, ὕπλα, λειψανοθήκες καὶ λοιπὰ παλαιῖκα ἀντικείμενα, σὲ παράφυλλα παλιῶν τὸ ἴδιο λειτουργικῶν βιβλίων καὶ κατάστιχων, ὅπου ἀγράμματοι συχνὰ ἀλλὰ φωτισμένοι ἄνθρωποι, τεχνίτες, ἱερωμένοι ἢ δασκάλοι τὶς ἀπόθεσαν, διασώζουσι μνήμες παρωχημένες τοῦ τόπου μας πολὺ ἐνδιαφέρουσες, συνιστῶντας σελίδες ἀδρές καὶ ἀληθινές τῆς μικρῆς τοῦ ἱστορίας. Ἡ ἀξία καὶ ἀναμφισβήτητη συμβολὴ τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῶν ἱστορικῶν πηγῶν στὴν ὀρθὴ γνῶση τοῦ παρελθόντος δὲν ἄργησε νὰ ἐκτιμηθῇ, πρῶτος δὲ ὁ Ἀραβαντινὸς ἔκανε πλατεῖά τους χρῆση στὴ σύνθεση τῆς Χρονογραφίας τοῦ τῆς Ἠπειρωτικῆς.

Ἀπὸ τοὺς νεώτερους λογίους καὶ ἱστορικούς μας οἱ ἀείμνηστοι Λάμπρος, Σάρρος, Ἀθηναγόρας καὶ Σούλης ἐδημοσίευσαν κατὰ καιροὺς πλούσιες συλλογές ἐπιγραφῶν καὶ ἐνθυμήσεων, ὑπογραμμίσαντες προλογικὰ τὴ μεγάλη σπουδαιότητά τους—ἴση μὲ κείνη τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν—σὰν ἱστορικῶν ντοκουμέντων καὶ πηγῶν καθαρῶν δυναμένων νὰ φωτίσουν ἄγνωστες πλευρὲς τῆς τοπικῆς μας ἱστορίας, νὰ συντελέσουν δὲ στὴν ἀποκατάσταση πολλῶν πλανῶν καὶ αὐθαιρεσιῶν, ποὺ ὑπεισήλθαν, ἀκριβῶς ἀπὸ ἔλλειψη ἐπαρκῶν ἀποδεικτικῶν στοιχείων, σὶδὸ σῶμα τῆς.

Ἄλλες σοβαρὲς σὶδὸ μεταξὺ καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ προσπάθειες περισυλλογῆς δηλ. καὶ παρουσίας τῶν ἀνὰ τὴν Ἠπειρο καὶ στὰ μέρη ποὺ καθορίσαμε ἐγκατεσπαρμένων αὐτῶν μνημείων, ἐκτὸς ἐλαχίστων μεμονωμένων περιπτώσεων (λόγιος ἱερέας Παῖσιος, συν. Θεοδώρου), δὲν γνωρίζω. Τὸ χωρὶς ὑπερβολὴ πατριωτικώτατο τοῦτο χρέος ἀπόκειται ἤδη στὰ χέρια τῶν πνευματικῶν σωματείων τῆς πόλης μας, τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ πιδὸ πολὺ τῆς Ε.Η.Μ., ποὺ μὲ συντονισμένες καὶ συστηματικὲς ἐνέργειες (συγκρότηση κατὰ περιοχὲς συνεργείων μὲ εἰδικὴν καὶ ἐρασινέχνης συλλέχτες) θὰ σπεύσουν νὰ περισώσουν ὅ,τι σχετικὸ ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖται ἀκόμα, προτοῦ ὁ χρόνος καὶ ἡ περισσὴ ἀκηδεῖα τῶν ἀνθρώπων τὸ ἀφανίσει ὀριστικά.

Κατὰ πρόσφατη αὐτοπρόσωπη περιόδεα μου ἀνὰ τὶς ἐκκλησίες Γραμμενοχωρίων, δυνήθηκα, ὄχι χωρὶς κόπο, νὰ συλλέξω ἀρκετὲς τέτοιες ἐνθυμήσεις καὶ ἐπιγραφές, τὶς ἀνέκδοτες καὶ πιδὸ ἐνδιαφέρουσες ἀπὸ τὶς ὁποῖες δίνω ἀσχολίαστες παρακάτω. Δὲν παραλείπω νὰ σημειώσω τὶς δυσκολίες ποὺ συναντᾷ ὁ ἀνεπίδεκτος στὴν ἀνάγνωση καὶ ἀποτύπωση τῶν ἐπιγραφῶν ἰδίως, μὲ τὴ συνήθη πρωτόγονη καὶ ἰδιότυπη γραφὴ, τὶς συντμήσεις καὶ τὰ ἀπίθανα συμπλέγματα. Ἄλλὰ καὶ αἱ ἐπενεχθεῖσες μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων καὶ ἀπὸ διάφορες αἰτίες ἐκτεταμένες συχνὰ φθορὲς τους, ἀποτελοῦν πρόσθετη στὴν προσπάθεια αὐτὴ, καὶ ὄχι σπάνια, ἀνυπερέβλητη δυσχέρεια.

1

(1595) —«ΕΤΙ ζογ' (=1595)

π(α)πατρια(φυλλος);»

Ἐπιγραφή χαραγμένη σὲ πουρόλιθο ἐντοιχισμένο στὴν Δ. πλευρὰ τῆς ἐκκλησιᾶς Ἁγίου Νικόλαος Περάτης.

2

(1602) —«ΕΤΟΣ ζρι' (=1602)»—

Ἐπιγραφή πάνω σὲ λιθάρι τῆς Β. πλευρᾶς τοῦ ἔρειπωμένου τουρκικοῦ κοτσεκιοῦ στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ Κόντσκα.

3

(1604) —«ΕΤωσ ΖΡιβ (=1604)»—

Ἐπιγραφή σὲ πλάκα ἐντοιχισμένη στὸν τρούλλο τῆς ἐκκλησιᾶς Κοβήλιανης τιμώμενης στὸ ὄνομα Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

4

(1604) —«ΕΝΕΤΙ ζριβ' (=1604)»—

Ἐπιγραφή ἐγγράρακτη σὲ λίθο τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ Ἁγίου Γεώργιος Κόντσκας.

5

(1605) «† Δέησις...

† Δέησις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Γεωργίου ἐν μηνὶ Αὐγούστου ΙΒ ἔτους ζριγ (=1605)»

Ἐπιγραφή ὑπέρθυρη στὸ νάρθηκα ἐκκλησιᾶς τῆς Παναγίας στὴ θέση Τοπόλια παρὰ τὸ χωριὸ Κοβήλιανη, ποῦ ἦταν παλιότερα μοναστήρι.

6

(1510) «Ἐτους ζριη (1610)»

Ἐπιγραφή σὲ μαυρόπλακα πάνω ἀπὸ τὴ Δ. εἴσοδο τοῦ παραπάνω ναοῦ.

7

(1637) «Ἀνοιγέρθη καὶ ἀνοιστορίθι ὁ Θύος καὶ Πάνσεπτος Ναὸς τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀηπαρθένου Μαρίας ἀρχιερωτευόντος τοῦ παρθενίου τοῦ πανιερωτάτου Μιτροπολίτου Ἰωαννίνων σινδρωμῆς τε καὶ κόποις τοῦ Τζόρτζη Καραλὶ τοῦ ὀσιοτάτου ἐν ἱερομονάχαις καὶ Ἡοάσαφ ἱερομονάτου ἔτει τῷ ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

,αχλζ' ἔτος ζρμε' (—1637)».

Ἐπιγραφή πάνω ἀπὸ τὴν πρὸς τὸ νάρθηκα θύρα τῆς ἴδιας αὐτῆς ἐκκλησιᾶς στὰ Τοπόλια.

8

(1638) «Οὗτος ὁ πανσεβᾶσμος καὶ ἱερός Ναὸς τε ὃς γὰρ ὄραται σήμερον ὁ τοῦ Βροτίου (;) γένους τῆς παναμώμου πέφυκεν ἀγνῆς παμμακαρίστου Ναὸς Παρασκευῆς καὶ ποιητοῦ πλάστου τῶν ὀρωμένων. Τοῦτον γοῦν ἐξωγράφησεν πόθῳ ψυχῆς καὶ ζέσις μετὰ τὴν ἀποβίωσιν καταλιπὼν ἐξόδου (;) ἐν τῇ φοικτῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀδεκάστου φοβερᾶς Δευτέρας Παρουσίας ἐν ἣ μέλλει ὁ Κύριος ἐκάστῳ ἀποδοῦναι κατὰ τῶν ἔργων τῶν αὐτοῦ ὡς ἔπραξεν ἐν βίῳ ἱεραρχοῦντος τῷ καιρῷ τοῦ πανιερωτάτου Ἡοαννίνου λογιωτάτου λέγω δὴ Κυροῦ Παρθενίου ἐν ταύτῃ (;) γὰρ τοῦ τρέχοντος δόξα Χριστῷ τῷ Θεῷ. Τῆς γὰρ χρησιμότητος αὐτοῦ πέρας οὐκ

ἔστη ὄντως. Νικολάου ἱερέως—Κυρ Λεοντάρι Στάδη.

1638

7146

αχλή'

ΖΡμς'

ἐν μηνὶ ὀκτωβρίου εἰς Β'»

Ἐπιγραφή ὑπέρθυρη στὸ ἐξωκλήσι Ἁγία Παρασκευὴ τοῦ χωριοῦ Βαγενήτι πολὺ δυσανάγνωστη.

- (1672) «Ὁὗτος ὁ Θεῖος καὶ πάνσεπτος Νοὸς ὑπάρχει τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου Προδρομοῦ καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἀνηγέρθη καὶ οἰκοδομήθη ἐκ βάθρων εὐδοκία Θεοῦ διὰ συνδρομῆς κόπου τε καὶ ἐξόδου τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου Ἰωάννου Τζουραγλῆ καὶ Αὐγέρος διὰ ψυχικὴν αὐτῶν χρίαν καὶ τῶν γονέων αὐτῶν κατὰ τῷ ΖΡΙΒ—7112 (=1604) μετὰ δὲ εἰς τοὺς ΑΧΟΒ=1672 θείῳ ζήλῳ κινήθεις ὁ τιμιώτατος κυρ Λεοντάρης (ἐκ κόμης Βαενήτου) μετὰ τῆς συνβήου αὐτοῦ Ἀλέξος καὶ τοῦ τέκνου αὐτοῦ Ἰωάννου ὅστις ἰστορήσεν αὐτὸν τὸν Ναὸν ἐξ ἰδίων ἀναλωμάτων διὰ ψυχικὴν αὐτοῦ χρίαν καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ ὡς καθὼς ὁρᾶται τὴν σήμερον ἐπίτροπος (;) καὶ σηνιτρομιτῆς κυρ Σταύρω Τζούραγλι σὴν τῇ μητρὶ αὐτοῦ Ζώνιος. Ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου Μητροπολίτου Κυρίου Κυρίου Κυρίλλου Ἰωαννίνων. Ἐτελειώθη ἐν μηνὶ Ἰανουαρίου Ε' ἐφημερεύοντος δὲ Εὐσταθίου ἱερέως ἐτελειώθη διὰ χειρῶν τοῦ ταπεινοῦ δούλου Θεοῦ Δημητρίου καὶ Γεωργίου 1672».

Ἐπέρθυρη ἐπιγραφή στὸν Ἁγ-Γιάννη Κοβήλιανης. Πάνω ἀπὸ τῆ Δ. εἰσοδο τοῦ ἴδιου ναοῦ χαραγμένο σὲ πλάκα: «Τοῦ Ἁγίου Προδρομοῦ 1795 Μάιος 5».

10

- (1762) «Ἰστορίθη ἡ κλινὴ αὐτῆ ἱστορία διὰ δαπάνης αὐτῆς Μονῆς τῆς ἐπονομαζομένης Κοίμησις τῆς Θεοτόκου Κύκου ἱερέως (;) ἀρχιερατεύοντος Κυρίου Γρηγορίου κατὰ ἀψξβ' = 1762 Νοεμβρ. 6. Δαπάνη ἀμαρτωλοῦ...καὶ Ἰωάννου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐκ κόμης Τζέργιανη ἐπιτροπευοντος Στεφάνου καὶ υἱοῦ του ποτε Αλεξίου μὲ τὴν μητέρα αὐτοῦ Δάφνος.

ἐν μηνὶ Ἰωνίου (1765) ἐξ Ἰωαννιν(ων)»

Ἐπιγραφή ὑπέρθυρη ἐσωτερικὰ τῆς Ν. εἰσοδοῦ στὴν «Παναγιὰ» τοῦ χωριοῦ Τζέργιανη.

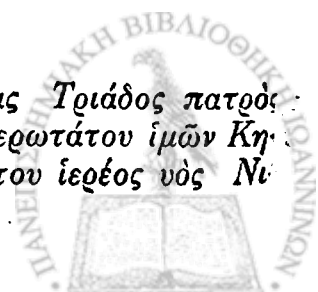
11

- (1788) «Ἀνηγέρθη ἐλέει Θεοῦ ὁ πάνσεπτος οὗτος Ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας ἐνδόξου Δεσποίνης ὑμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ ἀπὸ μὲν τὸν δεξιὸν χορὸν ἢ ἐν τῷ Ναῶ εἴσοδος . . . ἀπὸ δὲ τὸν ἀριστερὸν χορὸν . . . τοῦ Σωτῆρος διὰ βοήθειας καὶ ἐξόδων τιμο.....(;)...Κουριστιανοῦ (;) ἐκ τῆς πόλεως Ἰωαννίνων καὶ ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν χωριανῶν δούλων τῆς Μοσπίνας ἐτελειώθη καὶ ἰστορίθη ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου Μητροπολίτου Κυρίου Μακαρίου ἐν ἔτει (ΑΧΙΙ) (1788;)».

Ἐπιτοίχια ἐπιγραφή στὴν ἀνακαινισθεῖσα ἤδη ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ Μοσπίνα τιμώμενη στὴ μνήμη Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

12

- (1794) «Ἐἰστορίθη οὗτος ὁ Θῆος κὲ πάνσεπτος τῆς Ἁγίας Τριάδος πατρὸς Ἰουσοῦ κὲ Ἁγίου Πνεύματος ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου ἱμῶν Κηρίου Κηρίου Μακαρίου διὰ συνδρομῆς κηρ Παναγιώτου ἱερέως υἱὸς Νι

κολάου Κόλια ἐκ κόμης Μοσπίνας ἱστορίθη διὰ χηρὸς Ἀθανασίου Ἀναγνώστου καὶ Γεωργίου τὸν αὐτοῦ ἀδελφῶν ἐκ κόμης Φορτόση Τομαροχόρια.

Ἔτος 1794 Ὀκτωβρίου 17».

Ἐπιγραφή ὑπέρθυρη στὸ ἐκκλησιάκι Ἀγίας Τριάδος αὐτοῦ τοῦ παραπάνω χωριοῦ.

13

(1801) «1801 σεπτεβρίου 5
ἀπεθάνε ὁ παπαθαννης ἀπο τοῦ γραμμένου πού ητάν δασκαλος οὐρφανος».

Ἐνθύμηση σὲ παράφυλλο Μηναίου Σεπ)βρίου ἐκδοσης 1793 (Βενετιά) τῆς ἐκκλησιάς Ἀγ. Γεώργιος Βαγενίτης.

14

(1805) «Οὗτος ὁ σεβάσμιος καὶ ἀπειροκαλῆς Ναὸς ὁ ἐπιτιμώμενος εἰς μνήμην τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου Ἀρχιεπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας τοῦ θαυματοργοῦ ἐκ θεμελίων ἀνακαινίσθη καὶ ἱστορήθη διὰ δαπάνης τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἐπιτροπεύοντος κυρίου Ἰωάννου Παπακώστα Γούδα ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου κυρίου Ἱεροθέου κατὰ τὸ 1805 ἐφημερεύοντος Ζαχαρίου ἱερομονάχου Ἰσακκίου ἱερομονάχου Ἀγαπίου μοναχοῦ διὰ χειρὸς Ἀναστασίου Ἀναγνώστου Καπεσοβίτου Νοεμβρίου 12 καὶ τῶ ἀδελφῶ κωνσταντίνω».

Ἐπιγραφή ὑπέρθυρη τῆς πρὸς τὸν κυρίως ναὸ εἰσόδου τοῦ Ἀγίου Νικολάου Γραμμένου. Σὲ μαυρόπλακα ἐντοιχισμένη ἐξωτερικὰ καὶ πάνω ἀπὸ τὴν κόγχη τῆς ἰδίας ἐκκλησιάς ἀναγράφεται ἡ χρονολογία τῆς ἀνέγερσής της. (1804 ΑΠΡΛΟΣ).

15

(1814) «Ὁ Ναὸς οὗτος τοῦ Ταξίαρχου Μιχαὴλ ἐκτίσθη εἰς τοὺς 1814 ἐπιτροπεύοντος κυρ Ἰωάννου Γούδα Νικολ. Γούδα καὶ Κώστα Μπακάλη...».

Ἐγγάρακτη σὲ πλάκα ἐπιγραφή ἐντοιχισμένη πάνω ἀπὸ τὴ Β. εἴσοδο τῶν Ταξιαρχῶν Γραμμένου.

16

(1817) «Δαπάνη ἀδελφῶν Ζωσιμάδων Μόσχα 1817».

Ἐπιγραφή κάτω ἀπὸ τὶς εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας στὸν Τέμπλο τῆς πὶδ πάνω ἐκκλησιάς τοῦ Γραμμένου.

17

(1819) Τὸ ἅγιο Ἐβακέλιο τὸν Ἀγίον Ταξιαρχὸν Μιχαίλι καὶ Γαβριήλι ἀπὸ χορίον τοῦ Γραμμένου (1819).

Ἐκίτροπος Ἰωάνης Παπακόστα Γούδας».

Ἐπιγραφή χαραγμένη στὴ ράχη τοῦ δεσίματος ἐπάργυρου Εὐαγγελίου ἀνήκοντος στὴν ἴδια αὐτὴ ἐκκλησία.

18

(1820) «1820 Αυγούστου 31
ἡμερα σαβατω ἐκλυσθη ὁ ἀληπασιας εἰς τὸ Καστριν καὶ τὴ τετράδη εσπέρας εἰς τας εἰκοτιτεσεραις του μηνὸς του αγίου Κοσμά ἔβαλαν φωτιά εἰς τὰς δέκα ὄρες τῆς μερὸς καὶ ἐκάηκεν ἡ πολιτή».

Ἐνθύμηση ἀποθεμένη σὲ παράφυλλο Μηναίου Νοεμβρίου ἐκδοσης Ν. Γλυκῆ (1801) τοῦ Ἀϊ-Γιάννη Κοβήλιανης.

19

(1820) «1820 οκτοβρης 2 ἡμέρα σαβάτο εσπέρας κανω θημησι ἀντα ηρθα στο

χοριό στο βασηνητη και ηρθα δάσκαλος και εφηγα απο το χοριό μου αντα πολεμαγε ο βασιλὰς ο Τουρκος με τον αλι πασα απο το Τεπελενη και ηρθε ο Πασόπεγης απο την πολι και εκονεφε στη ζελοβα με δεκα χηλιαδες οπου γεμησε η χορα και η εκκλησια και ο καπος ἀλογα και Τουρκους αυγουστος 30 ημερα δευτέρα η κλησια η μαντρα εγεμοσε ασκερι και αλογα και ετοτε με πιραν η χοριανή μου και με εφεραν εδο οτι ημονν σακατης και δεν επορηγα να φηγο Ταυτα μενο μητζη Διδασκαλος ηος Παπαπανου απο ζελοβα.....βασηνητι και να με σιχορεσετε και εσις ιερικς και λακηη οπου εγραφα στο ευαγγελιο του αγιου Γεοργιου δι ενθημησιν».

Ἐνθύμηση ἀποκείμενη σὲ παράφυλλο παληοῦ Εὐαγγελίου ἔκδοσης Δημ. Θεοδοσίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων (1785) τοῦ ναοῦ Ἁγίου Γεώργιος Βαγενίτης.

20

- (1821) «Τὸ παρὸν ἅγιον εὐαγγέλιον ἀγωρασθη παρ' ἐμοῦ τοῦ Παπᾶ Ἰωαννου παπᾶ γεωργίου ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ χαλασμοῦ ὁποῦ ἐγυροῦσαμε ἀπὸ τὴν φυγὴν ὀπίσω και τα βιβλία τῆς ἐκκλησίας μας ἀραπαθησαν μαζὺ μὲ τὸ παλαιον ὥρολογιον δια γρ. 16 ἦτοι δεκάξη και εὐρίσκειται εἰς ὑπηρεσίαν τῆς προδρομικῆς ἐκκλησίας τῆ ἀ 8βρίου 1821

Παπᾶ Ἰωάννης και ἐπίτροποι»

Ἐνθύμηση ὀρθογραφημένη εὐρισκόμενη σὲ παράφυλλο παλιοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἁϊ-Γιάννη Κοβήλιανης ἔκδοσης Δημ. Θεοδοσίου (1793). Γιὰ τὸν σ' αὐτῆ μνημονευόμενο χαλασμοῦ τῶν Γραμμενοχωριῶν δὲς σχετικὲς στὴν «Ἡπειρ. Ἐστία», τευχ. 47, σελ. 247, τευχ. 108, σελ. 291 και τευχ. 119, σελ. 218 ἐργασίες μου. Τὸ νέο στοιχεῖο ποῦ κομίζει ἡ παραπάνω ἐνθύμηση εἶναι ὁ χρόνος τῆς ἐπιστροφῆς στὶς ἐστίες τους τῶν ἐξ αἰτίας τῶν ἐπαναστατικῶν γεγονότων ἐκπατρισθέντων Γραμμενοχωριτῶν.

21

- (1822) «Και ηρθα στο βασηνητη αντα πολεμησε ο βασιλας απο την πολι με τον αλι πασα απο Τεπελενι και εκληστηκε μεσα στα γιανηνα και ηρθε ο Πασομπεγης απο την πολι με δεκα βεζηραδες και πωσιαδες και τον επολημησαν και του πηραν το κεφαλι και το εστηλαν στην πολι 1822 γεναριου 25 ημερα τριτη».

Ἐνθύμηση ἀποθεμένη σὲ μηναιο Αὐγούστου ἔκδοσης Δ. Θεοδοσίου (1795) ἀνήκοντος στὸν Ἁγιώρη Βαγενίτης. Γιὰ τὸν ἐνθυμησιογράφο Μήτση Δάσκαλο υἱὸν Παπαπάνου ἀπὸ Ζέλοβα, στὸν ὁποῖον ὀφείλεται και τὸ σπουδαῖο αὐτὸ χρονικό, δὲς και ἐργασία μου σχετικὴ εἰς «Ἡπ. Ἐστία», Τ. 45, σελ. 22.

22

- (1826) «Ἰστορήθη ὁ πάνσεπτος οὔτος και θεῖος Ναὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου δι' ἐξόδων τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐπιτροπεύωντος τοῦ κυρ Παναγιώτη Τζούμα ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου κυρίου κυρ Γαβριήλ ἐφημερευόντων τῶν αἰδεσιμοτάτου κυρ Παναγιώτη Πρωτόπαπα και κυρίου Ἀνδρέου διὰ χειρὸς Θεοδοσίου και τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τῶν Ἰωαννιτῶν ἐν ἔτος 1826».

Ἐπέρθυρη τῆς πρὸς τὸν Νάρθηκα ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸ εἰσόδου ἐπιγραφὴ στὴ Παναγιὰ τοῦ χοριοῦ Βράβορη. Στὴ βόρεια πλευρὰ ἀπ' ἐξω διακρίνεται συνθεμένο μὲ κεραμίδια τὸ ἔτος τῆς ἀνέγερσῆς τῆς (1813) και πάνω ἀπὸ

τὴν κόγχη σὲ μαυρόπλακα ἢ χρονολογία «1813 Σεπτεμβρίου 17...» μὲ δυσ-
ανάγνωστα τὰ σὲ συνέχεια ὀνόματα τῶν κτιτόρων τῆς.

23

- (1831) «1831 Νοεμβρίου 18 ἡμέρα Τεταρτη πηγαίνοντας ὁ δεσπότης εἰς τὸ
Κάστρον τον ἔκραξεν ὁ κεχαγιάμπης και τον εδιορισεν διὰ να σηκωση
την φαμηλιαν του Δημητρι μωραῖτι και ἔστελαν τον περιστεραν και ο
σπῦρος γκούμας και ἕνας ἄνθρωπος του κεχαγιάμπεγη και της ἐβουλω-
σαν το βιο της ὄλον και αὐτὴν τὴν ἐπήγαν εἰς το Καστρον μέσα κι ακο-
λουθησαν το μωραῖτι δεν ἤξερε κανένας και ἐγραφη δια ενθύμησιν».

24

- (1832) «1832 Νοεμβρίου 28: ερχομενος ὁ ἡγεμων ρουμελις προ ἡμερῶν τεσσά-
ρων ἢ πέντε ἀσηκῶθησαν ἢ τζούπρες και ἤλθον εἰς τὸν κυρ αλεξι το
σπιτ δια να ἐξεταθῆ παρα τοῦ ἡγεμόνος ἡκούομε ἔξαφνα και ἐγινεν ἐ-
ξορια εἰς δύο ἀνθρώπους τον δημητριον δροσον και Ἰωαννην ναγιον δια
το πρεμετ τὴν ἄλλην ἡμεραν παλιν ἔξαφνα ἐγιναν τα δύο κοριτζια ὁμοῦ
και ὁ πατήρ της και ἕνας ἀδελφος της ἐξορία εἰς ἄρταν και ἐγράφη εἰς
ἐνθύμησιν».

Ἐνθυμήσεις οἱ δυὸ παραπάνω εὐρισκόμενες σὲ παράφυλλο μηναίου τοῦ
Νοεμβρίου ἔκδοσης Ν. Γλυκῆ (1801) τοῦ Ἀϊ-Γιάννη Κοβήλιανης. Γιὰ τὴ
δεύτερη, ποὺ ἀναφέρεται στὴ βίαιη ἀπὸ Τοῦρκο ἀξιωματικὸ ἀπαγωγὴ τῶν
θυγατέρων τοῦ Ἀ. Γοργόλη, Γιαννιώτη προύχοντα, καταγομένου ἀπὸ τὸ χω-
ριὸ αὐτό, δὲς περισσσότερα εἰς Ἀραβαντινοῦ Χρονογρ. Τ. Α' σελ. 393 - 4.

25

- (1842) «Τὰ παροντα μηναια ἦναι τῆς Παναγίας ἀπὸ χωρίον Μοσπίνα ἐδεθησαν
δε παρ' ἐμοῦ γεωργίου Βιβλιοδέτου ἀλποχωρίτου ἐρωσθε επιτροπεύον-
τος τοῦ Κυριου Κολιο-Θωμᾶ.

1842 Μαΐου 25—ἀλποχωρι».

Ἐνθύμηση σὲ παλῆδ μηναιὸ τοῦ Γενάρη τῆς ἐκκλησίας Μοσπίνας.

26

- (1849) «ἡς τοὺς 1849 Νοεμβρίου 12 ἐκύνισε ο παπα βασίλης ἡς την πολι δια
επιμεριος παρακνημένος απο τον ιών του σαβα του γιατρου οποι του
ἐγραφε απο την πολι κι ἐγραφε ἐτζη ναρθῆς παπαβασιλη εδο εἰς τηχη
ὄχι ἄλο αναγνωση.

γιωργης γραφο δάσκαλος ἡς Κονισκα»

27

- (1844) «Κρισις αἰμοβόρος τῶν Ἰουδαίων
κατὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Δέηση τοῦ δούλου του θεου Ἰωαννου συμβιας και των τεκνων,
Ζωγραφος Πητρος Γ. πρωτοπαλτης τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων.
1844 Μαΐου 10».

Κάτω ἀπὸ εἰκόνα φορητὴ τοῦ Ἀϊ-Γιάννη Κοβήλιανης παριστάνουσα τὴ
δίκη τοῦ Χριστοῦ.

28

- (1849) «1849 Νοεμβρίου 8

επιραν τούς καπιταναρέους γιοργιτζημα κε γιανακη καμαρινα κε γογο τούς τρις».

Ἐνθυμήσεις αὐτὲς οἱ δυὸ (26, 28), ποὺ ἀντέγραψα ἀπὸ παράφυλλο μηναίου τοῦ Νοεμβρίου ἔκδοσης Ν. Γλυκῆ (1794) ἀνήκοντος στὸν Ἅϊ-Γιώργη Κόντσας.

29

(1850) «1850 Ἀγούστου 4 ἐγὼ ὁ Σταῦρος Γεωργίου Ἐξαρχου ἀπο χωριον γλοῦστα δοῦλος τοῦ κυριου Γεωργίου Μακρὸ ἀπὸ Ἰωαννινα καὶ ἦρθα ἔδῳ σταλόνια να ἀλονήσω εἰς τούς ραγιάδες τοῦ Ἄφεντός».

Ἐνθύμηση ἀποκείμενη σὲ μηναῖο τοῦ Ἰουνίου τῆς Παναγίας Μοσπίνας.

30

(1851) «Δέσεις Ἰωάννου Σάβα ἱατροῦ 1851 Μαρτ, 28 ο ζωγραφος βασιλειος». Ἐπιγραφή κάτω ἀπὸ εἰκόνα τῆς Παναγίας στὸν Τέμπλο τοῦ Ἅϊ-Γιάννη Κοβήλιανης.

31

(1852) «1852 ἐριξε μια οργη ο θεος ταμπελια μας σταχτη και χαθῆκαν τα σταφηλια δεν ἔμειναν πουθενὰ ολοτελας σταφηλι ολότελας επεσε οργη θεηκή».

32

(1863) «ἔκαμε μιὰ ἔλιψην δὲν ἔβρεξεν οπου ἀπὸ ἔμπα μαρτίου εὖς ἔβγα Ἀγούστου ἔχαθηκαν τὰ νερα ἀπέθανεν ο λαός».

Ἐνθυμήσεις οἱ τελευταῖες δυὸ ἀπὸ μηναῖο Ἰανουαρίου τῆς Παναγίας Μοσπίνας.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ ΑΜΑΡΑΝΤΟΥ (ΠΡΩΗΝ ΙΣΒΟΡΟΥ) ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Τὸ χωριὸ Ἀμάραντος (πρώην Ἴσβορος) εἶναι γνωστὸ σὲ ὅλη τὴν Ἱπείρο, καὶ τὴν Ἑλλάδα ἀκόμη, γιὰ τὶς περίφημες καὶ μοναδικές ἀτμοθέρμες του (ἀτμοῦ-χα λουτρό), οἱ ὁποῖες δυστυχῶς δὲν ἐκμεταλλεύονται ὅπως θὰ ἔπρεπε, καὶ ἔχει καὶ πλούσια ἱστορία μὲ τὴν ὁποία θὰ ἀσχοληθοῦμε ἄλλοτε πιὸ συστηματικά.

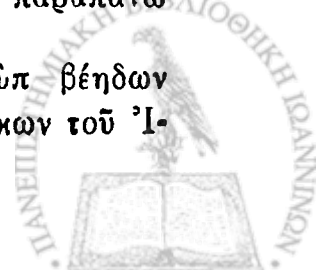
Πρὸς τὸ παρόν, θὰ φέρωμε μόνον στὸ φῶς τῆς δημοσιότητος λίγες ἀπὸ τὶς φάσεις τοῦ ἀγῶνος ποὺ διεξήγαγον οἱ πρόκριτοι καὶ ἱερεῖς του κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ γιὰ νὰ τὸ κρατήσουν ἐλεύθερο κεφαλοχώρι, καθὼς καὶ τὶς κακογραμμένες καὶ δυσανάγνωστες ἀλλὰ ἐνδιαφέρουσες καὶ ἀξιόλογες ἱστορικὲς ἐνθυμήσεις, ποὺ ἔχουν χαραγμένες στὰ ἐξώφυλλα καὶ στὰ περιθώρια ἑνὸς παλαιοῦ Εὐαγγελίου ἐκδόσεως Βενετίας τοῦ 1768 οἱ ἀγράμματοι μὲν ἀλλὰ ἔξυπνοι καὶ δυναμικοὶ λευῖτες του Παπαγιάννης καὶ Παπαδημος, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων, πολὺ δίκαια καὶ σωστά, δημοσιευόμενα θὰ περάσουν στὴν ἀθανασία.

Καὶ ἀρχίζομε μὲ μιὰ μικρὴ σκιαγραφία τῶν ἀγῶνων ποὺ διεξήγαγε τὸ χωριὸ ἐναντίον τοὺς μωχθηροὺς καὶ βάρβαρους Τουρκαλβανοὺς γείτονές του.

Γύρω στὰ 1793—94 «οἱ ἐκ τοῦ χωρίου Σέργανη υἱοὶ τοῦ Μεχμετλή Ἡσᾶ Σάλιου», καθὼς καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ Γλήνας μὲ ἐπικεφαλῆς κάποιον Μουχιάτ, καὶ ὁ Ντεμιρ «ἐκ τοῦ χωρίου Οὐσέτσικας» θέλησαν νὰ ἀρπάξουν διὰ τῆς βίας τὶς θερινὲς βοσκὲς «γιαγίλακιέ» τοῦ Ἴσβόρου, Καρβονίτσα, Καμενίκο καὶ Σολογκοῦρα, ποὺ ἀνῆκαν μὲν τυπικῶς εἰς τὸ μουσουλμανικὸ ἀφιέρωμα «βακουφι» τῶν ἀδελφῶν Γιακούπ καὶ Σινάν βέη ἀλλὰ τὲς ἐνέμοντο καὶ τὲς ἐξουσίαζαν ἀνεκαθεν· οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ πληρώνοντας ἕναν καθορισμένον ἐτήσιον φόρον πρὸς τοὺς κατὰ καιροὺς ἐπιτρόπους τοῦ βακουφιοῦ αὐτοῦ.

Οἱ Ἴσβοριτες ὅμως, ἔξυπνοι καὶ δυναμικοί, ἔφτασαν μέχρι αὐτὴ τὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀποσπάσουν Σουλτανικὸ φερμάνι μὲ ἡμερομηνία «Ρεμπιούλ Ἀχῆρ 1219», ἔτος 1794 μ.Χ., μὲ τὸ ὁποῖο διατάχθηκε ὁ ἱεροδίκης (Κατῆς) τῆς Κονίτσης νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς γείτονες Τουρκαλβανοὺς νὰ ἐνοχλοῦν τοὺς κατοίκους τοῦ Ἴσβόρου καὶ νὰ ἐπεμβαίνουν στὸ βουνό τους. Καὶ ὑπακούοντας στὴ Σουλτανικὴ διαταγὴ ὁ ἱεροδίκης τῆς Κονίτσης Χασάν Ἐφένδης, ἀπέστειλε ἐπὶ τόπου τὸν κλητῆρα Μουλά Σουλεϊμάν ὁ ὁποῖος ἔκανε αὐτοψία, καὶ ἀμέσως κατόπιν στὶς 9 τοῦ σεληνιακοῦ μηνὸς Τζεμαζήλ Ἐβέλ τοῦ ἔτους 1220 (1795 μ.Χ.) κοινοποίησε τὴν ἀπόφασίν του ἣ ὁποία συμφωνοῦσε μὲ τὶς ἀπόψεις τῶν Ἴσβοριτῶν καὶ μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Σουλτανικοῦ φερμανίου. Παράλληλα δὲ οἱ Ἴσβοριτες εἶχαν ἐξευμενίσαι μὲ δῶρα φαίνεται καὶ τὸν φοβερὸ Ἀλῆ Πασιᾶ Τεπελενλή, καὶ εἶχε δώσει καὶ αὐτὸς διαταγὴν πρὸς τὸν ἱεροδίκην Κονίτσης νὰ κἀνῃ ἐπιτόπια αὐτοψία καὶ νὰ δικαιώσῃ τοὺς Ἴσβοριτες, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ἐξεδόθηκε ἡ παραπάνω δικαία ἀπόφασι ἠσύχασαν γιὰ μερικὰ χρόνια.

Στὰ 1803 ὅμως, ὁ ἐπίτροπος τοῦ βακουφιοῦ Σινάν καὶ Γιακούπ βέηδων Σιέχης Μπεχλιούλ Ὀσμάν ἐφέντης ἔκανε ἀγωγή ἐναντίον τῶν κατοίκων τοῦ Ἴ-

σβόρου ἐνώπιον τοῦ Ἱεροδίκου Ἰωαννίνων Χαλῆλ Ἰμάμ, ἀπαιτῶντας τοὺς φόρους δύο ἐτῶν ἀπὸ τὸ βουνὸ Καμενίκο, Σολογκούρα καὶ Καρβουνίτσα, τοὺς ὁποίους δῆθεν τοῦ καθυστεροῦσαν. Ἀλλὰ ὁ πληρεξούσιος τοῦ Ἰσβόρου Παπα-Πορφύρης, ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν 99 οἰκογενειῶν τοῦ χωριοῦ, κατώρθωσε τελικὰ νὰ συμβιβαστῆ μετὰ τὸν Σιέχη, καὶ ἔτσι τὸ ζήτημα ἔληξε.

Τὴν ἐπομένη χρονιά ὅμως, ὁ Σιέχης Μπεχλιούλ ἦρθε σὲ προστριβὲς μετὰ τὸν Σπαχῆ τοῦ χωριοῦ Ἰσλιὰμ Ρετζέπ, ὁ ὁποῖος σὰν τιμαριοῦχος του εἰσέπρατε ὠρισμένους φόρους ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ Ἰσβόρου, καὶ κατέληξαν στὰ δικαστήρια.

Τέλος δέ, μετὰ δεύτερο αὐτοκρατορικὸ φερμάνι ποὺ ἐξεδόθηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ σεληνιακοῦ μηνὸς Ραμαζὰν τοῦ 1230 ἔτους ἑγίρας (1805 μ.Χ.) καθορίστηκε νὰ «καιέχη ὁ εἰρημένος Σπαχῆς Ἰσλιὰμ υἱὸς Ρετζέπ μετὰ τὸν συνιδιοκτητῶν του τὸ εἰρημένον χωρίον (Ἰσβορον) συμφώνως μετὰ τῶν γαιῶν ὑπάρχουσι ἐντὸς τῶν συμφώνως πρὸς τὸ Κτηματολόγιον συνόρων» καὶ ὁ Σιέχης Μπεχλιούλ νὰ λαμβάνη τοὺς φόρους τῆς ὄρεινῆς βοσκῆς Καμενίκο, Καρβουνίτσας καὶ Σολογκούρας. Φυσικὰ καὶ οἱ Ἰσβορῖτες, στὴν κατοχὴ τῶν ὁποίων εὐρίσκονται οἱ ἐπίσημες μεταφράσεις τῶν προαναφερθέντων Σουλτανικῶν φερμανιῶν καὶ δικαστικῶν ἐγγράφων, δὲν θὰ ἔμειναν ἀμέτοχοι σιὸν μετὰ τοῦ Σπαχῆ τῶν καὶ τοῦ Σιέχη Μπεχλιούλ ἀγῶνα, καὶ αὐτοὶ ἀσφαλῶς θὰ ἐπλήρωσαν τὰ ἔξοδα.

Ἀργότερα, πῶς ἀκριβῶς περιῆλθε στὴν ἀπόλυτη ἐξουσία τοῦ χωριοῦ τὸ βουνὸ καὶ τὰ δάση του δὲν γνωρίζομε.

Πάντως ὅμως, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ ἐπίσημα μισθωτήρια ἐγγραφα τῶν ἐτῶν 1860, 1872, 1873 καὶ 1880, τὰ ὁποῖα ἰδιοχείρως ἀντεγράψαμε, ἡ Κοινότητα ἐκμεταλλευόταν καὶ νοίκιαζε τὰ δάση τῆς περιοχῆς ἀπ' εὐθείας αὐτὴ ἢ ἴδια.

Ἀλλὰ ἀρκετὰ ἐπεκταθήκαμε. Ἄς ἐρθομε πλέον στὶς ἱστορικὲς ἐνθυμήσεις τῶν δύο ἀειμνήστων ἱερέων Παπαγιάννη καὶ Παπαδήμου, παραθέτοντάς τε αὐτούσιες καὶ μετὰ τὶς συμπαθεῖς ἀνορθογραφίες των.

Ἔτος 1782

Ἐπὶ τοῦ Β' ἐξωφύλλου, διὰ χειρὸς Παπαγιάννη.

«το κερὸ οπου εγνηκα παπας το ετος 178... ο στραβρος ηταν στον παπα-προφητη».

Εἰς περιθώριον σελ. 73, διὰ χειρ. Παπ)νη.

«Τον κερὸ οπου εγνηκα παπας ετος 1782»

1783

Ἐπὶ τοῦ Β' ἐξωφ. διὰ χειρ. Παπ)νη.

«τη κερὸν δηαβηκε ἡ ακρηδα ετος 1783»

«εγνηκε τυ φορτομα το γενημα. ....

ακρηβηα αψηγ 1783»

1784

Εἰς σελ. 3, διὰ χειρ. Παπ)νη (καὶ εἰς σελ. 72)

«Ο βασηλης μου εγνηε του αγηου νηκολαου το ρ'αη το ετος 1784».

1785

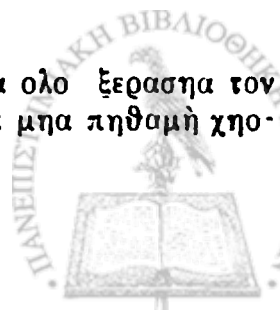
Εἰς σελ. 72, διὰ χειρ. Παπ)νη.

«ο κηρητζης μου εγνηε τὸ 1785».

1787

Εἰς Β' ἐξωφύλλον, διὰ χειρ. Παπ)νη.

«Θημηση τον κερὸν οπου εκαμε χημονα κακον το χημονα ολο ξεραση τον ακρηλη ολον εος του αγηου γεοργηου που εζηξε στο χοριο μεσα μηα πηθαμη χηποη κε μετα ολο βροχες».

1788

Εἰς σελ. 3 Α'.

«Ἐτοῦτο το ἀγιον εὐβαγγελιον ηνε του αγίου γεοργηου απο χοριον ησβορον κε οπης το αποξενωση νὰ εχη την καταραν του αγίου γεοργηου εγο ο παπαγιανης γραφο ετος 1788 νοεβρηου 25».

Εἰς σελ. 3

«Θημηση τον κερο οπου εκαμε κακον κερων ολον το σαρανταημερο βροχῆς μερα νηχτα οπου δεν εσηγησε οπου εβρασαν κε η πετρες ολες ετος 1788 Παπαγιάννης γραφο».

Εἰς σελ. 12, διὰ χειρ. Παπ)νη.

«Θημηση τον κερο οπου εκαμε κακο χημονα το σαρανταημερο του αγίου σπηρηδονα ολο βροχή κε ηστερα ολο χηονη εος την περητομη του Χρηστου κε του αγηου κε μεγαλου Βασηληου ετος 1788».

1789

Εἰς σελ. 12, διὰ χειρ. Παπ)νη.

«επατρέψαμε κε το δημο του Χρηστου (ἀσφαλῶς τὸν μετέπειτα ἱερέα) κε την βαπτισην τον Χρηστουγενον ηταν ο σταβρος στον μαχαλα της Χρηστενας ετος 1789».

Εἰς σελ. 67, διὰ χειρ. Παπ)νη.

«Θημηση τον κερο οπου εγηνηκε ακρηβηα το σταρη ηκοση γροση κε το καλαμποκη δεκαοχτο (τὸ φῶρτωμα ἀσφαλῶς) ετος 1789».

1790

Εἰς σελ. 150, διὰ χειρ. Παπ)νη.

«Θημηση τον κερο που δεν εκαμε χημονα ολο ξερα κε ηχε το χημονα ολον το ποταμη δεν εκλησε ολο το χημονα δουλεβε η ποταμηα (δηλαδη περνοῦσαν μέσα οἱ ὄδοιπόροι κ.λ.) ετος 1790 το αγιον πασχα απρηληου...».

1794

Εἰς σελ. 5, διὰ χειρ. Παπ)νη.

«Θημηση το κερο οπου εκαμε ξερα ολο το χημονα ουτε βροχη ουτε χηονη οπου εστησαν τα νερα κε το ποταμι τον αβγοστο ακομα οληγοτερον ετος 1794 τὸ αγιον πασχα απρηληου 9».

Εἰς σελ. 113, διὰ χειρ. Παπ)νη.

«το τημηοτατο κε ευγενεστοατο κηρηο αγαπημενε μου δημητριε (προφανῶς ἀπευθύνεται πρὸς τὸν μετέπειτα χειροτονηθέντα ἱερέα Ποπαδῆμον) αγαπητος σε ασπαζομε εν Χρηστο εκ μεσα μεσα της ψηχης μου κε της καρδης μου ετος 1794 παπαγιανης αγαπητος κε εφχομε».

Εἰς σελ. 109, διὰ χειρ. Παπ)νη.

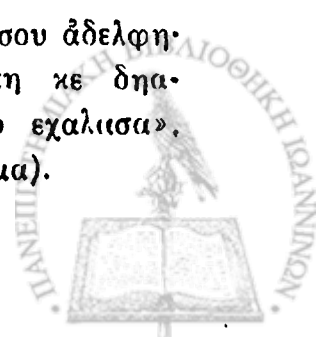
Ἐχρονολόγητη, ἀλλὰ πιθανῶς τὸ 1794.

«Το τημηοτατο κε πανεβλαβεστατο κηρηο κηρηο το τημηον σου ονομα ασπαζομε κε την καλην σου τημηαν ασπαζομε εκ μεσου της ψηχης παπαγιανης ταπηνος δουλος σου ευχομε» (Πιθανὸν νὰ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Δεσπότη).

Εἰς σελίδα 112, διὰ χειρὸς Παπαδήμου.

Ἐχρονολόγητη ἀλλὰ πιθανῶς τὸ 1794 ἢ 1795.

«πανοσηότατε κε εὐγενεστατε κυρ παπαηωάνι την πανοσιώτητα σου ἀδελφηκὸς ἀσπαζομε ἡδεος προσαγορευω δεομενος του αγίου θεοῦ ἦνα σκεπη κε δηαφηλατη ψηχης τε κε σοματος σου φανερονο ἔγο το χατηρι δεν σου το εχαλιστα». (Πιθανὸν νὰ ἐννοῆ ὅτι περιεβλήθη ἢ θὰ περιβληθῆ τὸ ἱερατικὸν σχῆμα).

1795

Εἰς σελ. 68, διὰ χειρ. Παπ)μου.

«Θήμηση τον κερὸν οπου εχεροτονήθηκα παπὰς μηνας νοέβρης 18 τὸ ἔτος 1795».

Καὶ εἰς σελίδα 115.

«Θήμηση τη κερὸν χεροτονηθηκα ηερεὺς ἔγο ὁ παπαδημος τοῦ Χρηστοῦ νοεβρηου 18 ετος 1795».

1797

Ἐπὶ τοῦ Α' ἔξωφύλλου, διὰ χειρὸς Παπαδήμου.

« 1797 μηνὸς μαΐου 6

τὸν κερὸν ὅπου ἔσταχόθη τὸ παρον εβαγγέλιον ὅπου ἐπολεμουσαν ἡς το τέ)βινο ὁ ἀλὴ πασὺς με τὸ μουσταφὰ πασα κὲ με τὴ νηβητσα κὲ με τὸν αγη βα-
σὴλη κε ηγε κηνήση ὁ φραιζέζος κε ηγε νηκήση ὅλα τὰ βασήληα τον ρομέον κε
με τον τούρκον τὸ ηγε καλα τὸ ἔμαθε ὁμος ὁ μύσκοβος κὲ ὁ νεμτσας κὲ ο κκλέζος
κὲ ὁ ουκουρος κὲ τοῦ ἔπηραν το σκαμι κὲ τὸν ἦρθεν λόγος κὲ ἐκήνησε νὰ παγένη
κὲ τὸν εκαριτέρησαν με τὰ καρσβηα κὲ τοῦ ἐπάτησαν τὰ καράβηα του 27 ὄλο α-
σκερι γοματα γηλαδες ανθρόπη 70000 κε ἡστερα οπομηνε αὐτὸς σιτην ξερά κὲ ἦρ-
θεν ὁ μύσκοβος με τὸν καπετὰν πασὰ στοὺς κορφοὺς κὲ αὐτὸς ηγε κλήση τὸ κα-
στρο κὲ επολεμησαν μήνες 2 κε ἡστερα τον εὔγαλαν κὲ τοὺς εσήκωσαν ολουνοὺς
ζουντανοὺς τοὺς φραιζέζους».

1798

Ἐπὶ τοῦ πρώτου ἔξωφύλλου.

«Θήμηση τὴ κερὸν εφκασαμαν τὴν εκλησήαν στὲς δεκατέσσερις τοῦ σταυροῦ
κὲ ἐδόκαμε του δεσπότη γροσα 415. 1798 παπαδημητηρος γράφω». (Ἀπὸ τὸν
γραφικὸ χαρακτῆρα φαίνεται ὅτι ὁ Παπαδημήτης καὶ ὁ Παπαδήμος εἶναι τὸ ἴ-
διο πρόσωπο).

1799

Σελὶς 10, διὰ χειρ. Παπαγιάννη.

«Θήμηση τον κερὸν οπου εκαμε κακον χημονα κε βροχες το καλοκερη κε ο-
λον το χινοπορον οπου χαλασεν ο αλη πασας την πρεβεζαν μην σεμτεβρης 10
ετος 1799».

Εἰς σελ. 92, διὰ χειρ. Πα)μου.

«Θήμηση τη κερὸν αρχήνησαν ἡ βροχες απο τα ησοδηα κε ος τοῦ Χρηστοῦ.
1799».

Εἰς σελ. 114, διὰ χειρ. Πα)δήμου.

«Θήμηση τὴ κερὸν απεθανε ο μηχάλης τους Χρηστατες μαρτηου 22 ετος
1799».

Ἐπὶ τοῦ ἔσωτερικοῦ τοῦ καλύμματος διὰ χειρ. Πα)δήμου.

—1799 μηνας μαηου 20—

«Θήμηση τὴ κερὸν επολεμούσεν ο σουλλεμάνμπης ἀπὸ τη φρασαρη με τα
ανηψηδηα του κὲ δεν τοῦ ἔκαμαν τήποτα».

Ἐπὶ τοῦ Α' ἔξωφύλλου, διὰ χειρ. Πα)δήμου.

«δηατὴ γραφο τον κερὸν ὅπου εχάλασεν ὁ ἀλήπασας την πρεβεζαν οπου δὲν
αφησεν ουδὲν ψυχὴν μέσα ἀλη εφηγαν αλη επνιγηκαν ἡς τὸ πέλαγος αλη σκλάβη
ἐπήραν η αγαρηνη εκηνο οπου ἐπαθαν η καυμένη νὰ μὴν τὸ παθη κανενας οποτε
1799».

1800

Εἰς σελ. 126, διὰ χειρ. Πα)δήμου.

«Θήμηση τή κερων ἀπέθανε ἡ παιαδια του παπαροφήρη μηνας γεναρηου 17 ετος 1800».

Εἰς σελίδα 122, διὰ χειρ. Πα)δήμου.

«Θημηση τή κερων ἐγήνηκε ο φοτος του παταδη.ου του αγήου στεφανου δηκεβροηου 27 ετος 1800».

Ἐπὶ τοῦ Α' ἔξωφύλλου, διὰ χειρ. Πα)δήμου.

«Ετος 1800

πανοσηότατε κε εὐγενέστατε εν κηρηο κὺρ παπαηωάνη την πανοσηότη σου αδελφικός σε ασπαζομε κὲ τὸν ἐν Χρησὸ ἀσπαζμο απονεμο».

1801

Εἰς σελ. 123, διὰ χειρ. Πα)δήμου.

«Θήμηση τη κερὸν ἦταν ακρηβηα εφτακε στη πρεμετη το στάρη γροσα 52 τὸ καλαμποκη γρόσα 412 στο λεσκοβηκη γρόσα 410 κε στη κονητζα γροσα 410 1801» (πιθανὸν ἐννοεῖ 5,20 καὶ 4,12-4,10).

Ἐπὶ τοῦ ἔξωφύλλου, διὰ χειρ. Πα)δήμου.

«Θημηση τή κερων εχάλασεν η κλαβαλη ακρηληου 8 (ἢ 26) ἔτος 1801».

1802

Ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἔξωφύλλου, διὰ χειρ. Πα)δήμου.

«Θήμηση τή κερὸν ἦρθαν ἡ πλαβαλήτες οπήσο στην πλάβαλη φλεβαρίου 10 ετος 1802».

Εἰς σελ. 69.

«Θημηση τη κερων αρχήνησαν ἡ βροχὲς ολο το σαρανταήμερον ος τα αγηα Θεοφανηα ἡμερανυχτα εβρεχε Παπαδημος γράφο ετος 1802».

1803

Εἰς σελ. 41 διὰ χειρ. Παπαδήμου.

«Θημηση τή κερὸν ἐχονησεν στον καμενικο κε ἦλθεν ος στην λημνην ἡου- νηου μηνὸς 11 1803».

1805

«Θημηση τη κερων γηνηκε ὁ παναγηότης μου οκτοβριου 25 ξημερονουντας του αγηου δημητρηου ετος 1805 παπαδήμος γράφο».

ΑΧΡΟΝΟΛΟΓΗΤΑ

Εἰς σελ. 2, διὰ χειρ. Παπαγιάννη.

«Θημηση τον κερο οπου εκαμε ξεροπαγηα απο του αγηου νηκολαου εος του εβαγγελησμουῦ της ηπεραγηας Θεοτόκου».

Εἰς σελ. 31 διὰ χειρ. Παπαγιάννη.

»Τον κερο οπου εκαμε κακη ξεροπαγηα απο του αγηου νηκολαου εος τη μεγαλη πεμτη σταλα βροχη δεν επεσε εστησαν τα ποταμια γηα τον αβγοστο τη μεγαλη πεφτη εβρεξε το αγηον πασχα μαρτηου 20 το ετος 17...».

Εἰς σελ. 15, διὰ χειρ. Παπαγιάννη.

«Θημηση τον κερων οπου εκαμεν χημοναν κακο ολο το χημονα χηονηα ηταν το αγηον πασχα ακρηληου 20 εγηνε το φορτομα το σταρη γροσια 30 τορα ης τες ηκοση του μαηου εχρόνησε στη σοτηρα το ασπρησε».

Εἰς σελ. 151, διὰ χειρ. Παπαγιάννη.

«Το τημητοτατο κε εβλαβεστατο κηρηο κηρηο το τημηον σου ονομα ασπα- ζομε απο μεσα μεσα της ψηχης μου κε της καρδιας μου.

παπαγηανης ευχομε»

ΝΙΚ. ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ-ΘΑΛΑΣΣΑ*

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Ε) Πλωτά μέσα και ονοματολογία τῶν μερῶν και ἐξαρτημάτων των

* Η συλλογή «Πάργα—Θάλασσα» βραβεύθηκε ἀπ' τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, στὴ συνεδρία 12—12—63 (ὑπ' ἀριθ. 818) καθ' ὃν χρόνον ἐδημοσιεύετο και στὴν «Η.Ε.».

Π Λ Ω Τ Α: Τὰ πιὸ γνωστά, εὐχρηστα και συνήθως φιλοξενούμενα στὸ λμιάνι τῆς Πάργας πλωτά (ξύλινα και ὄχι σιδερένια) πού οἱ ὀνομασίες τους εἶναι πολὺ παλιές, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Ἀρχίζουμε μὲ τὴ Γαῖτα (ἦ). Εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ συνηθισμένα σκαριὰ στὴν Πάργα. Ἔχει κοράκι βυθισμένο πολὺ μέσα στὸ νερὸ και, ἐπομένως, μεγαλύτερη εὐστάθεια σὲ ἀγριοκαίρια. Ἡ πλώρη και ἡ πρύμη ἔχουν σχεδὸν τὴν ἴδια κατασκευὴ μόνο πού εἶναι πιὸ μεγάλη και εὐδιάκριτη ἢ πλώρη ἢ ὁποία ἀπὸ τὸ κοράκι ἢ ἀπὸ τὰ βροχάμενα μέχρι ἀπάνω τὴν κορφή σχηματίζει μιὰ ἀνεπαίσθητη καμπύλη πρὸς τὰ ἔξω, ἐνῶ ἡ πρύμη ἔχει τὴν ἴδια κλίση ἀλλὰ κάπως πιὸ κάθετη πρὸς τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Γιὰ νὰ εἶναι Γαῖτα ἓνα σκάφος πρέπει νὰναι ἀπάνω ἀπὸ 5.000 ὀκάδες και κουβερτωμένη, ἐνῶ ἂν εἶναι πιὸ μικρὴ εἶναι μαοῦνα ἢ ἀκόμα πιὸ μικρὴ εἶναι βάρκα πλέον και λέγεται μ π α τ ἔ λ ο (τὸ), πού εἶναι ὁ πιὸ συνηθισμένος τύπος ψαρόβαρκας. Τ σ ε ρ ν ι κ ι (τὸ) ἢ Τ σ ε ρ ν ι κ α (ἦ) εἶναι μεγάλο καΐκι μὲ δύο κατάρτια πού ἡ πλώρη και ἡ πρύμη του εἶναι πολὺ μυτερές πρὸς τὸ ἐπάνω μέρος και σχηματίζουν ὀξεῖα γωνία μὲ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Τ ρ α μ π ἄ κ ο υ λ ο (τὸ) λέγεται ἓνα μεγάλο καΐκι μὲ πολὺ μουτρωμένη πρύμη και πλώρη και κοιλιές, ἄσχημο στὴν ἐμφάνισι ἀλλὰ κατάλληλο γιὰ φορτίο και ταξίδι μὲ θάλασσα. Τ ρ ε χ α ν τ ἦ ρ ι (τὸ) ἀπὸ τὰ

ὠραιότερα ξύλινα σκάφη. Ἡ γραμμὴ τῆς πλώρης του ὅπως βγαίνει ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας κάνει μιὰ ὠραία καμπύλη πρὸς τὰ ἔξω και ἀνεβαίνοντας ὄλο και κλείνει ὅπως ἀκριβῶς ἡ μύτη τοῦ τσαρουχοῦ, γι' αὐτὸ τὸ τρεχαντήρι πού τοῦ κάβουνε πολὺ μεγάλο γύρισμα στὴν πλώρη τὸ λένε τσαροῦχι. Ἡ πρύμη τοῦ τρεχαντηριοῦ δὲν εἶναι καμπύλη ἀλλὰ εὐθεῖα και βγαίνει πρὸς τὰ ἔξω σχηματίζοντας ὀξεῖα γωνία μὲ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας ὅπως τῆς τσαρονίκας. Κ α ρ α β ὀ σ κ α ρ ο (τὸ). Ἡ πλώρη του εἶναι σὲ σχῆμα πλήρης παληοῦ καρβιοῦ ἔτσι πού βγαίνοντας ἀπὸ τὴ θάλασσα γυρίζει σιγὰ—σιγὰ πρὸς τὰ ἔξω κάνοντας καμπύλη ἀνοιχτὴ πού σιγὰ—σιγὰ σβήνει και γίνεται εὐθεῖα πρὸς τὰ ἔξω και παραλλήλη (μαζὺ μὲ τὸ μπαστοῦνι) πρὸς τὴν ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης. Τὰ ἴδια και μὲ τὴν πρύμη, μόνον πού ἀνεβαίνει ἀπὸ τομὴ στὴν ἀρχὴ και πίσω εἶναι στρογγυλὴ ἀπὸ πλάγια ὄψι και κατὰ τὸ πλάτος, τὸ δὲ τὸ μόνι εἶναι σιδερένιο συνήθως και βγαίνει ἀπὸ τρύπα και κυβερνιέται ἀπὸ τὴ μέση τῆς πρύμης ἐνῶ αὐτὴ συνεχίζει ἀκόμα πρὸς τὰ ἔξω.

Ἐνας ἀκόμα γνωστὸς τύπος εἶναι Γ α τ ζ ἄ ο ς ἢ Γ κ α τ ζ ἄ ο ς πού εἶναι μικτός, δηλαδὴ πλώρη ἀπὸ καρβόσκα και πρύμη ἀπὸ γαῖτα. Π ἄ σ α ρ α (ἦ) λέγεται τὸ καΐκι σὲ σχῆμα γαίτας πού εἶναι ὅμως εἴκοσι χιλιάδες ὀκάδες και ἄνω. Ἡ βάρκες περιπάτου, οἱ συνηθισμένες, ἔχουν πλώρη κάθετη και κοφτὴ πρύμη μὲ καθῆρη πού λέγονται.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 336.

ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΜΕΡΩΝ ΚΑΙ
ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΠΛΩΤΩΝ

Ἄγκουρα (ή). Ἴταλ. ancora σιδερένιο ἔργαλοιο με δύο ἢ τέσσερα δόντια γυριστὰ (τὰ νύχια) πού δέχεται με ἄλυσίδα ἢ σκοινί, πού ἔχει βάρος ἀνάλογο με τὸ σκάφος στὸ ὁποῖο χρησιμοποιεῖται καὶ ρίχνεται στὴ θάλασσα γιὰ νὰ ἀράξη τὸ κάθε σκάφος. Εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἀπαραίτητα ἐξαρτήματα τῶν καϊκιῶν καὶ τῶν βαρκῶν καὶ χωρὶς αὐτὴ σὲ περίπτωσι φουρτοῦνας εἶναι καταδικασμένο τὸ σκάφος. **Ἄγκουρέττο (τό)** (ancoretto) λέγεται μικρὴ συνήθως ἄγκουρα πού ἔχουν οἱ βάρκες καὶ με δύο νύχια.

Ἄμπάρι (τό). Ἀποθήκη τοῦ καϊκιοῦ, τὸ κυρίως σκάφος πού χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν τοποθέτησι τοῦ φορτίου κ.λ.π.

Ἄντένα (ή). Ἴτ. Antenna Ἐλαφρὸ καὶ μακρὸ ξύλο, ἀπὸ κυπαρίσι συνήθως πού σ' αὐτὸ δένεται τὸ πανί γιὰ νὰ τεντώνη καὶ νὰ σηκώνεται ὅταν τὸ σκάφος ταξειδεύει στὰ πανιά.

Ἄραπης (ὀ). Τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ τριγωνικὰ πανάκια (βοηθητικὰ) πού τοποθετεῖται ἀπὸ τὴν πλώρη μέχρι τὸ ἄρμπουρο με μικρὴ σκόττα πού δένεται στὰ ξάρτια. Βιβάρεται γιὰ νὰ πιάνη τὸν ἀέρα πού φεύλει ἀπὸ τὸ μεγάλο πανί ἢ ὁμόνος του ὅταν ἔχη πολὺ ἀέρα καὶ εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ βιβαριστῇ τὸ μεγάλο πανί.

Ἄρμὸς (ὀ). Τὸ σημεῖο πού ἐνώνονται τὰ σανίδια τοῦ πετσώματος.

Ἄρμπουρο (τό) καὶ **κατάρτι (τό):** Ὁ ἴστος τοῦ καϊκιοῦ.

Βεντάμι καὶ Βενταμίσο (τό) ἀπὸ τὴν Ἴταλ. vento=ἄνεμος, τὸ πολὺ ψηλὸ τριγωνικὸ πανί πού σηκώνεται πολὺ ψηλὰ ὥστε νὰ πιάνη πολὺ ἀέρα. Ἀντίθετα λέγεται σβυσμένο τὸ πανί πού με διαφόρους τρόπους κατεβαίνει πιὸ χαμηλὰ σὲ περίπτωσι δυνατοῦ ἀέρα (βλ. μουδες).

Βρεχάμενα (τά). τὰ ὑφαλα μέρη κάθε σκάφους πού βρέχονται ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Γέκια (ή). Τὸ ξύλο πού κρατᾶει ὁ κυβερνήτης τοῦ σκάφους γιὰ νὰ πηγαίνη δεξιά—ἀριστερὰ τὸ τιμόνι. (οἷαξ, οἰάκιον, γέκια).

Καβίλια (ή). Μυτερὸ σὺν καρφὶ σίδερο πού χοντραίνει πρὸς τὰ πάνω με μεγάλο κράτημα πού χρησιμεύει γιὰ νὰ λύνουν τοὺς κόμπους, γιὰ νὰ κάνουν στρωμάτσες κ.λ.π..

Καράμουσάλι (τό)=Μόνικο ἄγκυροβόλιο ἑνὸς σκάφους

Κιαβέττα (ή) σίδερο σὲ σχῆμα ὑψίλον πού κλείνει με βίδα ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ μέρος καὶ χρησιμεύει γιὰ νὰ δένη κομμάτια ἄλυσίδες ἢ ἄλυσίδα με ἄγκυρα κ.λ.π. Ἴτ. chiave=κλειδί.

Κολώκα (ή). Ξεραμένη στὸν ἥλιο καὶ βαμμένη νεροκολοκύθα πού χρησιμεύει γιὰ σημαδοῦρα.

Κοράκι (τό). Τὸ κάτω μέρος τοῦ σκάφους. Τὸ μακρὸ καὶ γερὸ καὶ μονοκόμματο, συνήθως, ξύλο στὸ ὁποῖο στηρίζεται καὶ καρφώνεται ὅλο τὸ σκάφος. (Τρόπισ).

Κόψιο τὰ νερά. Ἡ ἐργασία πού κάνουν στὰ καρνάγια γιὰ νὰ τραβήξουνε τὴ γραμμὴ πού θὰ χωρίξη τὰ βρεχάμενα ἀπὸ τὰ ψηλὰ γιὰ νὰ βαφοῦν με σκοῦρα μπογιὰ τὰ πρῶτα καὶ ἀνοιχτὴ τὰ δεύτερα.

Κουβέρτα (ή). Τὸ κατάστρωμα τοῦ καϊκιοῦ.

Κουπί (τό). Μακρὸ καὶ καλὰ πλαναρισμένο ξύλο στογγυλεμένο στὸ ἐπάνω μέρος πού πιάνεται καὶ πλατὺ καὶ λεπτὸ στὸ κάτω πού βυθίζεται στὴ θάλασσα πού χρησιμεύει γιὰ τὴν κίνησι τῆς βάρκας ἢ τοῦ μικροῦ καϊκιοῦ.

Κουποστῆ (ή) καὶ **Κουποσιὰ (τά).** Τὰ χεῖλη τοῦ καϊκιοῦ γύρω—γύρω, τὸ ἐπάνω μέρος ἀπὸ τὸ πέτσωμα πού εἶναι πιὸ γερὸ καὶ ἐνισχυμένο γιὰ τὸ δένονται ἀπὸ ἐκεῖ τὰ ξάρτια καὶ τὰ ἄλλα σκοινιά καὶ διότι φθείρεται κ.λ.π.

Κουκέττα (ή). Μικρὸ κρεββατάκι μέσα σὲ καῖκι.

Λινάτσα (ή). Ἐνα κομμάτι ἀπὸ σακκὶ πού χρησιμοποιεῖται γιὰ τὸ καθάρισμα τῆς κουβέρτας τοῦ καϊκιοῦ καὶ ἄλλες δουλειές.

Μαγγιόρα (ή). Ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς ἄγκυρες πού διαθέτει ἓνα σκάφος καὶ ρίχνεται σὲ μεγάλη θάλασσα.

Ματσόλλα (ή). Ξύλινο σφυρί πού χρησιμοποιοῦν στὰ καρνάγια καὶ κυρίως

για να χώνουνε στουπί στους άρμους του σκάφους.

Ματισκάρι (τό). Ξύλινη προεξοχή κοντά στη μύτη της πλώρης (συνήθως συνέχεια από στραβόξυλο) που χρησιμεύει για να κάνουνε βόλτες και να δένουν να καΐκια στο μώλο.

Μπάγκος (ό). Μακρὰ σανίδα στο έσωτερικό της βάρκας ή μικροῦ καϊκιου που είναι βαλμένη κατά το πλάτους για να κάθονται αυτοί που τραβούνε κουπί κ.λ.π..

Μίλι (τό). Ναυτική μονάδα μήκους 1852 μ'.

Μπίτζος (ό). Ένα ή δύο κάθετα ξύλα στη μέση της πλώρης που χρησιμεύει στο δέσιμο των σκοινιών ή της άγκυρας του καϊκιου.

Μαδέρι (τό). Μία μακρὰ, χοντρή και γερή σανίδα που χρησιμεύει για να βγαίνουν πατώντας από τα καΐκια στη στεριά, αλλά και τα ξύλα που χρησιμεύουν για το πέτσωμα ενός σκάφους.

Μάσκα (ή). Το σημείο του καϊκιου που κάνει τη μεγαλύτερη καμπύλη μεταξύ πλώρης και κοιλιᾶς ή κοιλιᾶς και πρύμης («δεξιά μάσκα της πλώρης», «αριστερά μάσκα της πρύμης» κ.λ.π.).

Μπαλαοῦρο (τό). Το φόρτωμα του πλοίου με ογκώδες αλλά ελαφρὸν ἔμπορευμα αλλά και το κρατητήριο ενός πλοίου.

Μπαστοῦνι (τό). Κομμάτι από κορμό δένδρου μακρὸν που ἔξέχει από την πλώρη πρὸς τὰ ἔξω και χρησιμεύει για να εδριώνεται με ξάρτια το κατάρτι αλλά και να βράρωνται με σκοινιά που φτάνουν από την ἄκρη του μέχρι το μπροστινὸ κατάρτι ὁ ἀρίπης και ὁ φλόκος.

Μπουκαπόρτα (ή). Τὰ σκεπάσματα του ἄμπαριου.

Μπούνια (ή). Το σημείο από τὰ ψηλά του καϊκιου που ἀρχινάει τὸ πρῶτο ζωνάρι και ἔχει τὸ ἴδιο ὕψος με τὴν κουβέρτα. Λέγεται «φορτωμένο μέχρι τὰ μπουνια» τὸ καΐκι που ἔβύθισε ἔτσι που τὸ νερὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα να μπαινοβγαίνει ἀπὸ τοὺς μυχούς στην κουβέρτα.

Μπόσικα (τά). Τὸ μέρος ἀπὸ σκοινι ή ἄλυσσιδα που περισσεύει μετὰ τὰ δέσιμό του κάπου.

Μπούσσουλα (ή) και ὁ Μπούσου-

λας. Ἴτ. bussola ή ναυτική πυξίδα. Πρβ. «Έχασε τὸ μπούσουλα».

Μοῦδα (ή). Ἴτ. muta=ἀλλαγὴ. Μικρὰ κομματάκια ἀπὸ σκοινι στη σειρά κοντὰ στη ἀντένα (κι' ἀπὸ τις δύο μεριές του πανιοῦ) που χρησιμεύουν για να κατεβαίνει τὸ πανί, να «σβύνη» σὲ περίπτωσι που κάνει πολὺ δυνατὸν ἄγερα και ὑπάρχει κίνδυνος να σκιστοῦν τὰ πανιὰ ή να μπατάρη τὸ σκάφος. Κάνοντας αὐτὴ τὴ δουλειὰ λέγω ὅτι «παίρνω ή δένω τις μοῦδες».

Μυξὸς (ό). Οἱ μυξοὶ είναι μικρὲς τρύπες μέσα στὰ στραβόξυλα στο σκάφος του καϊκιου ή στην κουβέρτα που στη πρώτη περίπτωσι χρησιμεύουν να συγκεντρώνονται τὰ νερὰ στο πιὸ βαθὺ μέρος και να βγένουν με τρόμπα ή μπουγέλο και στη δεύτερη για να φεύγουν να νερὰ ἀπὸ τὴν κουβέρτα στη θάλασσα ὅταν τὴν πλένουν.

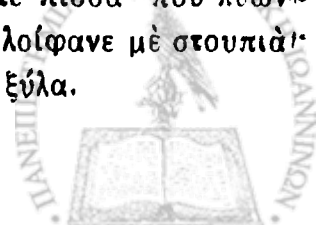
Ξάρτια (τὰ) και Ἴτ. Αρμενα. Γερὰ σκοινιά ή συρματόσκοινα που δένονται ἀπὸ τὸ μπαστοῦνι στὰ ἄρμπουρα και ἀπὸ τὰ πλάγια και τὴν πρύμη πάλι στὰ ἄρμπουρα και χρησιμεύουν: Σὰν σκάλες με ξυλάκια που τοποθετοῦνται ἀναμεσα τους για ν' ἀνεβαίνουν στ' ἄρμπουρα, για να στεργιώνουν τ' ἄρμπουρα, για να κρεμᾶνε τὰ φανάρια νυκτερινῆς πλεύσεως ή τις κουλοῦρε —σωσίβια (περισσότερο για ἡμορφιά), για να βιράρουν τὸν ἀράπη και τὸ φλόκο κο για ἄλλες χρήσιμες δουλειές.

Ὀκκιο (τό). Ἴτ. occhio δηλ. μάτι. Είναι ἓνα ἀπὸ κάθε μάσκα της πλώρης και ἀπ' ἐκεῖ περνάει ή ἄλυσσιδα που ἀνεβοκατεβαίνει ή ἄγκουρα.

Ὀργιὰ και **Ὀριὰ** (ή). Τὸ ἀνοίγμα των χειρῶν, σὰν μονάδα μήκους. Περίπου 1,50 μέτρο.

Ὀρθοκόρακο (τό). Μονοκόμμα ξύλο που συνδέεται με εἰδικὸ δέσιμο (ν βαλλικευτά) με τὸ κοράκι και σ' αὐτὸ σιρίζεται ὅλο τὸ πέτσωμα της πλώρης. Εἶναι αὐτὸ που φαίνεται τὸ μισὸ ἀπὸ μπροστὸ αὐτὸ που σκίζει τὰ νερὰ.

Παλάμιση (ή) και Παλάμισμα (τ). Τὸ βίψιμο ἀπὸ τὰ βρεχάμενα του σκάφους που είναι πάντοτε σκοῦρο. Παλαιὰ ἔπαμίζανε τὰ καΐκια με πίσσα που λιώνει σὲ καζάνια και τ' ἀλοιφανε με στουπιὰ λιγμένα σὲ μακρὰ ξύλα.

Πανιά (τά). Όλα τὰ πάνινα ἐξηρηθῆ-
ματα τοῦ καϊκιῦ πὺν χρησιμεύουν γιὰ τὴν
κίνησι του μὲ τὸν ἀέρα.

Πανιόλα (τι). Σανίδες κομμένες
μικρὰ κομμάτια πὺν τοποθετοῦνται μέσα
στὸ σκάφος γιὰ νὰ μὴ πατᾶνε στὰ στραβό-
ξυλα καὶ στὸ πέτωμα. Τὸ πάτωμα τοῦ
σκάφους.

Παπαφίγκος (δ). Εἶδος παραλ-
ληλόγραμου πανιοῦ μὲ δύο ἀντένες (ἑπάνω
καὶ κάτω) πὺν μπαίνει καταμεσίς σιτὸ ἄρ-
μπουρο καὶ ἔξῃχει ἀπὸ τὶς δύο μεριές.
Χρησιμεύει σὲ πρῦμον ἀγέρα καὶ εἶναι πα-
νὶ πὺν εἶχαν τὰ παλαιὰ σκάφη (σκοῦνες
κ.λ.π.).

Παράγκος καὶ Παλάγκο (τό). Τὸ
βαροῦλκο πὺν χρησιμοποιεῖται γιὰ τὸ φόρ-
τωμα καὶ ξεφόρτωμα τῶν σκαφῶν.

Πατρωνάρισμα (τό). Τὸ τέλιγ-
μα ἑνὸς σκοινοῦ (ἢ ξύλου κλπ) μὲ ἄλλο
κομμάτι σκοινοῦ πιὸ λεπτοῦ γύρω—γύρω
γιὰ νὰ ἐνισχυθῇ. Γίνεται σὲ σπασμένες
λάντσες, σιτὶς ἄκρες τῶν σκοινοῦν γιὰ νὰ
μὴ ἐφθίζουν κ.λ.π. Ἴτ. Patrone=Πάτρων.

Πέσσοιλα (ἦ). Ἐνα κομμάτι σκλη-
ροῦ ξύλου πάχους γύρω στοὺς τρεῖς πόν-
τους πὺν καρφώνεται κατὰ μῆκος τοῦ κο-
ρακιοῦ γιὰ νὰ μὴ χαλάῃ τὸ τελευταῖο σιτὸ
βγάλσιμο τοῦ σκάφους σιτὴ στεριά. Μόλις
φθαρῇ μπαίνει ἄλλη σιτὴ θέση τῆς καὶ γλυ-
τώνει τὸ κοράκι πὺν εἶναι δύσκολο ν' ἀλ-
λάξῃ.

Πέτωμα (τό). Όλο τὸ ἐξωτερικὸ
ντύσιμο τοῦ σκάφους ἀπὸ μαδέρια ξύλινα,
μακρὰ καὶ χοντὰ ἀναλόγως μὲ τὸ μέγε-
θος τοῦ καϊκιῦ. Όλο τὸ πέτωμα εἶναι
καρφωμένο ἑπάνω στὰ στραβόξυλα πὺν εἶ-
ναι ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ καϊκιῦ. Ρῆμα.
Πετῶνω.

Ράβτα (ἦ). Τετράγωνο πανὶ μὲ δύο
ἀντένες ἑπάνω—κάτω (ἢ κάτω εἶναι πάντα
πιὸ μακριά), πὺν ἀνεβοκατεβαίνουν στὸ ἄρ-
μπουρο μὲ «καρούλια». Τὸ πανὶ στρέφεται
πρὸς τὴ μεριὰ τοῦ ἀνέμου. Μαῖστρα
ἀντιθέτως εἶναι τὸ πανὶ πὺν βιδάρεται ἀπὸ
τὴ μέση τῆς ἑπάνω ἀντένας καὶ πιάνει
σταυρωτὰ στὸ ἄρμπουρο, ὅπως ὁ παπαφίγ-
κος πὺν ὁμως εἶναι μικρὸ καὶ βοηθητικὸ
πανάκι.

Ρεμέτζα (τά). Ἀγκουρες, ἀλυσί-

δες, παλαμάρια, μαγγιόρες, ἀγκουρέττα καὶ
ὅλα τὰ σύνεργα πὺν χρησιμεύουν στὸ ἄ-
ραγμα καὶ σιγούρεμα μίανου καϊκιῦ. (Ἴτ.
Remedio.

Παλαμάρι (τό) καὶ Κάβος (δ). Τὸ
πολὺ χοντρὸ σκοινὶ μὲ πολλὰ κλωνιά πὺν
χρησιμεύει στὸ δέσιμο ἀπὸ τὴ στεριά τῶν
μεγάλων κοϊκιῶν καὶ πλοίων.

Πλώρη καὶ Πλώρα (ἦ). Τὸ μπρο-
στινὸ μέρος τοῦ σκάφους.

Πλωρίσκι (τό). Τὸ σκοινὶ πὺν
χρησιμεύει γιὰ νὰ δένεται κάπου τὸ σκάφος
ἀπὸ τὴν πλώρη.—Καὶ Πλωριό.

Ποδόσταμο (τό). Τὸ ξύλο πὺν συν-
δέει τὸ κοράκι μὲ τὸ ξύλο τῆς πρῦμης καὶ
τὸ πέτωμα. Ό,τι τὸ ὀρθοκόρακο γιὰ τὴν
πλώρη.

Ποδάρι (τό) Τὸ σκοινὶ πὺν δένεται
τὸ βενταμίσιο πανὶ σιτὴν πλώρη.

Πρύμη καὶ Πρύμα (ἦ). Τὸ πίσω
μέρος τοῦ σκάφους. Καὶ πρυμὸ κάθε τι
πὺν ἀνήκει σιτὴν πρύμη καὶ τὸ σκοινὶ τῆς,
ὅπως καὶ στρωμάτσες λέγονται διάφορα
μαλακὰ ἀντικείμενα πὺν μπαίνουν σιτὴν
πρύμη γιὰ νὰ μὴ τρακέρη στὸ μῶλο κ.λ.π.
ὅταν εἶναι ἀραγμένη κοντὰ του.

Σιδερόσκοινο (τό). Σκοινὶ πλε-
γμένο ἀπὸ λεπτὰ σιδερένια ἢ ἀτσάλινα
σύρματα. Χρησιμεύει σιτὰ μεγάλα καϊκία
καὶ σιτὰ πλοῖα ὅταν ἀράζουν σὲ μέρος πὺν
ἔχει πόντζι καὶ εἶναι ἐπικίνδuno τὸ δέσιμο
μὲ κάβους καὶ παλαμάρια.

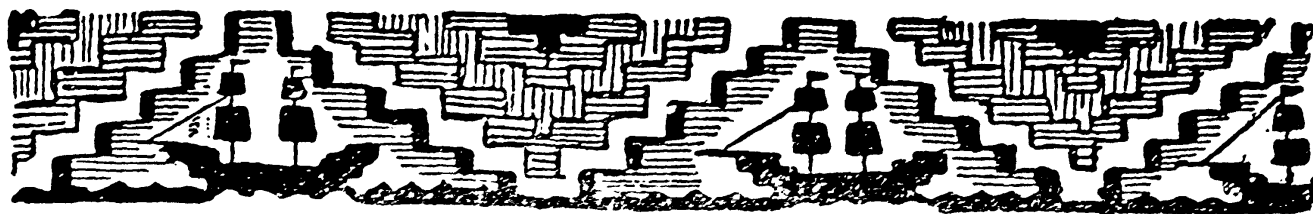
Σκόττα (ἦ). Ἴτ. Scotta Τὸ σκοινὶ
πὺν εἶναι δεμένο σιτὴν ἄκρη τοῦ πανιοῦ καὶ
μ' αὐτὸ κανονίζει αὐτὸς πὺν κουμαντάρει
τὸ ἱστιοφόρο τὸ λάσκο του ἀνάλογα μὲ τὸν
ἀέρα πὺν φυσάει.

Σκαρμὸς (δ). Ἴτ. Scalmo. Κυλιν-
δρικὸ κομμάτι ξύλο ὀρθο στὸ πλάι τῆς
βάρκας ὅπου περνάει ὁ Στροπὸς καὶ
στηρίζονται τὰ κουπιά. Ἄλλου χρησιμο-
ποιοῦν σιδερένιους σὲ σχῆμα ὑψιλόν.

Σκαρμωφωλιὰ (ἦ). Πρόσθετο
κομμάτι ξύλο καρφωμένο ἑπάνω σιτὴν κου-
παστή, ἀγριόξυλο γιὰ νὰ μὴ φθείρεται εὐ-
κολα, μὲ μιὰ τρύπα ὅπου μπαίνει ὁ σκαρμὸς.

(Συνεχίζεται)

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ*

(ΑΝΕΚΔΟΤΑ)

ΒΡΑΒΕΙΟΝ "ΗΠΕΙΡ. ΧΡΟΝΙΚΩΝ,, (1926)

ΠΡΙΝ ΑΠ' ΤΟ ΓΑΜΟ

212*)

Τὴν πέφτη πρὸ τοῦ γάμου ποῦ πηγαίνουν οἱ
γυναῖκες γιὰ καψόξυλα γιὰ τὰ μαγειρέματα

Ἐξέφεξε — ΑΕ! ΩΡ' ΓΙΟΥΛΑ ΜΟΥ —
ΕΞΕΦΕΞΕ ΝΕ γ ἡ ἀνατολή
καὶ πάει ἡ πούλια γιόμα
— ΩΡΗ ΚΟΝΤΗ ΚΟΠΕΛΑ —
— ΚΑΙ ΠΑΕΙ Η ΠΟΥΛΙΑ ΓΙΟΜΑ —
— ΠΑΡΕ ΤΗ ΡΟΚΑ ΚΙ ΕΛΑ —

Ἐξεφεξε ἡ ἀνατολή καὶ πάει ἡ πούλια γιόμα
Πᾶν τὰ πουλάκια στὶς βοσκές κι' οἱ ἔμορφες στὸ πλύμα
ΠΑίρω κι' ἐγὼ τὸ μαῦρο μου καὶ πάω νὰ τὸν ποτίσω
Βρήσκω μιὰ κόρη πῶπλυνε σὲ μαρμαρένια γούρα.
Πρὸβλ. Ν. Πολίτη «Τραγ. Ἑλλ. Λαοῦ» ἀριθ. 84

*) Τὰ καταχωρημένα στὴ «Σουλιώτικη ραψωδία» νυφιάτικα τραγούδια,
τοῦ φίλου λογοτέχνη Βασ. Κρασίτη, προέρχονται ἀπὸ τούτη τὴ συλλογή.

213

Τὴν πέφτη πρὸ τοῦ γάμου
ποῦ στήνουν γίκο τὰ προικεῖα

Δὲ σοῦλεγα μωρ' μάνα

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 340.

ὄλη τὴν ἑβδομάδα
 προζύμι μὴ ἀναπιάσεις
 κουλοῦρες μὴ ζυμώσεις
 καλέσματα μὴ δώσεις,
 κουλοῦρες μὴ μοιράσεις
 ξένους μὴν καρτερέσεις
 γιατί θὰ μετανιώσεις.
 Ὁ ξένος θέλει νύφη
 καὶ σὺ νύφη δὲν ἔχεις
 κι' ἐμένα θαλά δώσεις.
 Ἐγὼ τώρα θὰ φύγω
 ράχες θὰ σκαπετήσω,
 θ' ἀργήσω νὰ γυρίσω.
 Μὲ πούλησες πατέρα
 γιὰ δυὸ ζυγιές τσαρούχια.*)
 Γιὰ δός τα πίσω, δός τα
 γιὰ νὰ μὲ ξαγοράσεις.
 Κι' ἐγὼ τὰ δίνω τσούπρα
 ξαγορασμὸ δὲν ἔχεις

*) Ὁ πατέρας τοῦ γαμπροῦ συνηθίζεται νὰ δίνει
 δῶρα στοὺς γονεῖς τῆς νύφης ἀπὸ ἓνα ζευγάρι τσα-
 ρούχια.

214

ΟΤΑΝ ΖΥΜΩΝΟΥΝ ΤΙΣ ΚΟΥΛΟΥΡΕΣ

(τὰ καλέσματα)

Ψιλόλιχνο τ' ἀλεύρι
 καὶ μέλι τὸ προζύμι,
 κορίτσια τὸ ζυμώνουν
 μὲ μάνα καὶ πατέρα
 μ' ἀδέρφια μὲ ξαδέρφια.

215

**Τὸ πρῶτο πρῶτο τραγοῦδι
 τοῦ γάμου στὸ τραπέζι**

Χίλιον καλὸν τὸν ἠύραμαν τοῦτον τὸ νοικοκύρη
 Μὲ τὸ γλυκό του τὸ κρασί, μὲ τὰ καλά του λόγια.
 Φᾶτε καὶ πιέτε μπρὲ παιδιά, χαρεῖτε νὰ χαροῦμε
 Τοῦτον τὸ χρόνὸ τὸν καλὸ, τὸν ἄλλον ὅπου νᾶρθει
 Γιὰ ζοῦμε γιὰ πεθαίνομε, γιὰ σ' ἄλλον τόπο πᾶμε.

Πρβλ. Ν. Πολίτη «Τραγ. ἑλλ. λαοῦ» ἀριθ. 28
 Ἐ. Τζιάτζιου «Τραγ. Σαρακατσ.» ἀριθ. 26

216

ΕΤΕΡΟ
(του τραπεζιού)

Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύονταν κι' ἔπαιρνε τὸ φεγγάρι
Βάνει τὸν ἄγγελο νουνὸ καὶ τὸν ἀη-Γιώργη βλάμη
Καὶ κάλεσε τὸν οὐρανὸ ὄλο μὲ τ' ἄστριά του
Καὶ τῶστρωσε τὴν ἄνοιξη ὄλο μὲ τὰ λουλούδια.
Κι' ἀπῶλα τ' ἄστρια τοῦ οὐρανοῦ ὁ Αὐγερινὸς δὲν πῆγε.
Κι' ἴσια μὲ τὰ μεσάνυχτα δυ' ὥρες ὅσο νὰ φέξει
Κοντοβγαίνει κι' ὁ Αὐγερινὸς, πολλὰ χαμπέρια φέρει:
—Σύρτε φίλοι στὰ σπίτια σας καὶ ξένοι στὰ δικάσας
Ἐνύσταξαν τὰ νιόγαμπρα καὶ θέλουν νὰ πλαγιάσουν

217

ΕΤΕΡΟ
(του τραπεζιού)

Μιά βλάχα μιὰ παλιόβλαχα καὶ μιὰ χῆρα γυναίκα
Παντρεύει τὸ παιδέκι της τ' ἀηδημητριοῦ τὸ βράδι.
Σφάζει βουβάλια δώδεκα γελάδια δέκα πέντε
Σφάζει καὶ γιδοπρόβατα κᾶν δυὸ κᾶν τρεῖς χιλιάδες
Κάνει τὸ γάμον ἄπειρο ξεχώρια ἀπὸ τὸν κόσμο
Ἐχει τὴ νύφη ν' ὁμορφή καὶ τὸ παιδί γραμμένο

218

ΕΤΕΡΟ
(του τραπεζιού)

Στὸν Ἄδη τ' ἄργανα λαλοῦν, στὸν Ἄδη κάνουν γάμο
Παντρεύει ὁ Ρήγας τὸ παιδί κι' ὁ βασιλᾶς τὴν τσοῦπρα
Κι' ὄλο τὸν κόσμο κάλεσε τὴ γῆς τὴν ξακουσμένη*)
Τὸ Δίγιαννο δὲν κάλεσε πὸ τὴν κακογνωμιά του
Γιατὶ σκοτώνει τοὺς γαμπροὺς καὶ παίρει τίς νυφάδες
Ἐννιά γαμπροὺς ἐσκότωσε κι' ἐννιά νυφάδες πῆρε

Παραλλαγή

*) Μόνο τὴν πρώτη ἀγάπη μου δὲν ἔχει καλεσμένη (Σύρε μάνα καὶ καλεσ' τη ν' ἀρθεῖ νὰ στεφανώσε

219

ΕΤΕΡΟ
(τοῦ τραπεζιοῦ)

Μαρίγια λέν — ΜΑΡΙΓΙΑ ΛΕΝ, ΜΑΡΙΓΙΑ ΛΕΝ, τὴν Παναγιά,
Μαρίγια λέν κι' ἐσέ — ΚΙ' ΕΣΕ — να — ΩΡ' ΜΑΡΙΓΙΑ ΜΟΥ —
ΜΑΡΙΓΙΑ ΛΕΝ ΚΙ' ΕΣΕ ΚΙ ΕΣΕΝΑ ΚΑΚΟΜΟΙΡΑ ΜΟΥ —
Μαρίγια λέν τὴν Παναγιά, Μαρίγια λέν κι' ἐσένα.
Μαρίγια μὴν στολιζέσαι, μὴ βάνεις τὰ καλά σου.
Τὸν ἄντρα ποῦ σοῦ τάξανε σήμερα τὸν παντρεύουν
Κι' ἂν δὲν πιστεύεις Μάρω μου ἔβγα στὸ παραθύρι
Νὰ ἰδεῖς τ' ἀψοῖκι πὸρχεται καβάλα καὶ πεζούρα
Νὰ ἰδεῖς καὶ τὸν κύρη γαμπρὸ πῶς παίζει τ' ἄλογό του
Νὰ ἰδεῖς καὶ τοῦ κυρῆ νουνοῦ πῶς λάμπουν τὰ στεφάνια.

220

ΟΤΑΝ ΞΟΥΡΙΖΕΤ' Ο ΓΑΜΠΡΟΣ

Ξουράφι ξουραφάκι
διάβα ποῦθε διαβαίνεις
καὶ τρίχα μὴ τοῦ παίρεις.

— Τὴν ἔχω ἀγορασμένη
πὸ μάνα πὸ πατέρα
π' ἀδέρφια πὸ ξαδέρφια
μπαρμπάδες κι' ἀπὸ θειοῦς της

221

ΟΤΑΝ ΑΛΛΑΖ' Ο ΓΑΠΜΠΟΣ

Βάλ τε τοῦ γαμπροῦ χρυσὴν ἀρμάτα
ἀπὸ τὰ Γιάννενα νᾶναι φερμένη
κι' ἀπὸ τὴν ξενιτειά ξαγορασμένη.

— Ποιὸς σοῦ τᾶφερε, μωρέ λεβέντη;
— Ὁ πατέρας μου τᾶχει φερμένα
ἢ μανούλα μου τᾶχει φερμένα
τ' ἀδερφάκια μου τᾶχουν φερμένα

Βάλτε τοῦ γαμπροῦ χρυσὸ καπέλο
ἀπὸ τὰ Γιάννενα (κ.λ.π.)

Βάλτε τοῦ γαμπροῦ χρυσὸ φουστάνι

ἀπὸ τὰ Γιάννενα (κ.λ.π.)

Σημ. τὸ παραπάνω τραγούδι λέγεται κι' ὅταν στολίζεται ἡ νύφη.

222

ΟΤΑΝ ΣΤΟΛΙΖΟΥΝ ΤΗ ΝΥΦΗ

Κάτου στὸ γυαλό,
στὸ περιγυάλι
νύφη στόλιζαν
νύφη στολίζουν,
φέρτε τῆς νύφης
χρυσὴ ν ἄρμάτα
πὸ τὰ Γιάννενα
νᾶναι φερμένη
κι' ἀπὸ τῆ Βενετιά
ξαγορασμένη
νᾶναι ρούχινη
γουργούφαμένη.

223

ΟΤΑΝ ΜΠΑΙΝΕΙ Ο ΓΑΜΠΡΟΣ ΚΑΒΑΛΛΑ

Ἐβγα πατέρα, ἔβγα
καὶ σέλλωσε τὸ γρίβα.
βάλ' ἀσημένια σέλλα
μαλαματένιες σκάλες
μετάξι μαξιλάρι
νά μπεῖ ὁ γαμπρὸς καβάλα

Πρβλ. Ἀραβαντινοῦ ἀριθ. 293

Κίνα δέντρε κίνα
ὄλο μὲ τὰ κλωνάρια
καὶ μὲ τὰ παλληκάρια

Ἄειντε γυιέ μου ἄειντε
καὶ τὴν εὐχή μου νᾶχεις
κι' ὁ Θεὸς νά σέ προκόψει
κι' ἡ Παναγιά ἡ γραμμένη

Πρβλ. Ἀραβαντινοῦ ἀριθ. 294

224

ΟΤΑΝ ΞΕΚΙΝΑΕΙ Τ' ΑΨΟΙΚΙ ΓΙΑ ΤΗ ΝΥΦΗ

Καλότυχος πατέρα
τούτη τὴν ἑβδομάδα
καμμιά δουειλὰ δὲν κάνεις.
"Ὅλο δρόμους καθαρίζεις
καὶ τραντάφυλλα σκορπίζεις
νὰ διαβεῖ ὁ γαμπρὸς κι' ἡ νύφη
μπαῖράκι μὲ τ' ἄψοικι

225

ΠΗΓΑΙΝΟΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΥΦΗ

Μεσ' στήν ἀγιὸ — ΜΩΡΗ ΓΙΩΡΓΑΙΝΑ —
—ΜΕΣ' ΣΤΗΝ ΑΓΙΟ—Παρασκευὴ

Μέσ' στήν ἀγιὸ — Παρασκευὴ
κοιμᾶται κόρη μοναχὴ
κοιμᾶται κι' ἀνειρεύεται
καὶ βλέπει πῶς παντρεύεται
καὶ πῶς ἄρραβωνιάζεται.
Καὶ τὸ πρωῖ πού σκώνεται
παίρει νερὸ καὶ νίβεται
μαντίλι καὶ σφουγγίζεται,
τὸ χτένι καὶ χτενίζεται
καὶ τὸ γυαλί γυαλίζεται.

226

ΕΤΕΡΟ

Κάτου στήν ἀγιὸ — Μαρίνα
καὶ στήν Παναγιὰ
δώδεκα χρονῶν κορίτσι
πάει καλογριά.
Μὲ σταυροὺς μὲ κουμπολόγια
πάει στήν ἐκκλησία.
Μήτε τὸ σταυρὸ της κάνει
μήτε προσκυνᾷ
μόν τηράει τὰ παλληκάρια
καὶ χαμογελᾷ.

Ποβ. Ε. Τζιάτζιου «Τραγ. Σαρακαττ.» ἀρ. 183

(Συνεχίζεται)

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

Γ. ΠΑΤΣΟΥΡΟΥ
ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΥ

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΩΣ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Εἰς τὴν γενικωτέρα προσπάθεια τῆς Υ.Π.Α.Η. πρὸς μελέτη καὶ διερεύνησι τῶν προβλημάτων τοῦ χώρου εὐθύνης αὐτῆς, ἡ παρούσα ἐργασία ἔρχεται νὰ διερευνήσῃ, ὅσο δύναται περισσότερον, ἓνα τρέχον ὀξὺ πρόβλημα, μία ἐνδημοῦσα ἐπιδημία, ἐντονωτέρα εἰς τὴν Ἑπειρον τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, τὸ πρόβλημα τῆς μεταναστεύσεως.

Ἀλλά, ἂν καί, ὡς ἡ πλέον ἐνδεδειγμένη καὶ ἀκριβῆς μέθοδος, πιστεύεται ὅτι εἶναι ἡ δημιουργία ἐνὸς διαγράμματος κατ' ἀρχὴν ἐργασίας καὶ ἐν συνεχείᾳ ἢ δι' ἐνὸς ἐρωτηματολογίου διερεύνησις καὶ πορεία, ἐδῶ—κατόπιν προσεκτικῆς μελέτης τοῦ φαινομένου, τῆς περιοχῆς καὶ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας—ἀκολουθεῖται ὁ τρόπος τῆς ἐμπειρικῆς μελέτης καὶ κατασκευῆς.

Καὶ τοῦτο, διότι:

α) Τὸν ἄνω τρόπο τῆς δι' ἐρωτηματολογίου ἐρεύνης ἔχει ἀναλάβει τὸ Κ.Ο.Ε. (διὰ τὴν Ἑπειρο καὶ Πελοπόννησον) κατόπιν συμβάσεως μὲ τὸ Ὑπουργεῖο Συντονισμοῦ.

β) Ἀπαιτεῖται χρόνος καὶ ἔμψυχον ὕλικόν (ἐρευνῆται) πολὺ κατάλληλα ἐκπαιδευμένον καὶ μὲ εἰδικὰς γνώσεις γιὰ τὴν ἐν λόγῳ ἔρευνα.

γ) Τὸ σημαντικώτερον: ἀπαιτεῖται πληθυσμὸς (ἀντικείμενον) κατάλληλον, μὲ ἱκανοποιητικὸν ἐπίπεδον πολιτισμοῦ, μὲ ἐπίγνωσι καὶ εὐθύνη γιὰ τὶς ἀπαντήσεις του. γνωρίζων τὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν πραγματικότητα.

Καὶ ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ μπορῇ ὁ ἐρευνητῆς νὰ στηριχθῇ σ' αὐτὸν καὶ νὰ «πάρῃ στὰ σοβαρὰ» τὶς ἀπαντήσεις του, διότι θὰ ἀντιληφθῇ ὅτι εἶναι συνέπεια λογικῆς καὶ ὠριμότητος.

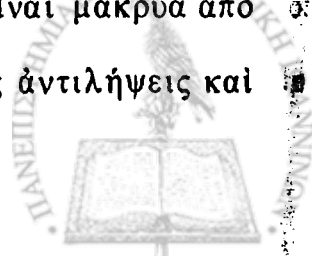
Ὅταν ὁμως:

1) Τὸ 20% τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀναλφάβητοι, μὲ ποσοστὸν λίαν ἡυξημένον εἰς τὰ ὄρεινὰ χωριὰ καὶ τοὺς ὑπερήλικες.

2) Ὅλοι ἀπαντοῦν περίπου ὅτι «φεύγουν γιὰ νὰ βροῦν δουλειὰ καὶ νὰ ζήσουν καλλίτερα» καὶ

3) Μία ἀπάντησις γιὰ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα (π. χ. εἰσόδημα) μπορεῖ νὰ ἔχῃ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ ἐνὸς «ὕπολογιστοῦ» Ἑπειρώτη καὶ ἐνὸς ἐνθουσιώδους Κερκυραίου, ἀντιλαμβάνεται κανεὶς, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ περιμένη ἀκριβῆ προσέγγισι ἢ ζυγισμένη ἀπάντησι χωρὶς μεγάλη προσπάθεια. Καὶ μὲ τὸν κίνδυνον, αὐτὸ τὸ ὁποῖον θεωρεῖ «ἀπὸ πρῶτο χέρι» νὰ εἶναι μακρὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

Ὅλα αὐτὰ, χωρὶς καμμιά πρόθεσι νὰ ὑποτιμήσωμε τὶς ἀντιλήψεις καὶ

σκέψεις τοῦ πληθυσμοῦ, προτρέπουν τὴν ἐπιλογή τῆς ἐμπειρικῆς διερευνήσεως τοῦ προβλήματος τῆς μεταναστεύσεως.

Ἐπὶ πλέον εἰς τὴν ὅλην ἐργασία ἐγίνε προσπάθεια συνδυασμοῦ τῆς καὶ μὲ τὴν οἰκονομικὴν θεωρίαν, διότι τὸ θέμα εἶναι κυρίως οἰκονομικὸν καὶ δευτερευόντως κοινωνικὸν καὶ ἡ οἰκονομικὴ του πρὸ παντὸς ὕψη εἶναι ποῦ ἐνδιαφέρει, προβληματίζει καὶ δημιουργεῖ ἀγωνία.

Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα, κυρίως γιὰ τὸν χῶρον εὐθύνῃς τῆς Υ.Π.Α.Η., ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ἡ βάση καὶ ἀφετηρία τοῦ παρόντος, βαίνομεν εἰς τὴν εἰδικωτέρα διερεύνησιν τῆς μεταναστεύσεως.

«Ὅλοι γνωρίζομε τὴν δυσαναλογία ποὺ βασιλεύει σὲ ὠρισμένες ζῶνες μεταξὺ τῆς καλλιεργήσιμης γῆς καὶ τοῦ πληθυσμοῦ ποὺ διατίθεται γιὰ τὴν καλλιέργειάν της ἢ μεταξὺ τοῦ πλοῦτου τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν διαθέσιμων μέσων τῶν ἀναγκαίων γιὰ τὴν ἐκμετάλλευσίν του. Ἡ πραγματικὴ αὐτὴ κατάστασις ἀπαιτεῖ ἀπὸ μέρους τῶν λαῶν συνεργασίαν ποὺ νὰ διευκολύνῃ τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἀγαθῶν, τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν προσώπων.

Ἔνεκα τούτου, κάθε ἄτομο ἔχει δικαίωμα τῆς ἐλεύθερης μετακινήσεως καὶ διαμονῆς στὸ ἐσωτερικὸ τῆς πολιτείας ἢ τῆς Κοινότητος τῆς ὁποίας εἶναι πολίτης. Ἐχει ἀκόμη τὸ δικαίωμα, ἐφ' ὅσον, ἔχει βασίμους λόγους, νὰ ἀποδημῇ στὸ ἐξωτερικὸ ἀκόμα καὶ νὰ ἐγκαθίσταται ἐκεῖ.

Ἀλλὰ θεωροῦμε πὺς θὰ ἦταν σκόπιμο, στὸ βαθμὸ ποὺ εἶναι δυνατό, τὸ κεφάλαιο νὰ μετατοπιζόταν πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου καὶ ὄχι τὸ ἀντίθετο ποὺ συμβαίνει τώρα. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ μπορούσε πλῆθος ἐργατῶν νὰ βελτιώσῃ τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς του. χωρὶς νὰ ἀναγκάζεται νὰ ἐκπατρίζεται. Καὶ εἶναι γνωστὸ πόσα ξεριζώματα συνεπάγεται τὸ βῆμα ἀπογνώσεως τοῦ μετανάστη καὶ πόσες δύσκολες περιόδους συναντᾷ, ἕως ὅτου προσαρμοσθῇ καὶ ἀφομοιωθῇ στὸ ξένο γι' αὐτὸν νέον περιβάλλον».

[Ἀπὸ τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Πάπα Ἰωάννη 23ου «ΚΑΙ ΕΠΙ ΓΗΣ ΕΙΡΗΝΗ»]

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΩΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑΙ – ΕΠΙΤΟΜΗ ΑΥΤΗΣ

Ὡς μετανάστευσιν ἐννοοῦμεν πᾶσαν πληθυσμιακὴν μετατόπισιν εἴτε ἐντὸς εἴτε ἐκτὸς τῆς χώρας, μὲ πρόθεσιν ἀνετιωτέρας διαβιώσεως.

Ἡ μετανάστευσις διακρίνεται:

1) Ἀναλόγως τοῦ τόπου προορισμοῦ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ

Ἄστυφιλία

Ἀλλαγὴ τόπου

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ

Εὐρωπαϊκὴ

Ἵπερπόντιος

2) Ἀναλόγως τῶν αἰτίων μετακινήσεως:

Ἐκουσία καὶ ἀναγκαστικὴ.

3) Ἀναλόγως τοῦ χρόνου παραμονῆς:

Διαρκῆς καὶ προσωρινή.

4) Ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῶν συνθηκῶν:

Ἀτομικὴ καὶ ὁμαδικὴ (συλλογικὴ, οἰκογενειακὴ).

Παρ' ἡμῖν ὁ ὅρος μετανάστευσις εἶναι γενικὸς καὶ ἐπομένως ἀπρόσωπος, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν τριπλῆ Γαλλο-Ἀγγλικὴ παραλλαγή—MIGRATION, IMMIGRATION, EMIGRATION—ὅπου πιστώτερον ἀποδίδονται αἱ ἔννοιαι τῶν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετακινήσεων.

Ἡ μετανάστευσις θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ὡς βιολογικὸν φαινόμενον, κατὰ ἀντίστοιχον δηλαδὴ μὲ ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὰ πτηνὰ καὶ φυτὰ, πρὸς ἀναζήτησιν εὐνοϊκωτέρου περιβάλλοντος.

Γενικώτερον ὁμως δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἡ μετανάστευσις εἶναι τάσις—ροπή—συνήθεια—συνέχεια—ἀνάγκη—διέξοδος. Περιλαμβάνει δέ, ὡς ἐλέχθη, ὅλα τὰ ἐκτὸς περιοχῆς μετακινήθέντα ἄτομα, πλὴν τῶν προσωρινῶς μεταναστευσάντων, ἐκ διαφόρων ἐκάστοτε λόγων π.χ. σπουδῶν, υἰείας, ἐμπόρους, τουρίστας κλπ.

Ἄλλοτε ἡ μετανάστευσις ἦτο ἀναπόδραστος συνέπεια τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ἢ πιέσεων, ἀλλ' ὄχι ὑπὸ ἐπιδημικὴν μορφήν καὶ ἀνὰ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα. Οὕτω διεμορφώθησαν αἱ μεγάλαι ἱστορικαὶ ἀποικίαι, ἀργότερον αἱ ἀποδημίαι πρὸς ἄλλας χώρας ἢ Ἑπίρους. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ ἔχομεν τὴν γιγαντωθεῖσαν πρὸς Δ. Εὐρώπην μετανάστευσιν κυρίως δι' ἀναζήτησιν ἐργασίας.

Οὕτω, δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι οἱ σημερινοὶ μετανάσται συνεχίζουσι μεταφέροντες τὴν ἱστορικὴ σκυτάλη πρὸς Δ. Εὐρώπην, Αὐστραλίαν, Καναδά, Η.Π.Α. κλπ.

Αἰτία δὲ τῶν πρώτων μεταναστευτικῶν ρευμάτων τῶν νεωτέρων χρόνων ὑπῆρξεν ἡ εὐκόλος εὐδοκίμησις τῶν μεταναστῶν εἰς τὰς νέας χώρας.

* * *

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἀριθμῶν τῶν μεταναστευσάντων προκύπτει μία πραγματικότης ἀξία προσοχῆς, ὡς ἐκ τῶν προβλημάτων ποὺ δημιουργεῖ, ὡς π.χ. οἰκογενειακά, κοινωνικά, φυσικῆς κινήσεως πληθυσμοῦ, δημογραφικά, διαρθρώσεως πληθυσμοῦ καὶ γενικώτερον οἱ ἀριθμοὶ τῶν μεταναστῶν δημιουργοῦν τὰ ρεύματα (μεταναστευτικὰ καὶ ἀποδημητικὰ).

Ἡ τάσις δὲ αὕτη δὲν προοιωνίζει μείωσιν ἐντὸς ἐνός ἢ δύο ἐτῶν, διότι:

α) Ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις τῆς χώρας καθυστερεῖ εἰσέτι.

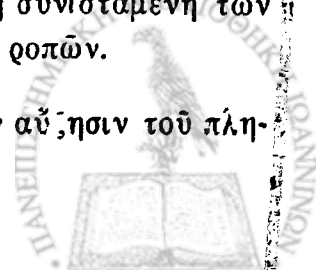
β) Ἡ κυρίως ἐξάγουσα μέχρι πρό τινος ἐργάτας Ἰταλία, τείνει νὰ σταματήσῃ, διότι καὶ ἀναπτύσσεται τάχιστα βιομηχανικῶς καὶ ἐξηντλήθη πλέον ἐξάγουσα. Οὕτω τὴν πρωτοπορίαν ἀναλαμβάνουσι πλέον ἢ Ἑλλάς, Ἰσπανία, Γιουγκοσλαβία.

Ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ χώραι θεωροῦν τὴν μετανάστευσιν ὡς μεταβατικὴ μέχρῃς ἀξιοποιήσεως τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῶν πρὸς ἐπιτόπιον ἀπασχόλησιν ὀλοκλήρου τοῦ ἐργατικοῦ τῶν δυναμικοῦ.

Μελλοντικῶς δὲ ἡ πορεία τῆς μεταναστεύσεως θὰ ἐξαρτηθῆ ἐκ τοῦ ρυθμοῦ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐκάστου κράτους καὶ ἐκ τῆς Ε.Ο.Κ.. Ὁ μὲν πτωτικὸς, ὁ δὲ αὐξητικὸς δεδομένης τῆς οἰκονομικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἐξελίξεως τῶν κρατῶν τῆς καὶ τὸ μελλοντικὸν μεταναστευτικὸν ρεῦμα θὰ εἶναι ἡ συνισταμένη τῶν ἄνω καὶ ὄσων ἐν συνεχείᾳ θὰ ἐκτεθοῦν αἰτίων καὶ ἀντιθέτων ροπῶν.

* * *

Παρ' ἡμῖν ἡ μετανάστευσις ὑπερέβαλεν ἤδη τὴν ἐτησίαν αὐξήσιν τοῦ πλη-

θυσμού—κατὰ τὸ 1963 εἴχαμε 100.000 μετανάστας -- καὶ διὰ τὸ ἄμεσον μέλλον τὸ χάσμα θὰ εὐρύνεται, διότι:

α) Ὡς προκύπτει ἐκ τῆς μελέτης τῆς κατὰ Κοινότητα μεταναστεύσεως, εἰς δσας ἐξ αὐτῶν ἢ μετανάστευσις ἐξήντηλησεν ἤδη τοὺς πρὸς ἐργασίαν ἱκανούς, δὲν σταματᾷ, ἀλλὰ συνεχίζεται μὲ τὴν φυγὴν καὶ τῶν ὑπολοίπων μελῶν τῶν οἰκογενειῶν των.

β) Ἐνῶ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν γεννήσεων ὀφείλεται στὸν ἀγροτικὸ πληθυσμὸ, ἢ μετανάστευσις ἀπορροφᾷ τοὺς νεαροὺς ἡλικίας ἀγρότας, ἀκριβῶς καὶ κυρίως. Οὕτω δημιουργεῖται ἐπικίνδυνο δημογραφικὸ πρόβλημα καὶ μεταβάλλονται ἐσωτερικῶς αἱ δημογραφικαὶ σχέσεις καὶ διαρθρώσεις, ὡς καὶ ἡ ἰσορροπία μεταξὺ συνολικοῦ πληθυσμοῦ καὶ προσφερομένων ἐργατικῶν χειρῶν.

Περαιτέρω, ἐνῶ αἱ γεννήσεις ἀρρένων ὑπερέχουν τῶν θηλέων, οἱ ἠῤῥημένοι θάνατοι ἐκ τῶν πολέμων, ἐργασίας καὶ ἢ μετανάστευσις—ἐνθα ἢ σχέσις ἀνδρῶν πρὸς γυναῖκας εἶναι 2 πρὸς 1—δίδουν ὑπεροχὴν εἰς τὰς γυναῖκας ὡς ἐξῆς:

Διὰ μὲν τὸ σύνολον τῆς χώρας πέραν τοῦ 25ου ἔτους, διὰ δὲ τοὺς Νομοὺς εὐθύνης Υ.Π.Α.Η. ἀπὸ τοῦ 15ου ἔτους. Κυρία δὲ αἰτία τούτου εἶναι ἡ ἠῤῥημένη μετανάστευσις εἰς τοὺς ἄνω Νομοὺς.

* *

Συνήθως πιστεύεται, ὅτι μετακινοῦνται κατὰ κύριον λόγον οἱ ἄγαμοι εὐκολώτερον τῶν ἐγγάμων.

Πολλάκις ὁμως συμβαίνει τὸ ἀντίστροφον. Τοῦτο δὲ ἔχει τοὺς ἐξῆς λόγους:

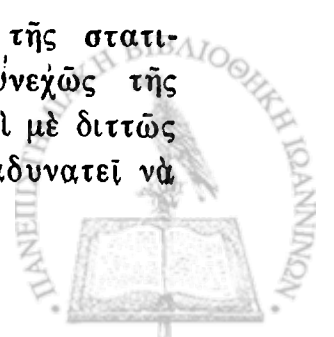
α) Τὴν γενικὴν ροπὴν τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς μετανάστευσιν.

β) Κοινωνιολογικῶς οἱ ἔγγαμοι, ἀποτελοῦντες μίαν αὐτοτελῆ μονάδα, δύνανται νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν μόνωσιν πού δημιουργεῖ ὁ νέος ἄγνωστος κόσμος καὶ ἡ ἄγνοια τῆς γλώσσας, ἐνῶ ὁ ἄγαμος αἰσθάνεται ἐντονώτερον τὴν μοναξιά καὶ τὴν ἀνάγκη ἐνσωματώσεως εἰς ἓνα οἰκεῖον δι' αὐτὸν περιβάλλον.

Παρ' ἡμῖν, ἂν καὶ ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς εἶναι ὁ ἔχων τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν γεννήσεων, ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν ἀπογραφῶν 1951—1961 βλέπομεν ἐλαχίστην ἢ καὶ ἀρνητικὴν αὔξησιν αὐτοῦ. Αἰτία προφανῶς εἶναι ἡ κατωτέρω ἐκτιθεμένη προσαρμογὴ τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὸ ἐπίπεδον ζωῆς τῆς περιοχῆς συντελουμένη διὰ μεταναστεύσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν φυσικὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς ἐξελίξεως καὶ προόδου τῆς περιοχῆς. Σὰν πρώτη ἐξήγησις αὐτοῦ θὰ ἐχρησίμευεν ἢ παρατήρησις, ὅτι εἰς τοὺς ὑποανάπτυκτους λαοὺς τὰ παιδιὰ στοιχίζουσι ἐλάχιστα, διότι οὔτε σπουδάζουσι οὔτε ἐνδύονται καλῶς, ἐνῶ προσφέρουσι περισσότερα διὰ τῆς ἐργασίας των ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας.

Τέλος, ἢ μετανάστευσις γεωργῶν εἶναι μεγαλυτέρα, ὡς καὶ ἐκ τῆς στατιστικῆς ἀποδεικνύεται, τῆς τῶν ἐπαγγελματιῶν, διότι ἢ βελτίωσις συνέχῳς τῆς μηχανικῆς καλλιιεργείας εἶναι ἀνάλογος τοῦ μεγέθους τῶν κλήρων καὶ μὲ διττῶς δυσμενὲς ἀποτέλεσμα, διότι: α) ἢ ἀχρηστεύει ἐργατικὰς χεῖρας, β) ἢ ἀδυνατεῖ νὰ

συντονίση πρὸς καλλιέργειαν ὄρεινους καὶ κατακερματισμένους κλήρους.

* *

Εἰς τοὺς Νομοὺς τῆς Υ.Π.Α.Η., μὲ ρυθμὸν φυσικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ 1,3⁰/₀, ὁ συντελεστὴς πραγματικῆς αὐξήσεως αὐτοῦ ὑπολογίζεται γιὰ τὴν προσεχῆ 10ετίαν εἰς 0,4⁰/₀.

Οὕτω, ὁ ρυθμὸς ἐτησίως ἐξόδου (δηλ. ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς μεταναστεύσεως) ἀνέρχεται εἰς 1,7⁰/₀ τοῦ πληθυσμοῦ (483.000) δηλ. περίπου 8.200 ἄτομα ἐτησίως.

Τὸ ποσοστὸν τοῦτο γίνεται δεκτὸν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιφυλάξεως, διότι:

α) Ἡ μετανάστευσις ἐξωτερικοῦ μόνον κατὰ τὰ ἔτη 1952 καὶ 1963 ἦτο ἀντιστοίχως 7.250 καὶ 7.525.

β) Ἡ τάσις φυγῆς, ὡς μᾶς δεικνύουν τὰ δεδομένα τοῦ πρώτου ἑξαμήνου 1964, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὑψηλὴ—ὑψηλοτέρα τῆς περισυνῆς—καὶ γιὰ τὸ σύνολον τῆς χώρας καὶ γιὰ τοὺς Νομοὺς τῆς εὐθύνης Υ.Π.Α.Η..

γ) Ἡ μείωσις τῆς ἐσωτερικῆς μεταναστεύσεως, ὡς ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς ἐξωτερικῆς λόγῳ τῆς ἀμοιβαιότητος καὶ ἀλληλεπιδράσεως πὸν ὑπάρχει μεταξύ των, ὥστε ἡ αὐξήσις τῆς μιᾶς νὰ συνεπάγεται μείωσιν τῆς ἄλλης, λόγῳ τοῦ πεπερασμένου ἀριθμοῦ πὸν δύναται ἐτησίως νὰ μεταναστεύη ἐκ ποικίλων ἐκάστοτε λόγων.

δ) Τέλος παρατίθεται ὁ πίναξ τῆς ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως τῶν τελευταίων ἐτῶν, δεικνύων τὸ ὕψος αὐτῆς κατὰ Νομὸν τῆς Υ.Π.Α.Η. καὶ ἀποδεικνύων διὰ τῆς προοδευτικῆς του αὐξήσεως τὴν κατ' ἀνάγκην μείωσιν τῆς ἐσωτερικῆς τοιαύτης, ὡς καὶ πίνακες τῆς ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως διὰ τὸ σύνολον τῆς χώρας.

Οἱ πίνακες αὐτοὶ δίδουν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν μελετητὴν σειρᾶς συμπερασμάτων ἐπὶ τοῦ θέματός μας, τὰ ὁποῖα ἐκτίθενται ἐν συνεχείᾳ.

Π Ι Ν Α Ε

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΗΣ Υ.Π.Α.Η. ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1951 - 1963

Ν Ο Μ Ο Σ	Μ Ε Τ Α Ν Α Σ Τ Α Ι Ε Σ Ω Τ Ε Ρ Ι Κ Ο Υ Κ Α Τ' Ε Τ Ο Σ													
	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	Σύνολον
ΑΡΤΗΣ	1	1	6	9	28	21	99	54	60	76	500	493	696	2.044
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	0	0	0	4	9	105	465	54	79	669	1.995	1.910	1.451	6.741
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	21	8	17	20	64	248	714	292	250	651	2.155	2.914	2.949	10.303
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	8	3	13	26	27	58	185	55	20	41	745	825	1.366	3.372
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	0	0	95	112	142	252	357	265	243	480	996	1.019	833	4.794
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	0	3	13	37	50	68	46	53	44	3	95	86	237	735
Σ ύ ν ο λ ο ν	30	15	144	208	320	752	1.866	773	696	1.920	6.486	7.247	7.532	27.989

Πηγή: Αι Νομαρχία των Νομών.

1. Ο ρυθμός έτησίως φυσικής αύξήσεως του πληθυσμού και ή έξωτερική μετανάστευσις μάς βοηθούν να ύπολογίσωμεν με μέ- γάλην προσέγγισιν τήν μετανάστευσιν του έξωτερικού (θετικήν ή άρνητικήν) δι' έκάστην περιοχήν.

Π Ι Ν Α Κ

Ετησίας μονίμου μεταναστεύσεως εξ Ελλάδος

Έτος	Μεταναστευσις
1955	29.787
1956	35.349
1957	30.428
1958	24.521
1959	23.684
1960	47.768
1961	58.837
1962	84.054
1963	100.000

Π Ι Ν Α Ε

Υπερωκεανείου μεταναστεύσεως εξ Ελλάδος : 1821—1959

Έ τ η	Αριθμός μεταναστών			Έ τ η	Αριθμός μεταναστών			
	Σύνολον	Δι' Ἡν. Πολιτείας	Διὰ λοιπὰς Χώρας		Σύνολον	Δι' Ἡν. Πολιτείας	Διὰ λοιπὰς Χώρας	
1821	1830	20	20	—	1922	4.426	3.457	969
1831—1840	49	49	—	1923	5.242	3.333	1.909	
1841—1850	16	16	—	1924	8.152	4.871	3.281	
1851—1860	31	31	—	1925	3.576	2.160	1.416	
1861—1870	72	72	—	1926	6.745	4.119	2.626	
1871	1880	213	210	3	1927	9.255	6.346	2.909
1881	1890	2.310	2.308	2	1928	8.850	6.725	2.125
1891	1.105	1.105	—	1929	9.710	5.905	3.805	
1892	660	660	—	1930	6.278	4.257	2.021	
1893	1.072	1.072	—	1931	3.425	2.762	663	
1894	2.356	2.356	—	1932	2.838	2.298	540	
1895	597	597	—	1933	2.444	1.923	521	
1896	2.175	2.175	—	1934	2.624	2.155	469	
1897	571	571	—	1935	3.466	2.225	1.241	
1898	2.339	2.339	—	1936	3.071	2.072	999	
1899	2.333	2.333	—	1937	3.908	2.633	1.275	
1900	3.771	3.771	—	1938	3.859	2.417	1.442	
1901	5.991	5.910	81	1939	3.470	2.287	1.183	
1902	8.533	8.104	429	1940	1.395	1.131	264	
1903	14.493	14.090	403	1941	—	—	—	
1904	11.728	11.343	385	1942	—	—	—	
1905	10.734	10.515	219	1943	—	—	—	
1906	19.987	19.489	498	1944	—	—	—	
1907	37.391	36.580	811	1945	—	—	—	
1908	23.016	21.489	1.527	1946	1.558	1.326	232	
1909	14.780	14.111	669	1947	4.901	2.571	2.330	
1910	26.860	25.888	972	1948	4.819	2.047	2.772	
1911	27.857	26.226	1.631	1949	4.263	1.483	2.780	
1912	23.362	21.449	1.913	1950	4.635	1.890	2.745	
1913	25.089	22.817	2.272	1951	14.155	8.930	5.225	
1914	37.957	35.832	2.125	1952	6.640	2.155	4.485	
1915	14.256	12.592	1.664	1953	8.820	1.320	7.500	
1916	27.535	27.034	501	1954	18.682	3.487	15.195	
1917	24.574	23.974	600	1955	19.766	6.896	12.870	
1918	2.294	1.910	384	1956	23.147	8.982	14.165	
1919	579	386	193	1957	14.703	1.807	12.976	
1920	12.616	11.981	635	1958	14.842	3.870	10.972	
1921	29.135	28.502	633	1959	13.871	2.528	11.343	

ΑΙΤΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΩΣ

ΑΜΕΣΑ και ΕΜΜΕΣΑ

1. Ὡς κυρία αἰτία τῆς μεταναστεύσεως τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἡ στενότης τῶν ἐδαφῶν καὶ ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ κλήρου κατ' ἄτομον καὶ οἰκογένειαν, τὴν ὁποίαν ἕνας γάμος πιθανὸν νὰ ἐπιτείνῃ. Τοῦτο ἔχει πολλὰς συνεπείας κακῆς διαβιώσεως ἀναλόγως τῆς περιοχῆς.

2. Ἡ εἴσοδος (ἔστω καὶ περιορισμένως) τῆς μηχανῆς διαρκῶς περιορίζει τὸν χρόνον ἀπασχολήσεως στὰ ὀλίγα ὑπάρχοντα ἐδάφη καὶ οὕτω ἀυξάνει τὴν ἀνεργίαν.

3. Ἡ μακροχρόνιος παράδοσις τῶν συχνῶν ξενητεμῶν καὶ ἡ ἀνάμνησις τόσον τῶν διαφόρων εὐεργετῶν ὅσον καὶ γενικώτερον τῆς προόδου καὶ ἐξελίξεως τῶν μεταναστευσάντων (Ἡπειρος).

4. Ἡ μακροχρόνιος προσαρμογὴ πρὸς πᾶν τὸ νέον προκειμένου περὶ καλλιερειῶν, λόγῳ τῆς προσκολλησεως εἰς τὴν παράδοσιν. Πᾶν τὸ νέον προχωρεῖ διστακτικὰ καὶ παραλλήλως καὶ ὄχι ἀμέσως καὶ ριζοσπαστικὰ. Θὰ ἦταν ὁμως πιὸ σωστὸ ἂν ὄλα αὐτὰ ἀπεδίδοντο ὄχι εἰς ὀπισθοδρομικότητα, ἀλλὰ εἰς ἐπιφυλακτικότητα τῶν ἀγροτῶν.

5. Ἡ συνεχῆς ὑποτίμησις τῶν παραγωγικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ἀγρότου, ὡς ἐκ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς συνεχοῦς πτώσεως τῆς τιμῆς τῶν γεωργικῶν προϊόντων (ὅπως ὄλων τῶν τιμῶν) ταχύτερας διεθνῶς τῆς παρ' ἡμῖν ἐτησίας ἀυξήσεως τῆς γεωργικῆς ἀποδόσεως.

Τοῦτου ἕνεκα ἔχομεν εἰσαγωγὴν εὐθηνῶν γεωργικῶν προϊόντων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ (σίτος) καὶ βραδείαν προσαρμογὴ πρὸς τὰ νέα εἶδη καλλιερειῶν (μηδική, κτηνοτροφές).

6. Ἡ καθυστέρησις καὶ ὁ ἀναλφαβητισμὸς, τὸ ὁποῖα ἐνεργοῦν ἀνασταλτικῶς ἐπὶ τῆς προόδου καὶ τῆς βελτιώσεως τῶν καλλιερειῶν. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἔντασις τῆς καλλιερειῶν εἶναι ἀνάλογος τῆς πνευματικῆς στάθμης τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, διότι ἐμποδίζει ἐφαρμογὰς συνθέτων καλλιερειῶν μεθόδων, χρήσεως φαρμάκων, ἀμειψισπορᾶς κλπ..

7. Ἡ ὄρεινότης τοῦ χωρίου ἢ τῆς περιοχῆς. Ἐνεκα τούτου τὰ ὄρεινὰ χωρία εἶναι τόποι ἐξορμήσεως μεταναστῶν καὶ ἐργατῶν γενικώτερον, οἱ ὁποῖοι κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας μεταθέτονται εἰς ἄλλας περιοχὰς δι' ἀναζήτησιν ἐργασίας ὡς κτίσται, ξυλουργοὶ (Ἡπειρος) ἢ δι' ἀλιείαν.

8. Ἡ ἔλλειψις κεφαλαίων καὶ εἰδικώτερα τὸ χαμηλὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, δίδει ἐλαχίστην ἀποταμίευσιν καὶ συνεπῶς ἀρνητικὴν δημιουργίαν κεφαλαίων. Ἐνεκα τούτου ἔχομεν μειωμένας εὐκαιρίας καὶ πιθανότητας πιστώσεων.

9. Ἡ γενικώτερον κακὴ οἰκονομικὴ κατάστασις, διότι συνεπάγεται κακὰς συνθήκας κατοικίας καὶ διαβιώσεως, ὑψηλὸν ρυθμὸν, ὡς ἐλέχθη, γεννήσεων (ἄλλη αἰτία τῆς μεταναστεύσεως τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ), ἀνεπαρκῆ διατροφή κλπ.

10. Τὸ κακὸ ὀδικὸ δίκτυο, διότι δημιουργεῖ ἀνωμαλίαν εἰς τὴν ὁργάνωσιν τοῦ ἐμπορίου καὶ ἐπομένως δυσχερείαν διαθέσεως προϊόντων - τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ἔτι κρίσιμον διὰ εὐπαθῆ προϊόντα καὶ διὰ τὴν ἀύξησιν τοῦ κόστους διαθέσεως τῶν—καὶ ἐπομένως μείωσιν εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως.

Σχετικὰ μὲ τὰ ἀνωτέρω παρατηρεῖται, ὅτι εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς, ὅπου ὑπάρχουν κοινοτικὸι ὁδοί, χαράσσονται ὄχι ὅπου αἱ καθ' αὐτὸ ἀνάγκαι τῶν χωρίων, ἀλλ' ἐν συναρτήσει πρὸς τὸ ἐδαφος. Οὕτω τὰ μέσα μεταφορῶν δαπανοῦν περισσότερο εἰς μίαν ὁδὸν μετρίας βατότητος, κατασκευασθεῖσαν ὄχι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ αὐτοκινήτου, ἀλλὰ τῆς ὁδοῦ δηλαδὴ— ὅσον τὸ δυνατόν εὐθηνότερον.

11. Αί κακαί κλιματολογικαί συνθήκαι (Ἡπειρος).

12. Ἡ ζήτησις ἐποχιακῶς ἐργατικῶν χειρῶν καὶ ἡ ὑπαρξίς ἐποχιακῆς ἀγροτικῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὰ χωρία, γίνεται πρόσθετος λόγος φυγῆς πρὸς τὰς πόλεις, ἐνθα ἡ ἐργασία εἶναι συνήθως διαρκῆς.

13. Ἡ συνεχῆς μείωσις τῶν ὠραρίων ἐργασίας εἰς τοὺς βιομηχανικοὺς ἐργάτας, χάρις κυρίως εἰς τὴν καλλιτέραν των ὁργάνωσιν.

14. Ἡ ἔλλειψις κεφαλαίων διὰ βιοτεχνίας καὶ τυποποίησιν προϊόντων, ὅπου ὑπάρχει παράδοσις καλλιτεχνικῆ καὶ ἔλλείπουν αἱ προϋποθέσεις βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως (Ἡπειρος).

15. Αἱ δυσκολίαι τυποποιήσεως ὠρισμένων προϊόντων (γεωργικῶν, χειροτεχνικῶν) καὶ ἡ ἀδυναμία ὡς ἐκ τούτου νὰ εὐθηνήνῃ τὸ κόστος καὶ νὰ εὐρυνθῇ ἡ ἀγορά. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις πλησίον μεγάλων ἀγορῶν ἢ εὐρέος ἀγοραστικοῦ κοινοῦ, ὅποτε τὸ κόστος τῶν μεταφορῶν, λόγῳ τοῦ μεμακρυσμένου τῆς περιοχῆς μειώνει τὰς τιμὰς διαθέσεως.

16. Ἡ ζήτησις τῶν ἐργατικῶν χειρῶν δι' ὑπηρεσίας ἐνθα παρατηρεῖται αὐξήσις πληθυσμοῦ καὶ βιομηχανίας.

17. Τὰ κλειστὰ ἐπαγγέλματα, ἡ ἔλλειψις βαρείας περιφερειακῆς βιομηχανίας καὶ ἡ στενότης θέσεων δι' ἐγγραμμάτους.

18. Ἡ ἐξάντλησις τῶν ἰταλικῶν ἀποθεμάτων εἰς ἐργατικὰς χεῖρας καὶ λόγῳ μακροχρονίου ἐξαγωγῆς καὶ λόγῳ βιομηχανοποιήσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς Ν. Ἰταλίας.

19. Πᾶσα αὐξήσις τῆς κτηνοτροφίας (προβάτων κυρίως) ἐλαττώνει τὴν ἔκτασιν τῶν πρὸς καλλιέργειαν ἐδαφῶν.

20. Τὸ δυνάμωμα τῆς κυριαρχίας τῶν μονοπωλίων καὶ τοῦ κεφαλαίου στὴν ἀγροτικὴ κυρίως οἰκογένεια — ἐνθα δὲν ὑφίσταται συνδικαλιστικὴ ὁργάνωσις τῶν ἀγροτῶν — καὶ ἡ ὑψηλότοκος πίστις πρὸς τοὺς ἀγρότας ἐπιτείνει τὴν θέσιν τῶν ἀγροτῶν.

Τὰ πολλὰ στάδια διαδρομῆς τῶν ἀγροτικῶν ἐμπορευμάτων ὡς τὸν τελικὸν καταναλωτὴν, ἔχουν διπλὴν δυσμενῆ ἐπίδρασιν: α) καὶ γιὰ τὸν παραγωγόν, ὁ ὅποιος τὸ πωλεῖ φθηνότερα β) καὶ γιὰ τὸν ἀστέν, ὁ ὅποιος τὸ ἀγοράζει ἀκριβότερα.

21. Αἱ ὑψηλαὶ τιμαὶ τῶν ἀγροτικῶν μηχανῶν.

22. Ἡ βραδεία ἀναπροσαρμογὴ μισθῶν ἀποβαίνει εἰς τὰσιν πραγματικῆς μειώσεως τῶν ἐργατικῶν μισθῶν, λόγῳ τῆς πραγματικῆς καὶ συνεχοῦς ἀνόδου τοῦ τιμαρίθμου κόστους ζωῆς.

23. Αἱ οἰκονομικαὶ περιοδικαὶ κρίσεις ἐπιδεινώνουν τὴν θέσιν τῶν ἀγροτῶν καὶ ἐργαζομένων καὶ αὐξάνουν τὴν ἀγωνίαν γιὰ τὸ μέλλον. Αἱ δὲ ἀγροτικαὶ κρίσεις εἶναι μεγαλυτέρας διαρκείας τῶν βιομηχανικῶν, διότι:

α) Ἡ ἀγροτικὴ οἰκονομία εἶναι ὀλιγώτερον ἐξελιγμένη, ἐν σχέσει μὲ τὴν βιομηχανία. Ὁ μικρὸς ἀγροτικὸς κλῆρος, ἡ περιορισμένη ἐκμηχάνησις, ἡ ἐξάρτησις ἐκ τῶν καιρικῶν συνθηκῶν καὶ ἐκ τῆς Τραπεζῆς, ἐμποδίζουν τὴν ἐλεύθερον εἰσροὴν κεφαλαίου καὶ τροχοπεδοῦν τὴν ἀνάπτυξιν παραγωγικῶν δυνάμεων ἀνατάσεως.

β) Ἡ προσπάθεια κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν κρίσεων διατηρήσεως τοῦ αὐτοῦ ὄγκου παραγωγῆς διὰ ληστρικῆς ἐργασίας παρὰ τὰς χαμηλὰς τιμὰς ἔχει ὡς συνέπεια περαιτέρω πτώσιν τῶν ἀγροτικῶν τιμῶν, ἐξάντλησιν τοῦ ἐδάφους καὶ μὲ ἐπίπτωσιν ἐπὶ τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου παραγωγῆς.

24. Ἡ μικρὴ ἔγγειος ἰδιοκτησία, ἡ ὅποια ὑφίσταται παρ' ἡμῖν, καὶ δὴ ἐν Ἡπείρῳ, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της ἀποκλείει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κοινωνικῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς ἐργασίας, τῆς κοινωνικῆς συγκεντρώσεως κεφαλαίων, τῆς κτηνοτροφίας εἰς μεγάλην κλίμακα, τῆς βελτιωμένης τοιαύτης, τῆς προοδευτικῆς

ἐφαρμογῆς τῆς ἐπιστημονικῆς καλλιέργειας. Ἄφ' ἑτέρου εἶναι γνωστὰ τὰ πλεονεκτήματα τῆς μεγάλης ἐγγείου βελτιώσεως.

25. Ἡ διαφορὰ ἡμερομισθίου πρὸ παντὸς γιὰ τοὺς εἰδικευμένους ἐργάτας.

26. Ἡ διάβρωσις τῶν συνδικάτων χάριν τῶν κεφαλαιούχων ἢ ἡ ἀνυπαρξία καὶ παρεμπόδισις τοῦ συνδικαλισμοῦ τῶν ἐργατῶν καὶ γεωργικῶν συνεταιρισμῶν.

27. Σὰν εἰδικὴ αἰτία γιὰ ὠρισμένας περιοχὰς δύναται νὰ λεχθῆ καὶ τοῦτο. Ὅπου δὲν εἴχαμε μεγάλη ἔλενσι προσφύγων ἐκ Μ. Ἀσίας, ἀνθρώπων νεωτεριστῶν καὶ ζωντανῶν προερχομένων ἐκ πλουσιωτέρων ἐδαφῶν καὶ καλλιεργούντων ὡς ἐκ τούτου μεγαλοτέρας ποιτικίας, ὁ πληθυσμὸς παρέμεινε μὲ τὰς παλαιὰς πάντοτε μεθόδους καλλιέργειας.

28. Ἡ στενότης τῶν πανεπιστημίων ἀναγκάζει μέγαν ἀριθμὸν νέων νὰ σπουδάζουν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Κατὰ τὴν δετίαν δὲ τῶν σπουδῶν τῶν «ἀποκαθίστανται» παντοιοτρόπως καὶ αἱ δυσχέρειαι ἐπιστροφῆς, προκειμένης καὶ στρατιωτικῆς θητείας, αὐξάνουν, ἢ δὲ ἀπώλεια αὐτῶν εἶναι, δεδομένης τῆς θετικῆς τῶν καταρτίσεως, λίαν ἀξιόλογος.

29. Ἡ ἀνισορροπία γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν δραστηριοτήτων τόσον ἐν ὑπαίθρῳ ὅσον καὶ μεταξὺ πόλεων καὶ ὑπαίθρου, χωρὶς βέβαια νὰ παραβλέπωνται καὶ αἱ ἰδιάζουσαι φυσικαὶ συνθῆκαι. Ἀλλὰ διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ἢ ἐγκατάστασις εἰς τὴν ὑπαίθρον, παρὰ τὴν σειρὰν εὐνοϊκῶν ἀπαλλακτικῶν νομοθετημάτων, δημιουργεῖ πολλὰ προβλήματα, ὡς στεροῦσα αὐτὰς τῶν ἐκτεταμένων ἀγορῶν κυρίως γιὰ τὰ ὑποπαράγωγά των προϊόντα ὅπου ἡ χαμηλὴ τῶν ἀξία δὲν ἐπιτρέπει ὑψηλὰ μεταφορικὰ ἐξόδα.

Ἐπίσης ἔχουν ὀλιγωτέρας πιθανότητος ἐξευρέσεως εἰδικευμένου προσωπικοῦ καὶ ἀπαιτεῖται μακρότερος χρόνος διαπαιδαγωγήσεως καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Οὕτω, τὸ γάσμα πόλεων — ὑπαίθρου διαιωνίζεται.

30. Ἡ στενότης τῶν θέσεων δι' ἐγγραμματάτους, λόγῳ πολυθεσίας ἢ μὴ ἐξόδου ὑπερηλίκων κ.λ.π.

31. Ἡ ὑπαρξίς συγγενοῦς εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ τὸ ἐξωτερικὸν δημιουργεῖ μίαν βράσιν ἀσφαλείας διὰ τὴν φυγὴν.

32. Εἰδικῶς δὲ γιὰ τὴν Ἠπειρο—παρ' ὅλον ὅτι ἡ ἀφετηρία εἶναι αἱ Ἀθῆναι — ὡς πρόσθετος λόγος θὰ μπορούσε νὰ ἀναφερθῆ καὶ ἡ γειτνίασις μὲ τὴν Εὐρώπην.

ΑΙΤΙΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΩΣ

Ἡ ἐξωτερικὴ μετανάστευσις ἐνισχύεται κυρίως ἐκ τῶν κάτωθι λόγων:

1. Θεωρεῖται σὰν ἱστορικὴ συνέχεια καὶ ὡς ἀνάγκη αὐτῆς, λόγῳ παραδόσεως, μύθων, δωρεῶν κ.λ.π.

2. Λόγῳ τῆς αὐξήσεως τοῦ μὴ εὐημεροῦντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰ ἐλάχιστα βελτιωμένη σταθερὴ ἔκτασιν γῆς.

3. Λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῶν μηχανικῶν μέσων καλλιέργειας.

4. Ἐκ τῆς ηὔξημένης σήμερον κοινωνικότητος τῶν ἀνθρώπων.

5. Ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως φυσικῶν πόρων ἢ ἀνεπαρκοῦς ἀξιοποιήσεως τῶν ὑπαρχόντων, ὡς καὶ ἡ δυσαναλογία τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ καὶ λοιπῶν σὺν τελεστῶν παραγωγῆς.

6. Ἐκ τῆς στενότητος κεφαλαίων, ἀγνοίας ὑφισταμένων ἐπενδυτικῶν καιριῶν, μικροῦ μεγέθους ἀγορᾶς, ἐλλείψεως πρωτοβουλίας.

ΑΙΤΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

1. Ἐν ἀρχῇ τὴν τάσιν φυγῆς τῶν νέων ἐκ τῆς μονοτονίας ἐνισχύει σὺν

χῶς ἢ στρατιωτικὴ ζωὴ, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο βῆμα ἐξόδου ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ περιβάλλοντος, τὸ πρῶτο σχολεῖο θάρρους γιὰ τὴν ἔξοδο καὶ πολλάκις τὸν πρῶτον σταθμὸν γνωριμίας μιᾶς πόλεως.

2. Ἡ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῶν πόλεων τοὺς γεμίζει μὲ ποικιλίαν συναισθημάτων καὶ ὠθεῖ τὴν νεανικὴν τῶν φαντασίαν πρὸς ὄνειροπολήσεις πέραν τῶν δυνατοτήτων τους. Οὕτω δημιουργεῖται ἡ πρώτη ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς καθημερινῆς συνεχείας τοῦ χωρίου καὶ τῆς ἐπιδεικνυομένης εὐημερίας τῶν πόλεων· καὶ τὸ χωρίον ἀξιολογεῖται, ὑπ' αὐτῶν, ὡς οὐραγὸς τῆς πόλεως καὶ ὅχι ὡς πηγὴ αὐτῆς, καὶ ἡ ἀγροτικὴ ἐργασία ὑποβιβάζεται πολὺ κάτω τῆς βιομηχανικῆς καὶ ἀντιστοίχως ἡ θέσις τοῦ γεωργοῦ πρὸς τὸν βιομηχανικὸν ἐργάτην.

3. Ἐλλειψὶς εὐκολιῶν ὑψηλῆς ἐκπαιδύσεως καὶ ἐπιτοπίου ἀποκαταστάσεως. Ἡ δὲ ἐγκατάστασις τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδύσεως εἰς τὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα δημιουργεῖ κατὰ τὴν ἑξῆς τῶν σπουδῶν συνήθεια γιὰ τὴν ζωὴ τῶν πόλεων καὶ δυσκολίας ἀποδοχῆς ἐνὸς διορισμοῦ εἰς τὴν ἐπαρχίαν.

4. Γενικώτερον, τὸ ἀγεφύρωτον χάσμα πόλεως—ὑπαίθρου, τὸ ὁποῖον μακροχρονίως ἐπέβαλε εἰς τοὺς νέους ἀγρότας νὰ θεωροῦν ἑαυτοὺς κατωτέρους τῶν ἀστών.

5. Ἡ ὑπαρξὶς πολλῶν Κ.Ε.Ν. (Κ.Ε.Τ., Κ.Ε.Β.Ο.Π.) εἰς τὰς Ἀθήνας, πλὴν τοῦ ὅτι θὰ μπορούσε νὰ τονώσῃ ἐπαρχιακὰς πόλεις, δημιουργεῖ νέαν εὐκαιρίαν μακροχρονίου ἐπαφῆς τῶν ἀγροτοπαίδων μὲ τὸ ἄστυ καὶ δίδει εὐκαιρίας ἐκτιμῆσεως τῶν ἀντιθέσεων Ἀθηνῶν—ὑπαίθρου. Ἡ ἀντίθεσις δὲ αὐτὴ δημιουργεῖ τρομερὰ ἑλκτικὸν παράγοντα.

6. Ἡ ὀσημέραι διεύρυνσις καὶ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων αὐξάνει δευτερευόντως καὶ τὰς εὐκαιρίας ἀπασχολήσεως (βοηθητικὰς), ἀναλόγως καὶ δίδει ἠδύνημένην ποικιλίαν κοινωνικῆς ζωῆς.

5. Αἱ ὑπάρχουσαι σαφεῖς θετικαὶ πληροφορίαι περὶ εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως εἰς τὰς πόλεις.

8. Ἡ ἐπανάστασις πρὸς τὸ οἰκογενειακὸν περιβάλλον, ἢ ἀναζητήσεις καλλιτέρων κλιματολογικῶν συνθηκῶν (Ἡπειρῶται) ἢ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν θάλασσαν (γιὰ τοὺς ὄρεινους).

ΛΟΓΟΙ ΦΥΓΗΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Συνοψίζοντες τοὺς λόγους τῆς παρ' ἡμῖν ἐξόδου ἐκ τῶν χωρίων (φυσιο-λογικοῦς καὶ μὴ) ἔχομεν:

1. Ἡ μεγάλη (μεγαλυτέρα τῶν πόλεων) φυσικὴ αὔξησις τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ (ἀναλόγου τῆς καθυστερήσεώς του) μὴ ἀκολουθουμένη ὑπὸ ἀντιστοίχου αὐξήσεως τῶν ἀπασχολήσεων. Τοῦτο ἀντιθέτως συμβαίνει εἰς τὰς πόλεις μὲ τὴν βαρεῖαν βιομηχανίαν.

2. Αἱ βελτιώσεις τῶν μέσων καλλιεργείας συνεπάγονται ἔλλειψιν ζητήσεως ἐργατικῶν χειρῶν.

3. Ἀσίμαντη δημιουργία νέων ἐδαφῶν.

4. Ἐξάντλησις τοῦ ἐδάφους ἐκ τῆς μακροχρονίου καλλιεργείας, ὡς καὶ τῶν ἐλαχίστων πλουτοπαραγωγικῶν πόρων.

5. Τέλος ἢ στενότης τῶν ἐδαφῶν καὶ τὸ μικρὸν ποσοστὸν ἀρδευομένων τοιούτων.

6. Ἡ καθυστέρησις τῆς περιοχῆς ἐκ διαφόρων ἐκάστοτε λόγων, ἐξ ὧν ἀνυφέρομεν τοὺς κυριώτερος ὡς ἐμμέσως συντελοῦντας εἰς τὴν μετανάστευσιν.

ΑΙΤΙΑ ΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΜΙΑΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Συνήθως πιστεύεται ότι δείκτης οικονομικής ανάπτυξεως και αξιολογήσεως μιᾶς περιοχῆς εἶναι ἡ αὔξησις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Οὐδὲν τούτου ἀνακριβέστερον. Μόνον ἡ ἀπορρόφησις τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἀπὸ τὴν ἀναπτυσσομένη βιομηχανία, ἡ αὔξησις τοῦ ποσοστοῦ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ἐπὶ τῶν ἐξαγωγῶν, ἡ ἐξάλειψις τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καὶ ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἐκπολιτιστικῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι οἱ ἀληθεῖς δείκται προόδου καὶ ἀναπτύξεώς της.

Αἱ δὲ αἰτίαι μὴ ἀναπτύξεως μιᾶς περιοχῆς εἶναι:

1. Μὴ ὑπαρξίς εὐκαιριῶν καὶ κεφαλαίων δι' ἐπενδύσεις.
2. Ἐλλειψίς ἐπενδύσεων ὑποδομῆς πρὸς ἀξιοποίησιν ὄλων τῶν διαθέσιμων πόρων, ὡς καὶ τουριστικῶς τῆς περιοχῆς.
3. Ἀπομόνωσις λόγῳ περιορισμένων διεξόδων πρὸς τὰς ἀγορὰς καὶ πόλεις.
4. Αἱ εἰσοδηματικαὶ διαφοραί.
5. Κακὴ συνδικαλιστικὴ (ἢ μηδαμινὴ) ὀργάνωσις τῶν διαφόρων ὁμάδων καὶ ἐπομένως ἀσήμαντος πίεσις αὐτῶν ἐπὶ τῶν Κυβερνήσεων.
6. Ἐπὶ ἐσωτερικῆς μεταναστεύσεως, ἡ ἀποθάρρυνσις αὐτῆς πρὸς ὠρισμένας περιοχὰς δημιουργεῖ πολλάκις ἐμπόδιον ἀναπτύξεως τῶν τελευταίων.
7. Ἐπὶ ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως, ἡ ἀντίθεσις τῶν ἐντοπίων ἐργατῶν πρὸς τοὺς ἐνταῦθα μεταναστεύοντας δι' ἐξασφάλισιν προτεραιότητος.
8. Ἡ μεγάλη εἰσοδηματικὴ ἀνισότης ἐμποδίζει τὸν ταχὺ ρυθμὸ αὔξεσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος, ἐπειδὴ ὁ πληθυσμὸς ὀλίγον κατ' ὀλίγον χάνει τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον.
9. Ἡ διὰ λόγους κοινωνικῆς ἐπιδείξεως κατανάλωσις καὶ στροφὴ τῶν οἰκονομικῶς ἰσχυρῶν πρὸς ἄλλοδαπὰ προϊόντα συντελοῦν ὁμοίως εἰς τὴν ἐπιβράδυνσι τοῦ ρυθμοῦ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΛΚΟΝΤΕΣ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΠΟΛΕΙΣ ἢ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

α.—Ζήτησις ἐργατῶν ἐκ τῆς ἀναπτύξεως συνεχῶς τῆς βιομηχανίας μὲ συνέπεια τὴν αὔξησιν ζητήσεως χειρῶν εἰς τὴν παροχὴν ὑπηρεσιῶν καὶ τὰ ἐπαγγέλματα.

β.—Παροχὴ ἀνέσεων γενικῶς (εὐκολία, ψυχαγωγία).

γ.—Σταθερότης ὠραρίου, μισθοῦ, ἀσφάλις.

δ.—Συνεχῆς καὶ οὐχ ἐποχιακὴ ἐργασία, κυρίως ἐν κλειστῷ χώρῳ καὶ οὐχὶ ἐν ὑπαίθρῳ.

ε.—Μεγαλύτεραι πιθανότητες ἐξελίξεως καὶ βελτιώσεως, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν στατικότητα τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς.

στ.—Ἡ ἀνισορροπία πόλεων—ὑπαίθρου καὶ γενικώτερον ἡ ἀνισορροπία μεταξὺ περιφερειῶν ἢ Κρατῶν.

ζ.—Τὸ μειωμένον ὠράριον ἐργασίας, ἡ καλλιτέρα ἀσφάλις, ἰατροφαρμακευτικὴ περίθαλψις καὶ συνταξιοδότησις τῶν βιομηχανικῶν ἐργατῶν, ἐν ἀντιθέσει μὲ τοὺς συνεχῶς ἀπησχολουμένους ἀγρότας καὶ δὴ ὑπὸ δυσμεῖς, ἐν ὑπαίθρῳ, καιρικὰς συνθήκας.

ΛΟΓΟΙ ΕΝΕΡΓΟΥΝΤΕΣ ΔΙΤΤΩΣ (ΥΠΕΡ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΩΣ)

Α' ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ

- 1.—Αἱ ὑπηρεζόμενοι διαρκῶς πολυαριθμότεραι νέαι γενεαὶ—ἂν καὶ τοῦ

το ἀμφισβητείται, καθ' ὅσον ἡ μετανάστευσις συνεχῶς καὶ κυρίως μειώνει τοὺς «ζωντανούς» ἀνθρώπους—ὅτι καλύψουν τὴν νέαν μελλοντικὴν (καὶ ὑψηλοτέραν) ζήτησιν ἐργατικῶν χειρῶν εἰς τὰς χώρας (τόρα) προελεύσεως μεταναστῶν, αἱ ὁποῖαι προσπαθοῦν νὰ ἀναπτύξουν ἀργότερα τὴν βιομηχανίαν των, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς χώρας ποὺ ζητοῦν μετανάστας ἐξ ἰδίων χειρῶν. Ἄφ' ἑτέρου ἡ ἐπέκτασις τοῦ αὐτοματισμοῦ θὰ ἀπαιτεῖ ὄλο καὶ ὀλιγοτέρας ἐργατικὰς χεῖρας.

2.—Ἡ θνησιμότης διότι ἀφ' ἑνὸς διὰ τοῦ μεγέθους της μειώνει τοὺς πρὸς μετανάστευσιν, ἀφ' ἑτέρου δεικνύει καὶ τὸ ὑποανάπτυκτον (οὕσα ἀνάλογος τούτου), ὁπότε ἡ μετανάστευσις νοεῖται οἰκοθεν.

3.—Τὰ ἐξωχρηματικὰ πλεονεκτήματα (ἐμβάσματα) τῆς περιοχῆς ἀφ' ἑνὸς ἔλκουν πρὸς μετανάστευσιν, ἀφ' ἑτέρου ἐπιτρέπουν τὴν ἐνταῦθα παραμονήν.

4.—Ἡ γραφειοκρατία, ἀφ' ἑνὸς παρακωλύει τὰ δάνεια, τὴν πίστιν, τὴν πρόδοον καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῶν διατυπώσεων ἐξόδου ἐνεργεῖ ἀνασταλτικῶς ἐπὶ τῆς μεταναστεύσεως.

5.—Τὰ ὄρη ἀποτελοῦν ἀφ' ἑνὸς κέντρα ἐξορμήσεως μεταναστῶν, ἀλλὰ καὶ ἐμπόδια, λόγῳ τοῦ ἀπομεμακρυσμένου καὶ τῆς ἐλλείψεως συγκοινωνιῶν (κυρίως τὸν χειμῶνα).

6.—Ἡ ὑπαρξίς ἐποχιακῆς ἐργασίας, διότι, ἂν εἶναι συμπληρωματικὴ ἄλλης, συγκρατεῖ ὡς συμπληροῦσα τὸ εἰσόδημα, ἐνῶ μόνη ὠθεῖ πρὸς εὐρεσιν διαρκοῦς καὶ σταθερᾶς.

7.—Ὁ στενὸς οἰκογενειακὸς δεσμὸς μεταξύ τῶν μελῶν τῶν ἄλλων οἰκογενειῶν ἢ αἱ ὑποχρεώσεις πρὸς γηραιούς συγγενεῖς. Διότι ἀφ' ἑνὸς ἐμποδίζει τὴν ἔξοδον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις συμπαρασύρει καὶ τὰ μὴ ἐνεργὰ μέλη πάσης οἰκογενείας.

Β' ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ

1.—Ἡ ἐκβιομηχάνισις

α) Ἄν ἡ βιομηχανία εἶναι ἐπέκτασις παλαιᾶς βιοτεχνίας ἢ καταλυτικὴ αὐτῆς καὶ ἐγκατασταθῇ εἰς πόλιν, μαζεύει τοὺς μέχρι τοῦδε εἰς τὰ χωρία διαμένοντας καὶ ἀπασχολουμένους μὲ αὐτὴν (δηλ. μὴ τῷ ὄντι γεωργοῦς) εἰς τὸν τόπον ἐγκαταστάσεως.

β) Περαιτέρω ἡ εἰδίκευσις καὶ αἱ σύγχρονοι συνθῆκαι βελτιώσεως τοῦ κοινωνικοῦ ἐπιπέδου ζωῆς χρειάζονται γιὰ τὰς ἀνάγκας των περισσοτέρους ἐπαγγελματίας, βιομηχανικοὺς ἐργάτας, βοηθητικὸν προσωπικόν, τὸ ὁποῖον προέρχεται κυρίως ἀπὸ τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμόν. Ἄν λοιπὸν ἡ βιομηχανία ἐγκατασταθῇ εἰς ἀγροτικὴν περιοχὴν συντελεῖ εἰς τὴν παραμονὴν τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὸν τόπον του.

2.—Ἡ βελτίωσις τῶν μεταφορικῶν μέσων καὶ τῶν ὁδῶν ἐπιτρέπει εἰς τοὺς ἀπασχολουμένους μὲ τὰς ἀγροτικὰς μεταφορὰς καὶ συγκεντρώσεως προϊόντων νὰ μὴ μένουν πλέον εἰς τὰ χωρία, ἀλλὰ ἐκ τῶν πόλεων νὰ μεταβαίνουν ἐκεῖ ὅταν πρέπη. Ἡ βελτίωσις ὅμως ἢ ὁποῖα ἐπέρχεται εἰς τὰς Κοινοτήτας διὰ τοῦ ὀδικοῦ δικτύου γίνεται εἰς λόγος συγκρατήσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰ χωρία.

3.—Ἡ ὑπαρξίς ὑδάτων δι' ἐκμετάλλευσιν (βιομηχανία, ἄρδευσις) ἐνεργεῖ ὁμοίως διττῶς. Ἄν εὐρίσκονται εἰς ἀγροτικὴν περιοχὴν ἀναστέλλουν τὴν ἐσωτερικὴν μετανάστευσιν, ἐνῶ εἰς ἀστικὴν τὴν ἐνισχύουν.

4.—Ἡ ἀνακάλυψις νέων πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν ἀναλόγως τῆς θέσεώς των. Ἄν δηλ. εὐρίσκονται εἰς ἀγροτικὴν περιοχὴν ἢ ἀστικὴν τοιαύτη.

5.—Τὸ μέγεθος τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς, διότι ἀφ' ἑνὸς ἐξασφαλίζει προ-

ὑποθέσεις διαθέσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων καὶ ἐπομένως ἀπασχόλησιν εἰς τὰ χωρία, ἀφ' ἑτέρου δημιουργεῖ ἀνάγκας βοηθητικοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὅποιον προέρχεται κυρίως ἐκ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ.

6.— Ἡ ὑπαρξὶς πρωτοβουλίας ἐν τῇ περιοχῇ εἴτε τῶν ἀτόμων ὡς μονάδων εἴτε συλλογικῇ ἀναλόγως τῆς κατευθύνσεως πρὸς τὴν ὁποίαν θὰ ἐκδηλωθῇ δηλαδὴ τοπικῇ ἢ ὄχι.

7.— Ὑψηλὴ ἐκπαιδευτικὴ στάθμη.

α) Ἡ περιφερειακὴ προσδένει ἔτι περαιτέρω τὸν ἀγρότη φοιτητὴ μὲ τὸν τόπον του.

β) Τὸν ἐξοικειώνει στὸν συμβιβασμὸ ὑψηλῆς παιδείας καὶ ἀγροτικῆς ζωῆς.

γ) Ἡ ἐδρεύουσα εἰς τὴν Πρωτεύουσαν τὸν ἀπομακρύνει τοῦ χωρίου, τὸν ἐξοικειώνει στὴν «μεγάλῃ» ζωῇ καὶ αὐξάνει τὴν ροπὴν πρὸς ἀστυφιλίαν.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΩΣ

Ἄπαντα τὰ ἀναφερόμενα ἐνταῦθα αἷτια τῆς μεταναστεύσεως εἶναι, εἴτε μεμονωμένα εἴτε συμπτυσσόμενα, αἱ ἀνεξάρτητοι μεταβληταὶ αὐτῆς, αἱ προσδιορίζουσαι τὴν τιμὴν (τὸ σύνολον) τῆς μεταναστεύσεως ὡς ἐξηγητιμένης ταύτης.

Ἐνταῦθα ἐπιχειρεῖται μικρὰ τις ἐπισήμανσις τῶν κυριωτέρων τούτων σὰν πρώτη προσπάθεια μαθηματικῆς προσεγγίσεως πρὸς αὐτήν. Οὕτω:

1. Ἡ μετανάστευσις εἶναι ἀνάλογος τῆς κακῆς ἱεραρχήσεως τῶν ἀναγκῶν μιᾶς περιοχῆς καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀξιοποιήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος.

2. Εἶναι ἀνάλογος τοῦ ὕψους τῶν ἐξερχομένων ἀκατεργάστων πρώτων ὑλῶν καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ ὕψους τῶν ἐπενδύσεων εἰς τὴν περιοχὴν.

3. Ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ ὕψους τῶν δεικτῶν καταναλώσεως ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως καὶ βελτιώσεως τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς καὶ ἀνάλογος τῆς ὀρεινότητος τῆς περιοχῆς.

4. Ἐξαρτᾶται εὐθέως ἐκ τοῦ βαθμοῦ μὴ ὀλοκληρώσεως τῶν οικονομικῶν δραστηριοτήτων τῆς περιοχῆς ἐκ τῆς ἀνισότητος καὶ τῶν εἰσοδηματικῶν διαφορῶν κατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος καὶ ἔχει ἀντίστροφον τάσιν πρὸς τὴν αὕξησιν τῆς παραγωγικότητος τοῦ εἰσοδήματος τῆς περιοχῆς.

5.— Ἀνάλογος τῶν πολιτικῶν σχέσεων πάσης κοινότητος ἢ περιοχῆς πρὸς τὸ κυβερνῶν κόμμα καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ ὕψους τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας.

ΣΚΟΠΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΩΣ

1. Ἀναζήτησις καλλιτέρου οικονομικοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεως.

2. Γεφύρωσις ἀνισότητος κατανομῆς πληθυσμοῦ καὶ γεωφυσικῶν πλουτοπαραγωγικῶν λόρων.

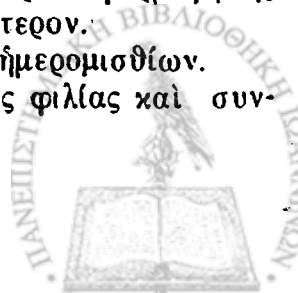
3. Προσαρμογὴ πρὸς τὴν διεθνή ζήτησιν ἐργασίας ἢ ἔλλειψιν χειρῶν καὶ ἐπομένως προσέγγισις μὲ τοὺς πλέον προηγμένους λαούς.

4. Δημιουργία νέων τρόπων ζωῆς καὶ διεύρυνσις τοῦ πνευματικοῦ ὀρίζοντος.

5. Διάδοσις μεταξὺ τῶν λαῶν παντὸς τοῦ νέου καὶ εὐρύτερα ἐφαρμογὴ τῆς προόδου, τῶν ἐφευρέσεων, τῶν νέων μεθόδων ἐργασίας γενικώτερον.

6. Παγκόσμιος ἐξισορρόπησις τῶν ἐπιπέδων μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων.

7. Δημιουργία παγκοσμίου Κοινότητος καὶ ἀνάπτυξις τῆς φιλίας καὶ συνεργασίας μεταξὺ τῶν λαῶν.

ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΓΙΑ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

1. Ἀποδιοργανοῦται ἡ οἰκονομία καὶ μειοῦται ἡ παραγωγικότης.
2. Χάνονται αἱ δαπάναι μορφώσεως, αἱ ὁποῖαι κατεβλήθησαν δι' ἕκαστον μεταναστεύοντα πολίτην.
3. Ἀπόλλυνται οἱ νέοι, εἰδικευμένοι καὶ γενικώτερον αἱ ἀποδοτικώτεραι χεῖρες.
4. Δημιουργεῖται εὐρύτερος ἀντίκτυπος ἐκ τῆς μανίας φυγῆς τῶν ὑπηκόων του.
5. Ἐπέρχεται βαθμιαία χαλάρωσις δεσμῶν μεταξὺ μεταναστῶν καὶ μητροπόλεως, ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεως καὶ τῆς ἐλλείψεως φροντίδων καὶ μέσων, τὰ ὁποῖα δηλοῦν τὴν παρουσία τῆς πατρίδος (π.χ. σχολεῖα γιὰ τὰ τέκνα τῶν μεταναστῶν, ἱερῶς, ἐφημερίδων κ.λ.π.).
6. Σήμερον δετε ὑπάρχει ὀριζοντία καὶ κάθετος τεχνολογικὴ ἐξέλιξις, ἡ ἀπώλεια εἰδικευμένων καὶ μορφωμένων στελεχῶν εἶναι θανάσιμος.
Ἡ δὲ μετανάστευσις, ἀποψιλοῦσα ἀκριβῶς τὸ Κράτος καὶ τὰς ἀγροτικὰς κυρίως περιοχὰς ἀπὸ τοὺς νέους, δημιουργεῖ γηρασμὸν τοῦ πληθυσμοῦ, εὐνοεῖ τὴν ἑκτατικὴν καλλιέργειαν καὶ μειώνει τὴν ἀπόδοσιν τῶν καλλιεργειῶν καὶ εἶναι ἀνασταλτικὴ τῆς δραστηριότητος καὶ δλοκληρώσεως τῶν πρωτοβουλιῶν.
7. Ἡ μετανάστευσις πολλάκις (ἑσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ)—ὑπαρχουσῶν δυνατοτήτων—ἐμποδίζει τὴν ἐπίτευξιν περιφερειακῆς βιομηχανικῆς ἰσορροπίας, λόγῳ ἐλλείψεως ἀκριβῶς ἱκανῶν χειρῶν (ἀποστράγγισις ἐργατικοῦ δυναμικοῦ).
Τὰ δὲ ἐμβάσματα τῶν μεταναστῶν ἐλάχιστα τῶν ἄνω κακῶν καλύπτουν.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΑΠΕΙΡΩΝ

"Όταν άνοιξα τὰ μάτια μου και ένιωθα τοῦ ἡλιου τὸ πρόσωπο
συγχρόνως μου τὸ ἔκρυβε ἡ μορφή τῆς θηριωδίας.

Είδα τὴ μητριά μου, τὸν ἄνθρωπο, σὰν τὸ πρῶτο θηρίο
τὸ ἀγριότερο, τὸ πληρέστερο θηρίο, τὸν ἄνθρωπο.

Κι ἔλεγα, Θεέ μου, αὐτὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος;

Πῶς εἶναι λοιπὸν ἡ μητέρα;

Ρωτοῦσα τὰ δέντρα, τὴν ἀθῶα χλόη.

Ζοῦσα σ' ἓνα σπίτι θρήνου.

Βασανίζονταν οἱ ἀδερφές μου.

Καμιὰ ἀστυνομία τοῦ κόσμου,

καμιὰ ἱερὴ ἐξέταση

δὲ βασάνιζε ἔτσι τοὺς ἀντιπάλους της

μὲ τόση διάρκεια και τόση συνέχεια μαρτυρίου.

Κοίταζα τὴ θάλασσα, Θεέ μου, πόσο ἀγνή ἦταν!

"Ἐβλεπα τὴν ἐξοχὴ πόσο στοργικὴ,

πόση ὁμορφιά και ἀγάπη εἶχε.

Θεέ μου, εἶμαι ἓνα ἀνυπεράσπιστο ζῶακι.

Μᾶς θλίβει ἡ κοινωνία, μᾶς πιέζουν οἱ νόμοι,

μᾶς τυραννοῦν τὰ δόγματα και ἡ ἐλευθερία τοῦ ἄλλου,

τῶν ὀλίγων ἡ ἀδηφαγία.

Ποῦ ὑπάρχει μιὰ γωνιὰ ἐλεύθερη νὰ καταρῦγο;

Μέσα μου ἔπρεπε ν' ἀνακαλύψω μιὰν ἔκταση ἀπρόσβλητη ἀπὸ τὴ
[δουλεία,

νὰ τὴν χτίσω, νὰ τὴν ὀργανώσω, νὰ τὴν κάνω δική μου,

νὰ τὴν στηλώσω μὲ τῆς ὠραίας ἀδιαφορίας τὸ φράγμα

και στράφηκα ἔνδον, ἐκεῖ νὰ βρῶ τὴν ἀκεραιότητά μου

ποὺ ἀκρωτηριαζόταν ἀπὸ τίς ἀνοησίες και τὴν κακία τῶν ἄλλων

χωρίζοντάς τὴν μ' ἓνα ὕφασμα σκληρότητας.

"Υστερα ζοῦσα ἐξωτερικά, ἔπαιρνα τοὺς κοθόρνους μου και τὸ προ-
[σωπεῖν μου

τὸ προσωπεῖο τοῦ ἐπαγγέλματος, τοῦ νόμου και τὸ κολλοῦσα πάνω
[στὸ ἄλλο τῆς φύσης τὸ προσωπεῖο,

ποὺ ἦταν και αὐτὸ δανεικὸ

και πολεμοῦσα νὰ φαίνομαι ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἦμονν

ἢ μᾶλλον ὅπως ἔπρεπε νὰ ἦμονν.

(Θὰ ἦταν αὐτὸ ἰδανικώτατο προσωπεῖο).

Εἶχα σκεφθεῖ ἀπὸ πρὶν πὼς ἔπρεπε νὰ παραγγεῖλω τὰ θεατρικά μου
[ροῦχα

και νὰ παίζω τὸ ψέμα, ὅπως τὸ 'παιζαν ὅλοι γέρω μου

μ' ἐνθουσιασμὸ ἡ ἄτονα στὶς ἐποχὲς τῆς παρακμῆς.

Ἦθελα νὰ ἴμαι αὐτὸ ποὺ εἶμαι καὶ πληγωνόταν ἡ περηφάνεια μου,
ἡ ἐλευθερία μου χανόταν,
καταστρεφόταν ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ μου
μ' ὄλους τοὺς βαρβάρους.

Νὰ πῶς κατασκεύασα τὴν ἄμυνά μου:

Μιὰ μέρα εἶπα νὰ κάμω τὴ φορεσιά τοῦ θεάτρου μου
νὰ δοθῶ σ' αὐτὴν εἰλικρινὰ καὶ νὰ παίξω ἔτσι
ποὺ νὰ μὴν τραυματίζομαι καὶ χωρὶς ἐλπίδα λύτρωσης νὰ ὑποδουλώ-
[νουμε].

Παίζω τώρα τὸ θεάτρό μου τίμια, ἓνα τίμιο ψέμα καθὼς ὄλοι ἐσεῖς,
[ὑποκριτές,
ποὺ παριστάνετε γιὰ γνήσιοι. Ἐγὼ τὸ ξέρω, δὲν εἶμαι γνήσιος.
(Ὁ Νοῦς εἶναι δυνατότερος, οὐσιαστικότερος κι ἀπὸ τ' ἄστρα).
Νά, ἀπὸ τὴ ρεματιὰ βλέπω τοῦ φεγγαριοῦ τὴν πληρότητα,

Ὁ Νοῦς κόβει τὴν ἀπόσταση καὶ ἐρευνᾷ τὸ χάος,
ποὺ αἰώνιο
κι ἄς εἶναι οἱ φτεροῦγες του μέσα στὸ χῶμα τους βαριές.
(Ὁ Νοῦς μὲ πείθει ὅτι εἶμαι ἓνα μέρος
ἀπὸ τὸ θεϊκὸ ψῶμι τῆς ἀθανασίας).

Ἡ σκέψη ὅμως συχνὰ παραπαίει, διστάζει
παρασύρεται ἀπὸ τὴ φαντασία,
τὸν ἀτμὸ τοῦ σώματος
καὶ λάμπει ἀμυδρὰ μέσα μας στὸ βάθος
ἀλλοιωμένη, χτυπημένη ἀπὸ δισταγμοὺς
μέσα στὴ μοναξιά της
συγκεντρώνοντας τὸν ἑαυτὸ της.
Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ παραδέχομαι τὰ πράγματα
καὶ τὶς εἰκόνες του
καταναγκασμένος νὰ πιστεύω ὅτι αὐτὰ εἶναι πραγματικὰ
γιατὶ ὁ Νοῦς, τὸ ἀθάνατο αὐτὸ πτηνὸ
δέχεται στὸ σκοτάδι του
τὶς εἰκόνες τῶν ἔξω
νὰ τοῦ λέγουν «βλέπεις; αὐτὸ εἶναι ἓνα γαλάζιο σκεῦος,
αὐτὸς εἶναι ὁ οὐρανός, αὐτὰ εἶναι δάση καὶ ποταμοί.
Μὰ ὁ νοῦς εἶναι ἀνικανοποίητος,
κάτι ἄλλο πιὸ πλήρες ἔχει κάποτε ἰδεῖ
(ἢ μέσα του τὸ ἔχει πολὺ ἀνύπαρκτα δραματισθεῖ)
καὶ ὑποφέρει ὁ πόθος τῆς τελειότητος ἐκείνης.

Ὁ Νοῦς περιβάλλεται ἀπὸ μιὰ μαγικὴ μηχανή.
Καίει τὴν ἀνάμνηση τῆς πατρίδας
μ' ἓνα καπνὸ χαμένο
μέσα στοὺς καπνοὺς ὄλων τῶν εἰκόνων καὶ τῶν πραγμάτων.
Παύει ἢ μιὰ μηχανὴ κι ἄλλη μαγικὴ ἀκολουθεῖ

μὲ τελειότερη μαγεία.

Εἶναι ἀνάγκη σήμερα νὰ μιμηθοῦμε τὰ ζῶα.

(Μᾶς ὠθεῖ στὴν ἀπελπισία ὁ πολιτισμός).

Πῶς ζῆ ἓνα ζῶο; Πῶς δέχεται; Πῶς ἡσυχάζει;

Νά, ένα ώριμο μάθημα γαλήνης
και ζωτερίας που μās παρέχει καθημερινά ή Φύση.

Δέ χορταίνω να ζηλεύω ένα πολύχρωμο φτερωτό ζωάκι
σ' ένα λουλούδι κολλημένο
σά βραδιάζει στη ρεματιά με τ' ανθισμένα σπάρτα.

Πάμε ν' αγαπηθοῦμε μέσα στο δάσος τῶν σπάρτων

* Ας αποφασίσουμε να καταφύγουμε πάλι
στην προστασία τῆς Φύσης. Λίγο ἄς τὴν ἀκούσουμε κι ἑμεῖς.

Δὲν μās δέχεται στὴν ἀγκαλιά της;

Δέ μās ξυπνᾶ πάλι και μās ντύνει
μὲ τὸ νέο παρθενικό φόρεμα τῶν ἄλλων Ἐπειῶν
νέους, χαμογελαστοὺς κι εὐτυχισμένους; Τὰ ζωᾶ πιστὰ τὴν ὑπακούουν.
Μεῖνε μέσα στο «ἐγώ» σου.

Δέσου με τὴ μάχη σου.

Μένε στὰ ὄχρῶρά σου.

* Ἀπρόσβλητες κοῦρα τις ἐσωτερικὲς γραμμὲς σου,
γιὰ νὰ ὑποχωρεῖς και νὰ βρῖσκεῖς
δύναμη νίκης.

* Ὁ «ἄλλος» μπορεῖ νὰ ἦταν βέβαια «ἐγώ»
και τὸ «ἐγώ» νὰ ἦταν «ὁ ἄλλος».

Χρειάζεται ὅμως νὰ μείνεις ἀνεξάρτητος.

Στὴν τιμωρία νὰ βρῖσκεσαι
και τὴν εὐτυχία τὴ δική σου.

Νὰ εἶναι δική σου ἡ χαρὰ
και ἡ λύπη ὅταν τὴν θέλεις.

Μάχου μέσα στο γάστρο τῆς ἀδιαφορίας σου
νὰ μὴν τὸ πατᾶ ἡ τιμωρία τοῦ ἄλλου.

(Μάχου, αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ γήινου προσώπου σου).

Πῶς ζω λοιπόν; Και με τὸ ἔνστιχτο και με τὴ λογική.

Μὲ τὸ ἔνστιχτο βλέπω τὸ Θεό.

Διαισθάνομαι τὴ διάρκειά μου

Περνῶ στὴν πραγματικότητα τῆς ὑπαρξης
στὴ συνέχεια τῆς σκιᾶς μου ἢ τῶν προσώπων μου.

Μὲ τὴ λογική ταξινομῶ και διευθετῶ τὰ πράγματα.

Μέσ' ἀπὸ τις ὀξύτητες τῆς φαντασίας
προσπαθῶ νὰ μὴν πληγῶνομαι.

Μέσ' ἀπ' τοὺς βράχους τῶν περιστάσεων
νὰ βγαίνω νικητής.

τῶν ἐντυπώσεων κυρίαρχος.

* Ἐνα ἐρώτημα βάλε στὸν ἑαυτό σου κι ἀπάντησε σταθερὰ και γενναῖα.

Μπορεῖς νὰ μὴ φοβᾶσαι τὸ θάνατο, γιατί ὁ θάνατος εἶναι μὴ νέα
[εἴσοδος

σ' ἄλλο * Ἀπειρο;

Τὸ φόβο του ἀρνεῖσαι; Κάνεις τὸ φόβο μόνο προφύλαξη;

Τότε θὰ νιώσεις ὅλα ἐντὸς σου νὰ ξαστερῶνουν,

να αἰθριάζει ὁ νοῦς,
καὶ νὰ λάμπει στὰ μάτια σου
ὁ καπνὸς

ἀπὸ τὴν ἡρεμὴ φωτιά τῆς εὐδίας.

* Ἄν συνηθίσεις αὐτὴ τὴ συνήθεια τῆς ἀφοβίας νὰ παραδέχεσαι
εἶσαι μιὰ πράξη σοφίας.

* Ὁ Νοῦς εἶναι μιὰ συνθετικὴ, πολυμήχανη φωτιά.

* Ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ φτερὸ τοῦ Νοῦ.

* Ὅταν θὰ φύγουμε, ὁ Νοῦς θὰ ἰδεῖ μὲ ἄλλα μάτια.

Ποτὲ δὲν παύει τὸ θαῦμα καὶ πουθενά.

Ποτὲ δὲν παύει τὸ γιατί;

Ποτὲ δὲν παύει τὸ * Ἀπειρο.

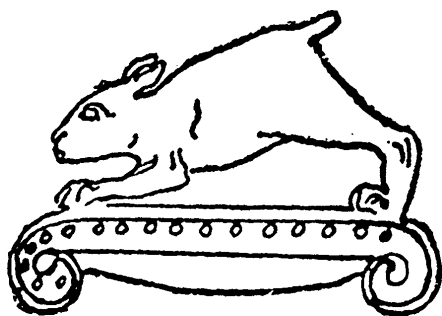
Ποτὲ δὲ σταματᾷ ἡ Ζωή.

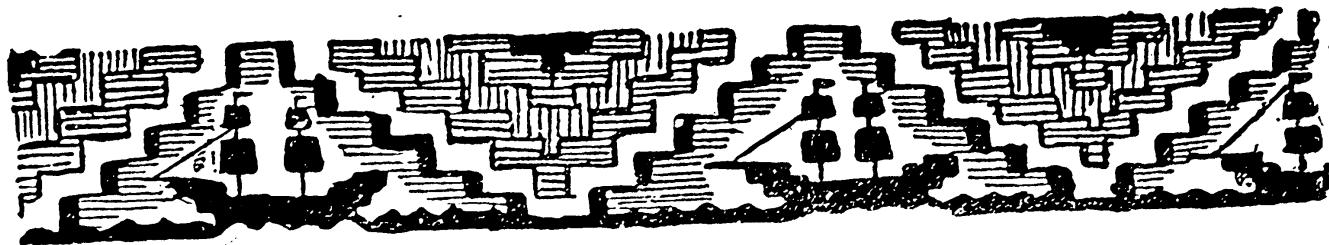
Πουθενὰ δὲν ὑπάρχει Θάνατος.

* Ἡμεγεργόρηση, μόνον κάτι σὰν μισοξύπνημα
συμβαίνει νὰ νιώθουμε μέσα στὶς σκιὲς

τῶν διαφόρων μας προσώπων.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Τὰ Γιάννινα,
ἡ λίμνη,
ὁ Δρῖσκος τοῦ Μαβίλη,
καὶ οἱ θρόλοι.

Ἐδῶ καρδιοχτυποῦσαν τῆς φυλῆς τὰ στήθη
κ' ἔκλωθε ἡ κόκκινη κλωστή τῆς λευτεριάς τὸ παραμῦθι.

Κ' ἐγύριζε ἡ ἀνέμη, καὶ ὄλο ἐγύριζε...

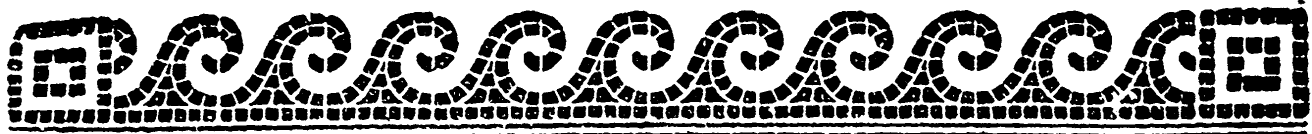
Τώρα τὰ ρόδα τοῦ Μαγιοῦ,
πὸν ἀναχαϊδεύουν τὴ στεριά
καὶ πὸν χαμογελοῦν στὴ λίμνη.

Κ' ὕμνος ἄς ἦταν τὸ τραγούδι μου νὰ γίνει...

Ἰωάννινα 17/5/1964

Ι. Π. ΚΟΥΤΣΟΧΑΡΑΣ

ΕΛΕΓΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

ΣΤΕΛΙΟ ΣΠΕΡΑΝΤΖΑ

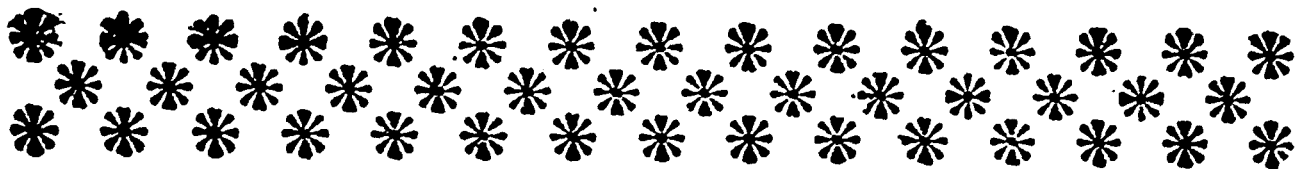
Χρῆος κι' ἀγάπη μ' ἔφεραν στὸ μνήμα σου κ' ἐμένα
κι' ἀπόθεσα ἐδλαβικά σπονδή—δάκρον καὶ δῶρα—
μὲ λούλουδα μαζὶ φιαχτὰ ἀπὸ παιδιῶν χερᾶκια
σ' ἄσπρο μεγάλο μάρμαρο, πὸν μιὰ καρδιά σκεπάζει
καρδιά πὸν τόσο γνοιᾶστηκε, τὰ γράμματα, τὰ νειάτα
κι' ἀνάλωνσε καὶ σβήστηκε σὰν ἀγιοκέρι ἀκέριο.....
Ἦταν ψυχρὸ τὸ μάρμαρο, ζεστὴ ἢ θύμησή σου
καὶ σιγαλιὰ τριγύριζε καὶ ὁμορφιά περίσσια.
Ἄπλᾶ, σεμνὰ τὰ ἐντάφια, κι' ἁρμονικὰ καὶ ὠραῖα.
Τὰ φρόντισε τὸ ταῖρι σου τὸ πολυπικραμένο.
Καὶ στάθηκα στοχαστικὴ μὲ μάτια βουρκομένα
ἐγὼ γιὰ σέ, πὸν λιγοστὲς φορὲς σοῦ ἔχα μιλήσει
μὰ Θεέ μου! πόσες ἔπλασα μὲ τοὺς δικούς σου στίχους
ψυχὲς παιδιῶν, μάτια γλυκά, ζωῦλες διψασμένες,
χορῶνα πολλὰ ὡς δασκάλενα, τριάντα τρία ἔκρια
σὲ κάθε βῆμα, ἐσὺ κοντὰ καὶ μοῦδινες βοήθεια.
Μὲ τὰ φτερά σου πέταγα κι' ἀνέβαινα μαζὶ σου,
ὡς πὸν φτεράκια φύτρωσαν σ' ἐμέ κι' ἀγάλι-ἀγάλι
ὄλο τ' ἀψήλου διάβαινα ὄλο γιὰ νὰ σοῦ μοιάσω
καὶ μ' ὄλους πιά τοὺς σταυραητοὺς τῆς σκέψης νὰ παλέψω
γιὰ ὁμορφιά, γι' ἀπλότητα, γιὰ τὴν πανώρια ἀγάπη.
Ἄπ' ὄλους τοὺς συντρόφους σου πιότερο ἐσὺ μοχθοῦσες,
μὲ τὰ τραγούδια σου τ' ἀπλᾶ καὶ τόσο ταιριασμένα
κάθε ψυχούλα παιδικὴ βαθιὰ νὰ τὴ δονήσης
καὶ τὴν ἀγάπη δίδασκες κι' ἀπόδιωχνες τὸ μῖσος,
καὶ φωτεινὸ παράδειγμα γιὰ μᾶς ἢ δουλεψὴ σου.
Κάποιον δικό μου ὡς νᾶφηνα, κίνησα ἀργὰ τὸ βῆμα.
—Ἀχ! ἡ ἀγάπη τοῦ παιδιοῦ πόσο στενὰ μᾶς δένει!—
Ὅμως πρὶν φύγω ζήτησα μὲ μάτια δακρυσομένα
ἀπὸ τὸ πνεῦμα σου, πὸν θεία φωτοπηγὴ θὰ μένει,
σ' ὄλους ἐμᾶς πὸν ἄφησες, πιστὰ ν' ἀκολουθοῦμε
σὰν μάγοι τ' ἄστρο πὸν ὀδηγεῖ στὴ φάτνη τῆς ἀγάπης.

ΚΑΙΤΗ ΒΕΛΛΙΟΥ—ΤΣΟΥΓΙΟΠΟΥΛΟΥ

Διδασκάλισσα

57ου Δημ. Σχολείου Γ' Ἐκπ.
Περιφερείας Ἀθηνῶν

ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ

Ώραϊο πρωϊνό, πού δίνεις φτερά στο σῶμα
τ' αναπαμένο όλονύχτια,
ώραϊο πρωϊνό, μέ τόν καθάριο γαλάζιο οὐρανό
ὔστερ' ἀπ' τή νυχτερινή κατασραχτώδη βροχή,
μ' ἕνα λαμπρόν ἥλιο ν' ανεβαίνει
γελούμενος καί στίλβοντας
ἀπό χυμώδη λάμψη καί δύναμη
σίγουρος περπατητής τοῦ χώρου
πού θά καταχτήσει χωρίς βιάση,
ώραϊο πρωϊνό γεμάτο υἰγεία
πού σ' ἀναγγέλει χαρμόσυνα
ἡ Κυριακάτικη καμπάνα τῆς ἐκκλησιᾶς
καθώς ὁ ἤχος της γλυστράει μέσ' ἀπ' τίς γρίλλιες
καί πλημμυρίζει τὸ σπίτι
μέ μουσική καλεστική καί γνώριμη,
δύναμη κι' ἔλξη διοχετεύεις στόν ἄνθρωπο
κι' ἔτοιμος ἀπό σένα καί προετοιμασμένος
μ' ὄλες τίς δύνამες ἐντός του
βιάζεται νά σ' ἀνταμώσει στό ὑπαιθρο,
ἔξω στήν πάλη τῶν ὄντων,
γιά τή μεγάλη κατάκτηση
τήν κατάκτηση τῆς χαρᾶς...

ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΓΑΛΑΝΑΚΗ—ΒΟΥΡΛΕΚΗ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ*

7

Δέν πέρασαν μήτε δυὸ μῆνες ἀπὸ τότε πὸν ξαναγύρισα, λεύθερος πολίτης' πιά, στὴ δουλειά μου, δταν ἕνα βροχερὸ πρωινὸ εἰδοποιήθηκα ἀπὸ τὸν ἐνωμοτάρχη τῆς περιχῆς πὸς τ' ἄλλο πρωί, κατὰ τὶς ἐννιά, ἔπρεπε νὰ παρουσιασθῶ στὸν τάδε ἀξιωματικὸ τῆς Εἰδικῆς Ἀσφάλειας, στὶς Σέρρες, γιὰ κάτι «πληροφορίες».

Τότε ἀκόμα θαροῦσα πὸς ἡ κάθε λέξη ἔχει μιὰ μόνο σημασία, τὴ δικιά της, καὶ δὲ μ' ἀνησύχησε ἡ πρόσκληση. Κοντὰ στ' ἄλλα εἶχα ἐμπιστοσύνη στὸ λαϊκὸ γνωμικὸ πὸν ἔλεγε πὸς «καθαρὸς οὐρανὸς ἀστραπὲς δὲ φοβᾶται».

Τὸ ἴδιο βράδι κ' ὕστερ' ἀπὸ ἕνα κουραστικὸ ταξίδι, μὲ τὰ πόδια φυσικά, ἔφτασα στὶς Σέρρες. Τρόμαξαν οἱ δικοὶ μου καθὼς μὲ εἶδαν καταλασπωμένον καὶ τρόμαξαν πλειότερο δταν ἔμαθαν τὸ λόγο τοῦ ἀπρόσμενου πηγαιμοῦ μου. Ὁ τρόμος τοὺς γρήγορα μεταδόθηκε καὶ σὲ μένα δταν μὲ πληροφορέσαν πὸς ὁ ἀξιωματικὸς στὸν ὁποῖο ἔπρεπε νὰ παρουσιασθῶ γιὰ τὶς «πληροφορίες» εἶχε φτάσει ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη εἰδικὰ γιὰ τὴν ἐξάρθρωση μιᾶς κομμουνιστικῆς ὁργάνωσης κι' ὅτι ὡς τὰ τότε εἶχε συλλάβει πλειότερους ἀπὸ 60 μὲ 70 δικηγόρους, γιατροὺς, δασκάλους, τριατατικούς, ἐφορειακοὺς καὶ ταμειακοὺς ὑπάλληλους καθὼς καὶ κάμποσους ἐμπορευόμενους.

Δέν κοιμήθηκα ὅλη τὴ νύχτα ἀπ' τὴν ἀνησυχία κι' ὥστόσο ἤξερα πὸς δὲν εἶχα ἀνακατωθεῖ σὲ κόμματα κι' ὁργανώσεις, ἀπουσίαζα τριάντα τόσους μῆνες ἀπὸ τὶς Σέρρες κι' ἀπὸ τότε πὸν ἀποστρατεύθηκα εἶχα ταφεῖ στὸ Β., μακρὰ ἀπ' τὸν κόσμο.

Τ' ἄλλο πρωί, φρεσκοξυρισμένος καὶ πεντακάθαρος, κίνησα γιὰ τὴν Ἀσφάλεια.

Στὰ μισὰ τῆς ἐξωτερικῆς σκάλας πὸν ὀδηγοῦσε στὸ πρῶτο πάτωμα, συναντήθηκα μ' ἕνα γνωστὸ δάσκαλο. Εἶχα πολὺν καιρὸ νὰ τὸν ἰδῶ.

—Τί γίνεται, Ἀπόστολε; ρώτησα παραξενεμένος ἀπ' τὴ συννεφιασμένη ὄψη τοῦ καὶ γιὰτὶ ἔκανε πὸς τάχατες δὲ μὲ γνώρισε:

—Τὰ ξέρουν ὅλα...ψιθύρισε κείνος δίχως νὰ σταθεῖ καὶ δίχως νὰ μὲ κοιτάξει στὰ μάτια.

Στάθηκα καὶ τὸν παρακολούθησα πὸν ἔφευγε. Ἡ ράχη τοῦ καμπουριασμένη, ἀπὸ τὸ περπάτημά του ἔλειπε ἡ γνωστὴ σιγουριά τοῦ ἀνθρώπου πὸν βρισκεται σὲ καλὲς σχέσεις μὲ τὸν ἑαυτό του. Δέν ἔστρεψε μήτε μιὰ φορὰ τὸ κεφάλι πρὸς τὸ μέρος μου, ἀκόμα καὶ τότε πὸν ἔφτασε στὴ γωνιά τοῦ δρόμου καὶ χάθηκε.

Ἕνας ἀνθρώπος ὡς 30 χρονῶ μὲ ὑποδέχτηκε χαμογελῶντας παράξενα καὶ μόλις ἄκουσε τ' ὄνομά μου μούσφιξε μὲ θέρμη τὸ χέρι. Εἶταν ψηλότερος ἀπ' τὸ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 226.

μέτριο, σχετικά δημοφιλής και με εμφάνιση πολιτισμένη. Φορούσε πολιτικό κουστούμι. Ύστερότερα έμαθα ότι είχε βαθμό υπομοίραρχου.

Μουδεδίξε ευγενικά ένα κάθισμα, ρώτησε αν είχα πάρει καφέ κ' ύστερα πρόσφερε τσιγάρο.

—Οι πληροφορίες μου για σάς, αγαπητέ κύριε, άρχισε, όταν φύσηξα το πρώτο σύννεφο καπνού, είναι άριστες. Η οικογένειά σας έμφορείται από έθνικά ιδεώδη και την εκτιμούν όλοι οι κάτοικοι της πόλεως. Σεις, μάλιστα, όπως μου είπαν, είσθε ένας ξεχωριστός άνθρωπος με πλατειά μόρφωση κ' επαγγελματικές ικανότητες. Άλλά και στο στρατό είχατε επιδείξει εξαιρετο διαγωγή και με κείνον τον επαναστατικό, δικής σας έπινοήσεως, τρόπο σκοπεύσεως όλμων, εξασφαλίσατε την αγάπη και το θαυμασμό των άνωτέρων σας...

—Αν δέ συναπαντούσα κείνον το δάσκαλο στη σκάλα, θα έβγαζα το συμπέρασμα πως με κάλεσε για να μου επιδώσει κανένα παράσημο. Τώρα όμως τον άκουα κουμπωμένος κι' αυτό τον δυσαρέστησε.

—Όταν έρχόσαστε εδώ, συνέχισε με δύσθημο ύφος, συναπαντηθήκατε ίσως με τον Α. Σ.. Ο κύριος αυτός απήντησε με προθυμία στις έρωτήσεις μου και, φυσικά, έφυγε άνακουφισμένος από κάθε βραχνά, μιá για πάντα. Θα χαρώ πολύ αν κάνετε και σεις το ίδιο, αυτό θα σάς βοηθήσει ακόμα και στην επαγγελματική εξέλιξή σας. Όλοι μας, λίγο πολύ, εξαιτίας των νεανικών ένθουσιασμών και της άπειρίας μας, κάναμε σφάλματα, δικαιολογημένα ή άδικαιολόγητα, δέν έχει σημασία. Νά όμως πού παρουσιάσθηκε η ευκαιρία να πετάξετε από πάνω σας τη ρετινιά.

—Δέ σάς καταλαβαίνω, ψιθύρισα, καθώς φτερούγιζαν γύρω μου κάτι γκρίζα πουλιά.

—Είναι πολύ απλό κι' είναι κρίμα να μην το καταλαβαίνετε, είπε κείνος δίχως να στενοχωρηθεί. Πριν στρατευθίτε, όπως τουλάχιστο βεβαιώνουν όρισμένοι συνάδελφοί σας, είχατε άναμιχθεί σε μιá αναρχική όργάνωση του Κ.Κ.Ε. και είχατε επιδείξει ζωηρή δραστηριότητα, στον οικονομικό κυρίως τομέα. Προσπαθήστε να θυμηθίτε από ποιους συνάδελφους σας παίρνατε συνδρομές και πού τις δίνετε. Έτσι θα κόψετε κάθε δεσμό με το παρελθόν και θα βγάλετε και μένα από τη δυσάρεστη θέση να τα μάθω, πάλι από σάς, αλλά με άλλα μέσα...

Η άπειλή είταν όλοφάνερη. Κ' εγώ δέν είχα ιδέα. Πώς θα μπορούσα να τον πείσω;

—Όλ' αυτά τ' άκούω για πρώτη φορά, είπα. Κάποιο λάθος θα συμβαίνει...

Μ' άκουσε δίχως να σβήσει τη μάσκα του χαμόγελου, πού τώρα είταν πολύ διαφορετικό από κείνο πού είχε όταν με υποδέχτηκε. Και δέν είταν «φυσιολογικά» μήτε τόνα, μήτε τ' άλλο. Έμοιαζε να λέει:

—Βρέ δέν τ' αφήνεις αυτά... Σε ποιόν τα πουλάς;

Κι' αντί να μ' αφήσει να φύγω, με «παρακάλεσε» να περάσω στο διπλανό γραφείο όπου θα εύρισκα την ευκαιρία να σκεφθώ καλύτερα, να «φρεσκάρω» τις άναμνήσεις μου και ν' αποφασίσω.

Πήγα. Είταν ένα δωμάτιο άδειανό από έπιπλα, μόνο στη μιá γωνιά του είχε έναν πάγκο όσο να μπορούν να χωρέσουν δυό άτομα. Κάθησα κι' άρχισα ν' άναθυμιέμαι όλα όσα είχαν γίνει άπ' τον καιρό πού τέλειωσα το σχολείο ως τη μέρα πού στρατεύθηκα. Αν εξαιρέσει κανείς κείνη την ιστορία με την «επανάσταση», τότε με την 4η Αυγούστου, δέν είχα λόγο ν' άνησυχώ. Άλλά για κείνη δέν είχε ιδέα ό άνθρωπος πού μ' άνάκρινε. Κείνος πού μουδωσε την παραγγελία να ξεσηκώσουμε τους συγχωριανούς, είταν κιόλας έξόριστος ή φυλακισμένος από πολλά χρόνια νωρίτερα.

Όσο για τους άλλους, μήτε πιάστηκε κανείς, μήτε μίλησε.

Είχα πάει στην 'Ασφάλει κατά τις 9 το πρωί κι' ως το μεσημέρι τῆς ἀλλή-
νῆς, 29 τοῦ Φλεβάρη (πανάθεμά τονε τὸν κουτσοφλέβαρο), πῆγα κ' ἦρθα πλειότε-
ρες ἀπὸ τριάντα φορὲς ἀπ' τὸ δωμάτιο στὸ γραφεῖο κι' ἀπὸ κείνο στὸ δωμάτιο
γιὰ ν' ἀκούω κάθε φορὰ τὸ ἴδιο τροπᾶρι καὶ ν' ἀπομακρύνουμε μὲ τὰ ἴδια πάντα
λόγια.

Στις ἀρχὲς τὸ πρῶμα εἶταν ὑποφερτό, ἔμοιαζε λίγο καὶ μὲ παιχνίδι. "Ὅσο
ὁμως διάβαινε ἡ ὥρα, τόσο καὶ πλειότερα ἄσχημα ἔνοιωθα καὶ τῆ δέκατη φορὰ
τὰ νεῦρα μου εἶχαν συμπαρالياσει γιὰ καλὰ. Ἔβαλα τὶς φωνές:

—Μὰ τί θέλετε ἐπὶ τέλους ἀπὸ μένα; Σᾶς εἶπα πὼς δὲν εἶχα ἀνάμιξη σὲ
καμμιὰν ὀργάνωση. Δὲν ἔδωσα χρήματα σὲ κανένα καὶ δὲν πῆρα δεκάρα ἀπὸ κα-
νένα. Γιατὶ μὲ παιδεύετε;

Φαίνεται πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶχε μεγάλη πείρα κι' ὅσο κι' ἄν, σύμφωνα μὲ
τὴ γνώμη του, παρίστανα τὸν ἄθῶο, δὲ θὰ μπορούσα νὰ συνεχίσω τὴν ἀρνητικὴ
στάση μου γιὰ πολὺ ἀκόμα. Κάποτε «θᾶσπαγα». Ἀλλοιώτικα δὲν ξηγιόταν τὸ
σύστημά του νὰ μὴ θυμώνει, νὰ μὴν πιστεύει, νὰ μὴ νευριάζει, νὰ μὴ στενοχω-
ριέται, νὰ μὴ χτυπᾶ ἀλλὰ νὰ μὲ στέλνει ἤρεμα στὸ διπλανὸ δωμάτιο, νὰ σκεφθῶ
ὄριμότερα.

—Εἶμαι βέβαιος πὼς στὸ τέλος θὰ διακρίνεις τὸ συμφέρο σου καὶ θὰ κά-
νεις αὐτὸ ποῦ πρέπει. Νοιάζομαι γιὰ σένα περισσότερο ἀπ' ὅσο σὺ ὁ ἴδιος ποῦ δὲν
καταλαβαίνεις τὸ συμφέρο σου. Θέλω νὰ σ' ἀπαλλάξω μιὰ γιὰ πάντα ἀπ' τὸ θα-
νάσιμο κίνδυνο ποῦ φτερουγίζει πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι σου, ἀπὸ τὸν κομμουνισμό.
Ἄν μιλήσης, οἱ ἄνθρωποι ποῦ ὑπολογίζουν σὲ σένα, θὰ πάψουν νὰ σ' ἐνοχλοῦν
καὶ θὰ εἶσαι ἡσυχος κ' εὐτυχισμένος...

Τὸν καημένο, νὰ θέλει τὸ καλὸ μου καὶ νὰ μὴ μπορῶ νὰ τὸν βοηθήσω!..

—Σᾶς εὐχαριστῶ, ἀλλά...

—Πῆγαινε δίπλα νὰ σκεφθεῖς, νὰ θυμηθεῖς...

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα μὲ ξαναφώναξε. Μαζί του τώρα εἶταν κι' ὁ Τ., ἕνας
ἀπ' τοὺς πιὸ ἀγαπημένους φίλους τῆς ἐφηβείας μου. Εἶχε παντρευθεῖ στὸ μεταξὺ
κ' ὕστερα μετατέθηκε στὴν πατρίδα του πρὶν ἀκόμα στρατευθῶ. Παραξενεύθηκα
καὶ χάρηκα μαζί καθὼς τὸν εἶδα ἄξαφνα κείνη τὴν ὥρα καὶ κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς
συνθῆκες. Ἡ πρώτη κίνησή μου εἶταν νὰ ριχτῶ στὴν ἀγκαλιά του καὶ νὰ φωνάξω:

—Κοίταξε, κοίταξε τί πᾶνε νὰ μοῦ κάνουνε...

Τὸ ἴδιο καὶ κείνος, ὥστόσο κάτι τὸν ἔκανε νὰ σταθεῖ. Ὑστερα καὶ πρὶν
προλάβω νὰ συνέλθω, ἄρχισε νὰ μὲ παρακαλάει:

—Μίλησε, καλέ μου φίλε, μίλησε, τὰ ξέρουν ὅλα...

—Ποιὰ ὅλα ξέρουν; φώναξα καθὼς σειόταν καὶ γκρέμιζε ἡ γῆς. Κ' ἐπειδὴ
κείνος μὲ κοίταζε δίχως νὰ μιᾶ, ξέσπασα.

—Τί κάνατε πίσω ἀπὸ τὴ ράχη μου ὥστε νὰ τὰ ξέρουν τώρα αὐτοὶ κ' ἐγὼ
νὰ βασανίζομαι νὰ μαντέψω, νὰ μὴ μπορῶ νὰ πείσω μήτε καὶ σένα γιὰ τὴν
ἄγνοιά μου;

Ἄνασῆκωσε τοὺς ὤμους, ἔφερε τὰ χέρια στὰ πλάγια κ' ἔρριξε μιὰ ματιὰ στὸν
ὑπομοίραρχο. Ὑστερα στέναξε καὶ κἀθησε.

—Καλὰ, εὐχαριστῶ κ. Τ., εἶπε νυσταγμένα ἐκεῖνος καὶ χασμουρήθηκε. Τὸ
βλέπω πὼς χάνεις τὰ λόγια σου...

Ξαφνικὰ ὁ φίλος μου πετάχτηκε σ' ἕνα ξέσπασμα ἀγάπης, ἦρθε κοντά μου,
μ' ἀγκάλιασε κι' ἄρχισε νὰ κλαίει μὲ σπαραγμὸ.

—Μίλησε, μίλησε, ὅλοι μας μιλήσαμε, πὲς τα. ὦ, νᾶξερές, εἶναι φοριχτό...

Φαντάσθηκα πὼς ὁ ὑπομοίραρχος θάμπαινε στὴ μέση νὰ τὸν ἐμποδίσει νὰ
συνεχίσει τὶς ἀποκαλύψεις. Ἐκεῖνος ὁμως ἀναψε ἄλλο τσιγάρο καὶ κοίταξε ἀν-
έκφραστος τὴ σκηνή.

—Γιὰ τὸ θεό, φώναξα, ἂν εἴσουνα φίλος, πές μου τί νὰ εἰπῶ κ' ὑπόσχομαι νὰ τὰ ἐπαναλάβω. Μὲ φαντάζεσαι γιὰ τόσο βλάκα ὥστε νὰ προτιμῶ νὰ μὲ βασανίζουν κρύβοντας κάτι πὸν ξέρουν;

—'Αφῆστε τον κ. Τ., ὅπως βλέπετε εἶναι χοντροκέφαλος καὶ χάνετε τὰ λόγια σας, εἶπε ὁ ἀξιωματικός, καθὼς ἐγὼ ἐσπρωχνα βάνουσα ἀπὸ κοντά μου τὸν ἄλλοτε φίλο πὸν ἐξακολουθοῦσε νὰ κλαίει μὲ λυγμούς.

Ἔνας χωροφύλακας τὸν πῆρε ἀπὸ τὸ μπράτσο κ' ἔφυγαν μαζί. Αὐτὸ μ' εἰπείσε πὼς εἶταν κι' αὐτὸς κρατούμενος, παρόλο πὸν «εἶχε μιλήσει»,

Ὁ ὑπομοίραρχος μ' ἐπίασε ἀπ' τοὺς ὤμους, μὲ τράνταξε μιὰ-δυὸ φορὲς κ' ἔστρερα τονίζοντας μιὰ-μιὰ τὶς λέξεις, εἶπε:

—Δὲ χρησιμοποίησα τὰ μέσα πὸν ξέρω γιὰτὶ μὲ παρακάλεσε ἕνας θεὸς σου, ἀπὸ τοὺς εὐυπόληπτους κατοίκους τῆς πόλεως. Ὑποσχέθηκα νὰ κάνω ὅ,τι περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι μου γιὰ νὰ σὲ φέρω σὲ θεογνωσία καὶ μόνο, ἂν ὄλα τ' ἄλλα μέσα ἐξαντλοῦνταν χωρὶς ἀποτέλεσμα, μόνο τότε θά... Μὰ τώρα τέλειωσαν ὄλα, ἡ ὑπομονή μου ἐξαντλήθηκε. Θυμᾶσαι πὼς κατάντησε κείνος ὁ βλάκας πὸν σπάρταζε στὸ πάτωμα, κοντά σου; Σὲ συμβουλεύω νὰ τὸν θυμηθεῖς. Ἐφαγε ξύλο, τζάμπα φυσικά, ἀφοῦ ὁμολόγησε κ' ὑπόγραψε. Τὸν πήγαμε στὸ Νοσοκομεῖο, σὲ λίγες μέρες, ἴσως σὲ λίγες βδομάδες θὰ γίνεῖ καλὰ καὶ θὰ πάει κατ' εὐθείαν στὸ σπίτι του. Δὲ θὰ τὸν ξαναενοχλήσει κανένας. Ἐμπρός, πήγαινε, εἶναι ἡ τελευταία φορὰ...

Μοῦδωσε μιὰ σπρωξιά ἔτσι πὸν δὲν κατάλαβα πότε βρέθηκα στὸ διάδρομο, πότε ἔπεσα πάνω στὴν πόρτα τοῦ διπλανοῦ δωμάτιου καὶ πότε τὸ πέρασα τρέχοντας καὶ κόλλησα στὸν ἀντικρυνὸ τοῖχο. Ὅλοφάνερο πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶχε πάρει τὴν ἀπόφαση νὰ ξεμπερδεύει μαζί μου.

Τί νὰ τοῦλεγα, Θεέ μου;

Κάθησα στὸν ξύλινο πάγκο καὶ περίμενα ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή νὰ μὲ ξανακαλέσει, ἀφοῦ τὴν ὥρα πὸν μοῦδινε κείνην τὴ σπρωξιά, εἶχε ἀπειλήσει:

—Σὲ λίγο θὰν τὰ ξαναποῦμε κι' ἀλλοίμονό σου... Θὰ μετανοιώσεις χίλιες φορὲς πὸν γεννήθηκες...

Κεῖνο τὸ παλληκάρι ποῦφεραν τὸ μεσημέρι δὲν ἔλεγε νὰ φύγει ἀπὸ τὴ σκέψη μου. Ἄνοιξαν ἀπότομα τὴν πόρτα καὶ τὸν ἄδειςαν μέσα, σὰν τσουβάλι. Κυλιόταν στὸ πάτωμα καὶ μούγκριζε, ὕστερα τίναξε μιὰ δυὸ φορὲς τὸ κορμί του καὶ λιγοθύμησε. Δοκίμασα νὰ τὸν βοηθήσω, δὲν τόλμησα ὅμως μήτε νὰ τὸν ἀκουμπήσω ἀφοῦ ὄλο τὸ κορμί του, ὡς καὶ τὸ πρόσωπό του, εἶταν πρησμένο καὶ γεμᾶτο κόκκινα καὶ μαῦρα σημάδια. Δὲν εἶχε νερὸ νὰ τοῦ ρίξω καὶ δὲν εἶχα τὸ θάρρος νὰ ζητήσω ἀπ' τοὺς χωροφύλακες πὸν περνοδιάβαιναν στὸ διάδρομο. Ὑστερ' ἀπὸ κάμποσο, μόνος του πάλι, συνῆρθε κι' ἄρχισε νὰ μούγκριζει ξανά καὶ νὰ κλαίει φωνάζοντας κάτι σὰ «μασαά ααανα μου ου ου...» Τὸ ἀπόγευμα τὸν ξανατράβηξαν βάνουσα ἀπ' τὸ δωμάτιο καὶ δὲν τὸν ξαναεἶδα. Ἐτσι θὰ καταντοῦσα τάχα κ' ἐγώ;

Ἐημέρωσε δίχως νὰ γίνεῖ τίποτε. Δὲν ἔκλεισα φυσικά μάτι κι' ὅπως ἀποδείχτηκε, τὸ δῆθεν ξανακάλεσμά μου «σὲ λίγο» εἶταν κόλπο γιὰ νὰ μὴν κοιμηθῶ.

Κατὰ τὶς ὀχτώμιση νάτος πάλι. Στήθηκε ἀντίκρου μου γελαστός, φρέσκος, καλοξυρισμένος, ξεκούραστος, ἔτοιμος γιὰ καινούργιο πάλαιμα κ' ἐγὼ μπροστά του ἐφείπιο ἀπ' τὴν ἀγωνία καὶ τὸ ξενύχτι.

—Σκέφτηκες;

Δὲ θὰ ἱστορήσω τί ἐγίνε ἀπ' ἐκεῖ κι' ὕστερα. Ὁ ἄνθρωπος, ὅπως εἶπαμε, ἔχασε τὴν ὑπομονή του. Κ' ἐγὼ, ἔτσι κι' ἀλλοιῶς, δὲν ἤξερα νὰ τοῦ εἰπῶ τίποτε πλειότερο ἀπ' ὅ,τι τοῦχα εἰπεῖ χτές.

Τὸ μεσημέρι βρέθηκα στὸ Β' Ἀστυνομικὸ Τμήμα ὅπου συνάντησα κι' ἄλ-

λους τριάντα πάνου-κάτου τῆς ἴδιας κατηγορίας με τὴ δικιά μου. "Άλλους γνώριζα, ἄλλους ὄχι. Τοὺς εὐγνωμονῶ ὄλους, γνωστοὶ κι' ἄγνωστοὶ με πῆραν στὴν ἀγκαλιά τους, περιποιήθηκαν τὶς πληγές μου, με ξάπλωσαν σ' ἓνα κρεβάτι ἐκστρατείας κ' ἔκαναν ὅ,τι μπορούσαν νὰ με συνεφέρουν καὶ νὰ με παρηγορήσουν.

Τρία μερόνυχτα μ' ἔψηνε ὁ πυρετός. Γιατρὸ δὲν ἐπέτρεψαν νὰρθεῖ ἀπ' ἔξω, γιὰ κακὴ τύχη μου δυὸ-τρεῖς συγκατατούμενοι γιατροὶ εἶταν στὸ Α' Τμήμα. "Όταν δοκίμαζα νὰ κουνήσω τὸ κάτω σαγῶνι ἐνιωθα τέτοιους φοιχτοὺς πόνους στὶς ἄρθρώσεις, πλάι στ' αὐτιά, ὥστε γιὰ δέκα μέρες δὲν ἔβαλα στεγνὴ τροφή στὸ στόμα καὶ γιὰ τρεῖς μῆνες, ὅταν μασσοῦσα, πονοῦσα ἀφάνταστα. Κι' ὅταν φταρνιζόμουνα...

Κάθε φορὰ ποὺ χτυποῦσε τὸ κουδοῦνι τοῦ τηλεφώνου, στὸ διπλανὸ γραφεῖο τοῦ Διοικητοῦ, ξεκουρντίζονταν τὰ νεῦρα μου καὶ τὸ κορμί μου μούσκενε ἀπ' τὴν ἀγωνία θαρρῶντας πὼς τὸ τηλεφώνημα με ἀφοροῦσε.

Ὁ εὐγενικὸς ἐκεῖνος ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς, θυμᾶμαι, τὴν ὥρα ποὺ μ' ἔπαιρναν ἀπὸ τὰ χέρια του γιὰ νὰ με μεταφέρουν στὸ Τμήμα, εἶχε εἶπει, χαμογελῶντας ἐκεῖνο τὸ γλυκὸ χαμόγελο ποὺ σὲ σκλάβωνε!

—Κανένας δὲν πέρασε ἀπὸ τὰ χέρια μου δίχως νὰ ὁμολογήσει καὶ δίχως νὰ ὑπογράψει δῆλωση... Ἄντε νὰ συνέλθεις καὶ θὰν τὰ ξαναειποῦμε...

Δὲν τὰ ξαναεἶπαμε. Ἐφυγε στὴν Καβάλα ἢ τὴν Ξάνθη, δὲν θυμᾶμαι μ' ἀκριβεία, νὰ κυνηγήσει κι' ἄλλους ἐχθροὺς τῆς πατρίδας, καὶ δὲν τὸν ξαναεἶδα.

Ἐστερα ἀπὸ δεκαπέντε μέρες εἰδοποιηθήκαμε πὼς θὰ μᾶς ὀδηγοῦσαν στὴν Ἐπιτροπὴ Ἀσφαλείας ποῦ, γιὰ λόγους σκοπιμότητας, θὰ συνεδρίαζε σὲ μιὰ μεγάλη αἴθουσα τοῦ Δικαστηρίου. Τὸ γεγονός εἶχε ὀργανωθεῖ με μεγάλη ἐπιμέλεια, ἢ 4η Αὐγούστου ποὺ εἶχε καταλύσει τὸ Σύνταγμα καὶ κατάργησε τὶς ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν με πρόσχημα τὸν κομμουνιστικὸ κίνδυνο, νόμισε πὼς εἶχε βρεῖ μιὰν εὐκαιρία ν' ἀποδείξει πόσο δίκιο εἶχε νὰ μὴν ὑποτιμᾶ τὸ φοβερὸ ἐκεῖνο κόμμα.

Μᾶς ὀδήγησαν στὴν αἴθουσα, ὀδόντα τόσοι νοματαῖοι, καὶ μᾶς διάταξαν νὰ καθήσουμε στὰ ἐδώλια. Οἱ πλειότεροι ἀπομείναμε ὀρθοί, ποῦ νὰ χωρέσουν τόσοι κόσμο κείνες οἱ λιγοστὲς θέσεις.

Στὴν προεδρικὴ ἔδρα ὁ Νομάρχης, πλάι του ὁ Διοικητὴς τῆς Χωροφυλακῆς κι' ἀπ' ἀριστερά του ὁ Εἰσαγγελέας. Γύρω-τριγύρω, στὸν εἰδικὰ διαρρυθμισμένον χώρο, οἱ Προϊστάμενοι τῶν Δημόσιων Ἐπιχειρησίων, δικηγόροι, γιατροὶ, ἔμποροι, ἐκπρόσωποι τῆς τάξης ποὺ κινδύνευε ἀπὸ τὴν κομμουνιστικὴ ἀπειλὴ ἀπ' τὴν ὁποία ἤθελεν τότε νὰ μᾶς σώσει ὁ μεγάλος Μεταξᾶς. Πίσω, στὸ ἀκροατήριον, οἱ συγγενεῖς κ' οἱ φίλοι τῶν κρατουμένων, ἀσφυκτικὰ σφιγμένοι ὁ ἓνας με τὸν ἄλλο.

Κ' ἡ παράσταση ἄρχισε. Γεμᾶτοι φόβο καὶ ντροπὴ οἱ κατηγορούμενοι ἰστόρησαν ἓνας-ἓνας τὴ δρᾶση τους. Κάποιος ἀπ' ὄλους, ἓνας Ἰσραηλίτης δάσκαλος, βεβαίωσε πὼς εἶταν ὁ ἀρχηγός, δηλαδὴ ὁ γραμματέας τῆς ὀργάνωσης κι' ὄλοι σχεδὸν οἱ ἄλλοι, ὀργανωμένοι κι' ἀνοργάνωτοι, παραδέχτηκαν πὼς εἶχαν, πρὶν ἀπὸ τέσσερα ἢ πέντε χρόνια, ἐπαφὴ με κάποιον ἀπ' ὄλους κι' ὅτι ἔδωσαν καὶ χρήματα. Ἄπὸ κεῖ καὶ πέρα τίποτ' ἄλλο.

Ὅταν ὁμως ἔπαιρνε κάποιος τὸ λόγο ν' ἀπολογηθεῖ, ἄρχιζε ν' ἀναφέρει με κάθε λεπτομέρεια πὼς παρασύρθηκε, ποῖος τὸν εἶχε «μπλέξει», τί ἐπαφὴς εἶχε καὶ ποιοὺς σκοποὺς θαρροῦσε πὼς ἐκπλήρωνε. Καὶ κατάληγε με συντριβὴ πὼς στὸ μεταξύ εἶχε ἀντιληφθεῖ τὸ μέγεθος τῆς προδοσίας του κ' εἶχε ἀποτραβηχθεῖ πρὶν ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἀπὸ κάθε δρᾶση. Καὶ ζητοῦσε τὴ συγγνώμη τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ Ἐθνους.

Αὐτά.

Ὁ Τ. ἀνακάλεσε τὸ μέρος τῆς κατάθεσής του ποὺ μ' ἀφοροῦσε:

— Λυπούμαι, αλλά έκανα ένα μεγάλο λάθος στην κατάθεσή μου στον άφο-
 ρά τον κ. Β., είχε ειπεί. Δέ μουδωσε παρά μιá δλη κι' δλη φορά χρήματα κι' αυ-
 τά όχι για τó Κ.Κ.Ε. αλλά για να ενισχύσει την οικογένεια του διωχθέντος συν-
 δικαλιστου κ. Π. Δέν είχε ιδέα για τή σύνδεσή μου με τó Κ.Κ.Ε...

Τότε μόλις τó θυμήθηκα. Ναι, μ' είχε ζητήσει και τουδωσα 50 δραχμές
 για να βοηθήσουμε την οικογένεια του συνάδελφου που πεινούσε. Αν τó θυμό-
 μουνα την ώρα της ανάκρισης σίγουρα θα τόλεγα και δέ θα μουσπαζε τά δόντια
 ó ευγενικός εκείνος άνθρωπος.

Όταν ήρθε ή σειρά μου ν' άπολογηθώ είμουνα κιόλας άθώς.

— Άπορώ γιατί με φέρατε έδω...είπα.

— Καλά, καλά, γίνονται και λάθη... δήλωσε ó Αστυνομικός Διευθυντής και
 χαμογέλασε άγγελικά.

— Και τά βασανιστήρια που μουκαναν για να παραδεχτώ ντε και καλά πως
 είμουνα κομμουνιστής, ποιός θα μου τά πληρώσει; ρώτησα με άφέλεια που θα
 τή ζήλευε κ' ένα όχτάχρονο παιδί.

— Άνοησίες...φώναξε ó Νομάρχης.

— Να υποβάλεις μήνυση, ψιθύρισε άχρωμα ó Εισαγγελέας.

— Δέν ξέρεις τί λές... είπε κι' ó Διευθυντής τής Άστυνομίας.

Τό άκροατήριο, κείνος ó στριμωγμένος πίσω-πίσω κόσμος άναταράχτηκε και
 βούηξε όργισμένα. Είταν ή πρώτη φορά που άκουε έπίσημα κάτι που τó ψιθύριζε
 όλόκληρη ή πολιτεία. Οί προϊστάμενοι των Δημόσιων Έπηρεσιών χλώμασαν κι'
 άνοιξαν όσο δέ γινόταν τά μάτια τους καθώς με κοίταγαν κατάπληχτοι. Και πλάι
 μου, ένας μοίραρχος, ó Διοικητής του Τμήματος Άσφαλείας, κατακκόκινος από
 θυμό μ' άρπαξε από τó μπράτσο και προσπάθησε να με σύρει προς την έδρα.

— Προσέξτε, προσέξτε, φώναζε μανιασμένα προς την Έπιτροπή, αυτός είναι
 πιό επικίνδυνος άπ' όλους, είναι άμετανόητος γι' αυτό κι' επικίνδυνος...Προσέξτε!

Είμουνα σαστισμένος για ό,τι είχα ξεστομήσει μά πιό πολύ για τó αποτέ-
 λεσμα που έφερε στον κόσμο μιá τόσο άπλή άλήθεια. Και χώρια από κάποιες
 άνησυχίες που τριβέλιζαν κιόλας την ψυχή μου, ένιωθα και περήφανος. Ναι, κα-
 λά τούς την είχα φέρει...

Όστερα καταλάγιασαν όλα σιγά-σιγά, άπολογήθηκαν οί τελευταίοι κατη-
 γορούμενοι κ' ή Έπιτροπή, άφου συσκέφθηκε για λίγες στιγμές, έβγαλε την από-
 φασή της: Όλοι σχεδόν καταδικάσθηκαν από ένα ως δυό χρονώ φυλάκιση κι' άλ-
 λα τόσα χρόνια έξορίας αλλά με άναστολή. Έμένα και τρεις-τέσσερις άλλους μās
 άπάλλαξαν.

— Θα μου τó πληρώσεις, σφύριξε στ' αντί μου ó χοντρος μοίραρχος, καθώς
 έφευγα όλομέθυστος άνάμεσα στην άδερφή μου και τον άντρα της. Μου άκού-
 στηκε σά να σφύριζε φίδι...

Δέν τέλειωσε ως έδω ή περιπέτεια. Σε κάμποσους μήνες παραπέμφθηκα σε
 δυό στρατιωτικά Συμβούλια. Τό πρώτο άποφάσισε να με «υποβιβάσει εις τās τά-
 ξεις του άπλου στρατιώτου», σύμφωνα με την εισήγηση του χοντρού εκείνου
 μοίραρχου που φρόντισε να χύσει όλο τó φαράκι του.

Δέ με ρώτησαν τίποτα, δέ μ' άφησαν να είπώ λέξη.

— Δέ θα κάνουμε Γαλλία την Ελλάδα μας, άκουσα να φωνάζει, βλέποντας
 προς τó μέρος μου, ένας πολύ μελαχροινός κι' άγέλαστος ταγματάρχης, μόλις τέ-
 λειωσε ή άνάγνωση του «παραπεμπτικού» μου.

— Δηλαδή; τόλμησα να ρωτήσω.

— Σκάσε, χτήνος... ούρλιαζε κείνος.

— Έννοει τις αντιρρήσεις, ἐξήγησε δειλά ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, ἕνας ἀντισυνταγματάρχης μὲ ἀγαθὴ φυσιογνωμία.

Τὸ Δευτεροβάθμιο Συμβούλιο βρῆκε δίκαια τὰ παράπονά μου κι' ἄφησε ἀπείραχτο τὸ σειρήτι τῆς ἐπωμίδας μου.

Ἔτσι ἐξακολουθοῦσα νάμαι ἀκόμα πολίτης Α' κατηγορίας.

Ἄλλὰ καὶ στὴν ἐπαγγελματικὴν ὑπόστασή μου εἶχε τὸν ἀντίχτυπό της κείνη ἢ «ἀθώωση» ἀπ' τὴν Ἐπιτροπὴ Ἀσφαλείας. Παραπέμφθηκα σ' ἕνα πειθαρχικὸ Συμβούλιο ποῦ μῆτε τῶδα νὰ συνεδριάξει, μῆτε τ' ἄκουσα. Ὁ μόνος ποῦ μίλησα εἶταν ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσης Κομοτηνῆς, ὅπου πῆγα νὰ ὑποστηρίξω τὴν ὑπόθεσή μου.

— Λοιπὸν, πῶς ἔγιναν τὰ πράματα; ρώτησε δταν παρουσιάστηκα στὸ γραφεῖο του.

Τοῦ διηγήθηκα τὰ ὄσα εἶδα κ' ἔπαθα, δίχως νὰ τοῦ κρύψω τίποτε.

— Καλὰ τοὺς ἔκανες τοὺς μασκαράδες... ἔβγαλε τὸ συμπέρασμα δταν τέλειωσα καὶ μοῦσφιξε συγκινημένος τὸ χέρι.

— Τοὺς χρειαζότανε, συμπλήρωσε.

Αὐτὸς εἶταν χειρότερος ἀπὸ μένα.

Μὲ ἀπάλλαξε.

8

Λίγους μῆνες ὑστερότερα οἱ Ἴταλοὶ βούλιαζαν τὴν «ΕΛΛΗ» στὸ λιμάνι τῆς Τήνου καὶ λίγο πιδ ἄργα μᾶς κήρυξαν τὸν πόλεμο.

Ὁ ἀποχαιρετισμὸς μου αὐτὴν τὴ φορὰ μὲ τοὺς μικροὺς μαθητὲς καὶ τοὺς χωρικοὺς εἶταν χρωματισμένος μὲ τὴ συγκινητικὴν ἐκείνη ἀπλότητα καὶ θέρμη ποῦ πηγάζει κατ' εὐθείαν ἀπ' τὴν καρδιά καὶ φωτίζει τὰ μέτωπα καὶ τὰ μάτια. Οἱ ἄνθρωποι σφίγγουν τότε τὰ χέρια βουρκωμένοι καὶ βουβοί.

Ὅταν γύρισα τὴ ράχη κι' ἄρχισα νὰ ξεμακραίνω μὲ μεγάλες δρασκελιές, ξέσπασαν ὄλοι σὲ ζωηρὰ χειροκροτήματα καὶ ζητωκραυγές. Ἀπόδειξαν ἴσως πῶς ὅ,τι τοὺς εἶχα μάθει τόσον καιρὸ, δὲν εἶταν μόνον λόγια.

Δὲν ἔστρεψα τὸ κεφάλι, δὲν ἤθελα νὰ ἰδοῦν τὰ δάκρυα ποῦ ἔτρεχαν ποτάμι ἀπὸ τὰ μάτια μου. Πῆρα ὅμως τὸν στερνὸν ἐκείνον ἤχο καὶ τὸν εἶχα μαζί μου γιὰ πολὺν καιρὸ κι' ὡς βαθεῖα στὸ ἀλβανικὸ ἔδαφος ὅπου μ' ἔφερε ὁ ἀνεμοστρόβιλος τοῦ πολέμου.

Πέρασα κι' ἀπὸ τὸ χωριό μου. Οἱ ἄλλοι ἐπίστρατοι εἶχαν κιάλας φύγει ἀπὸ τὸ πρωί, λιγοστοὶ καθυστερημένοι στὰ μακρονὰ χτήματά τους, πέρ' ἀπ' τὸ Στρυμῶνα, περνοῦσαν τώρα βιαστικοὶ τὸ δρόμο, μπροστὰ ἀπὸ τὸ σπίτι μου, φορτωμένοι μικρὰ δέματα ἢ γυλιούς.

Οἱ δικοί μου, ἀνήσυχοι γιὰ τὴν ἀργοπορία μου, εἶχαν ἐτοιμάσει τ' ἀπαραίτητα τρόφιμα καὶ μάλλινα καὶ μὲ περίμεναν στὸ κατῶφλι. Ὅταν μὲ εἶδαν ἐπὶ τέλους ὁ πατέρας χαμόγελασε κείνο τὸ θλιμμένο χαμόγελό του κ' ἡ μητέρα ξέσπασε σ' ἀναφιλητά.

— Γι' αὐτὸ σὲ μεγάλωνα, γιόκα μου;

— Καὶ γι' αὐτό, Χρηστίνα... ἀπάντησε ἀπλὰ ὁ πατέρας.

Μοῦδωσαν τὴν εὐχὴ τους καὶ καθὼς μὲ ξεπροβόδιζαν πρὸς τὸ σταθμὸ, βιάδισαν μαζί μου κάμποσες δεκαριές μέτρα. Ὅταν πιδ χωρίσαμε, ἔκλαιγαν κ' οἱ δύο τους.

Εἶχαν στρέψει τὰ μάτια μου στὸν ἀποχαιρετισμὸ μου μὲ τοὺς μικροὺς μαθητὲς τοῦ Β. καὶ τώρα μῆτε βούρκωσα. Καυμένη μητέρα, πόσο ντροπέομαι ὑστερα ποῦ τὸ συλλογιζόμουν...

Στὸ σταθμὸ, μαζί μ' ἄλλους δέκα, μείναμε πάνω ἀπὸ τρεῖς ὥρες κι' ὅταν βεβαιωθήκαμε πὼς ἄδικα χάνουμε τὸν καιρὸ μας, ἀποφασίσαμε νὰ πᾶμε ποδαρόδρομο ὡς τὶς Σέρρες καὶ νὰ παρουσιασθοῦμε στὸ ἐκεῖ Φρουραρχεῖο. Φτάσαμε λίγο πρὶν σουρουπώσει, βρήκαμε ὅμως τέτοια σαστιμάρα καὶ τόσην ἀνακατωσοῦρα ποὺ βγάλαμε τὸ συμπέρασμα ὅτι μόνοι μας ἔπρεπε νὰ λύσουμε τὸ πρόβλημα τῆς προώθησής μας στὶς Μονάδες μας. Ξαναγυρίσαμε λοιπὸν στὸ Σταθμὸ κι' ἐκεῖ, μαζί μὲ κατοσταριῆς ἄλλους, περιμέναμε ὡς τὰ μεσάνυχτα. Κ' ἐπὶ τέλους φάνηκε ἕνας βαρυφορτωμένος συρμὸς ἀπ' τὴν κατεύθυνση τῆς Δράμας. Ἀπ' τὶς πόρτες, τὶς στέγες, ἀκόμα κι' ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν βαγονιῶν κρεμόντουσαν, τσαμπιὰ σταφύλια, ἕνα ἀμέτρητο πλῆθος στρατιωτῶν κι' ἀξιωματικῶν, ἄλλοι μὲ στολῆς κι' ἄλλοι μὲ τὰ ροῦχα τῆς δουλειᾶς. Σκαρφάλωσα στὸ σκαλοπάτι κάποιου βαγονιοῦ κι' ἔτσι μισοκρεμασμένος ταξίδεψα ὡς τὸ Σιδηρόκαστρο. Ἐκεῖ κατέβηκαν πολλοί, ἀνέβηκαν ἄλλοι κι' ἐγὼ βρήκα εὐκαιρία νὰ μπῶ στὸ διάδρομο καὶ νὰ ἐξασφαλίσω μιὰ θέση, ὀρθός.

Ταξιδεύουμε μὲ σθηστὰ φῶτα, κι' ὅπως εἶμαστε ξάγρυπνοι, κουρασμένοι καὶ σκεπτικοί, δὲν ἀκουγόταν μιλιὰ. Μόνο τσιγὰρα ἀναβόσβηναν στὸ σκοτάδι καὶ ντουμάνιαζαν τὸν ἀέρα ποὺ φορτωμένος κι' ἀπὸ τὴ βαρεῖα μυρουδιά, ποὺ βγάζουν τ' ἀνθρώπινα κορμιὰ ὅταν εἶναι στοιβαγμένα σὲ πολὺ στενὸ χῶρο, μούφερνε ναυτία.

Σπρώχνοντας καὶ προχωρῶντας, κάθε δέκα λεπτὰ κι' ἀπὸ τρία ἑκατοστὰ, κατάφερα νὰ ζυγώσω σ' ἕνα παράθυρο ἀνοιχτό. Ἐξω ἔκανε ψύχρα, εἶχε βρέξει ἀπὸ νωρὶς καὶ τὸ ἄρωμα τῆς βρεμένης γῆς ἔφθανε ὡς τὰ ρουθούνια μου.

Πόσο ἄμορφα μυρίζει τὸ ἑλληνικὸ χῶμα... Εἶναι ἄραγε κι' ἄλλη γῆς ποὺ νὰ μοσκοβολαίει τόσο;

Ὅταν φτάσαμε στὸ Κιλκίς κι' ὁ φόβος ποὺ κατακάθιζε σὰ σύννεφο στὶς κορφές τοῦ Μπέλλες ξεμάκραινε, ἀνασαίναμε ἀνακουφισμένοι κι' ἀρχίσαμε τὴ συζήτηση γιὰ τὴν ἀπρόοπτη ἐξέλιξη τῆς κατάστασης, τὴν ἀτιμία τῆς Ἰταλίας καὶ τὶς προοπτικὲς μας γιὰ ὅ,τι ἔμελλε νὰ ἰδοῦμε καὶ νὰ πάθουμε. Καὶ τότε, γιὰ πρώτη φορὰ ὕστερ' ἀπὸ τέσσερα χρόνια σιωπῆς, ἄκουσα νὰ ξεπορτίζουν ἀπὸ σφιγμένα δόντια λέξεις καὶ κουβέντες γεμάτες μῖσος γιὰ κείνα ποὺ μᾶς ἔπνιγαν.

—Τὰ καθάρματα, οἱ φασίστες...

—Τὰ χτήνη...

Στὴ Θεσσαλονίκη φτάσαμε κοντὰ χαράματα. Στὸ σταθμὸ δὲ βρισκόταν μῆτε ἕνα λεωφορεῖο τῆς συγκοινωνίας ἢ στρατιωτικὸ καὶ τὰ τραμ δὲν εἶχαν ἀρχίσει ἀκόμα νὰ κυκλοφοροῦν. Ὑποχρεωθήκαμε, οἱ χιλιάδες τῶν ἐπιστρατευμένων ποὺ φτάσαμε ταλαιπωρημένοι μέσα στὴ νύχτα, νὰ κατεβοῦμε στὴν πόλη μὲ τὰ πόδια.

Πῆγα σ' ἕνα συγγενικὸ σπίτι, κοντὰ στὸ Διοικητήριον, κι' ὅπως εἶμουνα ντυμένος, ἔγειρα στὸ ντιβάνι τοῦ σαλονιοῦ καὶ κοιμήθηκα ὡς τὶς ἔννια.

Ὑστερα παρουσιάσθηκα στὴ Μονάδα μου.

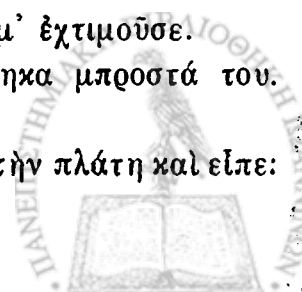
—Θ' ἀναλάβεις ἀξιωματικὸς ἐφοδιασμοῦ τοῦ Συντάγματος, μούπε ὁ Ὑ-πασπιστής, ὅταν μπῆκα στὸ γραφεῖο του.

Εἶχαν περάσει ὀχτὼ μῆνες ἀπὸ τὴ σύλληψή μου καὶ σχεδὸν τρεῖς ἀπ' τὴ μέρα ποὺ πέρασα ἀπ' τὸ Δευτεροβάθμιον Στρατιωτικὸ Συμβούλιο. Φαντάσθηκα λοιπὸν πὼς ἡ τοποθέτησή μου σὲ ὑπηρεσία κι' ὄχι σὲ μάχιμο τμήμα εἶταν ἀποτέλεσμα κείνης τῆς ἱστορίας κι' αὐτὸ μὲ σύντριψε.

Γύρεψα νὰ μὲ παρουσιάσουν στὸ Διοικητή, ἤξερα πὼς μ' ἔχτιμούσε.

—Δὲ συνήθισα νὰ μοῦ φέρνεστε ἔτσι, εἶπα, μόλις βρέθηκα μπροστὰ του. Δὲν ὑπῆρξε ποτὲ «κουραμπιές»...

Χαμογέλασε τὸ καλὸ χαμόγελό του ἐκεῖνος, μοῦ χάρειψε τὴν πλάτη καὶ εἶπε:

—Υπόδειξέ με, έδε κεί πέρα, έναν άλλο πού νά μπορεί νά κάνει αύτή τή δουλειά τὸ ἴδιο καλά μὲ σένα, καὶ ὑπόσχομαι, έδε κεί πέρα, νά σὲ ἀντικαταστήσω τὴν ἴδια στιγμή.

Ἔστερα ἄρχισε νά μου ξηγᾶ πόσο σπουδαῖο εἶναι γιὰ ἓνα στρατὸ πού πολεμᾷ νά μὴν πεινᾷ, νά μὴ διψᾷ, νά μὴν τοῦ λείπει τίποτε.

Μοῦδωσε μιὰ σπάνια χαρὰ. Ὅταν ὅμως πῆγα νά παραλάβω τὸ φορηγὸ, ἓνα δλοκαίνουργο αὐτοκίνητο πού θὰ τὸ εἶχα ἀπ' ἐκεῖ κ' ἔστερα μαζί μου κι' ἄκουσα τοὺς δυὸ φαντάρους τῆς «ἀγγαρείας», αὐτοὺς πού θὰ φρόρτωναν καὶ θὰ ξεφρόρτωναν τὰ ὑλικά καὶ τὰ τρόφιμα νά πανηγυρίζουν πὼς σ' αὐτὴ τῇ θέσῃ θὰ «τὴ βόλευαν» μιὰ χαρὰ καὶ μαζί μὲ κείνους «καὶ σεῖς κύριε ἀνθυπασπιστά», μὲ ξανάπιασε ἡ ἴδια ἀπογοήτευση καὶ θλίψη πού δὲ μ' ἐγκατέλειψαν ὥσπου, ἔστερ' ἀπὸ ἓνα μῆνα, πῆρα ἐπὶ τέλος τὸ μάχιμο τμήμα πού μὲ λύτρωνε ἀπ' τὴν κομπλεξικὴ κατάστασή μου.

Μετάνοιωσα φριχτὰ ὅταν, ξεκινῶντας γιὰ τὶς πολεμικὲς ἀποστολές μου, ἔπαιρνα γιὰ τροφή μιὰ μουχλιασμένη κουραμίνα καὶ δυὸ ρέγγες. Δὲ θέλω μ' αὐτὸ ν' ἀδικήσω κείνον πού μ' ἀντικατάστησε, εἶταν ἓνα θαυμάσιο πηλληκᾶρι καὶ φλογερὸς πατριώτης ἀπ' τοὺς λιγοστοὺς. Ὅμως οἱ συνθῆκες εἶχαν ἀλλάξει στὸ μεταξὺ καὶ δὲν εἶχε τὶς δικές μου εὐκαιρίες νά προμηθεύεται καὶ «τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα».

Κι' ὅπως δὲ μπορούσα νά ξέρω τί μεσολάβησε, ὅλα τὰ ξηγοῦσα σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ γερο-Διοικητοῦ μας:

—Υπόδειξέ με, έδε κεί πέρα, έναν ἄλλον πού νά μπορεί... Δὲν ξέρεις πόσο σπουδαῖο εἶναι γιὰ ἓνα στρατὸ πού πολεμᾷ νά μὴν πεινᾷ, νά μὴν διψᾷ, νά μὴν τοῦ λείπει τίποτε...

Τὴν ἄλλη νύχτα κιάλας τὸ Σύνταγμα κίνησε γιὰ τὰ Γιάννινα.

Ἐβλεπα τὴν ἀγαπημένη Θεσσαλονίκη ἔρημη καὶ βουτηγμένη στὸ σκοτάδι νά χάνεται πίσω μας κ' ἡ ψυχὴ μου γινόταν κουβαράκι. Θὰ τὴν ξανάβλεπα, ἄραγε;

Καθὼς ἡ τεράστια σὲ μᾶκρος φάλαγγά μας ἄφηνε τὰ τελευταῖα σπίτια τῆς πολιτείας, ἓνα κάτασπρο ἄλογο, φευγάτο ποιδὸς ξέρεῖ ἀπὸ ποῦ, μπῆκε ἀνάμεσα στὰ ὀχήματα κι' ἄρχισε νά μᾶς ἀκολουθᾷ, πότε καλπάζοντας καὶ πότε τριποδίζοντας, ἀνάλογα μὲ τὴν ταχύτητα πού εἶχε ἡ φάλαγγα.

Στὴν ἀρχὴ τὸ πράμα φαινόταν παράξενο κ' ἀστεῖο μαζί, ὅσο διάβαινε ὅμως ἡ ὥρα χωρὶς τὸ ἄλογο νά ξεκόβει, ἀρχίσαμε ν' ἀνησυχούμε. Οἱ στρατιῶτες πού καθόντουσαν στὴν καρρότσα τοῦ προηγούμενου ἀπὸ τὸ δικό μας αὐτοκινήτου δοκίμασαν νά τὸ φοβίσουν μὲ φωνές καὶ σφυρίγματα, κουνούσαν τὰ χέρια καὶ τὰ ὄπλα καὶ φώναζαν, ἐκεῖνο ὅμως ἐξακολουθοῦσε νά τρέχει πότε μένοντας πίσω καὶ πότε καλπάζοντας γιὰ νά κερδίσει τὴν καθυστέρηση. Ἐνα, δυὸ, τρία, δέκα χιλιόμετρα, τὸ κάτασπρο ἄλογο δὲν ἔλεγε νά ξεστρατίσει, ἀπ' τὰ ρουθούνια του ἔβγαιναν κιάλας μουντοὶ ἀχνοί, ὅπου καὶ νᾶταν θᾶσκαγε. Τί μπορούσαμε νά κάνουμε; Δὲν εἶχαμε δικαίωμα νά καθυστερήσουμε. Κι' ὅπως ἐκεῖνο πεισματῶνε καὶ δὲν παραμέριζε, ξέραμε πᾶ μὲ σιγουριὰ τί τὸ περίμενε. Σὲ μιὰ στιγμή τὸ εἶδαμε νά σκοντάφτει, νά τρικλίζει καὶ νά σωριάζεται στὴ νοτισμένη ἄσφαλο. Δοκίμασε νά σηκωθεῖ χωρὶς νά τὰ καταφέρει κ' ἔστερα... Ἔστερα ὁ ὀδηγὸς μας ἔκανε μιὰν ἀπότομη στροφή, λίγο καὶ θὰ μᾶς πέταγε ἔξω ἀπὸ τὸ δρόμο, ἀπόφυγε τὸ σῶμα τοῦ ἄσπρου ζῶου κι' ἀπομακρυνθήκαμε χωρὶς νά ἰδοῦμε τὴ μοιραία συνέχεια.

Οἱ λαχτάρεις πού μᾶς περίμεναν ἀπ' ἐκεῖ κ' ἔστερα μ' ἔκαναν νά ξεχάσω πολὺ γρήγορα τὴν πρώτη-πρῶτη αὐτὴ φρίκη ἀπ' τὶς ἄπειρες πού ἀντίκρουσαν τὰ

μάτια μου. Είμωνα σίγουρος ώστόσο πώς τ' άσπρο άλογο εΐταν τὸ πρῶτο θῦμα τοῦ πολέμου.

Στις χαράδρες τῆς Καστανιάς, κείθε ἀπὸ τῆ Βέροια, συναντήσαμε τὰ συντρίμια τριῶν αὐτοκινήτων μιᾶς Ἴλης ἀπ' τὸ Σύνταγμά μας πὸν εἶχε κινήσει μιὰ μέρα νωρίτερα. Ὁ δρόμος στενὸς μὲ πολλὲς κ' ἐπικίνδυνες στροφές, ἴσως οἱ ὀδηγοὶ δὲν εἶχαν προλάβει νὰ ἐκπαιδευθοῦν καλὰ καὶ νύσταζαν ἀπ' τὸ ναυούρισμα τῆς μηχανῆς... Κάποιος μᾶς πληροφόρησε πὸς εἶχαμε κάμποσους σκοτωμένους καὶ τραυματίες.

Νά λοιπὸν πὸν τὸ ἄσπρο ἄλογο δὲν εἶταν τὸ πρῶτο θῦμα...

Ἐξακολουθήσαμε τὴν πορεία μας καί, κατὰ τὸ μεσημέρι τῆς ἀλληνῆς, καμουφλαριστήκαμε σὲ μιὰ δασωμένη περιοχή, πρὶν ἀπ' τὴν Κοζάνη. Κάλεσα τοὺς σιτιστὲς τῶν Ἰλῶν, τοὺς μοίρασα τὰ τρόφιμα πὸν εἶχα μαζί μου κ' ὕστερα πῆγα στὴν Κοζάνη νὰ ἀνεφοδιαστῶ.

Τὸ τί γινόταν σ' αὐτὴν τὴν πολιτεία δύσκολα μπορεῖ νὰ τὸ περιγράψει κανεὶς. Μυριάδες στρατιῶτες, ἄλλοι ντυμένοι στὸ χακὶ κι' ἄλλοι μὲ κάθε λογῆς πολιτικὰ ροῦχα μυρμήγκιαζαν τοὺς δρόμους καὶ τοὺς στρατῶνες. Κ' ἴσα ἴσα τότε εἶταν πὸν πέρασαν λοξὰ πάνω ἀπ' τὸν οὐρανὸ τῆς Κοζάνης κάμποκα ἀσημόχρωμα ἐχθρικά ἀεροπλάνα μὲ κατεύθυνση τὴ Θεσσαλονίκη. Ὅπως ἔμαθα ὕστερότερα ἀπ' τὶς ἐφημερίδες, τὴ βομβάρδισαν.

Φόρτωσα στὸ ἅμαξι ὅ,τι κατάφερα νὰ βρῶ, ὑπογράφοντας ἀποδείξεις καὶ δεφτέρια κ' ἔφυγα νὰ συναντήσω τὴ Μονάδα μου. Στὴ διασταύρωση, ἓνας μοτοσυκλετιστὴς μὲ πληροφόρησε πὸς τὸ Σύνταγμα εἶχε κιόλας φύγει. Θὰ τὸ συναντοῦσα στὰ Τρίκκαλα.

Ὁ ὀδηγός μου δὲν εἶχε, ὅπως κ' ἐγώ, κλείσει μάτι 48 ὥρες καὶ συχνὰ τὸν ἔβλεπα νὰ κοιτουλάει στὸ τιμόνι. Εἶταν παραπάνω ἀπὸ σίγουρο πὸς θὰ μᾶς ἀδειαζε σὲ κάποιο χαντάκι. Τὸν ὑποχρέωσα νὰ τραβηχτεῖ στὴν ἄλλη καὶ πῆρα τὸ τιμόνι στὰ χέρια μου. Δὲν εἶχα δίπλωμα μήτε κ' εἶμωνα ἐξασκημένος τόσο ὥστε νὰ βασίζομαι στὸν ἑαυτό μου. Ὅσο καὶ νᾶταν ὅμως, κινδυνεύαμε λιγώτερο.

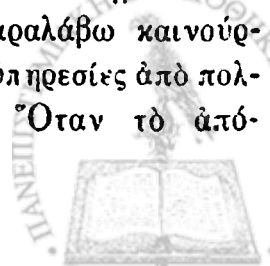
Κάποτε, τότε πὸν ὑπηρετοῦσα τὴ θητεία μου, τιμωρήθηκα μὲ εἰκοσαήμερη φυλάκιση ὅταν μ' ἔπιασε ὁ Διοικητὴς μας νὰ ὀδηγῶ κρυφὰ κάπου ἐκεῖ, ἓνα φορητὸ τοῦ Συντάγματος στὰ περὶχωρα τοῦ στρατόπεδου. Φυσικὰ τότε δὲν εἶχα τὴν προοπτικὴ πὸς θὰ χρειαζόταν ν' ἀντικαταστήσω τὸν ὀδηγό, ἂν τῷ φερνε ἢ ἀνάγκη. Ἀποδείχτηκε ὅμως ὅτι εἶχαν ἄδικο νὰ μὴ μᾶς ἐκπαιδεύσουν ὅλους.

Μῆτε ταξίδεψα ἄλλοτες σὲ κείνο τὸ δρόμον, μήτε ὀδήγησα τόσο πολὺ καὶ μάλιστα νύχτα.

Κι' ὅμως ἔτρεχα ἀδιάκοπα, προσπερνοῦσα φάλαγγες ἄλλων Μονάδων πὸν προχωροῦσαν κουρασμένες μὲ τὰ πόδια ἢ μὲ αὐτοκίνητα, τραχτὲρ πὸν ἔσερναν μουγκρίζοντας βαρειά κανόνια, ἐφιππο πυροβολικὰ κι' ἓνα σωρὸ ἄλλα ὄπλα καὶ τμήματα πὸν γέμιζαν τὸν ἄσπρο δρόμο. Κόντευε νὰ βγεῖ πιά ὁ ἥλιος ὅταν ἀνοιξε τὰ μάτια ὁ ὀδηγός καί... παραξενεύτηκε πὸν ζοῦσε. Ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή, μόνος του πιά, μού πρότεινε ν' ἀλλάζουμε θέση, ὅταν ἐνιωθε κουρασμένος.

Μῆτε κατάλαβα πότε φιάσαμε στὰ Τρίκκαλα Διασχίζαμε τὴν ἀγορὰ τῆς πολιτείας ὅταν μ' ἔσπρωξε ἔλαφρὰ ὁ Βασιλάκης, ὁ ὀδηγός μας, γιὰ νὰ μὲ πληροφωρέσει πὸς οἱ σειρῆνες σήμαιναν συναγερομὸ. Ἐγκαταλείψαμε τὸ αὐτοκίνητο κάτω ἀπὸ ἓνα δέντρο καὶ χωθήκαμε στὸ πρῶτο καταφύγιο πὸν βρήκαμε λίγα βήματα πρὸ πέρα. Δὲν ἔγινε ὅμως βομβαρδισμός καὶ σὲ λίγο ξαναφύγαμε γιὰ νὰ συναντήσουμε σ' ἓνα μικρὸ δάσος, ἀπ' τὴν ἄλλη ἔξοδο τῆς πολιτείας, τὸ Σύνταγμα.

Μοίρασα τὶς προμήθειες καὶ ξαναγύρισα στὴν πόλη νὰ παραλάβω καινούργιες. Ἐξω ἀπὸ τὴν ἀποθήκη τοῦ Ἐφοδιασμοῦ εἶχαν μαζευθεῖ ὑληρεσίες ἀπὸ πολλὰ τμήματα κι' καθυστέρησα πολὺ ὥσπου φτάσει ἡ σειρά μου. Ὅταν τὸ ἀπό-

γευμα πήγα στο δασύλλιο όπου είχαν καμουφλαρισμένα τα αυτοκίνητα του Συντάγματος, δὲ βρήκα παρὰ ροδιές και τρυπες στο χῶμα όπου είχαν στημένα τ' ἀντίσκηνα. Εἶχαν φύγει.

— Ἄν δὲ μᾶς βρεῖς, ἐκεῖ πέρα, μὴ εἶχε εἶπει τὴν πρώτη φορά ὁ Διοικητής, νᾶρθεις στήν Καλαμπάκα.

Πήγαμε στήν Καλαμπάκα. Στὸ δρόμο ἓνα ἰταλικὸ ἀεροπλάνο πού τὸ εἶχαμε πάρει γιὰ δικό μας ἐπειδὴ πετοῦσε χαμηλὰ και δίπλα ἀπ' τὸ ἀεροδρόμιο, μᾶς πολυβόλησε μὲ τὰ μυδραλλιοβόλα του. Ὅταν εἶδαμε τὰ μικρὰ συντριβάνια τῆς σκόνης νὰ ξεληθοῦν ἀπ' τὸ χῶμα τοῦ δρόμου κι' ἀκούσαμε τὸ κακάρισμα τῶν πολυβόλων πού σκέπαζε τὸ βουητὸ τῆς μηχανῆς μας, τὰ χρειαστήκαμε. Σταθήκαμε καταμεσῆς τοῦ δρόμου και τρέξαμε νὰ καλυφθοῦμε στο πλαινὸ χαντάκι. Τὸ ἐχθρικό ἀεροπλάνο ὁμως εἶχε κιόλας ἐξαφανισθεῖ πετώντας ξυστὰ πάνω ἀπ' τὸ ἔδαφος.

— Ποῦ εἶν' τα, τὰ δικὰ μας; ἀναρωτήθηκε δυνατὰ ὁ Βασιλάκης.

— Ἐχουμε τάχα και πολλά; ἀποκρίθηκε ἓνας τῆς ἀγγαρείας κοιτάζοντας λοξὰ πρὸς τὸ μέρος μου.

Δὲν ἀποκρίθηκα, μὲ βασάνιζαν οἱ ἴδιες ἀνησυχίες μὰ δὲν εἶχα δικαίωμα νὰ διατυπώσω κρίσεις. Χτύπησα τὴ μιὰ παλάμη στήν ἄλλη, νὰ καθαρίσω τὰ χέρια μου ἀπὸ τὰ χῶματα και μπῆκα στο αυτοκίνητο ἀμίλητος.

Οἱ ἄντρες τῆς ἀγγαρείας, γιὰ νὰ μὲ σοκάρουν ἴσως, τῶριξαν στο τραγοῦδι, τὸ γνωστὸ τεταρταυγουστιανὸ τραγοῦδι:

Ἄεροπόρος θὰ γενῶ
Τὴ γῆ νὰ μὴν ἐγγίξω...

Ὅς τὸ τέλος τοῦ πολέμου, ἐχτὸς ἀπὸ κάτι σαράβαλα μὲ διπλὰ φτερά, τὰ «Μπρεγκὲ 19» πού τάξερα ἀπ' τὴν ἐποχὴ πού, παιδί τοῦ σχολείου, τὰ εἶδα στο ἀεροδρόμιο τῆς Δράμας όπου μᾶς πήγαν ἐκδρομὴ, δὲν εἶδα ἄλλο δικό μας. Κι' ὁμως δὲν πέρασε στιγμή πού νὰ μὴν περιπολοῦν κοπάδια-κοπάδια πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας τὰ ἐχθρικά. Τὰ λεπτὰ τοῦ ὑποχρεωτικοῦ ἐράνου πού ἀπογύμνωσε τὶς Κοινότητες και τὰ Ἀσφαλιστικὰ Ταμεία καθὼς και τὶς τσέπες τῶν πολιτῶν, εἶχαν πάει πραγματικὰ «ὑπὲρ τῆς ἀεροπορίας», μὲ τὴ σημασία πού ἀπόκτησε ἀπὸ κεί κ' ὕστερα ἡ ἔκφραση στο στόμα τοῦ σαρκαστικῆ λαοῦ;

Στὴν Καλαμπάκα μείναμε μιὰ μόνο μέρα. Ἐκεῖ μάθαμε πὼς οἱ Ἴταλοι διέσπασαν τὶς γραμμὲς ἀμυνας τῶν συνόρων μας και εἰσχώρεσαν βαθειὰ στο ἔδαφος τῆς πατρίδας.

Ξαναπήγα στὰ Τρίγκαλα, παρέλαβα ἄλλα τρῶφιμα κι' ὅταν γύρισα στήν Καλαμπάκα, ὅπως και τὶς ἄλλες φορές, τὸ Σύνταγμα ἔλλειπε. Ἐνα σημεῖωμα τοῦ Διοικητῆ ὄριξε σημεῖο συνάντησῆς μας τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Προφήτη Ἡλία, ἔξω ἀπ' τὸ Μέτσοβο, πάνω στο δρόμο πρὸς τὰ Γιάννινα.

Πρὶν κινήσουμε, καθήσαμε σ' ἓνα καφενεῖο νὰ φᾶμε «σὲ τραπέζι και καρέκλες», πρώτη φορά ἀπὸ τότε πού κινήσαμε ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη. Εἶχαμε κέφι, παραγγείλαμε κρασί ἐνῶ ὁ Φρανσές, ὁ Ἰσραηλίτης ἀπὸ τοὺς ἄντρες τῆς ἀγγαρείας, μᾶς ἰστόρησε τὰ κατορθώματά του μὲ μιὰ Τρικκαλινὴ πού τὴν εἶχε διπλαρῶσει ἔξω ἀπὸ τὸν Ἐφοδισμό.

Στὸ διπλανὸ τραπέζι καθόταν ἓνας ταγματάρχης, ψηλός, μαυριδερός μὲ σκαμμένα τὰ μάγουλα ἀπὸ δυὸ ρυτίδες. Μᾶς ἄκουε δίχως νὰ μιλᾷ και κάπου-κάπου σήκωνε ἓνα χοντρὸ κρασοπότηρο και κατέβαζε μιὰ γουλιὰ ρετσίνα.

— Τίνος τμήματος εἶστε σεῖς; ρώτησε ξαφνικὰ μὲ ὕφος σκυθρωπὸ.

— Τοῦ Μηχανοκινήτου Συντάγματος Ἴππικοῦ Θεσσαλονίκης, ἀποκρίθηκα μὲ τὸν «προσῆκοντα σεβασμὸ».

— Καὶ ποῦ βρίσκεται τώρα τὸ Σύνταγμά σας; ξαναρώτησε στὸ ἴδιο ὕφος.

— Στὸ Μέτσοβο, ἀπάντησα. Μόλις τελειώσουμε τὸ φαγητό μας θὰ πᾶμε νὰ τὸ συναντήσουμε ὅπως ἔχουμε διαταχθεῖ.

Ὁ ταγματάρχης κατσούφιασε πλείοτερο, οἱ ρυτίδες του ἔγιναν βαθιές χαράδρες. Πῆρε νὰ σέρνει τὸ πηροῦνι στὸ γῦρο τοῦ πιάτου κάνοντάς το νὰ βγάξει παράξενους στριγγούς ἤχους καὶ ξαφνικὰ εἶπε:

— Μπορεῖ νὰ μὴν τῶχετε μάθει ἀπὸ ἄλλους, μάθετέ το ἀπὸ μένανε. Οἱ Ἴταλοι ἔχουν φτάσει στὸ δρόμο Μετσόβου—Καλαμπάκας καὶ τὸν ἔκοψαν. Δὲ μπορεῖτε νὰ πᾶτε πουθενά.

Κοιταχτήκαμε κατάπληχτοι, τὰ χέρια μας ἔπεσαν παράλυτα.

— Εἶστε βέβαιος κύριε ταγματάρχα; ρώτησα μὲ φωνὴ πὸν ἔτρεμε.

Κούνησε καταφατικὰ τὸ κεφάλι, ὕστερα σηκώθηκε, πέταξε στὸ τραπέζι ἕναν «ποσειδῶνα», φώναξε τοῦ μαγαζάτορα νᾶρθει νὰ πληρωθεῖ κι' ὥσπου νὰ ζυγώσει ἐκεῖνος, μᾶς ἔδωσε τὴ χαριστικὴ βολή:

— Σᾶς συμβουλεύω νὰ μὴ δοκιμάσετε, θὰ σᾶς πιάσουν στὸ δρόμο ἢ θὰ σᾶς σκοτώσουν.

Μπορεῖτε νὰ ἐνταχθῆτε προσωρινὰ στὴ Μονάδα μας ἢ γυρίστε στὰ Τρίκκαλα, νὰ παρουσιασθῆτε στὸ Φρουραρχεῖο. Εἶμαστε στρατοπεδευμένοι κοντὰ στὴ γέφυρα, λίγες κατοσταριές μέτρα πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ Μετσόβου...

Βγήκε καὶ μεῖς ἀπορεῖναμε βουβοί, γεμάτοι ἀπελπισία. Ὡς ἐδῶ εἶταν λοιπόν; Νικηθήκαμε κιόλας; Καὶ τί ἀπόγινε τὸ Σύνταγμα, ὁ γερο-Συνταγματάρχης, οἱ ἀξιωματικοὶ κ' οἱ στρατιῶτες μας; Πιάστηκαν αἰχμάλωτοι ἢ σκοτώθηκαν;

— Ἐγὼ λέω νὰ κινήσουμε κ' ὅ,τι βρέξει ἄς κατεβάσει, εἶπε ἕνας ψηλὸς γεροδεμένος στρατιώτης ἀπ' τὸν Τύρναβο, ὁ Βαγγέλης.

— Τὸ ἴδιο λέω κ' ἐγώ, ψιθύρισε σβησμένα κ' ὁ Βασιλάκης, ὁ μικροκαμωμένος ὁδηγός μας, ζαρώνοντας τὸ στενὸ μέτωπό του.

Ὁ μόνος πὸν ὄνειρευόταν ἐπιστροφὴ στὸ Τρίκκαλα, εἶταν ὁ Φρανσές.

Δὲν ἤξερα τί ν' ἀποφασίσω ἀφοῦ ἀπ' αὐτὴν θὰ κρινόταν ἡ τύχη ὅλων μας.

— Πᾶμε, εἶπα ξαφνικὰ, πειθαρχώντας σὲ μιὰ φωνὴ πὸν μιλοῦσε μυστικὰ μέσα μου.

Πληρώσαμε τὸ λογαριασμὸ καὶ κινήσαμε. Πυκνὰ μαῦρα σύννεφα σκέπαζαν τὸν οὐρανὸ, οἱ δυνατοὶ προβολεῖς τῆς ΣΕΒΡΟΛΕΤ πὸν τοὺς εἶχαμε ἀναμμένους χωρὶς καμμιά προφύλαξη, ἀποκάλυπταν στὸ φοβερὸ σκοτάδι ἕνα δρόμο νοτισμένο ἀπ' τὴν ὑγρασία. Μυῦροι ἤσκιοι ἀπ' τῶνα καὶ τ' ἄλλο μέρος τοῦ δρόμου σημάτιζαν ἐφιαλτικὸς γίγαντες, ἔτοιμους νὰ μᾶς ἀρχίσουν στὸ ντουφεκίδι.

Εἶχα, θυμοῦμαι, περάσει τὴν κἀννη τοῦ τουφεκιοῦ τοῦ Βασιλάκη ἀπ' τὸ ἀνοιχτὸ «μπαμπρίζ» ἐνῶ ἐκεῖνος ἔσφιγγε ἀνάμεσα στὰ σκέλια του μιὰ χειροβομβίδα. Θὰ πουλούσαμε ἀκριβὰ τίς ζωές μας...

Κατὰ τίς δωδεκάμιση φτάσαμε στὸν Προφήτη Ἡλία χωρὶς κανένα ἐπεισόδιο. Τὸ ἐκκλησάκι βρισκόταν σὲ μεγάλο ὑψόμετρο κ' ὁ κρῦος ἀέρας μᾶς πάγωνε τὰ πρόσωπα καὶ τὰ χέρια. Τὸ σκοτάδι εἶταν πυκνὸ, κάποιοι ἀπ' τὸ δρόμο μᾶς ὑποχρέωσαν νὰ σβήσουμε τὰ φῶτα καὶ δὲ βλέπαμε μήτε τὴ μύτη μας.

Ἀρχίσαμε τὸ ξεφύρτωμα ἐνῶ αὐτὸ διπλα μᾶς περνοδιάβαιναν βιαστικὰ τμήματα ξένων μονάδων.

Τελειώσαμε, σχεδὸν ὅταν στάθηκε μπροστά μας ἕνας λοχαγὸς μ' ἕνα ἠλεκτρικὸ φαναράκι στὸ χέρι. Ἀπ' τὸν δεξιὸν τοῦ ὤμο κρέμονταν σειρήνια ὑπασπιστή.

— Τί κάνετε σεῖς ἐδῶ; Ποιοὶ εἶστε; ρώτησε μὲ ὕφος αὐστηρὸ.

Τοῦ ἀνάφερα κανονικὰ καὶ κείνος ὑψώνοντας τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ φώναξε:

— Τρελλοὶ εἶστε, ρε παιδιά; Οἱ Ἴταλοι δὲν ἀπέχουν μήτε τρακόσια μέτρα, ὅπου καὶ νάσαι θᾶρθουν νὰ σᾶς πιάσουν. Ξαναφορτώστε γρήγορα καὶ φύγετε...

Ἀρχίσαμε παραζαλισμένοι τὸ φόρτωμα. Ἐνιωθα πελαγωμένος κ' ἀνήμπορος, λίγο καὶ θ' ἀρχίζα τὰ κλάματα. Ἐκανα κάμποσα βήματα πέρα-δῶθε, στήλωσα τ' αὐτιά νὰ πιάσω τοὺς ἤχους πὸν θᾶκαναν οἱ στρατιῶτες τοῦ ἐχθροῦ καθὼς θὰ ζύγωναν, δὲν ἄκουσα ὅμως παρὰ τὸ σφύριγμα τοῦ παγωμένου ἀγέρα πὸν εἶχε, θαρρεῖς, κι' αὐτὸς συμμαχήσει μὲ τὰ δαιμόνια πὸν γύρευαν τὸ χαμὸ τῆς πατρίδας.

Ἄξαφνα, σὰν ἀστραπὴ καὶ χωρὶς τίποτα νὰ μοῦ τῶχει ὀμιήσει, ἦρθε στὰ μάτια μου ἡ εἰκόνα κάποιου στεγνοῦ μελαχροينوῦ προσώπου μὲ βαθειὰς ρυτίδες στὰ μάγουλα. Τρόμαξα. Ἡ φριχτὴ εἰκόνα δὲν ἔλεγε νὰ χαθεῖ καί, λίγο πὸν ὕστερα, ζευγαρώθηκε μὲ μιὰ δεύτερη, τὸ ὁμορφὸ ξανθὸ κεφάλι τοῦ λοχαγοῦ μὲ τὰ σειρήνια τοῦ ὑπασπιστῆ, ὅπως πρόλαβα νὰ τὸ ἰδῶ στὴ φευγαλαία λάμψη τοῦ μικροῦ φαναριοῦ. Γιατὶ τοὺς σκέφτηκα μαζί; Ποιὰ σχέση μποροῦσαν νὰ χουν οἱ δύο τους; Δὲν εἶμωνα σὲ θέση νὰ ἐξηγήσω τίποτε, ὥστίοσο κάτι μοῦλεγε πὼς κ' οἱ δύο μοῦκαναν κακό, ἢ μαγείρευαν κάτι παρόμοιο... Ἀπὸ κεῖ κ' ὕστερα ἐνεργοῦσα σὰν αὐτόματο. Κ' εἶδα τὸν ἑαυτὸ μου νὰ ζυγώνει τὰ παιδιὰ τῆς ἀγγαρείας καὶ τὸν ἄκουσα νὰ τοὺς λέει:

—Φοβοῦμαι πὼς... Μὴν τὸ κουνήσετε ἀπ' ἐδῶ χωρὶς διαταγὴ μου ἢ χωρὶς διαταγὴ ἀξιωματικοῦ τοῦ Συντάγματός μας. Πηγαίνω νὰ τοὺς βρῶ.

Στὸ μεταξὺ ὁ δρόμος εἶχε ἐρημώσει, δὲν ἀκουόταν μῆτε περπατησιά, μῆτε ὀμιλία, πουθενὰ δὲ φαινόταν τὸ παραμικρὸ φῶς.

Προχώρησα σκουντουφλώντας, βγῆκα ἀπ' τὴ δημοσιά, χῶθηκα σὲ κάτι χωράφια πὸν σὲ λίγο ἐγιναν χέρσο χῶμα σκεπασμένο μὲ φτέρες κι' ὀλοένα προχωρῶντας πρὸς τὰ βόρεια ἀνάμεσα ἀπὸ δύο χαμηλὰ ὑψώματα, ἀπομακρύνθηκα πολὺ. Κάπου-κάπου φώναζα κ' ἀπὸ κάποιο ὄνομα ἀξιωματικοῦ μας, τ' ὄνομά μου, τ' ὄνομα τοῦ Διοικητῆ. Φώναζα καὶ προχωροῦσα κι' ὅταν πιά ἀπελπίστηκα, στοχάστηκα πὼς μονάχα ἓνας τρελλὸς θὰ μποροῦσε νὰ κάνει ὅ,τι ἔκανα ἐγώ. Κεῖνη τὴ στιγμή ἴσα-ἴσα ἄκουσα μακρυνὲς ὀμιλίες.

Στὴν ἀρχὴ χάρηκα, ὅταν ὅμως συλλογίσθηκα πὼς μποροῦσε νὰ μὴν εἶταν Ἕλληνες αὐτοὶ πὸν κουβέντιαζαν, μούδιασα. Προσπάθησα ν' ἀκούσω κάποια λέξη, νὰ ξεχωρίσω ἂν μιλοῦσαν ἑλληνικὰ ἢ ἰταλικά, ὁ ἀγέρας ὅμως πὸν φυσομανοῦσε δὲ βόηθαγε. Ἐσφιξα τὶς γροθιὲς κ' ὕστερ' ἀπὸ δέκα λεφτιά, βαδίζοντας πάντα μὲ προφύλαξη, βρέθηκα κοντὰ σ' ἓνα φουντωμένο πεῦκο ὅπου λούφαζαν καμμιά δεκαριά στρατιῶτες τοῦ Συντάγματός μας. Ἡ Διοίκηση εἶταν κοντά, ἤξεραν τὴ θέση τῆς κ' ὕστερ' ἀπὸ ἓνα τέταρτο βρισκόμουν κοντὰ στὸ γερο-Συνταγματάρχη μας πὸν καθόταν κουκουλωμένος μὲ μιὰ κουβέρτα πάνω σ' ἓνα σκαμνὶ ἐκστρατείας.

—Ἦρθες; Μπράβο, φώναξε μόλις μὲ γνώρισε. Φαίνεσαι ξεπαγιασμένος, κάθισε νὰ πιεῖς ἓνα ζεστὸ νὰ συνέλθεις κ' ὕστερα μᾶς λὲς ὅ,τι ἔχεις νὰ εἰπείς...

Δοκίμασα νὰ μιλήσω, τὰ χεῖλη μου ὅμως δὲν ἔλεγαν νὰ κουνηθοῦν—εἶχαν παγώσει. Ἦπια ἓνα ζεστὸ τσάι μὲ κονιάκ πὸν μοῦφερε ἓνας στρατιώτης ἐνῶ κείνος μοῦδινε καινούργιες διαταγές.

—Θὰ μοιράσεις ὅ,τι ἔφερρες στοὺς σιτιστὲς κ' ὕστερα θὰ ξαναφύγεις ἀμέσως γιὰ τὰ Τρίκαλα. Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει Ἐφοδιασμός κ' οἱ ἄντρες, ἔχουν ἀνάγκη.

Τοῦ ἰστόρησα ὅ,τι μᾶς σύντυχε μὲ τὸν ταγματάρχη τῆς Καλαμπάκας καὶ τὸν ὑπασπιστὴ τοῦ Προφήτη Ἡλία κ' ἐκεῖνος σηκώθηκε ὀρθός, χωρὶς νὰ βγάλει τὴν κουβέρτα ἀπ' τοὺς ὤμους του, κι' ἀρχισε νὰ βρίζει ἀπρόσωπα τοὺς «προδότες καὶ τοὺς ἠττοπαθεῖς» πὸν ἔσπερναν σύγχυση καὶ πανικὸ στὰ τμήματα. Κάποια στιγμή πὸν ὁ θυμὸς του εἶχε φτάσει στὴν μεγαλύτερη ἔντασή του, στάθηκε μπροστὰ μου καὶ διέταξε:

— Όποιος σοῦ ξαναπεί, ἔδε κεῖ πέρα, αὐτὲς τὶς ἀηδίες, εἶναι ἐχθρός. Χωρὶς ἄλλη λέξη θὰ τραβᾷς τὸ πιστόλι σου καὶ θὰ τὸν σκοτώνεις...

Εἶταν γέρος ὁ Συνταγματάρχης, σὲ περασμένες ἐποχὲς μὲ εἶχε τιμωρήσει κάμποσες φορὲς γιὰ νεανικὰ σφάλματα, ὅμως τὸν ἐχτιμοῦσα ὅσο κανέναν ἄλλο. Τώρα τὸν θαύμαζα.

Χαιρέτησα κανονικὰ καὶ εἶπα ἤσυχα:

— Μάλιστα κ. Διοικητά.

Στὴν ἰδέα πὼς θὰ ἔπρεπε κάποτε νὰ τραβήξω τὸ πιστόλι, νὰ τὸ στρέψω στὸ στήθος κάποιου ἀξιωματικοῦ κ' ὕστερα νὰ πατήσω τὴ σκανδάλη, τὸ πρόσωπό μου πῆρε ἀλλόκοτην ὄψη καὶ ὁ γερο-Διοικητὴς ποὺ πρόσεξε τὴν ἀλλαγὴ, τρόμαξε. Μὲ κοίταξε μὲ μάτια μεγαλωμένα, σήκωσε τὰ χέρια μ' ἀπόγνωση, ὕστερα χαμογέλασε, μοῦ χτύπησε μαλακὰ τὴν πλάτη καὶ διόρθωσε:

— Φυσικὰ εἶσαι ἀρκετὰ μυαλωμένος, ἀγαπᾷς τὴν πατρίδα ὅσο κ' ἐγὼ κ' εἶσαι σὲ θέση νὰ κρίνεις ἔδε κεῖ πέρα σωστὰ καὶ νὰ ἐνεργεῖς ὅπως πρέπει. Τώρα πηγαινε νὰ κάνεις αὐτὰ ποὺ σὲ διέταξα.

Ἐφευγα καὶ γελοῦσα, εἶτιν τόσο ἀστεῖος στὸν τρόπο του...

Βοήκα τοὺς ἄντρες μου ξαπλωμένους στὸ χαντάκι, πλάι στὸ δρόμο, μὲ τὰ ὄπλα σφιχτὰ κρατημένα ἀνάμεσα στὰ ξυλιασμένα χέρια τους...

Ἄκουσαν ἀπὸ μακρὰ τὴ φωνή μου ποὺ τοὺς καλοῦσε καὶ δὲν εἶχαμε «ἄλτ»! καὶ παρόμοιες ἱστορίες.

— Τὶ νέα; Τὶ γίνεται μὲ τοὺς Ἴταλούς;

Τοὺς κατατόπισα σ' ὅ,τι εἶχα μάθει κ' ἐκεῖνοι ἄρχισαν νὰ βρίζουν τοὺς «πεμπτοφαλαγγίτες» καὶ τοὺς δειλοὺς ποὺ ἔπρεπε νὰ τοὺς σκοτώνει κανεὶς χωρὶς οἴχτο. Κουβέντα ποὺ τὴν ἄκουα γιὰ δεύτερη φορὰ σὲ τόσο μικρὸ διάστημα.

Ξημέρωνε σχεδὸν ὅταν πήραμε τὸ δρόμο γιὰ τὰ Τρίκκαλα. Πλειότερο χαρούμενος ἀπ' ὅλους εἶταν ὁ Φρανσὲς ποὺ θὰ ξαναντάμωνε τὴν κοπέλλα του. Κι' ἡ χαρὰ του ἔγινε τραγοῦδι καὶ τὸ τραγοῦδι μεταδόθηκε καὶ σὲ μᾶς. Εἴμαστε σχεδὸν παιδιά, τὸ ἓνα περιστατικὸ μᾶς γκρέμιζε στὰ τάρταρα, τ' ἄλλο μᾶς ἀνέβαζε στὰ οὐράνια...

Ὅταν τὴ νύχτα ξαναγυρίσαμε στὸ Μέτσοβο, τὰ νέα ποὺ μᾶς περίμεναν εἶταν ἐκπληχτικά: Οἱ Ἴταλοὶ ἀναποδογυρίστηκαν στὴ Βωβοῦσα, ἓνας οὐλαμὸς μᾶς τοὺς κυνήγησε μακρὰ καὶ ὁ ἀσύρματος εἶχε ἀναγγεῖλει πὼς καὶ σὲ ἄλλους τομεῖς οἱ «μακαρονάδες» εἶχαν πάθει πανωλεθρία.

Κοιμήθηκα κάτω ἀπὸ ἓνα πεῦκο ἀνάμεσα σὲ σακκιὰ μὲ κουραμένες καὶ κασοῆρια ποὺ εἶχαμε φέρει ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα. Ζήλευνα τοὺς συναδέλφους μου ποὺ εἶχαν κίβλας στὸ ἐνεργητικὸ τους μιὰ περιλαμπρὴ νίκη, εἶχαν πάρει τὸ βάπτισμα στὴ φωτιὰ τῆς μάχης κ' εἶχαν χαρίσει στὴν πατρίδα μιὰν ἀκόμα δόξα.

Τ' ἄλλο πρωινὸ παρουσιάστηκα ξανά στὸ Διοικητὴ.

— Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ἀναφέρω, κ. Διοικητά, ὅτι ἐπέστρεψα ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία νὰ σᾶς παρακαλέσω ὅπως μὲ τοποθετήσετε εἰς μᾶχιμον τριῆμα.

Εἶταν καταχαρούμενος ἀπὸ τὰ νέα, δὲν κρύωνε πιά, δὲ φοροῦσε μήτε τὴ χλαίνη του, ἔφερνε βόλτες κυκλικὰ μέσα στὴ σκηνὴ καὶ χοροπηδοῦσε, χτυποῦσε τὶς παλάμες στὰ μεριά του κ' ὕστερα τὶς ἔτριβε, δὲν ἤξερε πὼς νὰ δείξει τὸν ἐνθουσιασμό του.

— Τᾶμαθες, ἔ; Τοὺς συγυρίσαμε γιὰ καλά...

— Μάλιστα κ. Διοικητά.

— Τοὺς κάναμε νὰ τρέχουν καὶ νὰ φεύγουν...

— Μάλιστα κ. Διοικητά.

— Ἐρεῖς ποῖον εἶχα στὸ σημεῖο τῆς συγκρούσεως; Τὸν ὑπὸλαρχο Χ.

—Μάλιστα κ. Διοικητά.

Με κοίταξε λοξά καθώς του πέρασε απ' τὸ νοῦ πὼς τὸν κορόιδενα κι' ὅταν εἶδε τὸ παραπονιάρικο βλέμμα μου, συγκινήθηκε.

—Ὅσο γιὰ σένα, ἔδε κεῖ πέρα, τὸ μόνο ποῦ ἔχω νὰ εἰπῶ εἶναι πὼς εἶσαι περισσότερο κουτὸς ἀπ' ὅσο σὲ νόμιζα. Σὲ πληροφοροῦ πὼς ἂν οἱ ἄνδρες μας εἶταν νηστικοί, δὲ νομίζω πὼς θὰ εἶχαν κυνηγήσει τοὺς Ἴταλοὺς ὡς ἐκεῖ ποῦ τοὺς πῆγαν...

—Μάλιστα κ. Διοικητά, ἀλλά...

—Σιωπή... Ἄν σὲ ξανακούσω, λοιπόν, νὰ μοῦ γυρεύεις νὰ σ' ἀντικαταστήσω, θὰ σὲ τιμωρήσω.

—Μάλιστα κ. Διοικητά, ὅμως...

—Σοῦτ, μήτε λέξη πιά.

Ἔστερα κάλεσε τὸν ὑπασπιστὴ καὶ τὸν διέταξε νὰ μοῦ φέροι «μερικὲς σοκολάτες». Παραξενεύθηκα, μέχρι τὴ στιγμή δὲν τοὺς εἶχα φέροι τέτοιες λιχουδιὲς καὶ ὁ Προφήτης Ἡλίας δὲν εἶχε μήτε καπνοπωλεῖο γιὰ ν' ἀγοράσει κανεὶς κάτι.

Δὲν ἄργησα νὰ λύσω τὴν ἀπορία μου: Τὸ πρῶν, ἰταλικά ἀεροπλάνα ἔριξαν στὴν περιοχὴ δέματα μὲ τρόφιμα, μαρμελάδες, τσιγάρα καὶ σοκολάτες, ἀκόμα καὶ γόρτο γιὰ τ' ἄλογα τοῦ ἵππικοῦ τους, τόσο ἄσχημα εἶταν πληροφορημένοι γιὰ τὴν πορεία τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τίς θέσεις τῶν μονάδων τους. Κατάπληκτοι οἱ δικοὶ μας γιὰ τὰ δῶρα τ' οὐρανοῦ, ἔτρεξαν καὶ τὰ συγκέντρωσαν, ὁ καθένας φυσικὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του. Κανένας ὅμως δὲν ἔκανε τὴν ἀρχὴ νὰ τὰ δοκιμάσει, στὸν πόλεμο ὅλα μπορούσαν νὰ γίνουν κ' οἱ φασίστες δὲ φημίζονταν σὰν ἀνώτεροι ἀπὸ τέτοιες ὑποψίες. Φυσικὰ ἀνάμεσα στοὺς τόσοις βρέθηκε κ' ἓνας τρελλὸς ποῦ τ' ἀποφάσισε. Ἐφαγε τρεῖς-τέσσερις σοκολάτες κι' ὅταν ἀποδείχτηκε πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ φοβᾶται κανεὶς, ἔπесαν μὲ τὰ μούτρα στὸ γλεντοκόπι, πῆγαν κ' ἓνα πάκο στὸ Διοικητὴ, ὅσο γιὰ νὰ μὴ διατάξει νὰ τίς παραδώσουν ὅλες...

Ἔστερ' ἀπὸ δυὸ μέρες κι' ἀφοῦ τὰ τμήματά μας ἀντικαταστάθηκαν μὲ ἄλλα ποῦ προωθήθηκαν στὸ μεταξὺ, φύγαμε γιὰ τὰ Γιάννινα. Διασχίσαμε τὴν ὁμορφὴ πολιτεία δίχως νὰ σταθοῦμε, προχωρήσαμε νοτιώτερα καὶ σκορπίσαμε στὰ χωράφια καὶ τίς ἀλλῆς τοῦ χωριοῦ «Κατσικᾶς», λίγο χιλιόμετρα κεῖθε.

Ἀπ' ἐκεῖ κ' ἔστερα τὸ Σύνταγμα μας βρισκόταν σ' ἐπιφυλακὴ, ἔτοιμο τὴν πᾶσα στιγμή νὰ κινηθεῖ μὲ τὰ μηχανοκίνητα μέσα του καὶ νὰ σφαλίσαι μὲ τὸν ὄγκο καὶ τὴ δύναμή του τὸ ἄνοιγμα, ἂν οἱ «φρατέλλοι» ἔσπαγαν κάπου τὸ μέτωπο. Ὡστόσο φτάσει ὅμως μιὰ τέτοια στιγμή, στρατιῶτες κι' ἀξιωματικοὶ κοιμόντουσαν στὸ χωριό, σὲ κρεβάτια, πολλοὶ μὲ πιτζάμες, ἔτρωγαν ζεστὸ μαγειρεμένο φαγητὸ κι' ἂν τὸ συσσίτιο δὲν εἶταν τοῦ γούστου τους, πῆγαιναν στὰ μαγειριά καὶ διάλεγαν ἄλλα.

Μόνο τὸ δικό μας ἀμάξι δὲν ἔλεγε νὰ ξαποστάσει, μόνο οἱ στρατιῶτες μου δὲ δοκίμασαν ὕπνο κάτω ἀπὸ στέγη. Ἐπρεπε νὰ ἐφοδιάζουμε ἀδιάκοπα τὸ Σύνταγμα μὲ τίς καθημερινὲς κ' ἐφεδρικές «ξηρὲς» τροφές γιὰ τίς δύσκολες ὥρες τῶν μετακινήσεων καὶ τῆς μάχης.

Ἡ παραλαβὴ γινόταν ἀπὸ τὸν Ἐφοδιασμὸ τῶν Ἰωαννίνων ποῦ εἶταν ὁ πιὸ πλούσιος ἀπ' ὅλους ὅσους εἶχαμε ἐπισκεφθεῖ ὡς τὰ τότε. Τὸ σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα εἶταν ὁ Διοικητὴς του, ἓνας λοχαγός, ἀγαθὸς καὶ καλόκαρδος ὅσο δὲ γίνεται. Δὲν ἀρνήθηκε νὰ μοῦ δώσει ὅ,τι κι' ἂν του γύρευα, φτάνει νὰ τῷχε, καὶ φυσικὰ νὰ ἔβαζα τὴν ὑπογραφή μου στὰ δεφτέρια του. Δὲν κάπνιζε καὶ δὲν εἶχε ἰδέα γιὰ ποιότητες τσιγάρων, ἀφοῦ, δὲν εὔρισκε καμμιά διαφορὰ ἀνάμεσα στὶς κοῦτες μὲ τὸ τσαροῦχι καὶ τὰ Παπαστράτος 1.

Φαντάζεται κανεὶς τὴ χαρὰ ποῦ εἶχα κάθε φορὰ ποῦ μοίραζα στοὺς σιτιστὲς αὐτῆς τῆς μάρκας τσιγάρα. Εἶχαν νὰ λένε, μεχρι ποῦ τὸ πρᾶμα ἔφτασε στ'

αὐτιὰ τοῦ λοχαγοῦ-διοικητῆ τοῦ Ἐφοδιασμοῦ, κι' ὅταν ὑστερώτερα ξαναγύρευα ἀπὸ τὰ ἴδια, πῆρα τὴν πληροφορία πὼς «τέλειωσαν». Ὡστόσο, δὲν ἀρνήθηκε νὰ μοῦ δώσει «μισὰ-μισὰ» μὲ τὴν ἐπιφύλαξη πὼς δὲ θά'λεγα πουθενὰ γι' αὐτὴν τὴν ἰδιαίτερη μεταχείριση.

Τότε εἶταν πού γνώρισα καὶ μιὰν ἄλλου εἶδους λαχτάρα καὶ ταραχή, ἀπ' ἐκείνες πού δὲν συντυχαίνουν στοὺς ἀγωνιστὲς τοῦ μετώπου.

Εἶταν πρωί, εἶχαμε διπλαρώσει τὴ «Σεβρολέττα» μας, ὅπως ὀνόμαζαν τ' ἀμάξι μας οἱ ἄντρες τῆς ἀγγαρίας, στὸ παράθυρο τοῦ στρατιωτικοῦ φούρνου κι' ἀρχίσαμε νὰ παραλαβαίνουμε ζεστὲς φρουσκωτὲς κουραμάνες πού μοσκοβολοῦσαν, ὅταν οἱ σειρῆνες τῆς πολιτείας ἄρχισαν νὰ οὐρλιάζουν δίνοντας τὸ σύνθημα τοῦ συναγεροῦ. Ἡ παραλαβή, ὅπως εἶταν ἐπόμενο, διακόπηκε ἀμέσως, οἱ στρατιῶτες τοῦ κλίβανου ἐξαφανίστηκαν στὸ χτίριο ἀφήνοντας τὸ παράθυρο ἀνοιχτὸ καὶ τὶς κουραμάνες, στοῖβες ὀλόκληρες, ἀφύλαχτες, ὁ Βασιλάκης ὀδήγησε τὸ ἀμάξι κάτω ἀπὸ ἓνα φουντωτὸ δέντρο, λίγες δεκαεῖς μέτρα παραπέρα κ' οἱ στρατιῶτες μου ἔτρεξαν νὰ χωθοῦν στὸ ἴδιο καταφύγιο ὅπου εἶχαν πάει οἱ γελαστὲς γειτονοπούλες, αὐτὲς οἱ ἴδιες πού λίγο πρὶν τοὺς χαμογελοῦσαν καὶ τοὺς ἔκαναν σινιάλα πίσω ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν τους.

Ὅλ' αὐτὰ εἶχαν μιὰ γεύση ἐλαφρότητας κ' εὐθυμίας καὶ μοῦκαναν νὰ ξεχάσω τὴ φρίκη πού ἔκρυβαν μέσα τους. Μὴ ἔχοντας ἰδέα ὡς τὰ τότε γιὰ τὴν τρομερὴ δοκιμασία πού ἔφερναν στὰ ἀνθρώπινα νεῦρα οἱ βομβαρδισμοὶ μέσα σὲ στενὰ δρομάκια καὶ σπίτια ἔτοιμα νὰ γκρεμίσουν στὴν πρώτη δυνατὴ ἔκρηξη, πῆρα νὰ κατηφορίζω πρὸς τὸ κέντρο τῆς πολιτείας μὲ τὰ χέρια πίσω καὶ σφυρίζοντας εὐθυμα, λὲς κ' εἶταν ἓνα εἰρηνικὸ κυριακάτικο πρωινὸ σὲ μιὰ πολιτεία ὁμορφη καὶ γεμάτη χαρὲς.

Οἱ δρόμοι ὁμως εἶχαν στὸ μεταξὺ ἐρημώσει καὶ μιὰ καταθλιπτικὴ σιωπὴ βάραινε ἀπειλητικὰ πάνω ἀπὸ τὴν πόλη. Αὐτὸ μὲ ὑποχρέωσε νὰ σταματήσω τὸ σφύριγμα καὶ νὰ κοιτάξω στὰ πλάγια μου γιὰ καταφύγιο. Εἶχα ζυγώσει κιόλας στὸ πάροχο ὅταν ἀκούστηκε ὁ μακρυνὸς βόμβος τῶν ἐχθρικών ἀεροπλάνων. Ὁ οὐρανὸς κείνη τὴ μέρα εἶταν πεντακάθαρος, γαλάζιος καὶ φωτερός, εὐκόλα ξεχώρισα ἀπὸ μακρὰ τὰ ξένα μεταλλικὰ φτερὰ πού λαμποκοποῦσαν στὸν ἥλιο. Βαρυφορτωμένα καὶ δυσκίνητα, μούγκριζαν καθὼς ζύγωναν μὲ μιὰν ἀργὴ κι' ἄγρια μεγαλοπρέπεια πρὸς τὸ κέντρο τῆς πολιτείας κ' ἐγώ, χωμένος ὡς τὸ στῆθος στὸ ὄρυγμα τοῦ πάροκου πού εἶχε ἀνοιχθεῖ πρόχειρα μόλις λίγες μέρες νωρίτερα, ἀνυπομονοῦσα νὰ τὰ ἰδῶ νὰ φθάνουν γιὰ ν'... ἀπολάψω τὸ θέαμα.

Μήτε Νέρωνας νὰ εἶμουν... Φανταζόμουν ὁμως πὼς ὅπου καὶ νάναί θὰ πλάκωναν τὰ καταδιωχτικά μας, θὰ τὰ κύκλωναν στὸ θανατερὸ κλειό τους καὶ τότε θὰ παρακολουθοῦσα μιὰν ἐκπληχτικὴν ἀερομαχίαν πού θὰ τὴ θυμόμουν καὶ θὰ τὴν διηγόμουν στοὺς φίλους μου γιὰ χρόνια. Περίμενα ἀκόμα πὼς, ὅπου καὶ νάναί, θὰ τὰ τύλιγαν οἱ τοῦφες τῶν ἐκρήξεων τῶν ἀντιαεροπορικών κι' ἀποροῦσα πού δὲν ἔβλεπα νὰ γίνεται μήτε τῶνα, μήτε τ' ἄλλο. Κι' ἄξαφνα τὰ πέντε ἀεροπλάνα, γιὰτὶ πέντε εἶταν ὅλα κι' ὅλα τὰ ξένα βομβαρδιστικά, σκόρπισαν πάνω στὴν ἀγορὰ κι' ἄρχισαν ν' ἀδειάζουν στὴν τύχη τὸ φορτίό τους. Κάμποσες μπόμπες ἔπεσαν στὴ λίμνη καὶ σήκωσαν καταπληχτικὸς σὲ δημοφιῆ πῆδακες νεροῦ, ἄλλες στὸ πάροχο καὶ τότε μὲ φρίκη μου εἶδα νὰ ξεριζώνονται πανύψηλα δέντρα καὶ νὰ σφεντονίζονται μακρὰ, κι' ἄλλες πάνω στὰ σπίτια καὶ τοὺς δρόμους. Ἡ πολιτεία γέμισε καπνὸ, συντριμμια καὶ θρύψαλα, στὰ σύματα κρεμάστηκαν κομματιασμένα, σπασμένα τζάμια, ξύλα, πέτρες, τοῦβλα, ἀσβέστες, φλόγες καὶ σύννεφα σκόνης κάλυψαν τὴν ἀγορὰ καὶ τοὺς συνοικισμούς. Κι' ὅταν πιά ἀδείσαν καὶ τὴν τελευταία τους μπόμπα καὶ ξανάσμιξαν γιὰ νὰ φύγουν, ἄλλα πέντε βαρυφορτωμένα ἀεροπλάνα πού ἔφτασαν κείνη τὴν ὥρα, πῆραν τὴ θέση τους καὶ

συνέχισαν τὸ βομβαρδισμό. Κ' ὕστερα ἀπὸ κείνα ἦρθαν ἄλλα πέντε, κι' ἄλλα πέντε, ἔτσι πὸν ὁποιαδήποτε στιγμή ἔστρεφε κανεὶς τὸ βλέμμα στὸν οὐρανὸ, δὲν ἔβλεπε παρὰ μόνον πέντε ἀεροπλάνα πὸν βομβάρδιζαν τὴν ἀνοχύρωτη πολιτεία δίχως καμμιάν ἐνόχληση. Αὐτὸ κράτησε ἀπ' τὶς ἐννιά τὸ πρῶν ἴσα μὲ τὴ μιά τὸ μεσημέρι.

Τὰ χρειάστηκα. Δυὸ-τρεις μπόμπες εἶχαν πέσει πολὺ κοντὰ μου καὶ τὰ χῶματα μὲ κουκούλωσαν τουλάχιστο δυὸ φορές. Κάπου κοντὰ βρισκόταν τὸ «Στρατηγεῖο» καὶ οἱ Ἴταλοι ἀεροπόροι τὸ ἤξεραν. Μόνον πὸν δὲν τὸ πέτυχαν.

Μόλις μου δόθηκε εὐκαιρία ἐγκατάλειψα τὸν «τάφο» μου καὶ γύρεψα σωτηρία σ' ἓνα ἀπ' τὰ πολλὰ ἀντιαεροπορικὰ καταφύγια πού, ὅπως φανταζόμουνα, θὰ ἔπρεπε νὰ βρῶ στὰ Γιάννινα, μιά πολιτεία κοντὰ στὰ σύνορα καὶ ἔδρα τοῦ Στρατηγεῖου Ἡπείρου.

Ἄρχισα νὰ τρέχω πρὸς τὴν ἀγορά, ἡ θεὰ ὅμως τῶν ἐρειπίων μ' ἔκανε νὰ τῆς γυρίσω τὴν πλάτη καὶ νὰ ξαναπάρω τὸ δρόμο πρὸς τὸ μέρος ὁπὸν εἶχαμε ἀφήσει τὸ αὐτοκίνητο καὶ πὸν μὲ τόση ἐλαφρῶνὰ καρδιά τὸ εἶχα ἐγκαταλείψει λίγες ὥρες πρὶν. Καθὼς ἔτρεχα ἄκουσα νὰ μὲ καλοῦν ἀπὸ κάποιαν αὐλή. Πῆγα καὶ χῶθηκα στὴ σκοτεινὴ εἴσοδο κάποιου ὑπόγειου.

Γαλήνεψα. Τριγύρω μου δεκάδες ἄλλοι συνάνθρωποι μου, κάπνιζαν κουβέντιαζαν, ἔκριναν καὶ καταδίκαζαν τοὺς βάρβαρους ἐχθροὺς πὸν ἔβαζαν στόχο τὸν ἄμαχο πληθυσμὸ, καθὼς καὶ τοὺς δικούς μας πὸν ἄφησαν τὴν πολιτεία δίχως ἀντιαεροπορικὴ κάλυψη, δίχως ἀεροπορία διώξεως. Ὅχι, ἐδῶ δὲν κινδύνευα ὅσο στὸ χαντάκι τοῦ πάρκου.

Ξάφνου μιά πολὺ κοντινὴ ἔκρηξη ἀναποδογύρισε τὴν κατάσταση. Ὅλος ἐκείνος, ὁ γαληνεμένος ὡς τὴ στιγμή κόσμος πανικοβλήθηκε ξαφνικά, ἄγρια ξεφωνητὰ καὶ σπαραχτικὲς κραυγὲς ξέσχισαν τ' αὐτιά καὶ μηδένισαν τὸ κουράγιο μας. Οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ ἔκλαιαν μὲ φωνές, ἄλλες παρακαλοῦσαν τὴν Παναγιά καὶ τοὺς προστάτες ἁγίους τους, οἱ ἄντρες, περασμένης ἡλικίας οἱ πλειότεροι, πάσχιζαν νὰ δώσουν κουράγιο στοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ τοὺς ἄλλους, χωρὶς νὰ τὰ καταφέρνουν.

Ἀνάμεσα στὸ καταφύγιο καὶ τὴν αὐλὴ μεσολαβοῦσε ἓνα μικρὸ, δυόμισιν ἐπὶ δυόμισιν δωματιάκι, ἴσως πλυσταριό. Τὸ δάπεδὸ του, καλυμμένο μὲ τσιμεντοκονία, βρισκόνταν ἓνα μέτρο κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς αὐλῆς καὶ μπροστὰ στὸ μοναδικὸ παράθυρό του βρισκόταν ἓνα ξύλινο τραπέζι. Βγῆκα ἀπὸ τὸ καταφύγιο καὶ στάθηκα ὀρθὸς πίσω ἀπὸ τὸ τραπέζι μὲ μέτωπο πρὸς τὸ παράθυρο. Κεῖνη τὴν ὥρα ἴσα-ἴσα ἀκούστηκε τὸ χοχλάκισμα μιᾶς μπόμπας πὸν κατέβαινε πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας. Μέχρι πὸν νὰ καταλάβουμε τὸν κίνδυνο καὶ νὰ πέσουμε καταγῆς, ἡ μπόμπα ἔσκασε στὴν αὐλὴ καὶ κομμάτια τῆς μαζὶ μ' ἓνα δυνατὸ ρεῦμα ἀέρα, χῶματα καὶ πέτρες ἦρθαν καὶ χτύπησαν τὸ ἡμιπόγειο πλυσταριὸ μὲ δύναμη.

Οἱ στριγγλιές καὶ οἱ θρηνοὶ πὸν ἀκολούθησαν τὴν ἔκρηξη σμπαράλιασαν τὰ νεῦρα καὶ τοῦ πιδ ψύχραιμον. Κι' ὥστόσο δὲ μάτωσε μύτη...

Τότε εἶταν πὸν ἔγιναν δυὸ περιστατικὰ ἀπ' ἐκεῖνα πὸν δὲν εἶναι νὰ τὰ ξεχάσει κανεὶς: Εἶχαν δὲν εἶχαν καταλαγιάσει οἱ σκόνες κ' οἱ καπνοὶ ὅταν γιὰ μιά στιγμή φάνηκαν νᾶρχουνται πρὸς τὸ ἡμιπόγειο οἱ... κόττες τῆς αὐλῆς μὲ μπροστάρη τὸν κόκκορα. Ἡ μιά πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὰ φτωχὰ ζῶα πήδηξαν μὲ τὴ σειρά ἀπ' τὸ παράθυρο στὸ τραπέζι κι' ἀπ' ἐκεῖ στὸ τσιμεντένιο δάπεδο κ' ὕστερα, χωρὶς τὸν παραμικρὸ δισταγμὸ, πέρασαν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πόδια μας, πάντα ἡ μιά πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ μπῆκαν στὸ διπλανὸ καταφύγιο ὅπου κι' ἀνακατώθηκαν μὲ τοὺς ξετρελλαμένους ἀπὸ τὸ φόβο ἀνθρώπους, γιὰ νᾶβρουν προστασία...

Ἐνα δεύτερο περιστατικὸ εἶταν ἐκεῖνο μὲ τὴ νοικοκυρὰ τοῦ σπιτιοῦ πὸν εἶχε τὸ καταφύγιο. Ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, δείχνοντας ἐξαιρετικὴ ψυχραιμία, ἔ-

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΛΩΛΗ

ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ

(Χειμωνιάτικο παραμύθι)

Ὁ Λυσσέος καὶ ἡ Ποπίτσι, ἓνα ἀγοράκι ἐφ'τά χρονῶν καὶ ἓνα κοριτσάκι πέντε, μετὰ τὸ βραδυνὸ φαγητὸ τῆς οἰκογενείας σηκώθηκαν ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ ἄρχισαν νὰ παίζουν μὲ τὶς γάτες. Ὁ Λυσσέος ἔπιασε τὸ μεγάλο σταγὶ γάτο τοῦ σπιτιοῦ ποὺ καθόταν δίπλα στὸ τζάκι ξαπλωμένος πάνω σὲ μιὰ μαύρη μαλλιαρὴ προβιά, καὶ προσπάθησε νὰ τὸν ξέψει στὸ πολεμικὸ ἄρμα ποὺ τοῦ εἶχε κάνει δῶρο ὁ παππούς του τὴν ἡμέρα ποὺ πῆγε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ σχολεῖο. Ἦταν ἓνα ἄρμα πολεμικὸ στὸ σχῆμα, σὰν αὐτὰ ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἥρωες ὅταν κατέλαβαν τὴν Τροία. Ὁ μεγάλος γάτος ἀκούγε στὸ ὄνομα Κύλιω-

πας καὶ ἦταν τὸ καμάρι τοῦ σπιτιοῦ ὅταν μεγαλοπρεπῆς σὰν βασιλιάς ἔπαιρνε τὴ θέσι του δίπλα στὴ φωτιά τῆς μεγάλης νύχτες τοῦ χειμῶνα.

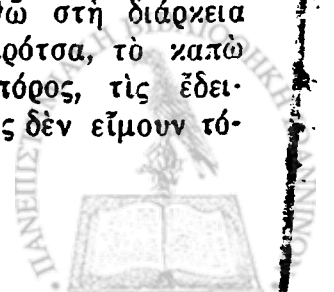
Ἡ Ποπίτσι ἔτρεξε νὰ πάσει τὴ μικρὴ παρδαλὴ γατούλα μὲ τὰ γυαλιστερά καὶ ἔξυπνα μάτια τῆς, ποὺ ἀκούγε στὸ ὄνομα Κίρκη, καὶ βρισκόταν ἐκεῖνη τὴ στιγμή στὴν ἄκρη τοῦ δωματίου πάνω στὸ μικρὸ τραπέζι, ὅπου ἡ μητέρα τῆς Ποπίτσας εἶχε ἀκουμπήσει τὸ κάνιστρο μὲ τὶς κλωστές, τὴ βελόνα καὶ τὰ κουβάρια τοῦ κεντήματος, καὶ ἔπαιξε μ' ἓνα πράσινο κουβαράκι κάνοντας σχέδια καὶ γυμνάσματα ποὺ θὰ τὰ ἐφάρμοζε σὲ κανένα ποντινάκι.

μενε στὸ διαμέρισμά της καὶ κοίταγε τὶς δουλειές της ἢ παρακολοῦθοῦσε τὸ βομβαρδισμό, σίγουρη πῶς τὸ θέαμα ποὺ ἀπολάβαινε τῆς τὸ πρόσφερε ὁ Ὑψιστος μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ τὴν ψυχαγωγῆσει. Ἡ τελευταία ὁμως μπόμπα, ποὺ ἔπεσε πλάι στὸν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ, ἀναποδογύρισε κάμποσες καρέκλες, ἔσπασε μερικὰ πιατικά καὶ ποτήρια καὶ τῆς ἀποκάλυψε τὸ φοβερὸ κίνδυνον ποὺ τὴν ἀπειλοῦσε. Καὶ τότε, μισοτρελλωμένη ἀπὸ τὸ φόβον, ἔβαλε κάτι σπαραχτικὰ οὐρλιαχτά, ὁρμησε στὸ καταφύγιον πέφτοντας διαδοχικὰ σὲ τέσσερις-πέντε ἀνθρώπους ποὺ βρέθηκαν στὸ ξέφρενον τρέξιμό της καὶ εἶναι σίγουρον πῶς δὲ συνῆλθε ἀπὸ τὴ νευρικὴ κρίση ποὺ τὴν ἔπιασε μήτε καὶ ὅταν τέλειωσε ὁ πόλεμος.

Ὁρκίστηκα πῶς δὲ θὰ τὴν ξαναπάθαινα νὰ μείνω σὲ κατοικημένο μέρος ἂν εἶταν ν' ἀρχίσει βομβαρδισμός. Θὰ ἔφευγα στὰ χωράφια, μόλις ἀκούνα τὶς σειρήνες νὰ οὐρλιάζουν, θὰ ξάπλωνα ἀνάσκελα σὲ κάποιο βαθούλωμα τῆς γῆς καὶ θὰ εἶχα τὸ κεφάλι μου ἤσυχο, τοῦλάχιστον ἀπ' τὶς φωνῆς καὶ τὰ οὐρλιαχτά τῶν γυναικόπαιδων.

Ὡς τὸ τέλος τοῦ πολέμου δὲ μοῦ ξανάτυχε τέτοια λαχτάρα. Ἴσως γιὰτι μὲ τὸ Νοέμβριον τέλειωσε καὶ ἡ περίοδος τῆς ὑπηρεσίας μου στὸν ἐφοδιασμό. Ὅστόσο, καὶ μέχρι κείνη τὴν ἡμέρα, ξαναῆρθα στὰ Γιάννενα, μέρα ἢ νύχτα, πάνω ἀπὸ δέκα φορές, ἀκόμα καὶ τότε ποὺ τὸ Σύνταγμά μας εἶχε μεταφερθεῖ στὸ Καλαμά, τὸ Καλπάζι, τὰ Δολιανὰ ἢ ὅπου ἀλλοῦ τὸ σβούριξαν οἱ ἀνάγκες τοῦ μετώπου, καὶ ἔκανα κατοσταριές χιλιόμετρα καθημερινὰ μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ παραλαβαίνω τροφίμα ἀπὸ τὸν Ἐφοδιασμό τους. Μιὰ-δυὸ δυὸ φορές ποὺ τὰ πράγματα μὲ ὑποχρέωσαν νὰ πάρω προμήθειες ἀπὸ Ἐφοδιασμοὺς προωθημένους στὴ γραμμὴ τοῦ μετώπου, δὲ βρῆκα παρὰ σταφίδες, ρέγγες καὶ μουσκεμένες κουραμάνες.

Πολλὲς φορές μοῦ ἔλαχε νὰ βομβαρδιστῶ ἢ νὰ πολυβοληθῶ στὴ διάρκεια τῶν μακρυνῶν διαδρομῶν μας, κάτι τρύπες ποὺ ἀνοίξε στὴν καρότσα, τὸ καπὸ καὶ τὰ φτερά τῆς Σεβρολέτ μας ἓνας πεισματάρης Ἰταλὸς ἀεροπόρος, τὶς εἶδον μετὰ καμάρι στοὺς συναδέλφους μου γιὰ νὰ τοὺς ἀποδείξω πῶς δὲν εἶμουν τόσο ἄμαχος, ὅσο... θαροῦσα ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸ μου.

Ἄφου τὴν ἔπιασε ἡ Ποπίτσα προσπάθησε νὰ τὴν ντύσει νυφούλα, ἀλλὰ ἄν καὶ ἡ Κίρκη δεχόταν εὐχαρίστως τὶς ἰδιοτροπίες τῆς Ποπίτσας, αὐτὴ εἶχε μερικὲς ἀμφιβολίες. Δὲν μπορούσε νὰ καταλάβει πῶς ἦταν δυνατὸν μιὰ ὁμορφη νυφούλα νὰ ἔχει μουστάκια καὶ οὐρά. Γι' αὐτὸ τὴν παράτησε καὶ ἔτρεξε στὰ γόνατα τοῦ παπποῦ της.

Ὁ παπποῦς εἶχε ἀποσυρθῆ ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ εἶχε καθίσει στὸ ἀναπαυτικὸ κάθισμά του, στὴν κορυφὴ δίπλα στὴ φωτιά. Ἀπέναντι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τῆς στυῆς καθόταν ἡ γυναῖκα του, ἡ γιαγιά τοῦ Λυσσέου καὶ τῆς Ποπίτσας, στὸ μεγάλο—ψηλὸ θρονί, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ γνέθει ἐλεύθερα τὸ ἄσπρο ἀπαλὸ μαλλὶ ποῦ σκέπαζε τὴν κεντηνὴ ξυλένια ρόκα της, δῶρο ἀκριβὸ τοῦ πεθεροῦ της σὰν πέζεψε πεντάμορφη νυφούλα στὴν αὐλὴ του.

Ὁ παπποῦς πῆρε στὰ γόνατά του τὴν Ποπίτσα καὶ ἄρχισε νὰ τὴν κοιτάζει προσεχτικὰ στὸ πρόσωπο καὶ νὰ χαϊδεύει τὰ κατάμαυρα μαλλιά της.

Πόσο τῆς ἔμοιαζε! Ἴδια ἡ γιαγιά της! Ὁ γέρος κοίταξε μιὰ τὴν ἑγγονὴ του καὶ μιὰ τὴν γυναῖκα του.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τῆς στυῆς καθόταν ἡ γυναῖκα του, ἡ ξακουσμένη ἀνυφάντρα σ' ὄλο τὸ νησί καὶ τὰ περίχωρα.

Ἀπὸ τοὺς συλλογισμοὺς αὐτοὺς τὸν ἔβγαλαν οἱ φωνῆς τοῦ Λυσσέου, ποῦ ἐπὶ τέλους εἶχε κατορθώσει νὰ δέσει τὸ γάτο του στὸ πολεμικὸ του ἄρμα καὶ κείνη τὴ στιγμή παράστανε τὸν Ἀχιλλέα στὰ τεῖχη τῆς Τροίας.

—Λυσσέο, φώναξε ὁ παππούς, σῶχω πεῖ χιλιάδες φορὲς δὲν θέλω νὰ ζεύεις τὸ γάτο στὸ ἄρμα, ἂν θέλεις νὰ τὸν ζεύεις νὰ τὸν ζεύεις στὸ ἀλέτρι ποῦ σοῦ χάρισα στὰ γεννέθλιά του.

Ὁ γάτος βρῖσκοντας εὐκαιρία ἀπὸ τὸ σάστισμα τοῦ μικροῦ ἔκοψε τὰ σκοινιά καὶ ἔτρεξε νὰ καθῆσει στὴ θέσι του. Ὁ Λυσσέος τὸν ἀκολούθησε, ἀλλ' αὐτὴ τὴν φορὰ μὴ νὰ καθίσει στὰ γόνατα τοῦ παπποῦ του.

Ἡ μητέρα τῶν παιδιῶν, ἡ νύφη τοῦ παπποῦ καὶ τῆς γιαγιάς, ἀφου τακτοποίησε τὸ τραπέζι, ἔφερε καὶ ἔρριξε μερικὰ κάτανα στὴ φωτιά, ἀνακάτεψε τὴ θράκα

καὶ τὴ χόβολη, ἔρριξε ἓνα μάλλινο σκέπασμα στὶς πλάτες τοῦ πεθεροῦ της καὶ τοῦ φόρεσε τὶς καινούργιες μάλλινες παντόφλες τοῦ ποῦ εἶχε πλέξει μὲ τὰ χέρια της. Ἐπειτα πῆρε ἓνα μικρὸ θρονὶ καὶ κάθησε κοντὰ στὴν πεθερὰ της, ἔτσι ὥστε τὸ κεφάλι της νὰ ἀκουμπᾶ στὰ γόνατα τῆς γρηῆς καὶ τὰ μαλλιά της, ποῦ ἔβγαιναν πλούσια ἀπὸ τὸ διάδημά της, νὰ ἀπλώνονται λεύτερα στὴν ποδιά τῆς γρηῆς. Τέντωσε τὰ καλλίγραμμα πόδια της καὶ τὰ σκέπασε μὲ τὸν ποδῆρη μαιανδρωτὸ χιτῶνα της.

—Παπποῦ, θὰ μᾶς πεῖς ἀπόψε πάλι κανένα παραμῦθι; ρώτησε ὁ Λυσσέος.

—Ἐλα, καλὲ παππούκα μου, πές μας ἓνα παραμυθάκι, συμπλήρωσε καὶ ἡ Ποπίτσα.

—Καλά, καλά, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μὲ παρακαλᾶτε γιὰ νὰ σᾶς πῶ ἓνα παραμυθάκι. Ἐγὼ ξέρω πολλὰ παραμῦθια γιὰ νὰ τὰ λέω στὰ καλὰ καὶ χρυσὰ μου ἑγγονάκια.

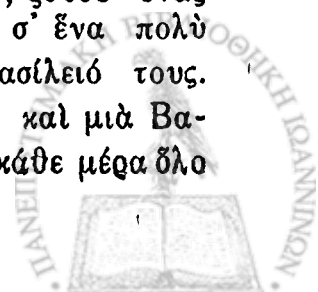
—Γέρο, φώναξε ἡ γιαγιά τῶν παιδιῶν, σῶχω πεῖ χιλιάδες φορὲς. Δὲν θέλω νὰ λὲς στὰ παιδιά κείνες τὶς ἠλίθιες ἱστορίες σου γιὰ τοὺς Λαιστρυγῶνες καὶ τοὺς Κύκλωπες. Καὶ συγχρόνως ἄφησε τὴ ρόκα της καταγῆς γιὰ νὰ ξεκουρασθοῦν τὰ χέρια της καὶ νὰ χαϊδέψει μ' αὐτὰ τὰ πλούσια μαλλιά τῆς νύφης της ποῦ χύνονταν στὰ γόνατά της.

—Καλά, καλά, ἀπάντησε ὁ παππούς. Ἀπόψε παιδιά θὰ σᾶς πῶ ἓνα παραμυθάκι, ἓνα πολὺ καλὸ παραμυθάκι, τόσο καλὸ ποῦ μοιάζει σὰν ἀληθινὸ παραμῦθι.

Νύφη καὶ πεθερὰ, ἓνα σύμπλεγμα μοναδικό, ἓνα σύμπλεγμα ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως, ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή, ἓνα ἄλλο σύμπλεγμα χαρᾶς καὶ ἀγάπης, ὄλοι μαζὶ στύλωσαν τὰ μάτια τους στὸ γέρο παπποῦ, γιὰ νὰ ἀκούσουν καὶ ἀπόψε, ὅπως τόσες φορὲς, τὴν καινούργια ἀληθινὴ ἱστορία τοῦ ἥρωα, τοῦ πανούργου πολεμιστῆ, τοῦ βασιλιᾶ.

Ὅλοι σῶπασαν καὶ κρεμάστηκαν ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ παπποῦ. Καὶ ὁ παππούς ἄρχισε:

—Μιὰ φορὰ κι ἓνα καιρὸ, ζοῦσε ἓνας Βασιλιᾶς καὶ μιὰ Βασίλισσα σ' ἓνα πολὺ ὁμορφο νησί ποῦ ἦταν τὸ βασίλειό τους. Εἶχαν καὶ δυὸ Βασιλόπουλα καὶ μιὰ Βασιλοπούλα. Ἡ Βασιλοπούλα κάθε μέρα ὄλο

καὶ μεγάλωνε καὶ ὄλο γινόταν πὶδ ὁμορφῆ καὶ πὶδ καλῆ, στόλισμα τοῦ νησιοῦ, καμάρι τοῦ Βασιλιᾶ καὶ τῆς Βασιλίσσας. Ὁλος ὁ κόσμος καλοτύχιζε τὸ Βασιλόπουλο πὸν θᾶχε τύχη νὰ πάρει γυναῖκα του μιὰ τέτοια πανώρια Βασιλοπούλα.

» Μιὰ νύχτα ἡ Βασιλοπούλα ἐκεῖ πὸν κοιμόταν εἶδε ἓνα πολὺ καλὸ ὄνειρο. Εἶδε πὸς τὸ Βασιλόπουλο πὸν περιμένε ἦρθε νὰ τὴν πάρει.

» Τὸ πρῶτὸ ξύπνησε χαρούμενη κι' ἀμέσως ἄρχισε τὶς ἀγαπημένες τῆς ἀσχολίες. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ πήγαινε μὲ τὶς δούλες τῆς στὸ ποτάμι νὰ πλύνει καὶ νὰ λευκάνει τὰ ροῦχα τῶν γονιῶν τῆς καὶ τῶν ἀδελφιῶν τῆς, γιατί ὁ Βασιλιᾶς καὶ τὰ Βασιλόπουλα ἔπρεπε νὰ φαντάζον σ' ὄλο τὸ νησί ἀνάμεσα ἀπ' ὄλους...».

Ἐκείνη τὴ στιγμή ἡ νύφη μάζεψε τὰ πόδια τῆς καὶ μ' ἓνα ἑλαφρὸ τίναγμα τοῦ κορμοῦ τῆς, σηκώθηκε νὰ βγάλει τὰ κάστανα ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ νὰ προσφέρει κρασί στὸ γέρο πεθερό τῆς. Γιατὶ ὁ γέρος ἀκολουθοῦσε τὴν παλῆα σοφὴ παροιμία πὸν «τὸ κάστανο θέλει κρασί καὶ τὸ καρῦδι μέλι».

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ γέρος συνέχιζε τὸ παραμῦθι του.

«Ὁ ἥλιος εἶχε ἀνεβεῖ τὰ πρῶτα σκαλοπάτια τοῦ οὐρανοῦ, ὅταν ἡ συνοδεία τῆς Βασιλοπούλας ἔφθασε στὸ γυαλό, μακρὰ ἀπὸ τὴν πολιτεία, στὸ μέρος πὸν ἐνώνεται ἡ θάλασσα μὲ τὸ ποτάμι. Ἐκεῖ πὸν ἡ πρασινάδα εἶναι σὰν μιὰ μεγάλη λαδιά στὴ σταχτιά φορεσιά τῶν βράχων, καὶ τὰ δέντρα τοῦ νεροῦ κρῦβουν τὴν ὄψη τοῦ κόσμου πὸν ὑπάρχει μέσα καὶ μακρὰ ἀπ' αὐτά.

» Τὰ χαρούμενα ξεφωνητὰ καὶ τὰ γέλοια τῶν κοριτσιῶν πὸν λεύκαιναν τὰ ροῦχα ἔμοιαζαν σὰν τὸ κρῦο τὸ νερὸ πὸν πέφτει πάνω σὲ βράχους. Μέσα σ' ὄλες ὁμως ξεχώριζε ἡ Βασιλοπούλα πὸν ἔμοιαζε σὰν ξωθιά μὲ τὴν ἀκολουθία τῆς, σὰ νεράιδα τοῦ γυαλοῦ ἢ σὰν νύφη τοῦ δάσους. Ἡ Ἀφροδίτη θὰ ζήλευε τὰ κάλλη τῆς, κι' ἡ Ἄρτεμις θὰ τὴν τόξευε μὲ τὰ φονικά τῆς βέλη, ἂν δὲν τὴν προστάτευαν ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἡ Ἥρα, οἱ θεῆς τῆς σοφίας καὶ τῆς οἰκογενείας. Ποιὸς ξέρει τί ἐτοί-

μαζαν γιὰ τὴ μεγάλη θνητή. Ὁ νοῦς τῆς ὄλο πάσκιζε γιὰ νάβρει.....».

Ἡ νύφη, ἀφοῦ πρόσφερε τὸ κρασί στὸ γέρο, κάθησε πάλι δίπλα στὴν πεθερά τῆς. Ὁ γέρος σήκωσε τὸ ποτήρι, εὐχήθηκε τὴ νύφη του καὶ τὴ γυναῖκα του, χάιδεψε τὰ κεφαλάκια τῶν ἐγγονιῶν του καὶ ἤπιε τὸ κρασί, τὸ καλύτερο κρασί τοῦ νησιοῦ, κρασί ἀπὸ τὰ κτήματά του, πὸν μὲ τόση ἀγωνία δούλευε ὁ πατέρας του. Καὶ μετὰ συνέχισε:

«Τὴν ἴδια ὥρα, ἓνας ναυαγισμένος πάνω σὲ μιὰ σανίδα ἀπὸ τὸ πλοῖο του ἔκανε τὴν τελευταία του προσπάθεια γιὰ νὰ φθάσει στὴ στεριά, στὸ πρῶτο πὸν θὰ τύχαινε λιμάνι. Στὸ λιμάνι τῆς ξωῆς, στὸ λιμάνι τῆς χαρᾶς.

» Μόλις πάτησε τὴ γῆ, φίλησε τὸ χῶμα καὶ ἔπειτα ἔκανε τὴν προσευχὴ του στὸ Θεὸ τῆς Σωτηρίας. Ἀλλὰ ἂν καὶ ἦταν πρῶτὸ, ὁ ναυαγὸς προσευχόταν γιὰ βράδν. Γιατὶ ἀμέσως ἔπεσε καὶ κοιμήθηκε. Ἡ κούρασι τὸν εἶχε τσακίσει δυὸ μερόνυχτα τώρα νὰ παλεύει μὲ τὰ κύματα.

» Τὸ μέρος πὸν διάλεξε γιὰ νὰ κοιμηθεῖ σκεπάζονταν ἀπὸ ψηλὰ καὶ φουντωτὰ δέντρα. Γι' αὐτὸν ἦταν καλύτερα ἔτσι. Θὰ τὸν ἔντυνε ἡ γῆ ἀφοῦ τὸν εἶχε γδύσει ἢ θάλασσα. Ἐέχασα ὁμως νὰ σᾶς πῶ πὸς ἦταν ἐποχὴ πὸν οἱ μέρες εἶναι μεγαλύτερες ἀπὸ τὶς νύχτες. Ἔτσι πού, ὅσο κουρασμένος κι' ἂν εἶναι κανεῖς, μπορεῖ νὰ κοιμηθεῖ καὶ νὰ ξυπνήσει καὶ νὰ ναι ἀκόμη ἄλλη μιὰ μέρα.

» Τὸ πλύσιμο τῆς Βασιλοπούλας εἶχε τελειώσει. Καὶ τώρα μετὰ τὸ γιόμα, ἀφοῦ τὰ ροῦχα ἀπλωμένα στ' ἀγκάθια τῶν θάμνων χείρονταν τὶς ζεστὲς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, οἱ δούλες τῆς Βασιλοπούλας μὲ τὴν Κυρά τους σηκώθηκαν γιὰ νὰ χαροῦν κι' αὐτὲς τὶς χαρὲς τοῦ παιχνιδιοῦ στὴν πρασινάδα πὸν ὑπῆρχε κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα. Ἀλλὰ, ξεχνώντας πὸς ὑπάρχει τὸ ποτάμι, πέταξαν τὸ τόπι στὸ νερό.

» — Ἀσά! Βάλαν τὶς φωνές.

» Ἡ Βασιλοπούλα βίσστηκε νὰ τὶς ἀποπάρει, ἀλλὰ τὸ κακὸ εἶχε γίνει. Τὸ ὠραῖο ὄνειρο τοῦ ναυαγοῦ, ὅτι εἶχε φθάσει στὸ λιμάνι τῆς χαρᾶς, ἔπρεπε νὰ πριγματοποιηθεῖ τὸ γρηγορότερο.....».

Ἡ νύφη κοίταξε μιὰ τὸν πεθερό τῆς

καί μιὰ τὴν πεθερά της. Κοίταξε καί τὰ παιδιά της. Τρεῖς ἄνθρωποι τρεφόνταν μ' ἓνα παραμῦθι. Γιατί νὰ τοὺς δηλητριάσει τὴν τροφή;

«...Πῆρε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἰδεῖ τί πλᾶσμα ἦταν ἐκεῖνο ποὺ τάραξε τὸν ὕπνον του. Ξέχασε ὁμως πῶς ἦταν γυμνός.

» Ἡ θεὰ ἐνὸς ἀνδρός, καὶ μάλιστα γυμνοῦ, σὲ τέτοιο μέρος τρόμαξε τὰ κορίτσια ποὺ ἔτρεξαν νὰ κρυφτοῦν. Ἔτσι ἔμεινε ἡ Βασιλοπούλα σὰν τὴν πέρδικα ποὺ βλέπει τὸν κίνδυνον καὶ κρύβει τὰ πουλιά της. Γιατί νὰ φοβηθεῖ αὐτή; Μήπως κάπως ἔτσι δὲν περίμενε τὸ Βασιλόπουλο τοῦ παραμυθιοῦ; Ποιὸς ξέρει, ἴσως κι' αὐτὸς νὰ ἦταν. Γιατί; Τόσοι Βασιλιάδες καὶ τόσοι Βασιλιάδες καὶ τόσα Βασιλόπουλα δὲν ἐμφανίζονται στίς πύθι ἀπίθανες περιπτώσεις! Γι' αὐτὸ ἀπάντησε στὸ ναυαγὸ μὲ λόγια ποὺ μόνον σὲ Βασιλοπούλα ταίριαζαν. Λόγια ποὺ ἔχουν δύναμιν νὰ χαρίζουν τὴν εὐτυχία: Ξένε καλῶς νὰ ὀρίσεις στὸ ἀρχοντικὸ τοῦ πατέρα μου.

» —Στὰ πόδια σου, Βασιλοπούλα μου, Βασιλιάς ἐγώ, πέφτω καὶ ζητῶ τὴ χάριν σου γιὰ τὸ ταξεῖδι τοῦ γυρισμοῦ μου στὴν πατρίδα...».

Τὰ λόγια αὐτὰ ὕγραναν τὰ μάτια τῆς γρηᾶς, ἐνέτειναν τὴν προσοχὴ τῶν παιδιῶν καὶ ὑποχρέωσαν τὴ νύφη νὰ κοκκινίσει φέροντάς τὴν σὲ δύσκολη θέσι.

«...Τὰ λόγια αὐτὰ ἔφεραν σὲ δύσκολη θέσι τὴ Βασιλοπούλα καὶ τὴν τὴν ἔκαναν νὰ κοκκινίσει ἀπὸ ντροπὴ. Βασιλιάς καὶ νάναγός, πόθος καὶ εὐσπλαχνία, ἐννοίαις ἀλληλοσυγκρουόμενες, τὴν ἔφεραν σὲ δύθει. Εὐχήθηγε ὁμως καλὸ ταξεῖδι καὶ γρηγορο γυρισμὸ στὴν πατρίδα του στὸ Βασιλιά, κρατῶντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ της τὴν εὐχὴ νὰ γυρίσει διπλὸς στὴν πατρίδα του.

» Ἀλλὰ ὁ Βασιλιάς, «πολλῶν ἀνθρώπων οἶδεν ἄστεα νόον ἔγνω», ὅπως λέει καὶ ὁ ποιητής, καὶ ἔδωκε ὑπόσχεσιν στὸν ἑαυτὸ του νὰ τὸ κάμει».

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἀνοίξε ἡ θύρα καὶ μῆκε ψηλός, ὠραῖος, ἀθλητικὸς καὶ ἐπιβλητικὸς ὁ γυιὸς τοῦ γέροντος καὶ τῆς γρηᾶς, ὁ πατέρας τοῦ Λυσσέου καὶ τῆς Ποπίτσας, ὁ ἀντρας τῆς νύφης.

Καλησπέρισε τὸ γέροντα πατέρα του, φί-

λησε τὸ χέρι τῆς μάνας του, φίλησε τὴ γυναῖκα του, καὶ πῆρε στὴν ἀγκαλιά του τὰ παιδιά του.

Ὁ γέροντος εἶδε ὅλη τὴν εἰκόνα καὶ ἔμεινε εὐχαριστημένος. Μποροῦσε ν' ἀναπαύεται ἡσυχος. Ὁ γυιὸς του ἦταν ἀντάξιός του. Οἱ ὑποθέσεις τοῦ κράτους ὅποιες κι ἂν ἦταν θαύρισκον τὴ λύση τους. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς κρατοῦσε, ὡς αὐτὴ τὴν ὥρα, καὶ μὲ τέτοιον καιρὸ μακριὰ ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴ ἔστιά τὸ γυιὸ του.

—Παπποῦ, ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ Λυσσέου. Τί ἔγινε ὁ Βασιλιάς; Γύρισε στὴν πατρίδα του; Πῶς τὸν ἔλεγαν; Πῶς ἔλεγαν τὴ Βασιλοπούλα; Τί ἔγινε αὐτή;

—Αὐτὴ ἔγινε Βασίλισσα. Ὁ Βασιλιάς γύρισε στὴν πατρίδα του. Ἀλλὰ αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν γύρισε μόνος του. Μιὰ πανώρια Βασιλοπούλα τὸν συνώδευε.

«Καὶ ἔζησε αὐτὸς καλὰ καὶ μεις ἀκόμα καλύτερα».

—Καὶ τ' ὄνομά της, παπποῦ, τ' ὄνομα τοῦ παραμυθιοῦ;

—Τ' ὄνομά της θὰ σᾶς τὸ πεῖ ἡ μητέρα σας. Ὅσο γιὰ τ' ὄνομα τοῦ παραμυθιοῦ, νὰ τὸ θυμᾶστε: Τὸ λιμάνι τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐτυχίας.

Τὴν Ποπίτσα τὴν εἶχε πάρει ὁ ὕπνος στὴν ἀγκαλιά τοῦ πατέρα της, ἀλλὰ ξύπνησε ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ γιὰ ν' ἀκούσει τὴ γαγιά της, τὴν ξακουσμένη ἀνυφάντρα τῆς ἀνατολῆς, νὰ λέει:

—Γέρον, σῶχω πεῖ χιλιάδες φορὲς νὰ μὴ λὲς στὰ παιδιά ἀληθινὰ παραμῦθια, καὶ πρὸ πάντων ν' ἀναφέρεις τὰ κατορθώματα τοῦ παμπόνηρου Βασιλιά τῆς Ἰθάκης.

Καὶ ὁ γέροντος, ὁ ἀτίθασος Βασιλιάς τῆς Ἰθάκης, ποὺ μποροῦσε νὰ δαμάζει τὸν δόχλο καὶ τὰ στοιχεῖα, τάχασε μπροστὰ στὴν παρατήρηση τῆς γυναίκας του, τῆς πιστῆς τοῦ Πηνελόπης. Ἀλλὰ πῆρε θάρρος ἀκούγοντας τὴ νύφη του, τὴν ὁμορφὴ Βασιλοπούλα τοῦ παραμυθιοῦ, τὴν ἀγαπημένη του Ναυσικᾶ, νὰ λέει:

—Μὰ γιατί τὸν μαλώνεις, μητέρα; Εἶναι τόσο καλὸς ὁ παπποῦς! Ἔτσι δὲν εἶναι Τηλέμαχος;

Καὶ τ' ἀξιο Βασιλόπουλο ἀναγκάστηκε νὰ συναινέσει.

ΚΙΝΕΖΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Η ΓΕΧ - ΣΙΕΝ

(Ἡ Σταχτοπούτα)

Μετάφραση: ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΛΩΛΗ

Ἡ ἱστορία αὐτὴ βρίσκεται στὴ Γιουγιάνγκ Τσατσού, ἀπὸ τὸν Τουάν Τζεγγκσίχ πὸ πέθανε στὰ 813. Ὁ Τουάν ἦταν φανατικός συλλέκτης παράξενων μύθων. Οἱ Λαογράφοι, πὸ μελέτησαν τὴν μετακίνηση τοῦ παγκοσμίως ἀγαπητοῦ αὐτοῦ νεροῦ μύθου, βρῆκαν ὅτι ἡ ἀρχαιότερα καταγραφή τοῦ μύθου αὐτοῦ βρίσκεται στὴν Κίνα. Τούτῃ ἡ Κινεζικὴ παραλλαγή ἔχει καὶ τὰ δυὸ—καὶ τὴ Σλαβονικὴ ἀπόδοση τοῦ φίλου ἐνὸς ζῶον καὶ τὴ Γερμανικὴ ἀπόδοση τῆς χαμένης παντοφλάς. Ὁ Τουάν ἀναφέρει ὅτι τὴν ἱστορία αὐτὴ τοῦ τὴν διηγήθηκεν ἕνας ὑπηρέτης πὸν κατὰγονταν ἀπὸ μιὰ πρωτόγονη φυλὴ τοῦ Γιάγκτσιώ στὴ σύγχρονη Κβανγκσῆ. Ἡ ἀρχαιότερη Εὐρωπαϊκὴ καταγραφή αὐτοῦ τοῦ μύθου ἔγινε ἀπὸ τὸν DES PERRIERS καὶ NOUVELLES RÉ-CRÉATIONS ET JOYEUX DEVIS, πὸ δημοσιεύτηκαν τὸ 1858. Λόγω τοῦ ἱστορικοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς παρουσίας ἱστορίας ἔχω κάμει ἐδῶ μιὰ ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ πιστὴ μετάφραση.

LIN YUTANG

Μιὰ φορά, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Τσιν (229—206 π.Χ.) καὶ τοῦ Χάν, ἦταν ἕνας ἀφέντης μιᾶς σπηλιάς στὸ βουνό, πὸ οἱ ντόπιοι τὸν φώναζαν ὁ Ἀφέντης τῆς Σπηλιάς Φοῦ. Αὐτὸς παντρεύτηκε δυὸ γυναῖκες, ἡ μιὰ ἀπ' αὐτὲς πέθανε καὶ τοῦ ἄφησε ἕνα μικρὸ κοριτσάκι πὸ τὸ ἔλεγαν Γέχ—Σιέν. Αὐτὴ ἦταν πολὺ ἔξυπνη καὶ ἐπιδέξια στὴ δουλειὰ τῶν χρυσαφικῶν καὶ ὁ πατέρας τῆς τὴν ἀγαποῦσε παράφορα, ἀλλὰ ὅταν αὐτὸς πέθανε ἡ μητρυιὰ τῆς τὴν κακαμεταχειρίζονταν, τὴν ἔστελνε νὰ κόβῃ ξύλα στὸ δάσος καὶ σὲ ἄλλα ἐπικίνδυνα μέρη, νὰ φέρνῃ νερὸ ἀπὸ βαθειὰ πηγὰδια.

Μιὰ μέρα ἡ Γέχ—Σιέν ἔπιασε ἕνα ψάρι μεγάλο ὅσο μιὰ πιθαμὴ μὲ κόκκινα φτερά καὶ χρυσὰ μάτια καὶ τὸ ἔφερε στὸ σπίτι καὶ τὸ ἔβαλε σὲ μιὰ γυάλα μὲ νερό. Κάθε μέρα τὸ ψάρι ὅλο καὶ με-

γάλωνε μέχρι πὸ δὲν τὸ χωροῦσε πιὰ ἡ γυάλα, γι' αὐτὸ τότε τὸ ἔβαλε σὲ μιὰ λιμνούλα πίσω ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς. Ἡ Γέχ—Σιέν τὸ τὰίζε μὲ τὰ ψίχουλα ἀπὸ τὸ ψωμί τῆς. Ὅταν αὐτὴ πλησίαζε στὴ λιμνούλα, τὸ ψάρι ἔβγαινε στὴν ἐπιφάνεια καὶ ἀκουμποῦσε τὸ κεφάλι του στὴν ὄχθη, ἀλλὰ ἂν κανένας ἄλλος πλησίαζε στὴν ἄκρη τοῦ νεροῦ, αὐτὸ ἔξαφανίζονταν.

Τὴν περίεργη αὐτὴ συμπεριφορὰ τοῦ ψαριοῦ τὴν παρατήρησε ἡ μητρυιὰ τῆς πὸ συχνὰ περίμενε γιὰ τὸ ψάρι, ἀλλὰ πὸ ποτὲ αὐτὸ δὲν ἐμφανίζονταν. Μιὰ μέρα αὐτὴ σοφίστηκε μιὰ πονηριὰ καὶ εἶπε στὸ κορίτσι: «Δὲν εἶσαι κουρασμένη ἀπὸ τὴ δουλειὰ; Θὰ σοῦ κάνω ἕνα καινούργιο ζακετάκι». Μετὰ ἔκανε τὴν Γέχ—Σιέν νὰ βγάλῃ τὸ παλιὸ φόρεμά τῆς καὶ τὴν ἔστειλε σὲ μιὰ ἀπόσταση πολλὰ χιλιόμετρα μακρὰ νὰ βγάλῃ νε-

ρὸ ἀπὸ ἓνα ἄλλο πηγᾶδι. Ἐπειτα ἡ μητριὰ φόρεσε τὸ φόρεμα τῆς Γέχ—Σιέν, καὶ μ' ἓνα μαχαίρι κρυμμένο στὸ μανίκι τῆς, πῆγε στὴ λιμνούλα καὶ φώναξε τὸ ψάρι. Ὄταν τὸ ψάρι ἔβγαλε τὸ κεφάλι του ἀπὸ τὸ νερό, τὸ σκότωσε. Τὸ ψάρι ἦταν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ μεγαλύτερο ἀπὸ τρία μέτρα καὶ ὅταν τὸ μαγεύρῃσαν ἦταν πολὺ νοστιμώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ψάρι. Καὶ ἡ μητριὰ ἔθαψε τὰ κόκκολά του σ' ἓνα σωρὸ ἀπὸ κοπριά.

Τὴν ἄλλη μέρα, ἡ Γέχ—Σιέν ξαναγύρισε, καὶ ὅταν ἦλθε στὴ λιμνούλα εἶδε ὅτι τὸ ψάρι ἔλλειπε. Ἐξ αἰτίας τοῦ αὐτῆ ἄρχισε νὰ κλαίῃ μέχρι πού ἓνας ἄντρας μὲ ξέπλεκα μαλλιά, ντυμένος μ' ἓνα κουρελιασμένο ροῦχο κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴν παρηγόρησε λέγοντας, «Μὴ κλαῖς. Ἡ μητριὰ σου σκότωσε τὸ ψάρι καὶ τὰ κόκκαλά του τὰ ἔκρυψε κάτω ἀπὸ ἓνα σωρὸ κοπριάς. Πήγαινε στὸ σπίτι καὶ πᾶρε τὰ κόκκαλά του καὶ κρύψτα στὸ δωμάτιό σου. Ὅ,τι θὰ ζητᾷς, προσευχῆσου σ' αὐτὰ καὶ ἡ ἐπιθυμία σου θὰ γίνεται πάντα». Ἡ Γέχ—Σιέν ἀκολούθησε τὴ συμβουλή του καὶ δὲν ἄργησε νὰ ἀποχτήσῃ χρυσαφικὰ καὶ ἀσημικὰ καὶ στολίδια τόσο ἀκριβὰ πού θὰ ἔκαναν τὴν καρδιά κάθε ἀνύπαντρης κοπέλλας νὰ λάμπῃ ἀπὸ χαρά.

Τὴ βραδυὰ πού γίνονταν τὸ Πανηγύρι τῆς Σπηλιᾶς, τὴ Γέχ—Σιέν τὴ διέταξαν νὰ μείνῃ στὸ σπίτι καὶ νὰ προσέχῃ τὴν ἀχλαδιά. Ὄταν τὸ μοναχὸ κορίτσι εἶδε ὅτι ἡ μητριὰ τῆς εἶχε πάει ἀρκετὰ μακριὰ, στολίστηκε μὲ μιὰ πράσινη μεταξωτὴ ζακέτα καὶ πῆγε στὸ πανηγύρι. Ἡ ἀδελφὴ τῆς πού τὴν ἀναγνώρισε εἶπε στὴ μητέρα τῆς. «Δὲν μοιάζει αὐτὸ τὸ κορίτσι παράξενα σὰν τὴ μεγαλύτερη ἀδελφὴ μου;» Ἡ μητέρα τῆς ἐπίσης ἄρχισε νὰ τὴν ἀναγνωρίζει. Ὄταν ἡ Γέχ—Σιέν κατάλαβε τὴ ματιὰ τους ἔφυγε τρέχοντας, ἀλλὰ μὲ τέτοια βιασύνη πού τῆς ξέφυγε ἡ μιὰ ἀπὸ τὶς παντοῦφλες τῆς πού ἔπεσε στὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων τῆς σπηλιᾶς.

Ὄταν ἡ μητριὰ τῆς γύρισε πίσω στὸ σπίτι, βρῆκε τὴν κόρη τῆς νὰ κοι-

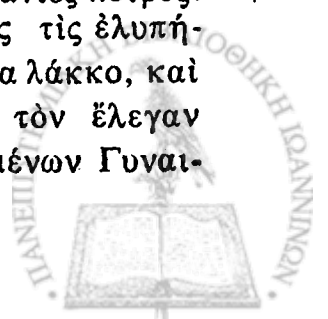
μᾶται μὲ τὰ χέρια τῆς τυλιγμένα γύρω ἀπὸ τὸ δέντρο. Ἔτσι ἀπομάκρυνε καὶ τὴν παραμικρὴ ὑποψία πού θὰ μπορούσε νὰ ἔχῃ γιὰ τὴν ὁμοιότητα μὲ τὸ φανταχτερὰ ντυμένο κορίτσι.

Τώρα κοντὰ στὶς σπηλιές ἦταν ἓνα νησιωτικὸ βασίλειο πού τὸ ἔλεγαν Τσο—Χουάν. Μὲ τὸ δυνατὸ στρατό του, αὐτὸ κυβερνοῦσε εἴκοσι τέσσαρα νησιά, καὶ τὰ χωρικὰ του ὕδατα ἔπιαναν πολλές χιλιάδες χιλιόμετρα. Γι' αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι τῆς σπηλιᾶς ἐπώλησαν τὴν παντούφλα στὸ Βασίλειο τοῦ Τσο—Χουάν, ὅπου αὐτὴ τελικὰ ἔφθασε στὸν βασιλιά. Ὁ βασιλιάς ἔβαλε τὶς γυναῖκες τοῦ παλατιοῦ του νὰ τὴ δοκιμάσουν, ἀλλὰ ἡ παντούφλα ἦταν τρεῖς πόντους πιὸ κοντὴ ἀκόμη καὶ γιὰ κείνες πού εἶχαν τὰ μικρότερα πόδια. Μετὰ αὐτὸς ἔβαλε ὅλες τὶς γυναῖκες τοῦ βασιλείου νὰ τὴ δοκιμάσουν, ἀλλὰ ἡ παντούφλα δὲν ταίριαζε σὲ καμμιὰ ἀπ' αὐτές.

Ὁ βασιλιάς ὑποπεύθηκε τὸν ἄνθρωπο τῆς σπηλιᾶς ὅτι εἶχε πάρει τὴν παντούφλα ἀπὸ ἀμφίβολο μέρος καὶ τὸν ἐφυλάκισε καὶ τὸν ἐβασάνισε. Ὁ δυστυχισμένος ἄνθρωπος δὲν μπορούσε νὰ πῆ ἀπὸ πού προέρχονταν τὸ παπούτσι. Τελικὰ τὸ τοποθέτησαν στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου καὶ ταχυδρόμοι ἐστάλησαν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι νὰ συλλάβουν ὅποιονδήποτε εἶχε τὴν ἄλλη παντούφλα. Ὁ βασιλιάς εὐρίσκονταν σὲ μεγάλη ἀμηχανία.

Ἐρευνήθηκαν ὅλα τὰ σπίτια καὶ βρέθηκε ἡ Γέχ—Σιέν. Τὴν ἔβαλαν νὰ δοκιμάσῃ τὴν παντούφλα καὶ τῆς πῆγαινε περίφημα. Μετὰ αὐτὴ ἐφανίστηκε μὲ τὶς παντοῦφλες τῆς καὶ τὸ πράσινο μεταξωτὸ φόρεμά τῆς, καὶ φάνταζε σὰν θεά. Ἐπειτα ἔκαναν μιὰ ἀναφορὰ στὸν βασιλιά, καὶ ὁ βασιλιάς ἔφερε τὴν Γέχ—Σιέν στὸ παλάτι του στὸ νησί μαζί μὲ τὰ ψαροκόκκαλά τῆς.

Μετὰ τὴν ἀναχώρηση τῆς Γέχ—Σιέν ἀπὸ τὴ σπηλιὰ ἡ μητριὰ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς σκοτώθηκαν ἀπὸ οὐράνιες πέτρες. Οἱ ἄνθρωποι τῆς σπηλιᾶς τὶς ἐλυπήθηκαν καὶ τὶς ἔθαψαν σ' ἓνα λάκκο, καὶ ἀνήγειραν ἓνα τύμβο πού τὸν ἔλεγαν «Ὁ Τύμβος τῶν Μετανοημένων Γυναι-

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Θά ἔλεγε κανεὶς πὼς ἡ Πινακοθήκη Ἰωαννίνων (μοναδική, πράγματι, σ' ὀλόκληρη τὴν ἐπαρχία) τοποθετήθηκε ἔξω ἀπὸ τὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς ζωῆς στὴν πόλη μας. Καί, ὄντως, εἶναι κρίμα πὺ ἕνα τέτοιο ἴδρυμα μέσα σὲ μιὰ πόλη πὺ—δόξα τῷ Θεῷ—κατακλύζεται ἀπὸ μιὰν ἀποτομὴ εὐφορία παντός εἶδους ἐκδηλώσεων κολτούρας, παραμένει ἀδρανές. Ἡ παρατήρησή μας, βέβαια, δὲν εἶναι καθόλου νέα. Ἄπ' τὶς ἴδιες στήλες—γιὰ νὰ περιοριστοῦμε μονάχα στὸ χῶρο τὸν δικό μας—, ἐδῶ καὶ χρόνια, ἀναγκάζομαστε νὰ κάνουμε αὐτὴ τὴν ὀδυνηρὴ ἐπισήμανση. Κι' ἡ Πινακοθήκη μας, ἀντὶ νὰ ἐξέλθει ἀπ' τὴ νάρκωση τῆς σκιάς, σχολάζουσα—σχεδὸν—καὶ κωφεύουσα, παραμένει πάντα στὴν κατάστασι μιᾶς φοβερῆς ἀτροφίας. Ἐτσι, οἱ «Φίλοι τῶν Ἰωαννίνων», πὺ τόσο πᾶσχισαν καὶ πὺ τόσα θυσίασαν γιὰ τὴν ἴδρυσή της, θά πρέπει τώρα νὰ ἔχουν πεισθεῖ, πὼς, ἂν δὲν κυττάξουν—παράλληλα μὲ τὴν φροντίδα τους γιὰ τὸν ἐμπλουτισμό της καὶ γιὰ τὴν ἐξασφάλισι τῶν ἀναγκαίων δαπανῶν γιὰ τὴν λειτουργία της—νὰ ἐρευνήσουν ἢ, πιὸ σωστά, νὰ παραδεχτοῦν τὰ αἷτια τῆς μόνιμης ὀργανικῆς ἀδυναμίας αὐτοῦ τοῦ ἴδρυματος, εἶναι σίγουρο πὼς ἡ Πινακοθήκη Ἰωαννίνων δὲν θά δικαιώσει τὶς ὀρατεῖες τους προσδοκίες. Καί, ὅπως τονίσαμε κατ' ἐπανάληψη, τὰ αἷτια αὐτὰ πρέπει νὰ εἶναι μᾶλλον στὴν συγκρότησι τῆς ὀργάνωσης γιὰ τὴν διεύθυνσι καὶ γιὰ τὴν λειτουργία της. Δὲν εἶναι, ὀπωςδήποτε, ἀδυναμία προσώπων. Κι' ὄσοι δέχθηκαν τὴν τιμὴ νὰ τὴν ἀντιπροσωπεύουν ἢ νὰ τὴν βοηθῶν ν' ἀναπτύξει τὴν δική της πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ προσωπικότητα ἔκαμαν ὄ,τι τοὺς εἶταν δυνατόν. Ἄλλά, κατὰ τὴν γνώμη μας, ἡ ἀποτυχία ἐγκεῖται κυρίως στὸ ὄτι ἡ Πινακοθήκη δὲν ἐγινε γεγονός, ὕποθεσι τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς στὴν πόλη μας. Κι' ἔτσι, ἔμεινε ἀπρόσιτη (ψυχικά καὶ πνευματικά) ἐν τῇ μονώσει της. Βέβαια, κάποιος θά ἔπρεπε, ἐν προκειμένῳ, νὰ τὴν δραστηριοποιήσει, νὰ τὴν ἀξιοποιήσει, καί, κατὰ συνέπειαν, θά

κῶν». Οἱ ἄνθρωποι τῆς σπηλιᾶς τὶς ἐλάτρευαν σάν τὶς θεές τοῦ γάμου, καὶ ὄποτε τοὺς ζητοῦσαν μιὰ χάρη πὺ ἀφοροῦσε τὸ γάμο ἦταν βέβαιοι ὄτι ἡ εὐχή τους θά πραγματοποιοῦνταν.

Ὁ Βασιλιάς ξαναγύρισε στὸ νησί του καὶ ἔκαμε τὴ γῆ—Σιέν πρώτη γυναῖκα του. Κατὰ τὸν πρῶτο χρόνο τοῦ γάμου τους αὐτὸς ζήτησε ἀπὸ τὰ ψαροκόκκαλα τόσα πολλὰ κουραστικά καὶ πολῦτιμα πμάγματα ὄστε αὐτὰ ἀρνήθηκαν πιά νὰ ἐκπληρώσουν τὶς ἐπιθυμίες του. Μετὰ αὐτὸς πῆρε τὰ κόκκαλα καὶ τὰ ἔθαψε κοντὰ στὴ θάλασσα, μὲ ἕκατὸ

κιὰ μαργαριτάρια περασμένα σὲ μιὰ χρυσὴ κλωστή. Ὄταν οἱ στρατιῶτες του ἐπαναστάτησαν ἐναντίον του, αὐτὸς ἐπῆγε στὸ μέρος αὐτό, ἀλλὰ τὸ κύμα τὰ εἶχε ξεπλύνει καὶ δὲν τὰ βρῆκαν ποτὲ πιά μὲχρι σῆμερα.

Τὴν ἱστορία αὐτὴ μοῦ τὴ διηγήθη—κεν ἕνας γέρος ὕπηρετης τῆς οἰκογενείας Λῆ—Σίχ—Γιουάν. Αὐτὸς κατάγεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς σπηλιᾶς (πρωτόγονους νομάδες) τοῦ Γιαγγτσιῶ, καὶ θυμᾶται πολλὲς παράξενες ἱστορίες τοῦ Νότου.

πρέπει να παραδεχτούμε πώς τα πρόσωπα, πού είχαν την ευθύνη γι' αυτό, δέν μπορεί παρά να μὴν ἔχουν ἐπιτύχει. Ὡς ἓνα σημεῖο, ἂν θέλετε, τὸ παραδεχόμεστε κι' αὐτό. Ἀλλά, ὁμως, τὴν κυρία ευθύνη, νομίζομε, τὴν φέρουν αὐτοὶ πού εἰσηγήθηκαν κι' αὐτοί, ἀκόμα, πού ἔφτιαξαν τὴν μορφή τῆς διαχείρισής της. Κι' ἐδῶ, παρά τὴν ἐκτίμηση καὶ παρά τὴν εὐγνωμοσύνη πού ὀφείλομε, οἱ Γιαννιώτες, στοὺς «Φίλους τῶν Ἰωαννίνων» γι' αὐτό τους τὸ ἔργο, εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ καταλογίσουμε αὐτὴν τὴν ευθύνη στοὺς ἴδιους. Γιατί, ἀντὶ νὰ πλαισιώσουν τὴν Ἐπιτροπὴ Πινακοθήκης μὲ τὶς ἐγγενεῖς πνευματικὲς δυνάμεις, ἀντὶ, τέλος πάντων, νὰ τὴν ἀναθέσουν στὴν ευθύνη τῶν ζωντανῶν αὐτῶν στοιχείων—ὅπως τοὺς ὑποδείχθηκε—, αὐτοὶ προέκριναν νὰ τῆς δώσουν πιὸ πολὺ μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἐπισημότητες τῶν ἀρχῶν τοῦ τόπου μας. (Κατὰ τὴν ταπεινὴ μας γνώμη, ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ θὰ ἔπρεπε ν' ἀποτελέσει μονάχα τὴν βάση κι' ὄχι τὴν ψυχὴ, τὴν ευθύνη γιὰ τὴν ζωὴ τῆς Πινακοθήκης). Ἔτσι, τὰ πράγματα ἀπέμειναν μόνο μὲ τὸ κύρος, πού προσδίδουν οἱ ιδιότητες αὐτές, ἐνῶ τὸ κύριο, τὸ οὐσιαστικὸ μέρος, πού ἀφοροῦσε τὴν λειτουργία της πέρ' ἀπ' τὸ ἀνοιγμα καὶ τὸ κλείσιμο κατὰ τὸ ὥραριο, παραμελήθηκε. Δέν θὰ ἐπαναλάβουμε, παρακάτω, τὴν γνώμη πού ἔχομε γιὰ τὴν διόρθωση. Γιατί, ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος σταματᾷ μονάχα στὴν διαπίστωση. Γιὰ ὅποιον ἐνδιαφέρεται νὰ πληροφορηθεῖ πιὸ ἀναλυτικὰ τὶς ἀπόψεις μας ὡς πρὸς τὸ τι θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεῖ, παραπέμπομε στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» τοῦ 1960, (σελ. 681—682).

Ἐδῶ, τώρα, θὰ περιορισθοῦμε μονάχα στὴν ὑπόμνηση τῆς πικρότατης ἀλήθειας γιὰ τὴν κίνηση στὴν Πινακοθήκη μας. Τὸ πρᾶγμα αὐτὸ—πρέπει νὰ ὁμολογηθεῖ—τὸ κάνομε ὄχι εὐχάριστα. Γιατί, ξέρομε τοὺς κόπους, τὴν ἀγάπη καὶ τὶς θυσίες πού πρόσφεραν οἱ «Φίλοι τῶν Ἰωαννίνων» γιὰ νὰ γίνεῖ αὐτὴ ἡ Πινακοθήκη. Ἀκόμα, ξέρομε ὅσο ξέρουν πολὺ ὀλίγοι τὴν ἀξία τῆς Πινακοθήκης καὶ τὴν ευθύνη τῆς πόλης μας ἀπέναντί της. Καί, ἀκριβῶς γι' αὐτό, δείχνουμε καὶ τὴν κάποια σκληρότητα πού ὑπάρχει στὴν ἐπανάληψη αὐτοῦ τοῦ θέματος. Ὅμως, κάποτε πρέπει ν' ἀντιμετωπιστεῖ αὐτὴ ἡ φοβερὰ ἀποθαρρυντικὴ πραγματικότητα.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΟΙ ΟΡΝΙΘΕΣ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ: ΠΟΡΕΙΑ

Τώρα πού κατεβαίνει πιά ἡ αὐλαία ἐπάνω στοὺς Ὀρνιθες τοῦ Ἀριστοφάνη, χρωστάμε λίγα λόγια θερμῆς εὐγνωμοσύνης στὸν Κάρολο Κούν, λόγια ἀπλᾶ, χωρὶς ὑψηλὲς σοφιστίες καὶ κριτικὰ γιγανταιωρήματα.

Τὸ ἔργο ἄρχισε πρὸ ἔτων τὴν πορεία του μὲ φριχτὲς περιπέτειες. Τώρα τὴν κλείνει μὲ ἓνα διπλὸ θρίαμβο: τὸν θρίαμβο τοῦ συγγραφέα καὶ τοῦ σκηνοθέτη.

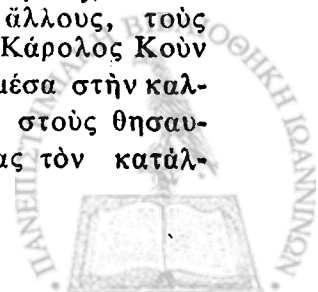
Ὁ πρῶτος ἔδωσε τὸ ἀττικὸ ἀλάτι—τὸ παλαιὸ ἐννοεῖται—, τὴν σάτυρα καὶ τὸ δαιμονικὸ κέφι, ζυμωμένα μὲ μιὰ ποίηση τόσο κρυστάλλινη, ὥστε ἐξαγνίζει τὰ πάντα, ἀκόμη καὶ τὴν περιβόητη βωμολοχία, πού μᾶς πειράζει ἐμᾶς, σεμνότυφους τυπολάτρες, ἂν καὶ δέν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴν ψυχικὴ διαφθορά.

Ὁ δεῦτερος ἔδωσε ἓνα τρόπο ἀπόλυτα παραδεκτὸ γιὰ τὸ ἀνέβασμα τοῦ ἀρχαίου κωμικοῦ στὴ σκηνή, μπάζοντας ἔτσι ὀριστικὰ τὸν Ἀριστοφάνη στὸ ἐνεργὸ θέατρο. Τώρα,

ἂν παροραθῆ ἀκόμη ἡ τεράστια καλλιτεχνικὴ σημασία αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, εἶναι αὐτονόητη ἡ ἐθνικὴ ὑπηρεσία πού προσφέρει στὸν λαὸ ὁ ἀγαθὸς καὶ αὐστηρὸς αὐτὸς μῦωπας μὲ τὰ γεμᾶτα ὄνειρο μάτια, ὁ πάντα προβληματιζόμενος καλλιτέχνης, πού ξέρει ὅτι μόνον ὁ ἀδιάκοπος ἀγῶνας χαρίζει σὲ μιὰ σκηνὴ τὴν μεγάλη ἀρετὴ: τὴν ἀφθαρτὴ νιότη.

Τώρα τὸ ἔργο, καὶ μαζί του ὁ Ἀριστοφάνης, μὲ ὅλες τὶς μιζέριες τῆς πρώτης στιγμῆς, καὶ τὶς ἐριδες γιὰ τὴν μουσικὴ του καὶ τὶς κότες τοῦ κ. Δημητριάδη μῆκε στὸ παγκόσμιο θέατρο σὰν νικητὴς πού ἄγει θρίαμβον. Ἀπὸ τώρα κι' ἐμπρὸς ἔπαυε νὰ εἶναι μονάχα ὑπόθεση τῶν ἐκδοτικῶν οἰκῶν.

Κατάκτησε τὰ φῶτα τὶς ράμπας, κλασικὸς καὶ αὐτὸς μὲ τοὺς τρεῖς ἄλλους, τοὺς μεγάλους δικούς μας, γιὰ τὴν ὁ Κάρολος Κούν βρῆκε τὸ ἀληθινὸ νόημά του μέσα στὴν καλλιτεχνικὴ του συνείδηση, καὶ στοὺς θησαυροὺς τῆς θεατρικῆς του πείρας τὸν κατάλ-

ληλο τρόπο για να τον προσφέρη στον σημερινόν άνθρωπο.

Είναι περιωρισμένο τὸ ρεπερτόριο τοῦ θεάτρου τοῦ κλασικοῦ. Πρῶτα-πρῶτα οἱ τρεῖς τραγικοί μας καὶ ὁ Σαίκσπηρ. Ἀκολουθοῦν, μὰ σὲ σημαντικὴ ἀπόσταση, οἱ Ἴσπανοὶ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ὁ Μολιέρος. Στὸν χώρο τῆς ἀθανασίας πολλοὶ θῶκοι εἶναι ἀκόμη κενοί, γιὰ νὰ δεχτοῦν ἀδαμάντινες μνῆμες. Μὰ ἀπαιτεῖται πολλὴ οὐσία καὶ πολὺ βάρος γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἀξιῶση κανεὶς τὴν ἀμάραντη δάφνη. Ἡ ἐποχὴ μας, τόσο πλούσια σὲ δραματικὴ δημιουργία—ἰδιαίτερα τὸ ἀμερικανικὸ καὶ γαλλικὸ θέατρο—, ψηλαφεῖ, ἀνιχνεύει καὶ πειραματίζεται, στὸ μεταίχμιον ἐνὸς παρόντος, καὶ τοῦ μέλλοντος, ὅπως τὸ διαισθάνεται καὶ τὸ δραματίζεται. Ἔχει ἄρτια τεχνικὴ, ἔχει φραστικὴ δύναμη, μὰ καὶ πολλὴ σοφιστεία καὶ πολλὴ κατασκευὴ. Γι' αὐτὸ ἢ σπίθα τῆς αἰωνιότητος σβῆνει πάντα μέσα στὰ δάχτυλά της. Δίνει τὸν ἄνθρωπο σὲ ὅ,τι ἔχει τὸ ἐφήμερο καὶ τὸ παροδικό, ἀνίκανη νὰ συλλάβῃ τὴν ἀθάνατη οὐσία του, τὸ νόημα τῆς ὑπερατομικῆς ζωῆς του, τὰ αἰώνια ἐρεῖσματά του κατὰ τὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ εἶδους. Μόνον ἴσως ὁ Λόρκα, πού λόγῳ καταγωγῆς βρισκόνταν πιὸ κοντὰ στὴ ζωὴ τῆς ομάδας καὶ στὰ βασικά ἐνστικτα πού τὴν συντηροῦν, μπόρεσε νὰ νοιώσῃ ὑπαρξιακά καὶ ὄχι λογικά τις συγκρούσεις τῆς σκηνῆς, καὶ νὰ γράψῃ στὰ χρόνια μας τραγωδία, ὄχι μὲ τούς ναρκισσισμοὺς καὶ τούς σπασμοὺς τῆς μονάδας, πού σὰν τὸν Κυριλάφ τοῦ Ντοστογιέβσκι, κοιτάζει, σκοτώνοντας τὸν θεὸ νὰ κατακτήσῃ τὴν ἀθανασία, μὰ μὲ τὴν ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ βασικά ἀμετάβλητου ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀξέστου λίθου, πού ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ὑπάρξη κάτω ἀπὸ τὸ βλοσυρὸ μάτι καὶ τὸ ἀτεγκτο χέρι τῆς Μοίρας. Τώρα, χάρις στὸν Κούν, ὁ Ἀριστοφάνης κάνει τὴν αὐτοκρατορικὴ του εἰσοδοὶ στὸ θέατρο, καὶ ἀπὸ πικάντικο ἀνάγνωσμα γίνεται ζωντανὸ θέαμα, γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ λόφου, ὄχι μέσα ἀπὸ τις σελίδες τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν φιλοσόφων, οὔτε μὲ τὴν δραματοποίησιν σεβαστῶν μύθων, μὰ πιὸ χαριτωμένη, πιὸ ἀνθρώπινη, πιὸ ἀξιαγάπητη, πιὸ δαιμονιακὴ καὶ λιγώτερο ἀπολλώνεια, λιγώτερο ἁρμονικὴ. Ὁ Δῆμος, ἢ μᾶλλον ὁ ὄχλος, μᾶς προσφέρεται χωρὶς καλλυντικά. Εἶναι μιὰ ἰδιότυπη μᾶζα, πού τῆς λείπει τὸ μέτρο. τὴν κυβερνάει ἢ πρόληψη καὶ τὸ πάθος, μὰ πάντα ἀσύχυστη, ἀεικίνητη, ζωντανὴ καὶ δημιουργικὴ. Ἔτσι ὅπως τὴν δίνει ὁ Θουκυδίδης: «Εἰ δέ τις αὐτοὺς (δηλαδὴ τοὺς Ἀθηναίους) ξυνελὼν φαίη πεφυκέναι διὰ τὸ μῆτε αὐτοὺς ἔχειν ἡσυχίαν, μῆδὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους εἶναι, ὀρθῶς ἂν εἶποι».

Αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ μοντέρνος τόνος, ὁ ἀσυνείθιστος στὸ ἀρχαῖο θέατρο, ἔδωσε λαβὴ νὰ θυμηθοῦμε τὴν δικὴ μας Ἐπιθεώρηση, νὰ

ἀνακαλύψουμε ἐκλεκτικὲς συγγένειες καὶ νὰ θεωρήσουμε τὸν Ἀριστοφάνη σὰν πρόγονο τῶν ἐπιθεωρησιογράφων μας. Μὰ, πρὸς Θεοῦ! Τὸ ἄλας, τὸ ἀττικὸ, βέβαια, ἔχει ἀπὸ καιρὸ μωρανθῆ στὸν τόπο μας, καὶ εἴμαστε πολὺ μακριά, μὲ τὴν τυποποιημένη πολιτικὴ μας σάτιρα καὶ τις χοντρὲς ἀναδρομὲς στὴν σεξουαλικὴ πείνα, ἀπὸ τὴν δξύτατη κριτικὴ μιᾶς κοσμοθεωρίας καὶ ἀπὸ τὸν ὑψηλὸ λυρισμὸ τῶν χορικῶν τῶν Ὀρνίθων. Ὁ Ἀριστοφάνης κατέβασε τὸν ἰδεαλισμὸ στὴ γῆ καὶ μᾶς ἔδειξε τὴν Ἀθήνα ὄχι σὰν μιὰ συνέλευση θεῶν, μὰ σὰν κυψέλη ἀνθρώπων. «Ὅταν βλέπῃ κανεὶς τὸν ἄνθρωπο μονάχα, λέει ὁ ἰδεαλιστὴς Σίλλερ, εἶναι φρόνιμος καὶ γνωστικός, ὅταν βλέπῃ τοὺς ἀνθρώπους ἰν κομπρε, ἔχουν ὅλοι μαζί ἓνα κοῦφιο κεφάλι». Τὸ ἀθηναϊκὸ πλῆθος δίνει στὸν ἀριστοκρατικὸ κράτη τοῦ οὐρανοῦ, μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἀριστοφάνη, μιὰ αἱματηρὴ διάψευση. Ἔχει οἰκτρὲς πτώσεις ὁ Δῆμος, ἔχει ὁμως καὶ σοφία, καὶ συναισθηματικὸ αὐθορμητισμὸ καὶ ἐξάρσεις, εἶναι ὄντοτητα πλούσια σὲ δράση καὶ ἐρεθισμοὺς, εἶναι κάτι τὸ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ τὸ πολὺ ἀνθρώπινο. Αὐτὸν τὸν Πρωτέα δίνει ὁ Ἀριστοφάνης, κολάζοντας τὴν χυδαιότητα μὲ τὴν ποίησιν τὴν πιὸ ἀγνή, πνίγοντας τὴν βωμολοχία μέσα στοὺς κελαδισμοὺς τῶν πουλιῶν. Ἄς εἴμαστε λοιπὸν πιὸ φειδωλοὶ στίς συγκρίσεις μας. Λίγη ντροπὴ, ὅπως ἐκεῖνη πού θὰ αἰσθάνονταν οἱ Ἄγγλοι, ἂν ἐσύγκριναν τὸ Ὀνείρο θερινῆς Νυχτὸς μὲ τὰ κουνήματα τοῦ Μιούζικ-Χώλ, δὲν θὰ ἐβλαπτε καθόλου τις φιλοδοξίες τῶν ἐπιθεωρησιογράφων μας καὶ τὴν ἀναζήτησή τους γιὰ μεγάλους προγόνους. Αὐτὴ ἢ ἀνεδαφικὴ σύγκριση τῆς δικῆς μας Ἐπιθεώρησης μὲ τὴν ἀττικὴ Κωμωδία ἐκάλεσε μοιραία καὶ τὴν σύγκριση τὴν ἄλλη. Ὁ πειρασμὸς τῆς αἰώνιας ἀναδρομῆς στὸ παρελθόν, πού ἐνδημεῖ στὸ κλίμα μας, μᾶς ὠδήγησε στὸ νὰ βροῦμε μεταξὺ Ἀθηναίων, νέων καὶ παλῶν,—γιατί ἐκεῖ, φαντάζομαι, θὰ σταματοῦν οἱ συγκριτικοὶ πήχεις καὶ θὰ ἀφήνουν ἔξω ἀπὸ τὸν λογαριασμὸ, ἄς ποῦμε, τοὺς Σπαρτιάτες—, ὁμοίότητες τέτοιες, ὡστε, μὲ λίγο θάρρος ἀποδεικνύουμε τὸ γνήσιο τῆς καταγωγῆς μας. Μ' ἓνα σμπάρο δυὸ τρυγόνια. Μὰ ἢ μᾶζα ἔχει γνωρίσματα κοινὰ σὲ ὅλες τις ἐποχὲς καὶ σὲ ὅλα τὰ κλίματα. μεταξὺ ὁμως μᾶζας καὶ μᾶζας, ὑπάρχουν τεράστιες ποιοτικὲς διαφορὲς. Ὁ Ἀριστοφάνης δίνει τὸ αἰώνιο πρόσωπό της, γι' αὐτὸ, ἄλλωστε, εἶναι κλασικός, μὰ, μαζί, τὸν ἰδιότυπο χαρακτήρα τῆς μᾶζας τῆς ἀθηναϊκῆς, τοῦ χαλεπωτάτου θηρίου, πού τὸ καμαρώνει ἢ Δέσποινα Πολιάς μαζί μὲ τὸν Δράκοντά της καὶ τὴν Γλαῦκα της. Εἶναι καθρέφτης τῆς φύσης, καί, μαζί, καθρέφτης μιᾶς μεγάλης ἐποχῆς τὸ ἔργο τοῦ Ἀριστοφάνη, ἓνα εἶδος ἀντιρρόπου τῆς τραγωδίας. Αὐτὴ, ἱεροπρεπῆς, δεοντολόγα, ἰδεαλιστικὴ, εἶναι ἢ φωνὴ τῆς ἀριστοκρατίας τῆς γῆς. Μέσα

της, ό σεβασμός, ό φόβος τών θεών, οί δε-
σμοί του αίματος: τά όπλα του πρώτου κοι-
νωνικού ανθρώπου άπέναντι στην έχθρική
φύση. Γιαυτό άκριβώς ό χωρικός, πού βρί-
σκεται πιό σιμά πρός τά βασικά αισθήματα,
πού ύπηρετούν την άυτοσυντήρηση της όμά-
δας, στην τραγωδία δέν θεάται για κριτικό
μάτι, όπως τά λεπτόρεκτα πνεύματα της πό-
λεως, αλλά μετέχει. 'Η κωμωδία, πού έκ-
προσωπεί την 'Αγορά, πού ή διαλεκτική κί-
νηση της ιστορίας την έστησε τώρα άπέν-
ναντι του 'Ανακτόρου και του Μεγάρου, δέν
καταφεύγει στους ίερούς μύθους. Τά όπλα
της δέν έχουν σχέση με καμμιάς λογής μυ-
στικισμούς, ή σκαπάνη της ή καταλυτική
δέν έχει σχέση με τόν Κεραυνό. Είναι όπλο
της γής και όχι όπλο του ουρανού, έργο
των δημιουργών της πόλεως και όχι του
Δημιουργού του Κόσμου. 'Ετσι, της πόλεως
φωνή είναι ή κωμωδία του 'Αριστοφάνη, μιά
φωνή πιό μοντέρνα, πιό δική μας, πιό σιμά
στον άστικό μας πολιτισμό.

'Ο Κούν άυτήν την φωνή μās την ξανά-
δωσε με κέφι, με χιούμορ και με σοφία. Αύ-
τό, ως είναι βέβαιος, άποτελεί έναν από τους
λαμπρότερους σταθμούς της φωτεινής καλ-
λιτεχνικής ζωής του.

ΑΡΣ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ... ΠΑΝΤΟΤΕ ΒΑΡΒΑΡΟΙ

'Από χειρόγραφο τετράδιο τραγουδιών του
1838, άντιγράψαμε τους κατωτέρω στίχους
πού αναφέρονται στην Κύπρο, λόγω της έπι-
καιρότητας πού παρουσιάζουν.

Φέρουν την έπιγραφή «Τήν σφαγήν όπου
έκαμαν οί Τουρκοί εις τό νησί της Κύπρου
και τά μοναστήρια», άντεγράφησαν δέ προφα-
νώς άπ' άλλου, από κάποιον καλόγερο κατα-
γόμενο από τά Τζουμέρκα και είναι στο Κυ-
πριακό γλωσσικό ιδίωμα.

Κατά ποιά άκριβώς χρονολογία συνέβησαν
τά άπάνθρωπα γεγονότα πού περιγράφονται
στην έλληνική μαρτυρική μεγαλόνησο, δέν ξέ-
ρομε. 'Υπενθυμίζουν όμως για μιά φορά ακό-
μα την πασίγνωστη τουρκική βαρβαρότητα.

'Εκατόν είκοσι όκτώ χρόνια πέρασαν από
τότε γεμάτα πρόοδο και πολιτισμό, δυό παγ-
κόσμιοι πόλεμοι μεσολάβησαν με κύρια άφορ-
μή την έλευθερία και άυτοδιάθεσι τών λαών
κ.λ.π., αλλά οί Τουρκοί παρουσιάζονται πάν-
τοτε οί ίδιοι βάρβαροι και πρωτόγονοι...

Και πάλι, όπως και τότε, μόλις πρδ όλί-
γου, οί μοναχοί της θρυλικής μονής Κύκκου
κατακρεουργήθηκαν, άλλοι σουβλίστηκαν κ.ά.
Διαβάζοντας κανείς τους παληούς άυτούς στί-
χους, νομίζει πώς πρόκειται για σημερινά γε-
γονότα:

Τήν σφαγήν όπου έκαμαν οί Τουρκοί εις
τό νησί της Κύπρου και τά μοναστήρια.

Μέ πόνεσαν τά πόδια μου από τά γούρα γούρα
κι όμπρός όμπρός έκόψανε τόν άρχοντα Μασούρα
κατατραχίζει τό νερό και πάγει μεσ' τ' αλλάκι
έτοίλασι και πείρασι τόν Παπαλά και τόν Χαν-

Ιτζή Γιωργκάκη
όπου δύσιν ως άνατολήν έχουν την άκοήν τους
πέρνουν και γονατίζουν τους κόβουν την κεφα-

[λήν τους
άμέσως ή καρδιά μου διαβάζει συναξάρι
και τόν 'Αντρέα καρτερούσι να πάρει τό χαμπάρι.
'Εξέβη τΰστρο της άύγης, τΰστρο του μεσονύ-

[κτου
έτοίλασι και πείρασι τόν γούμενο του Κύκου (1)
όπου δύσιν ως άνατολήν έχουν την άκοήν τους
σέρνουν και τους τραβίζουν κόβουν την κεφα-

[λήν τους
'Εξέβη τΰστρο της παρνης και τΰστρο του Τρω-
[όδου (2)

έτοίλασι και πείρασι τόν γούμενο του Μώδου
πούχε τις βούλτζες κόκκινες και τά μαλλιά τά
[μαύρα

άκούαμε τις μαχαιριές τόν έκαναν κομμάτια.
'Ερθαμα και διάβανα Πομάσα και Στογγίτη
έτοίλασι και πείρασι και τόν άρχιμανδρίτη.....

ΣΠ. ΣΤΟΥΠΗΣ

1. Μεγάλη ιστορική μονή. 2. Κοινή όνο-
μασία του ν. δ. τμήματος του όρους 'Ολυμπος
της Κύπρου.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

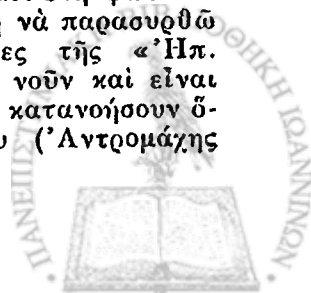
ΤΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΥΛΑ...

Φίλε κ. Διευθυντά της «'Ηπ. 'Εστίας»

Μακρόχρονη άρρώστια μου, πού—πιστεύω
—την πληροφορήθηκε ό άγαπητός κ. 'Ι. Νικ.,
με έμπόδιζε να διαβάσω έγκαίρως τη σύντομη
άπάντησή του στη «Δευτερολογία» μου.

Δέν τόν επικρίνω βέβαια, γιατί προτίμη-
σε να δημοσιεύση τη συνοπτική έπιστολή του
(ιδε 'Η. 'Ε. τευχ. 139—140, σ. 880—881) άν-
τι της «μακροσκελέστατης» άπαντήσεώς του,
πού είχε συντάξει και μου την είχε στείλει, για
να λάβω γνώση. 'Ισως μ' αυτό θέλησε να δεί-
ξη τη συνδιαλλακτική διάθεσή του. Και έγώ
νομίζω, ότι οί άσκοπες συζητήσεις ταλαιπω-
ρούν τό άναγνωστικό κοινό, αλλά αυτό δέν ση-
μαίνει, ότι πρέπει να τερματίζεται ένας διά-
λογος, πριν ξεκαθαριστούν τά ζητήματα.

Βρίσκει ό κ. Ν. ότι είμαι σε δύσκολη θέση,
«γιατί με διαψεύδουν τά πράγματα, αλλά αυτό
δέν δικαιολογεί την παραποίηση τών γεγονό-
των...». 'Οπως βλέπετε, μολονότι έμφανίζεται
ως ειρηνοποιός, ρίχνει πάλι λάδι στη φωτιά...
'Αλλά δέν θα του κάμω τη χάρη να παρασυρθώ
σε νέα συζήτηση. Οί άναγνώστες της «'Ηπ.
'Εστίας» διαθέτουν τόν κοινόν νουν και είναι
σε θέση να διαβάσουν και να κατανοήσουν ό-
σα γράφω στα δυό άρθρα μου ('Αντρομάχης

περιπέτεια και Δευτερολογία). Έτσι μπορούν να ιδούν ποιά πράγματα με διαψεύδουν και ποιά γεγονότα παραποιώ.

Υπάρχει όμως και μιὰ άλλη πέτρα σκανδάλου στην έπιστολή του κ. Νιζ., ή επίκληση της μαρτυρίας των κ.κ. Κοκκίνου και Γεροντικού σχετικά με την αλήθεια του ισχυρισμού μου, ότι τὸ Μάρτη του 1963 (που υπέβαλα διά της Έταιρ. Ήπ. Μελετών στο Έθνικό Θέατρο την «Αντρομάχη» του Εὐριπίδη) ήταν ανύπαρκτη δυσμενής κρίση του κ. Ροντήρη για τὴ μετάφρασή μου και ότι ὁ μῦθος αὐτός ἐφευρέθηκε τὸν Ἀπρίλη του 1963, για να δικαιολογηθῆ ὁ παραγκωνισμός της ἐργασίας μου.

Αὐτὸ ὑποστηρίζω ἐγὼ και αὐτὸ πιστεύω. Ὁ κ. Νιζ. ὁμως, πὺ εἶναι ὁ «πρώτος διδάξας» τὸ μῦθο για τὴν καταδίκη της «Αντρομάχης» μου ἀπὸ τὸν κ. Ροντήρη, αὐτὴ τὴ φορὰ θέλει να στηριχθῆ και στὴ μαρτυρία των κ.κ. Γεροντικού και Κοκκίνου. Παρακαλῶ λοιπὸν τοὺς δυὸ συναθλητάς μου στὴν πορεία της «Ήπ. Ἐστίας» να δηλώσουν, πότε και πὺς ἄκουσαν τὸν κ. Ροντήρη να ἀποφαίνεται για τὴν «Αντρομάχη» μου. Ὅσο για τὴν ἀποψη τοῦ ἰδίου κ. Ροντήρη, πὺ μετριοπαθέστερος τὴρα ὁ κ. Νιζ. δηλώνει, ὅτι εὐχαρίστως θὰ τὴν ἀποδεχθῆ, διαβεβαιώνω τὸν κ. Νιζ. ὅτι θὰ τὴν ἐπιζητήσω σὲ πρώτη εὐκαιρία.

Ἄρτα, Ἰούνιος 1964

ΓΕΩΡΓ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΗΣΣΑΝΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Κύριε Δ)τά

Πολὺς λόγος ἔγινε και γίνεται, περὶ της ἀνάγκης ἐνισχύσεως της πνευματικῆς ζωῆς τῆς ὑπαίθρου, διά της συστάσεως πνευματικῶν πηγῶν εἰς διάφορα σημεῖα της, λειτουργίας ζινητῶν βιβλιοθηκῶν κ.λ.π.

Εἰς τὴν πράξιν ὁμως, δὲν ἐκδηλοῦται ἐν διαφέρον οὐδὲ πρὸς συντήρησιν των ὑπαρχουσῶν ἐκείνων πνευματικῶν ἐστιῶν, κληρονομιῶν των χρόνων της τουρκοκρατίας.

Μία τοιαύτη δὲ ἐστία, μοναδικὴ ἴσως εἰς τὴν βορείως των Ἰωαννίνων περιοχὴν, ἦτο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1896 ἡ Βιβλιοθήκη της κωμοπόλεως Βησσάνης Πωγωνίου, της μαρτυρικῆς ὁσον και εὐπαθοῦς αὐτῆς, ἀκριτικῆς σήμερον, ἐπαρχίας. Αὐτὴ, εἶχε περὶ τὰς πέντε χιλιάδας—πολλὰ σπανια—βιβλίων, κανονικῶν αναγνωστήριον, ἑκατοντάδας παλαιῶν ἐγγράφων, μικρὰν συλλογὴν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων, μικρὸν ἱστορικὸν ἀρχεῖον κ. ἄ. Ἐφυλάσσοντο δὲ ἐν αὐτῇ και αὐτόγραφοι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου πρὸς Βησσαγιώτας ἔχοντας οἰκονομικὰ συμφέροντα εἰς Κρήτην, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ μέγας ἐθνάρχης μας ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου εἰς τὸ Ἡράκλειον, ἀν δὲν ἀπατῶμαι.

Δημιούργημα των Βησσαγιωτῶν, ἐπέζησε, χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν και μόνον, μέχρι των ἡμερῶν μας ἄνευ οἰαοδήποτε ἐνισχύσεως ὑλικῆς ἢ ἠθικῆς ἐκ μέρους τοῦ Κράτους ἢ ἄλλου τινός.

Ἦδη, λόγω της μεταναστεύσεως, ἐλλείψεως συστήματος λειτουργίας, ἐλλείψεως εὐθύνης κ. ἄ., ἡ Βιβλιοθήκη ἔπαυσε να λειτουργῆ και τὰ ὑπάρχοντά της, συσσωρευθέντα κάπον, καταστρέφονται ἡμέραν παρ' ἡμέραν, χωρὶς οὐδεὶς να συγκινεῖται!

Ἐπιτρέψατέ μοι, κ. Δ)τά, ὅπως ἀπὸ των πολυτίμων στηλῶν της «Ήπ. Ἐστίας», ὑψώσω φωνὴν διαμαρτυρίας διά τὴν τοιαύτην ἐγκατάλειψιν. Καὶ ἐπικαλεσθῶ ζωηρὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ ἐνδιαφέρον των ἀρμοδιῶν—καθὼς και παντὸς δυναμένου—ἵνα περισωθῆ, διασφαλισθῆ και ἐνισχυθῆ ἡ ἱστορικὴ ὁσον και πολῦτιμος αὐτὴ πνευματικὴ ἐστία, διά να ἐπιτελεσθῆ ἐκεῖ σπουδαῖον ἐθνικὸν—πνευματικὸν ὁκοπὸν, σήμερον, ἴσως μεγαλύτερον ἐκείνου εἰς ὃν ἀπέβλεπε κατὰ τοὺς χρόνους της τουρκικῆς δουλείας ὅτε συνεστήθη.

Κέρκυρα

Μετὰ τιμῆς

Σπῦρος Στούπης

●●●

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Θεμ. Ἀθανασιάδη—Νόβα: «Θεατρικὰ μελετήματα», Ἀθήνα, 1963.

Τὸ βιβλίον τοῦτο (ἀπ' τὴ σειρά των βιβλίων, πὺ περιλαμβάνει τὴν κληροδοσία τοῦ ἀειμνηστοῦ κριτικῶ και λογοτέχνη Θεμ. Ἀθανασιάδη—Νόβα), εἶναι ἀπ' τὰ πῖο αὐθεντικὰ και ἴσως ἡ καλύτερη μαρτυρία για τὴν ἀξιολόγησιν—και, ὅπως ὀδηγοῦτε, για τὴν εἰδικώτερη ἐρευνα—της ζωῆς και τοῦ πνευματικοῦ ἔργου μιᾶς γλαφυρῆς, κομψῆς και πνευματώδους (Spirituel) φυσιογνωμίας στὴν σύγχρονη Γραμματολογία μας. Ἡ κοινὴ θεματολογία (θέατρο), πὺ συνέχει, στὸ πρῶτον βαθμὸν ὑπόστρωμα, τὰ μικρὰ ἢ ὀλοκληρωμένα δοκίμια πὺ ἀπαρτίζουν τὰ «Θεατρικὰ μελετήματα», δίνει ἕνα χαριτωμένο πλαίσιο πὺ, ἀνάλογα με τὴν δροσάτη και σπιρτόζα πνευματικὴ λάμψη των κειμένων του, φτιάχνει ἕνα εὐρωπαϊκὸ ἐπίπεδο παρουσίσεως. Θελω να τονίσω, δηλαδή, ξεχωριστὰ τὴν ἐπιμέλεια και τὴν στοργὴ, πὺ δόθηκε στὸν ἐναπομείναντα πνευματικὸν βίον τοῦ Θεμ. Ἀθανασιάδη—Νόβα (ἀδελφὸς τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Γ. Ἀθανασιάδη—Νόβα, προέδρου της Βουλῆς). Ἀξίζει, συνεπῶς, ἐπαινος τόσον στὸν ἀδερφό του, ὅσον και στὴν Οὐρ. Διοματάρη, πὺ εἶχε τὴν ἐπιμέλεια. Τὰ κείμενα, πὺ καταχωροῦνται στὸ ἔργο τοῦτο, ἔχουν τὴν αὐτοτέλεια πὺ δίνει ἡ πνευματικὴ πληρότητα ἀπόναν χαρίεντα λυρικὸν λόγον και εἶναι, ἐν ταυ-

τῶ, ἀναπαλλοτριώτες πνευματικῆς ὀντότητες. Ἔτσι, ὄχι μονάχα ἔχομεν ἐδῶ μιὰ δοκιμακὴ σύνθεση ἐνιαίας θεώρησης ποῦ διαθλάται κάτω ἀπὸ πολλά ὁμοιογενῆ πρίσματα σκέψης, ἀλλὰ καὶ μιὰ κατὰ βάθος μελέτη ἀντικρύσματος τῆς Τέχνης στὴν ἔκφραση τῆς θεατρικῆς ζωῆς. Κι' αὐτὴ ἡ μελέτη, ποῦ συντίθεται ἀπὸ τὶς ἐπὶ μέρος ἀναζητήσεις—ὄχι συζητήσεις, ὅπως θὰ φαίνονταν σὲ μιὰ φιλολογικὴ μονάχα ἀξιολόγηση—, καμωμένες μὲ τὴν σάρκα καὶ τὴν ἀναπνοὴ τοῦ συγγραφέα, ἔχουν τὴν διαύγεια καὶ τὴν ἔλξη, ποῦ ζωντανεῖουν ἀπρόοπτα στὸ κείμενο. Τὴν ἡσυχία αὐτὴ γοητεία καὶ τὸ βορεινὸ χρῶμα, ποῦ κρυσταλλώνονται σχεδὸν καὶ στὰ ταξιδιωτικὰ τοῦ Θεμ. Ἀθανασιάδη—Νόβα—ἐνῶ ἢ «Ἀθηναϊκὴ Δραματολογία» του εἶναι σὲ πιὸ κοσμικὸ τόνο—, ἐδῶ τὴν συναντᾶμε νὰ εἶναι ἀσκητικὴ, νὰ εἶναι μιὰ ἀναχώρηση ἐνὸς δημιουργοῦ ποῦ νοιώθει τὸ ἐλάχιστο τῆς ζωῆς μέσα στὴν ἀπειρία τῆς ἴδιας του τῆς δημιουργίας. Γι' αὐτό, νομίζω, πὼς τὰ «Θεατρικὰ μελετήματα» (ἀπ' τὰ πιὸ ἀνόθευτα τῆς κομπῆς ἔμπνευσης κι' ἀπ' τὰ πιὸ ἀεράτα στὴ νεώτερη βιβλιογραφία μας) ἔχουν, ὅπωςδήποτε, τὸ ἔγκυρο βᾶρος μιᾶς πολυσύνθετης προσωπικότητας στὸν αἰῶνα μας. Ἔχουν—τὸ λιγώτερο—μιὰ συγκίνηση καὶ μιὰν ἄποψη, κρατημένη στὴν ἀμεσότητα κάποιας ὠριμῆς ἐμπειρίας. Καί, γιὰ τὸ λόγο τοῦτο, θὰ πρέπει νὰ προσεχθοῦν ἰδιαίτερα. Γιατί, ξεκινᾶμε τώρα κι' ἐμεῖς—ἢ πιὸ σωστά, θέλομε νὰ ξεκινήσουμε—γιὰ μιὰ εὐρύτερη θεατρικὴ ἀνάπτυξη.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Γεωργίου Θ. Ζώρα: «Κάλβου Ὁδαι» (μετὰ τῆς πρώτης γαλλικῆς μεταφράσεως ὑπὸ ST. JULIEN καὶ PAUTHIER DE CENSAY). Ἔκδοσις, Σπουδαστηρίου Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀρ. 33, Ἀθῆναι, 1962, σελ. 180.

Μελέτες ἐπιστημονικῆς βαρύτητος τῆς Νεοελληνικῆς μας Φιλολογίας ἔχομε λίγες. Αὐτὴ εἶναι μιὰ σοβαρὴ αἰτία, ποῦ στεροῦμεθα μιᾶς ἐνδελεχοῦς Ἱστορίας τῆς Νεοελληνικῆς μας Φιλολογίας, ἱκανῆς νὰ προσφέρει οὐσιαστικὰ καὶ ὑπεύθυνα.

Σοβαρὴ προσπάθεια στὴν ἔκδοσι κειμένων καὶ μελετῶν ἀποτελοῦν οἱ ἐκδόσεις τοῦ Σπουδαστηρίου τῆς Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ποῦ ἴδρυσε καὶ διευθύνει ὁ σεβαστὸς καθηγητῆς κ. Γεώργιος Θ. Ζώρας. Ἡ ἀξιολόγησις αὐτῆς σειράς ἄρχισε τὴν προσπάθειά της μὲ τὴν ἔκδοσιν «Ἡ ξενιτεία ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ποιήσει» Ἀθῆναι 1953, σελ. 88. Ἔχω μπροστά μου τὴν 33ῃ ἔκδοσις τῆς σειράς μὲ τὶς Ὁδῆς Κάλβου, ποῦ συνοδεύει ἢ πρώτη Γαλλικὴ μετάφρασις των.

Στὴν εἰσαγωγὴν ἔχομε σημαντικὰς πληροφορίες γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ ἔκδοσι τῶν πρώτων

Ὁδῶν, μὲ τὴν Γαλλικὴν μετάφρασι τῆς Λύρας καὶ τὴν ἔκδοσι τοῦ 1826. Στὴ συνέχεια ἔχομε τὴν Ὁδὴ «εἰς Μούσας», ποῦ δὲν ἐξεδόθη στὴν Γαλλικὴν μετάφρασι τοῦ Julien. Ἀκολουθεῖ ἢ πρώτη συλλογὴ «Ἡ ΛΥΡΑ» μὲ πρόλογον, Γαλλικὰ, τοῦ Νικολοπούλου. Παρατίθεται στὶς Ὁδῆς καὶ ἢ Γαλλικὴ μετάφρασις. Ἔπεται ἢ συλλογὴ «ΛΥΡΙΚΑ» συνοδευομένη καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν μετάφρασι. Ἡ φροντισμένη ἐργασία κλείνει μὲ σημειώσεις, πίνακα λέξεων καὶ φράσεων, ἐπισημειώσεις (περὶ μετρικῆς), καὶ ἄλλες παρατηρήσεις.

Ἡ θετικὴ προσφορὰ τῶν 180 σελίδων τοῦ βιβλίου εὐρίσκεται στὸ ὅτι ἔχομε πηγαῖο, ἀξιοπῖστο κείμενο καὶ βασισμένες πληροφορίες μὲ τὸ ἔργο τοῦ ποιητοῦ τῶν Ὁδῶν, ἱκανὲς νὰ δημιουργήσουν ὑγιεῖς προϋποθέσεις πραγματικῆς ἀτμοσφαιρᾶς γιὰ τὸ βίωμα καὶ τὴν αἰσθητικὴ ἀπόλαυσι τῆς ὑψηλῆς ποιήσεως τοῦ Κάλβου. Ἀνήκει στὸ ἐνεργητικὸ τοῦ Σπουδαστηρίου ἢ ἔκδοσις τῶν Ὁδῶν καὶ ὅλη ἢ ἐκδοτικὴ του προσπάθεια, ποῦ προσφέρει πολλὰ στὴν ἐρευνα τῆς Νεοελληνικῆς μας Λογοτεχνίας, καὶ ἀπὸ τὸ ὅποιο περιμένομε περισσότερα.

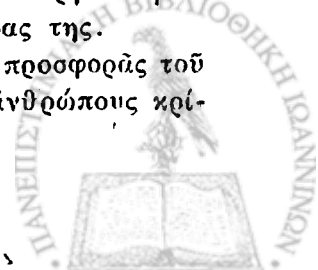
Κώστα Γ. Παπανικολάου: «Νεοελληνικὴ Καλλολογία», Αἰσθητικὴ τοῦ λόγου. Ἔκδοσις δευτέρα (βελτιωμένη), Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας», σελ. 544.

Ἡ σπουδὴ καὶ ἢ μελέτη τῆς λογοτεχνίας ἀπαιτεῖ ἐπιστημονικὰ ἐφόδια. Πολλὲς φορὲς ἢ ἄγνοια ὀδηγεῖ σὲ σύγχυσι ἀκόμη καὶ τῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν, καὶ σὰν ἐπόμενο στὴν λανθασμένη ἀξιολόγησι καὶ κρίσι. Ἀπὸ τὸ ἠθικὸν αὐτὸ σφάλμα ἔρχεται νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἢ «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΛΟΛΟΓΙΑ» τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Κ. Παπανικολάου.

Πρόκειται γιὰ μοναδικὸ βοήθημα τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων, ποῦ ζοῦν ἔντονος πνευματικῆς ἀνησυχίας γιὰ τὰ λογοτεχνήματα τοῦ καιροῦ μας. Ἰδιαίτατα ἀπευθύνεται στοὺς Ἑλληνας Φιλολόγους, ποῦ διδάσκουν ὑπεύθυνα τὴ γλῶσσα μας καὶ τοὺς λογοτέχνους, ποῦ δὲν εἶναι σπάνιο τὸ φαινόμενο, νὰ ξεκινοῦν νὰ γράφουν διήγημα καὶ νὰ παρουσιάζουν χρονογράφημα, ἔστω καὶ ἐπιτυχημένο ἢ νὰ διαβάζουν ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις καὶ νὰ νομίζουν, ὅτι ἔχουν στὰ χέρια τους δοκίμιον. Ἀναφέρομαι στοὺς «αἰσταντικούς», κατὰ τὴν ἔκφρασι τοῦ μακαρίτου Συκουτρῆ.

Ἡ Καλλολογία τοῦ κ. Κ. Παπανικολάου ἔχει παιδευτικὴ ἀποστολὴ καὶ ἔρχεται νὰ ἐπουλώσῃ πνευματικὰ τραύματα καὶ χαίνουσες πληγές, καὶ νὰ δυναμώσῃ τὰ ὑγιῆ πνεύματα. Ἡ ἐπανέκδοσι τοῦ ἐξηντημένου ἔργου ἦταν ἐπιβεβλημένη καὶ ἦρθε στὴν ὥρας της.

Ἡ ὑποδοχὴ τῆς ἀξιολόγου προσφορᾶς τοῦ σ. ἀπὸ τοὺς πνευματικούς μας ἀνθρώπους κρίνεται εὐμενής.

Γεωργίου Ι. Παπαγεωργίου: βοηθού Γυμνασιάρχου: «'Ανδρομάχη», Εύριπίδη, Γιάννινα, 1963, σελ. 44.

Ο γνωστός στον πνευματικό κόσμο των Ίωαννίνων και γενικότερα της πατρίδος μας λογοτέχνης κ. Γεώργιος Ι. Παπαγεωργίου, αποτελεί μιὰ φωτεινή παρουσία δημιουργού φιλολόγου. Στο γόνιμο λογοτεχνικό του παρών προσθέτει ό σ. τελευταία την σηµαδιακή µετάφρασι της 'Ανδροµάχης του Εύριπίδου.

Μετά από μιὰ κατατοπιστική εισαγωγή, ό σ. προχωρεί στην µετάφραση. Είναι γνωστό, πώς τό κείμενο τό αρχαίο, αλλά και κάθε κείμενο, είναι άναντικατάστατο. Στα κλασσικά κείμενα, καλές µεταφράσεις κοντά στο νοηματικό πλάτος και βάθος του κειμένου, είναι σπάνιες. Συνήθως, στις µεταφράσεις διαβάζοµε μιὰ πρόχειρη διασκευή, µε ανάγλυφα τό προσωπικά σφάλµατα του µεταφραστού, άκόµη και τόυς αυτοσχεδιασµούς του, ξένα πρός τό περιεχόµενο του συγγραφέως. Έκτός από την άναπληρία του περιεχοµένου, έχοµε και γλωσσικά µπιαλώµατα άνοµοιογενή, δανεισµένα, µάρτυρες της µειριότητος, για να πετύχωµε φτωχό τυπικό πλησιασµό του κειµένου.

Από τό παραπάνω όλισθήµατα ξεφεύγει ό µεταφραστής λογοτέχνης κ. Γ. Παπαγεωργίου και µας παρουσιάζει την πιο φτασµένη µετάφρασι, από αυτές, που έγιναν µέχρι σήµερα. Πλήρης κατανόησι του κειµένου µε άνάλογη άπόδοσι είναι ή έντύπωσι του άναγνώστου, όταν διαβάσῃ την µετάφρασι και έχει όπ' όψιν του πλήρως τό κείμενο.

Στην γλώσσα του ό µεταφραστής είναι άνωτέρας. Μας προσφέρει μιὰ όντως ρέουσα καλλιεργηµένη Ληµοτική, µε µουσικότητα και όµοιογένεια παραδειγµατική.

Συγκρίνοντας τίς προγενέστερες µεταφράσεις του συγγραφέως ό µελετητής µε την µετάφρασι της 'Ανδροµάχης, παρατηρεί γλωσσική άνοδο. Πολλά περιµένουµε άκόµα από τον σεβαστό µας κ. Γ. Παπαγεωργίου.

Δημήτρη Γιακου: «'Ασκήσεις Λόγου», (Ο έορταστικός Παπαδιαµάντης—Δηµ. Χατζόπουλος—Σπύρος Μελάς—Κύπρος Χρυσάνθης—Μελής Νικολαΐδης—Αιμίλιος Χουρµούζιος). Έκδόσεις «Λυρικὴ Κύπρος» 1962, σελ. 48.

Ο γνωστός, στο άναγνωστικό κοινό του τόπου µας, δόκιµος λογοτέχνης κ. Δημήτρης Γιακου, από τό διηγήµατά του, τό μυθιστόρηµα, τό µελετήµατα και την παιδική λογοτεχνία, µας δίνει µε τίς «'Ασκήσεις Λόγου» διάφορες διαλέξεις, που έγιναν γνωστές σε άκροατήρια των 'Αθηνών και της έπαρχίας.

Σπάνια λογοτέχνης είναι και κριτικός, όπως στην περιπτώσι του συγγραφέως κ. Γιακου.

Στα µελετήµατά του ό σ. µε όξύνουσι και

άντικειµενικότητα προχωρεί στην διαπραγµάτευσι των θεµάτων του και κινείται µε άνεσι, άποκαλύπτοντας µύχιες πτυχές των προσωπικοτήτων των όμιλιών του.

Στην πνευματική µας ένηµέρωσι, και την άντικειµενική τοποθέτησι µας άπέναντι στις µεγάλες πνευματικές παρουσίες του τόπου µας, βοηθούν θετικά οι «'Ασκήσεις Λόγου».

Χρήστου Ν. Μπούκη: «Θρησκεία και φόβος», (Μελέτη), Έκδόσεις: «'Η Περιοτερά», Κασ. Μιχ. Γρηγόρη, έν 'Αθήναις, 1964, σελ. 40.

Αφόρµησι στη µελέτη δίνει τό ξεφρεσκάρισμα της θεωρίας του φόβου από τό πνευματικό άρχείο της άνθρωπότητος από τον Βρετανό φιλόσοφο και µαθηµατικό Bertand Russell.

Μετά την θέσι του προβλήµατος, ό σ. άσχολεϊται µε την σύντοµη ιστορία της θεωρίας του φόβου. Συνεχίζει την έρευνα µε την καταγωγή, άλήθεια και αξία της θρησκείας. Απαντά στο έρώτηµα τί είναι θρησκεία και συνοψίζει: «Θρησκεία είναι ή βίωσις βαθείας σχέσεως και συγγενείας µετα του 'Υψίστου Όντος, του Θείου και 'Αγίου». Απάντησι δίνει και στο τί είναι φόβος: «Ο φόβος είναι ταραχή και δυσαρέστησις, ήτις γεννάται εις την ψυχήν εκ της συνειδήσεως έπερχοµένου κακού πραγµατικού ή φανταστικού».

Η παραποίησι της θρησκείας από τον Russell, ξετάζεται και συµπεραίνεται: «'Η παραγωγή της θρησκείας έξ εκείνων τό όποια έξωτερικήν µόνον σχέση, έντελώς έπιφανειακήν, έχουν πρός την θρησκείαν είναι άδιανόητος και άπαράδεκτος». Έρωτάται: Γεννά ό φόβος την θρησκείαν; ή άπάντησις είναι άρνητική. Τέλος ύποστηρίζεται ότι ή θρησκεία θεµελιούται όχι εις τον φυσικόν φόβον, αλλά εις τό θρησκευτικόν δέος.

Η άνωτέρω µελέτη είναι βασισµένη σε έπιχειρήµατα και πειστική. Η φύσις του θέµατος είναι τέτοια, που ό σ. θά µπορούσε να έπεκταθῃ. Παρά ταύτα, ό σ. μέσα στις 40 του σελίδες έπιτυγχάνει μιὰ σοβαρή εξέτασι σε έπιστηµονικά πλαίσια.

Γριγενείας Διδασκάλου: «'Απλός κόσµος», (Διηγήµατα), Θεσσαλονίκη, 1963, σελ. 86.

Με την έκδοσι της συλλογής «'Απλός κόσµος», ή κ. Διδασκάλου µας προσφέρει μιὰ σειρά από αξιόλογα διηγήµατα. Διακρίνοµε στο ξετύλιγµα της διηγήσεως, ρωµαλαίο λόγο, καλοδουλεµένη φράσι, την παρουσία του συµβολισµού και της γνώσεως της λαϊκής ψυχής, µε έκδηλη επίδρασι της λαογραφίας. Τα θέµατά της τό παίρνει ή σ. από τό σήµερα. Σποραδικά έχοµε και παρουσία λεκτικού φόρτου, που καταστρέφει την άρχοντιά της απλότητος.

Γενικά, τὰ διηγήματα τῆς κ. Διδασκάλου ἔχουν πάθος γιὰ τὴν ἄνοδο τοῦ ἀνθρώπου στὴν περιοχὴ τῆς ἀνθρωπιάς, δίψα τοῦ ὑγιούς, καὶ διαβάζονται μὲ διαφέρον. Ἀποτελοῦν χειροπιαστὰ τεκμήρια μιᾶς λογοτεχνικῆς παρουσίας τῆς συμπρωτεύουσας μὲ γνήσιο αἰσθητήριο, ἀξιόλογη εὐαισθησία καὶ χάρι.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

●●●

ΠΕΝΘΗ

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Εἶναι τόσο θολὴ στὸν τόπο μας ἡ ἔννοια: πνευματικὸς ἄνθρωπος· τόσοι τσαρλατάνοι, τόσοι ἀσυνειδητοί, τόσοι ὑγρόσαρκοι ἠλίθιοι κοιτάζουν νὰ τρυπώσουν κάτω ἀπὸ τὴ σκιά τῆς, ὥστε διστάζει κανεὶς, προκειμένου νὰ τὴν ἀποδώσῃ σ' ἓνα γνήσιον ἄνθρωπο τοῦ πνεύματος, τὸν Κλέωνα Παράσχο. Στὸ πρόσωπό του εἶχαν ὀριστικὰ συνδιαλλαγῆ ὁ πνευματικὸς δυναμισμὸς καὶ ἡ Ἀρετὴ. Ἀνῆκε κι' αὐτὸς στὸν ξερριζωμένο ἑλληνισμό τῆς Βουλγαρίας, καὶ ἔφερε μαζί του ἐδῶ τὴν φλόγα τοῦ ἐθνικοῦ μαχητῆ, τὴν ἀληθινὴ ἔφεση γιὰ βαθειὰ μόρφωση καὶ τὸ ἀνόθευτο ἦθος. Ὑστερα ἀπὸ σοβαρὲς σπουδὲς στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Ἑλβετία, ὅπου ἐπηρεάστηκε γιὰ πάντα ἀπὸ τὸν γαλλικὸ τρόπο σκέψης, ἄρχισε τὴν μακρὰ του θητεία στὰ Γράμματα, ποῦ ἦταν γι' αὐτὸν βιοπάλη καὶ χαρὰ. Ἐζῆσε μακρὰ ἀπὸ κλίκες, κομπίνες καὶ ταπεινὲς ὑποκλίσεις. Καί, ἐὰν δὲν ἐναυάγησε μέσα στὸν ὠραῖο μας κόσμο, αὐτὸ τὸ ὀφείλει στὰ βαρεῖα οὐσιαστικὰ του προσόντα, στὶς μεγάλες κριτικὲς του ἰκανότητες, στὴν συνθετικὴ του δύναμη, προπάντως, ὅμως, στὸ μειλίχιο τοῦ χαρακτήρα του, στὴν καλωσύνη του, στὴν ἀνεκτικότητά του, στὴν ὀρθὴ ἀντίληψή του γιὰ τὴν τιμὴ ἑνὸς πολίτη τῆς πολιτείας τῶν Γραμμάτων.

Αὐτὰ τὰ προσόντα τὰ ψυχικὰ ἐκράτησαν πάντα μακρὰ του τὴν ξένη κακία καὶ τὸν κίτρινο φθόνο. Ἔτσι, μπόρεσε νὰ ζῆσῃ ἡσυχᾶ, ἀνετα καὶ δημιουργικὰ, δουλεύοντας γιὰ τὸν ἐπιούσιο, μὰ φωτίζοντας συγχρόνως, μὲ συνέπεια καὶ ἀγάπη κάποια πνευματικὰ τοπία τοῦ νεώτερου ἑλληνισμοῦ, καὶ κάποιες ἐκλεκτὲς του μορφές. Ἀρκεῖ νὰ διαβάσῃ κανεὶς τὴ μελέτη του: Ἐμμ. Ροῖδης, γιὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν εὐσυνειδησία καὶ τὴν διεσφυτικότητα στὴν κριτικὴ τοῦ Κλ. Παράσχου. Οἱ ἀρετὲς αὐτὲς φαίνονται παντοῦ ἀπὸ τό: Ἴων Δραγούμης ὡς τό: Δέκα Ἑλληνες Λυρικοί καὶ τὴν πρόσφατη Ἀνθολογία του, καὶ δείχνουν μὲ πόσο λαμπρὴ συνέπεια ἐτέλεσε τὸν δρόμο του. Τὸ ἔργο του θὰ διατηρησῇ ζωντανὸ τὸ ὄνομά του μέσα στὴν ἑλληνικὴ Γραμματολογία. Σὰν φίλος του, εὐχομαί νὰ

φωτίζει πάντα τὸ ἦθος του τὰ πνευματικὰ μας ἦθη.

ΑΡΣ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

●●●

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Στὸ τελευταῖο τρίμηνο (Ἀπρίλιος—Μάιος—Ἰούνιος) ἔλαβαν χώρα στὴν πόλη μας πολ- λές καὶ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις.

Θὰ σταθοῦμε, περισσότερο εἰδησεογραφικά, σ' ἐκείνες ποῦ εἶχαμε τὴν εὐχέρεια νὰ παρακολουθήσουμε καὶ ποῦ, ὅπωςδήποτε, ἀποτελοῦν ἓνα ἀξιόλογο πνευματικὸ γεγονός.

Ἡ Β' Ἐκπαιδευτικὴ Περιφ. Ἰωαννίνων

Ἡ Β' Ἐκπαιδευτικὴ Περιφέρεια Ἰωαννίνων, ὀργάνωσε, στὶς 26 Ἀπριλίου καὶ στὴν αἴθουσα τελετῶν τῆς Ζ.Π. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων, μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα καὶ ἀκόμη πιὸ πολὺ ἐπιτυχημένη διάλεξη γιὰ τὸν Καβάφη. Ὁμιλητὴς εἶταν ὁ γνωστὸς λογοτέχνης, συνεργάτης τῆς «Ἡπειρ. Ἐστίας» καὶ δάσκαλος κ. Κώστας Νικολαΐδης. Τόσο τὸ θέμα, ὅσο κι' ὁ ὀμιλητὴς (γνωστὸς στὴν πόλη μας) ἔδωκαν, στὴ διάλεξη αὐτὴ—ποῦ παρακολούθηθηκε ἀπ' τὶς ἀρχές κι' ἀπὸ ἐκλεκτὸ ἀκροατήριον—μιὰ ξεχωριστὴ ἔλξη κι' ἓνα ἰδιαίτερο ποιητικὸ χρῶμα.

* *

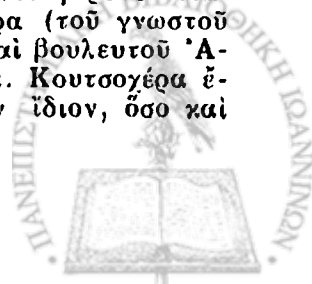
Καὶ στὶς 31.5.64, ἡ Β' Ἐκπαιδ. Περιφέρεια ὀργάνωσε πάλι μιὰν ἐξ ἴσου ἐνδιαφέρουσα διάλεξη στὴν ἴδια αἴθουσα τῆς Ζ.Π. Ἀκαδημίας. Ὁμιλητὴς ἐδῶ εἶταν ὁ κ. Ἀν. Τσιόρας, δάσκαλος στὸ 4ο Δημ. Σχολεῖο (τῆς ἴδιας Ἐκπαιδ. Περιφέρειας), ποῦ μίλησε μὲ θέμα: «Κοσμῶς ὁ Αἰτωλός, Ἐθναπόστολος καὶ Παιδαγωγός». Κι' αὐτὴ ἡ διάλεξη τιμήθηκε τὸ ἴδιο ἀπ' τὶς ἀρχές, ἀπ' τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς κι' ἀπὸ τὸ πνευ- ἀκροατήριον.

Ἐκθέση ζωγραφικῆς

Στὶς 17.5.64 ὁ Σύλλογος Καλλιτεχνῶν Ἰωαννίνων ἐγκαινίασε μιὰ ὀμαδικὴ (τὴν πρώτη) ἐκθέση ζωγραφικῶν πινάκων τῶν μελῶν του. Ἡ ἐκθέση, ποῦ ἐγίνε στὴν αἴθουσα τῆς Στρο- τιωτικῆς Λέσχης Ἰωαννίνων, τιμήθηκε ἀπ' τὶς ἀρχές κι' ἀπ' τὸ κοινὸ τῆς πόλης, ὑπῆρ- ξεν δὲ ἓνα καλλιτεχνικὸ γεγονός (σχετικὰ ἰδὲς στὸ προηγούμενο τεῦχος τῆς «Η. Ε.»), ποῦ, καθ' ὅλη τὴ διάρκειά της (17—30.5.64), ἐπρο- κάλεσε πολὺ γόνιμες συζητήσεις.

Ὁμιλία τοῦ κ. Κουτσοχέρα

Τὴν ἴδια μέρα, ἡ Ἐταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν ὀργάνωσε, στὴν αἴθουσα Τελετῶν τῆς Ζ. Π. Ἀκαδημίας, μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα διά- λεξη τοῦ κ. Γιάννη Κουτσοχέρα (τοῦ γνωστοῦ ποιητῆ, φίλου τῆς Ἡπείρου καὶ βουλευτοῦ Ἀθηνῶν). Ἡ ἔλευση ἐδῶ τοῦ κ. Κουτσοχέρα ἔ- δωσε τὴν εὐκαιρία—τόσο στὸν ἴδιον, ὅσο καὶ

στούς έδω πνευματικούς ανθρώπους—για μιá ευρύτερη και ουσιαστικότερη γνωριμία του με τὰ Γιάννινα, πού τόσο πολύ ό ίδιος συνδέεται πνευματικά. Τήν διάλεξη αυτή, πού είχε ως θέμα τήν «Πολιτική άρετή», τήν παρακολούθησαν όλες οι άρχές του Νομού και πυκνότατο άκροατήριο από τούς εκπαιδευτικούς, διανοουμένους, έπιστήμονες και, γενικότερα, τούς καλλιεργημένους Γιαννιώτες. Τόν όμιλητή δεξιόφηκε ή Έταιρεία Ήπειρ. Μελετών και ό Μητροπολίτης κ. Σεραφείμ.

Ο Διδασκαλικός Σύλλογος περιφερειών Α' και Β' Ίωαννίνων

Στις 7 Ίουνίου, ό Διδ. Σύλλογος Α' και Β' Ίωαννίνων όργανωσε, στην αίθουσα τελετών της Ζ. Π. Άκαδημίας, μιá θαυμάσια διάλεξη με όμιλητή τόν Παιδαγωγόν (Ύποδιευθυντής στη Ζ. Π. Άκαδημία) κ. Ίωάννη Χαραλαμπόπουλον και με θέμα: «Η Παιδεία άποτελεί τήν κυριώτερη λειτουργία του κοινωνικού και έθνικού οργανισμού μας». Η διάλεξη αυτή, πού τιμήθηκε άπ' τις άρχές, τόν εκπαιδευτικό κόσμο και πυκνότατο άκροατήριο, είναι μιá άπ' τις καλύτερες έπιτυχίες του Συλλόγου.

Τό Ωδειον του Δήμου

Στις 7 Ίουνίου, τό Ωδειον της Φιλαρμονικής του Δήμου Ίωαννιτών έπραγματοποίησε τήν έτήσια (για έφέτος) επίδειξη τών μαθητών του.

Τις έξετάσεις αυτές, πού άποτελούν σημαντικό και ειδικώς ενδιαφέρον τήν πόλη μας καλλιτεχνικό γεγονός, παρακολούθησαν οι άρχές και πλήθος δημοτών.

Η επίδειξις έγινε στην αίθουσα της Φιλαρμονικής. Συμμετείχαν οι σχολές: Έγγόρφων (Κ. Μ. Παπανικολάου), Πιάνου (Δ/δος Μ. Κορνηλάκη), Άκκορντεόν (Κ. Μ. Παπανικολάου) και Κιθάρας (Κ. Β. Παραλίξη), πού έξετέλεσαν ένα πρόγραμμα από 41 θέματα ξένων μουσουργών.

●●●

Ίδρυμα Κρατικών Ύποτροφιών

(Ι.Κ.Υ.)

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΩΣ ΥΠΟΤΡΟΦΙΩΝ

(ύπ' άριθ. 1)

Τό Ίδρυμα Κρατικών Ύποτροφιών άναγγέλλει ότι κατά μήνα Σεπτέμβριον 1964 θα διεξαχθώ διαγωνισμός διά τήν χορήγησιν έννέα ύποτροφιών εις Γεωπόνους πρός μετεκπαιδευσιν έν Έλλάδι εις τας ακόλουθους ειδικεύσεις:

3 εις τήν Γεωργικήν παραγωγήν (Γενικήν και ειδικήν γεωργίαν, Δένδροκομίαν, Κηποκομίαν, Λαχανοκομίαν, Άμπελοουργίαν, Γεωργικήν χημείαν).

3 εις τήν Βιολογίαν (Βοτανικήν, Γεωργικήν

ζωολογίαν, Φυτοπαθολογίαν, Έντομολογίαν, Μικροβιολογίαν).

3 εις τας Γεωργοοικονομικας έπιστήμας.

Δικαιούνται συμμετοχής οι έλληνικής έθνικότητας πτυχιούχοι Άνωτάτης Γεωπονικής Σχολής ήμεδαπής ή όμοτίμοι άλλодаπής, οι μη συμπληρώσαντες τό τριακοστόν δεύτερον έτος (ήμερομηνία συμπλήρωσεως νοείται ή 31η Δεκεμβρίου 1964), άνεξαρτήτως φύλου και μη διαθέτοντες έπαρκή ίδια οικονομικά μέσα.

Οι έπιτυχώς άποπερατώσαντες ύποτροφίαν μετεκπαιδύσεως έν Έλλάδι βαθμολογούνται δι' ηύξημένον συντελεστού έν περιπτώσει έπιτυχίας των εις διαγωνισμόν ύποτροφιών Έξωτερικού του Ίδρύματος

Οι ένδιαφερόμενοι δύνανται να άπευθύνωνται πρός τό Ίδρυμα Κρατικών Ύποτροφιών (Λυσικράτους 14, Άθήναι 119, τηλ. 235580 και 230274) άυτοπροσώπως ή, άν κατοικοῦν έντός της περιοχής Άθηνών, δι' έπ.στολής, διά να λάβουν γνώσιν τών άντικειμένων έξετάσεως και τών έν γένει όρων του διαγωνισμού και να παραλάβουν τά πρός συμπλήρωσιν έντυπα.

Άθήναι τή 30—III—1964

●●●

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ο "ΣΚΟΥΦΑΣ,"

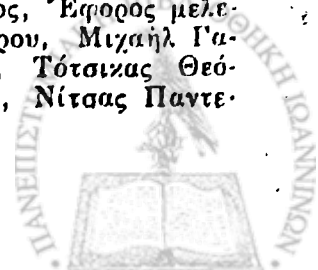
Στις άρχαιρεσίες του λαμπρού μουσικοφιλολογικού Συλλόγου της Άρτης, «Σκουφάς» έξελέγη πρόεδρος ό ποιητής Κ. Τσέτης (έννας νέος πνευματικός άνθρωπος). Έτσι, άπ' τόν νέο πρόεδρο, πού είναι φίλος και συνεργάτης της «Ήπειρ. Έστίας», καθώς κι' άπ' τό νέο Διοικητικό Συμβούλιο πιστεύω πως δικαιούμαστε να περιμένουμε μιá πιό έντονη ανάπτυξη της πνευματικής, καλλιτεχνικής και πολιτιστικής δραστηριότητας του «Σκουφά». Γιατί, άπ' ό,τι γνωρίζομε, τώρα υπάρχουν όλες οι άναγκαίες προϋποθέσεις στην Άρτα για μιá καλύτερη άνθιση της πνευματικής της ζωής. Γι' αυτό, λοιπόν, κι' οι ώξιώσεις, είναι τώρα πολύ μεγαλύτερες και, ακόμα, ή κρίσιμη μας θα είναι, όποσδήποτε, πιό άύστηρή.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ," ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τό νεοεκλεγέν κατά τις άρχαιρεσίες της 5ης Άπριλίου έ.έ. Διοικητικόν Συμβούλιον της ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ Θεσσαλονίκης καθρητίσθη ως κάτωθι:

Βίμπλης Σωτήριος, Πρόεδρος, Γεώργιος Χαράλαμπος, Α' Αντιπρόεδρος, Τοικάρας Σωκράτης, Β' Αντιπρόεδρος, Τκούρδας Φωκίων, Γενικός Γραμματεύς, Άλεξίου Κωνσταντίνος, Ταμίας, Μπετζούνης Νικόλαος, Έφορος μελετών και προβλημάτων Ήπειρου, Μιχαήλ Γαβριήλ, Έφορος άλληλεγγύης, Τότσινας Θεόκριτος, Έφορος Ψυχαγωγίας, Νίτσας Παντελής, Έφορος νεολαίας.

ΑΣΦΑΛΙΣΙΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ ΥΠΟ ΤΗΣ Α. Τ. Ε.

Ένω ό εργαζόμενος έπ' όμοιβή είς ένα έλκουστήρα ή άλλο γεωργικό μηχάνημα ασφαλίζεται από τό ΙΚΑ ή από τήν 'Αγροτικήν Τράπεζαν και διαφόρους 'Εταιρείας, ό άγρότης ιδιοκτήτης έλκουστήρος ή γεωργ. μηχανήματος, όταν ό ίδιος οδηγεί τά μηχανήματά του, δέν δύναται ν' ασφαλισθί.

Τό μειονέκτημα τουτο των άγροτών μας έρχεται νά εξαφανίση ή 'Αγροτική Τράπεζα με τήν επέκτασι των ασφαλιστικών έργασιών της είς τόν κλάδον των προσωπικών άτυχημάτων ό όποιος καλύπτει όλους τους άγρότας τους οδηγούντας ή μη γεωργικά μηχανήματα άδιακρίτως εάν ούτοι είναι μισθωτοί ή όχι.

Πέραν όμως από τά άτυχήματα, τά όποια προέρχονται από τήν κίνησιν των μηχανημάτων, ή ασφάλισις καλύπτει και κάθε άλλο άτύχημα πού μπορεί νά συμβί, είτε τροχαίο είτε συγκοινωνιακό, περιλαμβανομένων πλοίων και άεροπλάνων, είτε από τό ήλεκτρικό ρεύμα ή κεραυνό είτε τέλος από οιαδήποτε άλλη αίτια τυχαία και άπρόβλεπτη.

Και ή ασφάλισις αύτή δέν καλύπτει μόνο τους οδηγούς των γεωργικών μηχανημάτων.

Οίσοδήποτε άγρότης ή υπάλληλος γεωργικών όργανισμών, και όταν ακόμη οδηγεί αυτοκίνητο, δύναται ν' ασφαλισθί δια τά τόσα άτυχήματα πού караδοκοούν παντού υπό τόν σύγχρονο ρυθμό της ζωής.

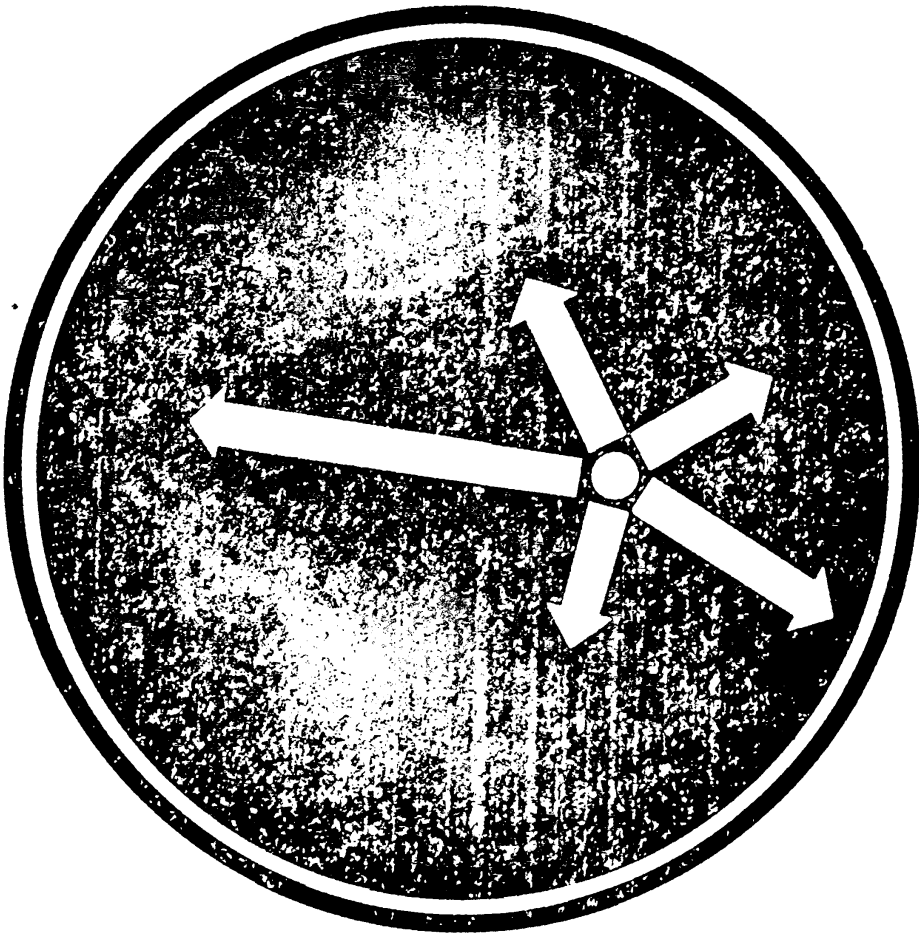
Και ένα άλλο πλεονέκτημα πού έχει ή ασφάλισις αύτή είναι τό ότι μπορεί ό εργοδότης ν' ασφαλίση όμαδικώς τό προσωπικό του έναντίον άτυχημάτων είτε όταν τουτο υπόκειται είς ηύξημένους κινδύνους άτυχήματος, είτε δια τήν καλλιτέραν επίδοσί του είς τήν εργασίαν αυτού.

Δύναται ακόμη ό πλούσιος πατέρας ή θεϊος ν' ασφαλίση τόν υϊό ή άνεψιό του και όλα αυτά με ένα ασφάλιστρο μερικών εκατονταδράχμων αναλόγως της κατηγορίας είς τήν όποιαν υπάγεται ό ασφαλιζόμενος

Τό ότι ή ασφάλισις αύτή είναι εύρύτατα διαδεδομένη είς τήν άλλοδαπή άποτελεϊ μία πρόσθετο άπόδειξι της χρησιμότηός της της όποιας πρέπει νά έπωφεληθούν οι άγρόται δια τους όποιους και μόνο προορίζεται ως έκ της άποστολής της 'Αγροτικής Τραπέζης.

ΝΕΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΠΕΙΡΑΪΚΗ ΠΑΤΡΑΪΚΗ
 ντυνείστρολκείν κριμωυρεθεί

ΠΕΙΡΑΪΚΗ-ΠΑΤΡΑΪΚΗ

Κλωστήρια — Υφαντήρια — Βαφεία — Φινιριστήρια
 Η μεγαλύτερα και πλέον πεπειραμένη
 κλωστοϋφαντουργία τής Ελλάδος
 εξυπηρετεί καταναλωτές εις τόν χώρον
 τής Ευρωπαϊκής Κοινής Αγοράς
 και έξαγει εις όλον τόν κόσμο
 τά ανωτάτης ποιότητας
 και μεγάλης ποικιλίας προϊόντα της
 εις νήματα και ύφασματα.

Βεβαιωθήτε ότι στην ούγια υπάρχει τό όνομα ΠΕΙΡΑΪΚΗ-ΠΑΤΡΑΪΚΗ Μόνο αυτό σάς έγχυόται άνωτάτη ποιότητα.

